

До **205**-річчя
Харківської вищої медичної школи

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВИДАТНІ ВИХОВАНЦІ

ХАРКІВСЬКОЇ
ВИЩОЇ
МЕДИЧНОЇ
ШКОЛИ

Біобібліографічний
довідник

За загальною редакцією професора В.М. Лісового

Харків
ХНМУ
2010

УДК 61(092):378(477.54)

ББК 51.1г(4УКР-4ХАР)

В 42

Затверджено вченою радою ХНМУ

(Протокол №9 від 23.09.2010 р.)

Редакційна колегія: В.М. Лісовий (гол. ред.), В.А. Капустник (заст. гол. ред.),
І.В. Летік (відп. секр.), В.В. М'ясоєдов, Ж.М. Перцева (голова автор. колективу),
І.Ш. Іванова, З.П. Петрова

Дизайн: В.С. Ск!п

В 42 **Видатні вихованці Харківської вищої медичної школи : біобібліогр. довід. / За заг. ред.**
В.М. Лісового. — Х. : ХНМУ, 2010. — 208 с., фото.

ISBN 978-966-2094-16-9

Біобібліографічний довідник містить відомості про випускників, що стали дійсними членами і членами-кореспондентами академій наук, лауреатами Нобелівської та Державних премій, Героями Соціалістичної Праці та Героями України, міністрами, депутатами Дум і Верховних Рад, директорами науково-дослідних інститутів і керівниками вищих навчальних закладів. До кожного життєпису додається література, що дозволить отримати додаткові відомості.

Розрахований на викладачів і студентів ВНЗ, істориків медицини, краєзнавців, вчителів.

До 205-річчя Харківської вищої медичної школи.

УДК 61(092):378(477.54)

ББК 51.1г(4УКР-4ХАР)

ISBN 978-966-2094-16-9

© Харківський національний медичний університет, 2010

© «Майстерня Ск!п!в», дизайн, 2010

ВІД РЕКТОРА

Фундатор створення Харківського університету В.Н. Каразін мріяв про те, що університетська діяльність дозволить «...наставити вихователів Російському юношеству, умножить число лікарів». Його мрія справдилася повною мірою: вже в другій половині XIX ст. Харківський університет перетворився на широко відомий вищий навчальний заклад, що давав тодішній Російській імперії спеціалістів з різних галузей знань.

Медичний факультет, що склав основу знаної у світі Харківської вищої медичної школи, медичні академія, інститути, університет, які працювали потім у Харкові й продовжували його діяльність, дали країні велику кількість спеціалістів — лікарів та вчених-медиків, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної медичної науки й практики. Серед них були не просто вчені-першопроходці в багатьох напрямках медицини, а просвітителі, гуманісти, люди, яких вирізняли глибокий патріотизм та високі моральні якості. І це було в усі періоди її існування. Імена Л.А. Гіршмана та А.Г. Подреза, братів Данилевських і М.П. Трінклера, В.П. Воробйова та Ю.М. Гофунга, В.М. Жданова, М.М. Цехновіцера, Л.Т. Малої та багатьох інших широко відомі в історії медицини й принесли заслужену славу Харкову. Учні продовжували славні традиції вчителів.

М.І. Пирогов сказав: «Всякая школа славна не числом, а славою своїх учеников». У дні святкування 205-ї річниці Харківської вищої медичної школи ми презентуємо книгу про її видатних вихованців, тих, хто протягом цього часу, набуваючи своєю діяльністю власної відомості та авторитету, створював тим самим славу своїй alma mater.

Прийдешні покоління громадян України мають знати ці імена, аби навчатися на прикладі їхнього життя любити свою батьківщину й працювати задля її процвітання.

В.М. Лісовий

ПЕРЕДМОВА

У 2010 р. відзначається 205-річчя Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, що дав початок розвитку всієї вищої школи Харкова. Святкує свою 205-ту річницю й вища медична школа, що зазнала за цей час численних реорганізацій.

З 1805 р. вона існувала у вигляді медичного факультету Імператорського Харківського університету. На початку ХХ ст., у 1920 р., університети були ліквідовані, а їх факультети реформовані у вищі навчальні заклади з передачею їм усього майнового комплексу, штатів та фінансування. Медичний факультет університету було реорганізовано в самостійний заклад — Харківську державну медичну академію, до якої за розпорядженням Наркомату освіти УРСР (№2170 від 1920 р.) приєднали Жіночий медичний інститут Харківського медичного товариства. У листопаді 1921 р. рішенням Малої колегії Головпрофосу (Українське головне управління професійної освіти) Академію перейменували на Харківський державний медичний інститут.

У 1933 р. університети в країні були поновлені, але Харківський медичний інститут уже

не повернувся до складу своєї alma mater і продовжив існування як самостійний вищий медичний заклад. Слід сказати, що він не був єдиним на теренах Харківського регіону. У 20–30-х роках минулого сторіччя, під час активної реорганізації вищої школи в молодому радянському суспільстві в Харкові поспідовно та одночасно існували транспортний медичний, виробничий медичний, медико-педологічний, психоневрологічних кадрів, стоматологічний, санітарно-гігієнічний, перший і другий медичні інститути, працював також сектор заочної медичної освіти. Усі вони готували медичні кадри. Поступово окремі з них ліквідувалися й увійшли до складу єдиного вищого медичного закладу. Перед Великою Вітчизняною війною в Харкові залишилися лише перший і другий медичні інститути. У грудні 1943 р. вони були об'єднані в один медичний інститут, який у квітні 1994 р. рішенням Кабінету Міністрів України «Про вдосконалення мережі вищих навчальних закладів» було реорганізовано в медичний університет. У 2007 р. університет отримав статус національного. Ці відомості е

історичним свідченням того, що Харківський національний медичний університет — офіційний та єдиний правонаступник вищої медичної школи Харкова.

Вона продовжувала діяти та активно впливати на життя регіону протягом усього свого 205-річного існування й дала країні тисячі лікарів, науковців, педагогів, які зробили вагомий внесок у розвиток медичної науки, підготовку медичних кадрів, стали засновниками наукових шкіл. Імена багатьох з них широко відомі не лише в Україні й на теренах колишнього СРСР, але й за їх межами. Вони є частиною наукового надбання світової науки. Їх імена носять вулиці, науково-дослідні інститути, наукові установи.

Нові покоління харківських медиків завжди вважали своїм священним обов'язком берегти історію розвитку медицини свого краю, популяризувати досягнення представників харківських наукових медичних шкіл. Даниною пам'яті видатних вихованців Харківської вищої медичної школи стала й ця книга. Тут зібрано життєписи міністрів і депутатів Дум і Верховних Рад, академіків і членів-

кореспондентів Академій наук, лауреатів Нобелівської та Державних премій, Героїв Соціалістичної Праці та Героїв України, директорів науково-дослідних інститутів і керівників наукових установ, почесних професорів університетів. До кожного життєпису додається література, знайомство з якою дозволить при необхідності отримати додаткові відомості про ту чи іншу особистість.

Збірка підготовлена авторським колективом працівників музею історії ХНМУ та університетських кафедр. Найбільша кількість статей належить Ж.М. Перцевій, З.П. Петровій та О.С. Овчинніковій.

Значну роботу провели бібліографи наукової бібліотеки університету на чолі з директором І.Ш. Івановою. Велику допомогу в розшуку та підготовці до друку фотографічних матеріалів надав авторському колективу технік відділу технічних засобів навчання П.Д. Перцев.

Ж.М. Перцева,
директор музею історії ХНМУ,
заслужений працівник університету

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АН	Академія наук
АМН	Академія медичних наук
АРСР	Автономна Радянська Соціалістична Республіка
БМЭ	Большая медицинская энциклопедия
БРСР	Білоруська Радянська Соціалістична Республіка
ВАК	Вища атестаційна комісія
ВДНГ	Виставка досягнень народного господарства
ВИЕМ	Всесоюзний інститут експериментальної медицини
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ВМА	Військово-медична академія
ВМЕ	Велика медична енциклопедія
ВПС	Військово-Повітряні Сили
ВР	Верховна Рада
ВУАН	Всеукраїнська академія наук
ВЦРПС	Всесоюзна центральна рада професійних спілок
ГРСР	Грузинська Радянська Соціалістична Республіка
Губздрав	Губернський відділ охорони здоров'я
ДІДУЛ	Державний інститут для удосконалення лікарів
ДУ	Державна установа
ЄС	Європейська співдружність
ЄФНТ	Європейська федерація неврологічних товариств
ИНЖЭК	Инженерно-экономический институт
ISMISS	Міжнародне товариство малоінвазивної та інструментальної хірургії
ЕСУ	Енциклопедія Сучасної України
КЛЭ	Краткая литературная энциклопедия
КМІ	Київський медичний інститут
КПРС	Комуністична партія Радянського Союзу
ЛДМІ	Львівський державний медичний інститут
МАГАТЕ	Международное агентство по атомной энергетике
МДУ	Московський державний університет
ММІ	Московський медичний інститут
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
МСС	Медико-санітарна служба
МПВО	Міністерство протиповоздушної оборони
НАК	Національна акціонерна компанія
НАНУ	Національна академія наук України

НДІ	Науково-дослідний інститут
НКОЗ	Народний комісаріат охорони здоров'я
НМУ	Національний медичний університет
Пролеткульт	Пролетарська культура
РАМН	Российская академия медицинских наук
Реввійськрада	Революційно-військова рада
РРФСР	Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСЧА	Робітничо-селянська Червона Армія
РФ	Російська Федерація
СНД	Співдружність незалежних держав
СНІД	Синдром набутого імунodefіциту
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
Стб	Стовбець
США	Сполучені Штати Америки
SICOT	Міжнародна організація ортопедів і травматологів
ТДМІ	Тернопільський державний медичний інститут
ТТЖ	Товариство трудових жінок
Укрголовпрофос	Українське головне управління професійної освіти
УкрЦЕПІН	Український центральний інститут експертизи праці інвалідів
УРЕ	Українська Радянська енциклопедія
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УРРОІ	Український рентгено-радіологічний та онкологічний інститут
УТІАІ	Українське товариство фахівців з імунології, алергології та імунореабілітації
УТРО	Українське товариство радіаційних онкологів
ФСТ	Фізкультурно-спортивне товариство
ХДМУ	Харківський державний медичний університет
ХІНО	Харківський інститут народної освіти
ХМАПО	Харківська медична академія післядипломної освіти
ХМІ	Харківський медичний інститут
ХМТ	Харківське медичне товариство
ХНМУ	Харківський національний медичний університет
ЦВК	Центральний виконавчий комітет
ЦВУ	Центральное вычислительное управление
ЦІУЛ	Центральний інститут удосконалення лікарів
ЦК РСДРП	Центральный комитет Российской социал-демократической партии
ЦОЛИПК	Центральный ордена Ленина институт гематологии и переливания крови

**АЗАРХ
РАЙСА
МОЙСЕЇВНА**
(1897–1971)

Лікар, письменник, громадський діяч. Начальник Головного санітарного управління робітничо-селянської влади України (1918–1919).

У 1918 р. закінчила Жіночий медичний інститут Харківського медичного товариства. Учасниця Жовтневої революції та громадянської війни.

Література:

Азарх Р.М. У великих истоков / Р.М. Азарх. — М. : Воєн. изд-во МО СРСР, 1967. — С. 3.

У 1918–1919 рр. — начальник Головного санітарного управління робітничо-селянської влади України, у подальшому — комісар Окремої Вятської дивізії на Уралі. Одна з перших жінок на теренах колишнього СРСР, що нагороджена орденом Бойового Червоного Прапора (1928).

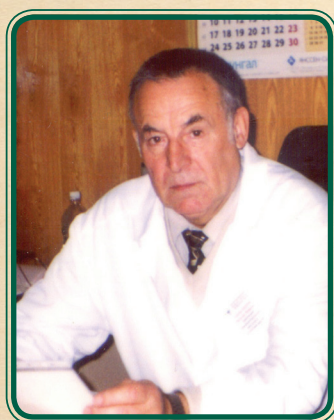
У 1936 р. брала активну участь у боротьбі республіканських бійців в Іспанії проти фашистського генерала Франко, організувала санітарні підрозділи Іспанської народної армії.

У 30-і роки ХХ ст. працювала в Тулі в редколегії газети «Коммунар». Зазнала репресій у період боротьби з «космополітизмом».

Брала участь у війні з білофіннами та у Великій Вітчизняній війні й стала, таким чином, учасницею чотирьох воєн.

Пережиті нею події, враження від них, почуття, що залишилися в душі, лягли в основу книг «У великих истоков» (1967), «Дорога чести» (1968), «Пятая армия» (1935) та ін.

Померла в Москві в 1971 р.

**АЛЕКСАНДРОВ
МИКОЛА
ПЕТРОВИЧ**
(Нар. 1936 р.)

Лікар-дерматолог. Головний дерматовенеролог Федерального управління медико-

біологічних та екстремальних проблем МОЗ РФ, заслужений лікар Росії.

Народився в 1936 р. У 1964 р. закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Учень Б.Я. Задорожного.

Після закінчення інституту в серпні 1964 р. за конкурсним відбором пішов працювати до III Головного управління Міністерства охорони здоров'я СРСР. Практичну діяльність почав у м. Майлі-Сай Киргизької РСР на посаді дільничного терапевта, а згодом завідувача поліклініки. У м. Майлі-Сай у той час функціонував 1-й атомний (урановий) рудник СРСР, де працював спецконтингент, медичне обслуговування якого здійснював колектив цієї поліклініки.

У 1967–1969 рр. М.П. Александров проходив клінічну ординатуру на кафедрі дерматовене-

рології Харківського медичного інституту, якою керував проф. Б.Я. Задорожний. Після закінчення ординатури працював у м. Кірово-Чепецьк завідувачем шкірно-венерологічного диспансеру великого лікувального об'єднання, яке обслуговувало важливий оборонний об'єкт. У 1973 р. М.П. Александрова перевели до МСЧ №9 м. Дубна для лікування співробітників Міжнародного інституту ядерних досліджень.

У 1977 р. його направили до Москви на посаду завідувача дерматовенерологічного диспансеру і головного спеціаліста Федерального III Головного управління.

Брав активну участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, підготовці кос-

монавтів, здійсненні багатьох космічних польотів. У 1995 р. у зв'язку з хворобою одного з космонавтів під загрозою було виконання програми 18-ї космічної експедиції «Мир». За участю М.П. Александрова здійснено ряд лікувальних заходів з Землі, завдяки чому хворобу вдалося зупинити, програма польоту була виконана. Наказом по Міністерству охорони здоров'я й медичної промисловості Російської Федерації Александрову Миколі Петровичу — професору, головному дерматовенерологу Федерального управління медико-біологічних та екстремальних проблем цього Міністерства було оголошено подяку.

Ж.М. Перцева

**АЛИМОВ
АНДРІЙ
ЯКОВИЧ**
(1893–1965)

Епідеміолог і мікробіолог. Член-кореспондент АМН СРСР (1946), Головний епідеміолог військово-морського флоту СРСР (1942–1946) і Радянської Армії (1948–1951).

У 1922 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). У 1934–1945 рр. він — науковий співробітник, зав. лабораторій ВІЕМ (Ленінград), а згодом — Інституту патофізіології та експериментальної терапії АМН СРСР (Москва). Завідував кафедрою епідеміології Військово-морської медичної

академії (1940–1946), а потім — однойменною кафедрою військово-медичного факультету при Центральному інституті удосконалення лікарів (1950–1954).

А.Я. Алимов був Головним епідеміологом військово-морського флоту (1942–1946) і Радянської Армії (1948–1951). У 1946 р. його обрали членом-кореспондентом АМН СРСР. З 1954 р. — завідувач лабораторії інфекційної патології Інституту нормальної та патологічної фізіології АМН СРСР, де працював до кінця життя.

Основні дослідження А.Я. Алимова присвячені вивченню інфекційних захворювань з природною вогнищевістю. У 1930–1934 рр. він визначив роль кліщів *Ornithodoros tholozani* в передачі збудника персидського зворотного тифу, показав значення *V. gaertneri* та *V. suipestifer* у виникненні ускладнень при цьому спирохетозі. Тривалий час Алимов вивчав кліщові рикетсіози. Працями з вивчення марсельської лихоманки (1936–1940) уперше довів її наявність у Криму й цим заклав початок систематичного вивчення кліщових рикетсіозів у СРСР.

Ще одним напрямком його наукових досліджень було вивчення ролі нервових механізмів у розвитку інфекційних хвороб і формуванні несприйнятливості до них. У дослідках самозараження збудниками москітної лихоманки та

бруцельозу він з'ясував низку питань патогенезу цих інфекцій і тривалість інкубаційного періоду.

А.Я. Алимов розробив засоби специфічної профілактики анаеробних інфекцій. Під його керівництвом виконано й захищено близько 30 дисертацій, ним надруковано понад 70 наукових праць, а також ряд посібників з вакцинно-сироваткової справи та епідеміології.

Література:

1. Кучеренко В.Д. Алымов Андрей Яковлевич / В.Д. Кучеренко // БМЭ. — М., 1974. — Т. 1. — С. 899–900.
2. К семидесятилетию профессора Андрея Яковлевича Алымова // Журнал микробиологии, эпидемиологии и иммунологии. — 1964. — №1. — С. 148.

Протягом багатьох років А.Я. Алимов виконував велику науково-громадську роботу, будучи заступником голови правління Всесоюзного товариства мікробіологів, епідеміологів та інфекціоністів.

А.Я. Алимов нагороджено орденами Червоного Прапора та Трудового Червоного Прапора.

В.М. Лисовий, Ж.М. Перцева

**АЛЬПЕРН
ДАНИЛО
ОВСІЙОВИЧ**
(1891–1968)

Патофізіолог. Член-кореспондент АН УРСР (1939), заслужений діяч науки УРСР (1947), почесний член Міжнародної протиревматичної ліги (1938).

Народився у м. Харкові 3 (15) грудня 1891 р. у сім'ї службовця. У 1917 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) з відзнакою й залишився як стипендіат для підготовки до професорського звання при кафедрі загальної патології. Учень О.В. Репрева. У 1921 р. захистив докторську дисертацію. З 1920 до 1929 р. займав посаду прозектора, старшого асистен-

та, приват-доцента. У 1929 р. обраний завідувачем кафедри патофізіології Харківського медичного інституту, якою блискуче керував до кінця свого життя майже 40 років. Одночасно очолював створені ним відділи патофізіології Українського психоневрологічного інституту (1923–1955) і Українського інституту експериментальної медицини (1934–1941). У роки війни, перебуваючи в евакуації у складі інституту в м. Чкалові (нині Оренбург), виконав значні дослідження ранового процесу, шоку і трофічних виразок.

Основні наукові напрямки праць Д.О. Альперна — патологія нервово-ендокринної регуляції, патохімія запалення й фізіологічні механізми алергічних реакцій. Широко відомі його дослідження, завдяки яким обґрунтований новий нейрогуморальний напрямок у розумінні реактивності й патогенезу низки патологічних процесів. Дослідження ролі медіаторів вегетативної системи в патогенезі ряду захворювань центральної й периферичної нервової системи, запалення, алергії, трофічних розладів, виразкової хвороби дозволили Д.О. Альперну обґрунтувати концепцію нейрогуморальних розладів. Особливе значення для розкриття фізіологічної сутності запалення мають пріоритетні дослідження медіаторів. Уперше встановлено факт взаємодії медіаторів запалення. Багаторічні фундаментальні дослідження запалення в експерименті в клініці зробили істотний внесок

до загальної патології запалення, дали можливість глибше оцінити запалення — не тільки як місцеву, а й загальну реакцію організму. Багато зроблено для обґрунтування алергічної природи ревматизму. У 1938 р. Д.О. Альперн обраний почесним членом Міжнародної протиревматичної ліги.

Д.О. Альперн — автор понад 200 наукових праць, опублікованих у нас і за кордоном. Серед них 8 монографій: «Учение о лихорадке» (1926), «Вегетативная нервная система и тканевой обмен» (1935), «Проблемы аллергической реактивности» (1936), «Химические факторы нервного возбуждения в организме человека» (1934). У 1959 р. виходить знаменита монографія «Воспаление (вопросы патогенеза)», у 1963 р. — «Холинергические процессы в патологии». Ним видана низка монотематичних збірок наукових праць. Д.О. Альперн був не тільки відомим ученим, а й талановитим педагогом, блискучим лектором. Добре відомий його підручник, за яким

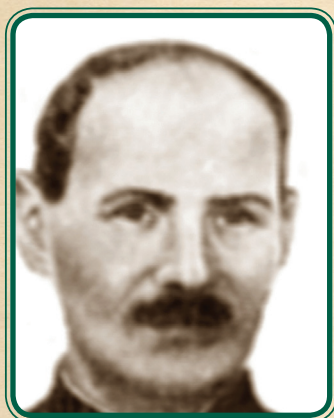
навчалося багато поколінь студентів, він витримав 6 видань російською мовою, був виданий українською, німецькою, англійською, болгарською, румунською та китайською мовами. Д.О. Альперн був організатором (1929) і багаторічним науковим керівником студентського наукового товариства інституту. Він створив велику школу патофізіологів. Під його керівництвом захищено 12 докторських і 40 кандидатських дисертацій. Д.О. Альперна обирали членом Харківської міської ради Х і XI скликань. З 1923 р. неодноразово був головою Харківської секції патологів, членом вченої ради МОЗ СРСР, редколегій журналів, редакційної ради Великої медичної енциклопедії, першої багатотомної Української радянської енциклопедії. Він — член-кореспондент АН УРСР (1939), заслужений діяч науки УРСР (1947).

Помер у Харкові 24 серпня 1968 р.

Р.У. Ліпшиць, З.П. Петрова

Література:

1. Ліпшиць Р.У. Альперн Данило Овсійович / Р.У. Ліпшиць // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 99–101.
2. Альперн Даниил Евсеевич // БМЭ. — 3-е изд. М., 1974. — Т.1. — Стб. 853.
3. Альперн Данило Овсійович // УРЕ. — Т.1. — С. 186.
4. Ліпшиць Р.У. Учені вузів Української РСР / Р.У. Ліпшиць, З.П. Петрова. — К., 1968. — С. 34.
5. Пиріг Л.А. Альперн Данило Овсійович / Л.А. Пиріг // ЕСУ. — К., 2001. — Т. 1. — С. 415–416.

**АПОЛЛОНОВ
ОЛЕКСІЙ
ПАВЛОВИЧ**
(1893–1954)

Авіаційний лікар. Флагманський лікар повітряних сил Чорноморського флоту (1921–1922).

О.П. Аполлонов народився в 1893 р. У 1917 р. він закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет).

З 1917 р. — лікар на кораблях діючого Балтійського флоту; 1918–1921 рр. — лікар штабу охорони водного району Кронштадта; 1921–1922 рр. — флагманський лікар повітряних сил Чорноморського флоту; 1923–1926 рр. — старший лікар крейсера «Аврора» й лінкора «Марат»; 1931–1943 рр. — провідний спеціаліст з розробки фізіологічних нормативів для кисневого забезпечення висотних польотів в Інституті авіаційної медицини ім. І.П. Пав-

лова; 1943–1947 рр. — лікар-спеціаліст Центрального авіаційного шпиталю; від 1947 р. до кінця життя — старший науковий співробітник Інституту авіаційної медицини ВПС Радянської Армії.

О.П. Аполлонов — автор 62 наукових досліджень, велика частина результатів яких покладена в основу інструкцій, настанов і положень. Основний напрямок його робіт — розробка фізіологічних нормативів для киснево-дихальної апаратури, яка надходила на забезпечення Військово-Повітряних сил країни. Він брав активну участь у складанні медичного розділу настанов щодо висотних

польотів і підготовки до них льотного складу. Низка його робіт опублікована у збірці праць Інституту авіаційної медицини, журналі «Військово-лікарська справа», «Фізіологічному журналі СРСР ім. І.М. Сеченова», у навчальних посібниках для лікарів та льотного складу ВПС Радянської Армії та Військово-Морського Флоту.

О.П. Аполлонов нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, Червоної Зірки, «Знак Пошани» й багатьма медалями.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Короткий курс авіаційної гігієни. — М., 1942.

2. Попов А.П. Аполлонов Алексей Павлович / А.П. Попов // БМЭ. — М., 1975. — С. 279.

**БАЗЛОВ
ЄВГЕН
ОЛЕКСІЙОВИЧ**
(1900–1968)

Рентгенолог. Директор Українського рентгено-радіологічного та онкологічного інституту (Харків, 1944–1958).

Є.О. Базлов народився в 1900 р. Трудове життя розпочав у 15 років. У 1918 р. екстерном склав іспити за 7 класів гімназії й невдовзі пішов добровольцем до Червоної Армії.

Закінчивши в 1926 р. Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), Є.О. Базлов став

лікарем-інтерном Українського рентгено-радіологічного та онкологічного інституту (УРРОІ), а після інтернатури (1928 р.) працював лікарем-рентгенологом у залізничній лікарні м. Запоріжжя. У січні 1931 р. його зарахували за конкурсом до УРРОІ, де він працював завідувачем відділення та водночас (з 1932 р.) за сумісництвом проводив заняття на кафедрі рентгенології Українського інституту удосконалення лікарів та в рентгенівському технікумі. У 1938 р. Є.О. Базлов захистив дисертацію на вчений ступінь кандидата медичних наук. Через рік його затвердили у вченому званні старшого наукового співробітника за спеціальністю «рентгенологія».

У липні 1941 р. Євгена Олексійовича мобілізували до Червоної Армії, де він працював начальником рентгенівського відділення евакошпиталю №3330, разом з яким у вересні 1941 р. евакуювався до Тюмені, потім до Рибінська. У травні 1943 р. його перевели на посаду начальника медсанчастини евакошпиталю №5773 (м. Ярославль), а менше як через рік наказом Міністра охорони здоров'я СРСР відрядили в розпорядження Міністерства охорони здоров'я України й 22 січня 1944 р. призначили директором Українського рентгено-радіологічного та онкологічного інституту

(Харків). У 1956 р. Є.О. Базлова затвердили у вченому званні доцента по кафедрі рентгенології. Він поєднував роботу керівника інституту з викладанням рентгенології в інституті удосконалення лікарів. У 1958 р. у зв'язку з тяжкою хворобою Є.О. Базлова звільнили з посади директора інституту. Він працював керівником, а потім старшим науковим співробітником кабінету дистанційної кобальто-терапії.

Є.О. Базлов був кваліфікованим, ерудованим лікарем-рентгенологом та науковцем-рентгенодіагностом і рентгенотерапевтом.

У вітчизняних і закордонних виданнях вийшли друком 20 його наукових праць з питань рентгенодіагностики та кобальтової терапії. Свій досвід і знання він передавав лікарям-рентгенологам м. Харкова й низки областей України, мав великий авторитет серед співробітників інституту й лікарів периферії, був членом редакційної ради журналу «Вопросы онкологии» й неодноразово обирався членом правління Українського товариства рентгенологів і радіологів.

М.І. Пилипенко

Література:

1. Директори Харківського НДІ медичної радіології за 75 років. Базлов Євген Олексійович // Український радіологічний журнал. — 1995. — №3. — С. 197.
2. Артамонова Н.О. Базлов Євген Олексійович / Н.О. Артамонова // ЕСУ. — К., 2003. — Т. 2. — С. 92.

**БАКШЕЄВ
МИКОЛА
СЕРГІЙОВИЧ**
(1911–1974)

Акушер-гінеколог. Член-кореспондент АМН СРСР (1967), Головний акушер-гінеколог МОЗ УРСР (1959–1974).

М.С. Бакшеев народився 1 (14) травня 1911 р. у с. Старикові Троїцького району Белгородської області в селянській родині.

У 1933 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Після закінчення інституту працював ординатором, а згодом

асистентом кафедри акушерства і гінекології ХМІ, й перед війною захистив кандидатську дисертацію. М.С. Бакшеев довгий час хворів на туберкульоз, у зв'язку з чим залишився в окупованому Харкові, допомагав партизанам, за що був нагороджений медаллю «Партизану Отечественной войны».

Після війни М.С. Бакшеев завідував кафедрою акушерства і гінекології Львівського медичного інституту (1946–1950) та Ужгородського університету (1950–1959). З 1959 по 1974 р. він завідував однойменною кафедрою Київського медичного інституту та одночасно очолював службу Головного акушера-гінеколога МОЗ України.

Серед найбільш важливих наукових проблем, над якими працював Микола Сергійович, були фізіологія та патологія скоротливої діяльності матки при вагітності й пологах з використанням фізіологічних і біохімічних методів дослідження, пізні гестози вагітних, гіпоксія плода та асфіксія новонародженого, онкогінекологія тощо. У глибокому вивченні проблеми з фізіології та патології скоротливої діяльності матки при вагітності та в пологах М.С. Бакшееву допомагало тісне співробітництво з науково-дослідними інститутами біохімії та фізіології НАН України. Пріоритетни-

ми були дослідження з макроергічних з'єднань м'яза матки під час вагітності та в пологах, що дало можливість створити свою концепцію відносно фізіології пологів, а також деяких аномалій пологової діяльності.

М.С. Бакшеев одним із перших серед клініцистів звернув увагу на те, що серед причин стрімкої смерті роділея і породілея провідне місце займає емболія навколоплідними водами. Він узагальнив свій великий досвід та результати досліджень своїх учнів, а також дані літератури в монографії з цієї проблеми «Сократительная функция матки». Вона видавалася двічі й до цього часу є настільною книгою

багатьох акушерів-гінекологів. За цю монографію Микола Сергійович був нагороджений премією ім. В.Ф. Снегірьова.

У 1968 р. М.С. Бакшеева обрали членом-кореспондентом АМН СРСР. Під його керівництвом виконано 20 докторських і 52 кандидатські дисертації. М.С. Бакшееву належать 14 монографій і близько 300 публікацій з найактуальніших питань акушерства та гінекології. Він — лауреат премій ім. В.С. Груздева (1972) та ім. О.В. Палладіна (1976).

Помер М.С. Бакшеев раптово 3 жовтня 1974 р., похований у Києві.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Николай Сергеевич Бакшеев // Акушерство и гинекология. — 1975. — №1. — С. 76.
2. Степанківська Г.К. Пам'яті Миколи Сергійовича Бакшеева / Г.К. Степанківська // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1999. — №4. — С. 250–252.
3. Перцева Ж.М. Бакшеев Микола Сергійович / Ж.М. Перцева // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 103.
4. Степанківська Г.К. Бакшеев Микола Сергійович / Г.К. Степанківська // ЕСУ. — К., 2003. — Т. 2. — С. 122.

**БАРАННИК
ПЕТРО
ІВАНОВИЧ**
(1895–1988)

Лікар-гігієніст. Заслужений діяч науки УРСР (1965), директор Київського державного медичного інституту (1937–1941).

П.І. Баранник народився 31 січня (12 лютого) 1895 р. До навчання в інституті він був батраком, потім помічником слюсаря з ремонту сільськогосподарських машин. У 1915 р. його

мобілізували до армії й направили на навчання до П'ятигорського воєнного шпиталю, де внаслідок спілкування з революційно налаштованими пораненими він став активним учасником революційних подій на Кубані в 1918 р. З цього часу до 1922 р. П.І. Баранник служив у Червоній Армії спочатку фельдшером, потім військкомом санітарної частини бригади й помічником військкома санітарної частини 25-ї Чапаєвської дивізії.

У 1927 р. він закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) і всю свою подальшу діяльність присвятив профілактичній медицині. До 1931 р. працював в Умані спочатку епідеміологом, а згодом санітарним лікарем. Від цього часу він переходить до Київського медичного інституту, займаючи послідовно посади асистента, доцента, завідувача кафедри загальної гігієни (1941–1968), декана санітарно-гігієнічного факультету (1948–1957), директора інституту (1937–1941).

П.І. Баранник — відомий учений-гігієніст і педагог, наукова діяльність якого була присвячена вивченню актуальних питань гігієни

населених пунктів, проблемі «Мікроелементи і здоров'я». У середині 30-х років минулого століття він з успіхом вирішив важливу науково-практичну задачу обґрунтування можливості використання води Дніпра для водозабезпечення Києва й деяких малих рік з тією ж метою в інших містах України. У післявоєнні роки під керівництвом П.І. Баранника були виконані фундаментальні дослідження з гігієнічного обґрунтування раціонального планування й санітарного благоустрою нових сіл у зоні Каховського водосховища, вивчення впливу малої каналізації на санітарний стан ґрунту й ґрунтових вод, а також ультрафіолетового мікроклімату Києва й використання штучних джерел ультрафіолетової радіації в профілактичних цілях, мікроелементів

як одного з факторів оточуючого середовища. П.І. Баранник — автор понад 70 наукових праць та підручників. Під його керівництвом захищено 35 кандидатських і докторських дисертацій. У 1965 р. йому присвоєно звання заслуженого діяча науки УРСР.

Великою була його громадська діяльність: протягом 18 років обирався депутатом Київської міської ради, був членом правління Товариства гігієністів і санітарних лікарів, членом декількох вчених рад.

Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденами Червоної Зірки й «Знак Пошани», медалями.

Помер 31 вересня 1988 р. у Києві.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Макаренко І.М. Баранник Петро Іванович / І.М. Макаренко, І.М. Полякова // Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (1841–2001). — К.: Століття, 2001. — С. 11.
2. К 90-летию со дня рождения Петра Ивановича Баранника // Санитария и гигиена. — 1985. — №3. — С. 87.

**БЕКАРЮКОВ
ДМИТРО
ДМИТРОВИЧ**
(1861–1934)

Гігієніст, діяч у галузі шкільної гігієни. Герой Праці (1926), завідувач Московського шкільно-санітарного бюро (1918–1931).

Д.Д. Бекарюков народився 1 (13) січня 1861 р. у с. Василівка (нині Вовчанського району

Харківської області). У 1880 р. вступив на медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). За участь у студентському русі був виключений з університету. Завершив медичну освіту в 1886 р. в Казанському університеті, потім працював ординатором у Харківській губернській лікарні, продовжуючи революційну діяльність. У 1889 р. був заарештований і висланий до Акмолінська (нині Астана). Повернувшись із заслання, з 1894 р. працював дільничним лікарем Південно-Східної залізниці, згодом лікарем Харківсько-Балашовської залізничної лікарні.

У 1898 р. переїхав до Москви, де працював у журналі «Вестник воспитания». У 1901 р. був обраний секретарем Московської комісії шкільних лікарів, а з 1907 р. він став її головою. Після Жовтневої революції до 1931 р. завідував Московським шкільно-санітарним бюро, потім працював старшим науковим співробітником у Московському НДІ гігієни ім. Ф.Ф. Ерісмана.

Д.Д. Бекарюков опублікував більше 60 наукових праць, у тому числі перший у Росії підручник зі шкільної гігієни «Основные начала школьной гигиены» (1906 та 1914). Був редактором «Посібника з охорони здоров'я школярів» (1926).

Д.Д. Бекарюков відстоював профілактичний напрямок у роботі шкільних лікарів, постійно заохочуючи педагогів до вирішення шкільно-гігієнічних питань. У 20-ті роки брав участь у розробці гігієнічних норм навчального навантаження школярів, написав першу пам'ятку про охорону здоров'я піонерів. Він є одним з авторів

перших оздоровчих дитячих установ Москви (лісові школи, санаторії для хворих на кістковий туберкульоз), організатором дитячих спортивних пунктів.

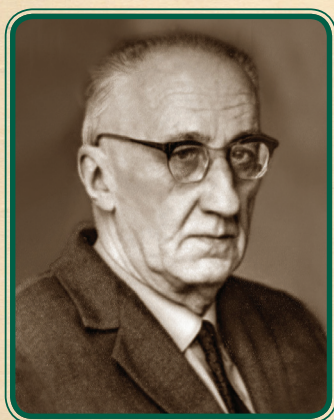
Д.Д. Бекарюков був членом Головної шкільно-санітарної та вченої ради з фізичної культури Наркомату охорони здоров'я РРФСР (1919–1921). У 1926 р. удостоєний звання Героя Праці.

Помер Д.Д. Бекарюков 13 вересня 1934 р. у Москві.

І.Ю. Кундієв, О.С. Овчиннікова

Література:

1. Ананьев Н.И. Врач-революционер Д.Д. Бекарюков / Н.И. Ананьев // Советское здравоохранение. — 1969. — №2. — С. 72.
2. Грановский А.Б. Памяти Д.Д. Бекарюкова / А.Б. Грановский // Врачебное дело. — 1935. — №1. — С. 93.
3. Бабанов В.А. Бекарюков Дмитрий Дмитриевич / В.А. Бабанов // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1957. — Т. 3. — С. 600.
4. Кундієв І.Ю. Бекарюков Дмитро Дмитрович / І.Ю. Кундієв // ЕСУ. — К., 2003. — Т. 2. — С. 432.

**БЕЛОУСОВ
ВОЛОДИМИР
ОЛЕКСАНДРОВИЧ**
(1895–1971)

Лікар-педіатр. Член-кореспондент АМН СРСР (1957), заступник директора ХМІ з навчальної та наукової роботи (1946–1952).

В.О. Белоусов народився 13 (25) липня 1895 р. в м. Курську в сім'ї службовців.

У 1917 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) і був на-

правлений на румунський фронт молодшим лікарем полку. Після демобілізації в 1918 р. повернувся до Харкова й був зарахований лікарем-екстерном університетської клініки дитячих хвороб. Відтоді все життя В.О. Белоусова було пов'язано з педіатричною службою Харківського університету.

З 1921 р. розпочав наукову й педагогічну діяльність, працював за сумісництвом асистентом (1921), старшим асистентом (1931), а згодом — доцентом (1932–1938) кафедри дитячих хвороб. У 1932–1934 рр. був завідувачем кафедри дитячих хвороб санітарно-гігієнічного інституту. У 1937 р. він захистив дисертацію за темою «Материалы к вопросу о белковом рационе здорового и больного школьника в возрасте 8–11 лет», яка була затверджена ВАК у квітні 1939 р., отримав учений ступінь доктора медичних наук і звання професора.

З 1938 р. В.О. Белоусов — завідувач кафедри дитячих хвороб лікувального факультету Харківського медичного інституту. З 1944 року він постійно працював у Харківському державному медичному інституті, очолював кафедру педіатрії педіатричного факультету (1944–1965), одночасно працював деканом педіа-

тричного факультету (1936, 1944–1946) та заступником директора інституту з навчальної та наукової роботи (1946–1952). Плідною була й науково-дослідна робота В.О. Белоусова та його колективу. Наукові пошуки й досягнення стосуються актуальних проблем педіатрії: туберкульозу, ревматизму, дизентерії. У боротьбі з туберкульозом В.О. Белоусову та його співробітникам належить вирішення таких практично важливих питань, як діагностика ранніх форм туберкульозу, клініка та лікування туберкульозного менінгіту, розроблення критеріїв диференційної діагностики туберкульозу та неспецифічних захворювань бронхолегеневої системи.

В.О. Белоусов — автор понад 100 наукових праць. Серед них 3 монографії, 2 посібника, 2 підручники «Учебник детских болезней» (Медицина, 1963), «Детские болезни» (Медицина, 1965, 1971). Велику увагу В.О. Белоусов приділяв підготовці наукових кадрів. Під його керівництвом виконано 7 докторських

та 35 кандидатських дисертацій. За наукову діяльність обраний членом-кореспондентом АМН СРСР (19 квітня 1957 р.).

В.О. Белоусов проводив велику громадську роботу. Він був членом вченої ради МОЗ УРСР, членом редакційної ради журналу «Педиатрия», членом редколегії журналу «Педіатрія, акушерство та гінекологія». Плідною була його діяльність на посту голови Харківського обласного товариства дитячих лікарів протягом 17 років. Наукова, педагогічна та лікарська діяльність В.О. Белоусова була високо оцінена наданням почесного звання «Заслужений діяч науки УРСР» (1959). Він нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1945), орденом Леніна (1952), медаллю «За доблестный труд в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.».

Пішов з життя Володимир Олександрович Белоусов 25 травня 1971 р.

В.М. Коломенський

Література:

1. Приходько В.С. Белоусов Владимир Александрович / В.С. Приходько // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 106.
2. Белоусов Ю.В. Субъективно о бременном / Ю.В. Белоусов. — Харьков : Издат. дом «ИНЖЭК», 2005. — 264 с.
3. Коломенський В.М. Белоусов Владимир Александрович / В.М. Коломенський // ЕСУ. — К., 2003. — Т. 2. — С. 572.

**БІЛОВОЛ
ОЛЕКСАНДР
МИКОЛАЙОВИЧ**
(Нар. 1962 р.)

Лікар, державний діяч, член-кореспондент АМН України (2007), заслужений діяч науки і техніки України (2004), заслужений лікар України (2000), депутат Верховної Ради України III й IV скликань, перший заступник Міністра охорони здоров'я України — головний державний санітарний лікар України (від 2009), член РНБУ (2009).

О.М. Біловол народився 11 січня 1962 р. в с. Мурафа Краснокутського району Харківської області. У 1985 р. закінчив з відзнакою лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Учень академіка А.Т. Малої.

Після закінчення інституту навчався в клінічній ординатурі, працював асистентом, доцен-

том кафедри госпітальної терапії й клінічної фармакології, а згодом — професором кафедри внутрішніх хвороб, ЛФК та спортивної медицини ХДМУ (від 2007 — ХНМУ).

Сфера наукових інтересів О.М. Біловола пов'язана з вивченням фундаментальної проблеми кардіології — визначенням та оцінкою тонких нейрогуморальних та геодинамічних механізмів при артеріальній гіпертензії з упровадженням результатів роботи в практику охорони здоров'я України, що має велике значення для ранньої діагностики, профілактики та лікування цієї патології. Одним з перших у світовій практиці він обґрунтував необхідність використання при артеріальній гіпертензії лікувальних засобів, дія яких спрямована на нормалізацію гуморально-ендотеліальних взаємодій, що є новим і пріоритетним напрямком у лікуванні артеріальної гіпертензії.

Наукові дослідження О.М. Біловола знайшли своє відображення у понад 160 публікаціях, зокрема у навчальних посібниках для студентів вищих медичних закладів «Фармакотерапія внутрішніх захворювань та їх невідкладних станів» (2001), «Основи діагностики, лікування й профілактики основних кардіологічних захворювань» (2009, у 2-х частинах), довіднику лікаря «Раціональна діагностика й фармакотерапія захворювань внутрішніх органів» (2009) та ін.

Від 1997 по 2000 р. О.М. Біловола — голова правління Державної акціонерної компанії «Ліки України». У 2000 р. його обрано депутатом Верховної Ради України III скликання, обирався депутатом Верховної Ради і IV скликання. О.М. Біловола — член Комітету

ВР з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства, член постійної делегації ВР України в Парламентській асамблеї Ради Європи у Страсбурзі. Виконувати професійні й депутатські обов'язки О.М. Біловола допомагає вища освіта з юриспруденції та фармації, яку він здобув, закінчивши Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого (Харків, 1996) та Харківський державний фармацевтичний університет (1999).

У 2000 р. О.М. Біловола надано звання заслуженого лікаря України, у 2004 — заслуженого діяча науки і техніки України. Від 2003 р. він — голова спеціалізованої вченої ради Д 64.600.04 ім. акад. Л.Т. Малої із захисту докторських (кандидатських) дисертацій при Харківському національному медичному університеті. З лютого 2007 по березень 2008 р. працював на посаді першого заступника міністра охорони здоров'я України, у березні 2009 р. призначений першим заступником міністра охорони здоров'я України — головним державним санітарним лікарем України.

О.М. Біловола є членом редакційних рад журналів «Медицина сьогодні і завтра», «Експериментальна і клінічна медицина», «Врачебная практика», «Український терапевтичний журнал».

У 2007 р. О.М. Біловола обрано членом-кореспондентом АМН України. Він нагороджений орденом «За заслуги» II (2007) та III (2002) ступенів. У 2007 р. очолив Наглядову раду ХНМУ, його обрано Почесним професором Харківського національного медичного університету.

В.М. Лисовий

Література:

1. Циганенко А.Я. Біловола Олександр Миколайович / А.Я. Циганенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 295–296.
2. Скрипка С.М. Біловола Олександр Миколайович / С.М. Скрипка // ЕСУ. — К., 2003. — Т. 2. — С. 802.
3. Зайченко О.Є. Біловола Олександр Миколайович / О.Є. Зайченко, С.І. Латогуз, О.В. Шайтуро // Історія кафедри внутрішніх хвороб, спортивної медицини та лікувальної фізкультури Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 44–46.

Фото не зберіглося

**БІЛОУСОВ
ОЛЕКСІЙ
ФЕДОРОВИЧ**
(1868–1929)

Лікар-педіатр, державний діяч. Міністр народного здоров'я Української Народної Республіки.

О.Ф. Білоусов народився 11 (23) березня 1868 р. У 1894 р. закінчив медичний факультет

Література:

1. Булах С.М. Білоусов Олексій Федорович / С.М. Булах // ЕСУ. — К., 2003. — Т. 2. — С. 840.

Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет).

Працював лікарем-асистентом Московської дитячої лікарні (1895–1897), завідувачем Сумської дитячої лікарні (1897–1900), позаштатним чиновником медичного департаменту в Міністерстві внутрішніх справ (від 1902 р.).

Відряджався до Санкт-Петербурзької військово-медичної академії. Практикував у Подільській та Бессарабській губерніях, працював лікарським інспектором Смоленської губернії, завідував відділом допомоги емігрантам з України. Був міністром народного здоров'я Української Народної Республіки (1919), одним з організаторів Товариства українських лікарів у Чехословаччині (1922). Працював на Закарпатті (1924–1927).

Проводив наукові дослідження з питань педіатрії, зокрема, лікування правця, вовчака, екземи, спадкової ідіосинкразії до ртутних препаратів, скарлатини.

С.М. Булах

**БЛЯХ
ВОЛОДИМИР
АБРАМОВИЧ**
(1895–1938)

Фахівець у галузі лікувальної фізичної культури, ініціатор створення Українського НДІ

фізичної культури (1933), засновник і перший редактор журналу «Вестник физической культуры» (1922).

В.А. Блях народився 05 (17) листопада 1895 р. у м. Новомосковську Катеринославської губернії (нині Дніпропетровська область) в родині лікарів. У 1919 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет).

З 1919 р. був лікарем в одній з частин Червоної Армії й водночас приділяв увагу питанням організації фізкультурного руху в Україні. На той час він був уже відомим у Харкові спортсменом, провідним гравцем футбольної команди «Модерн», яку сам організував ще напередодні Першої світової війни. Згодом він започаткував розвиток волейболу в Україні, доводив цінність і корисність гімнастики, всіляко сприяв її розвитку.

Від 1924 р. В.А. Блях був одним з найвідоміших керівників фізкультурного руху в країні, займаючи посади голови науково-методичного комітету Вищої ради фізичної культури УРСР, а згодом і голови самої Ради. У 1925–1929 рр. В.А. Блях завідував кафедрою фізичної культури в Харківському інституті народної освіти (ХІНО), у 1928/1929 навчальному році створив і очолив кафедру фізичної культури в Харківському медичному інституті (1929–1936). Одночасно він викладав на Всеукраїнських курсах фізичної культури (1925–1926), завідував кафедрою лікувальної фізкультури в Харківському інституті фізичної культури (1930–1934), працював старшим науковим співробітником Українського НДІ фізичної культури (1934–1935), у 1936 р. отримав посаду заступника голови Українського комітету фізичної культури та спорту.

У 1922 р. він заснував і очолив перший спеціалізований журнал — «Вестник физической культуры»; за його настановою й керівництвом у Харкові почав діяти перший і єдиний в Україні Будинок фізичної культури (1925), де готували перших громадських організаторів-інструкторів фізичної культури для роботи з трудящим населенням. Він брав активну участь у проведенні 1-ї Всесоюзної спартакіади в Москві як заступник голови Оргкомітету й головного судді, керував чемпіонатом УРСР

з важкої атлетики в Києві, який відбувся 17–18 березня 1937 р., в якому взяли участь 56 атлетів з 7 областей України.

В.А. Блях був визнаним спеціалістом із лікувальної фізкультури, одним із засновників української наукової школи у галузі фізичної культури й спорту, а також ініціатором створення у Харкові на базі Будинку фізичної культури республіканського НДІ такого профілю. Наукові дослідження він проводив передусім з фізіотерапії. Був справжнім ентузіастом упровадження фізичної культури в побут і процес виробництва з метою підвищення продуктивності праці й оздоровлення робітників, про що свідчать його наукові статті «Індивідуальна гімнастика», «Індивідуальна гімнастика гірника» та ін. У медичному інституті він проводив дослідження впливу форм і методів фізкультурної роботи на фізичний розвиток і стан здоров'я різних категорій студентів. На 1936 р. планувалося видання підготовленого ним підручника «Лікарський контроль з фізичної культури».

У 1937 р. В.А. Бляха заарештували, його було обвинувачено у зраді батьківщини, підготовці до терористичних актів і скоєнні контрреволюційних злочинів. Після знущань і катувань 23 вересня 1938 р. його було розстріляно. Реабілітовано в 1957 р.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Олейник Н.А. Развитие физической культуры и спорта на Харьковщине. Люди, годы, факты / Н.А. Олейник, Ю.И. Грот. — Харьков, 2002. — Т. 1. — 376 с.

**БОГАТИРЬОВА
РАЙСА
ВАСИЛІВНА**
(Нар. 1953 р.)

Лікар, політичний і громадський діяч. Заслужений лікар України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1999), депутат Верховної Ради України (від 2000 р. три скликання поспіль), міністр охорони здоров'я України (2000), секретар Ради національної безпеки та оборони України (від 2007 р.).

Р.В. Богатирьова народилася в січні 1953 р. у м. Бакал Челябінської області (РФ). Трудову діяльність почала в 1970 р., працюючи швачкою-мотористкою на Краматорській швацькій фабриці. Навчалася в Луганському медичному інституті (1971–1975). У 1977 р. закінчила Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), після чого працювала лікарем-інтерном (1977–1979) Горлівської міської лікарні №2, акушером-гінекологом (1979–1989) медчастини №3 Новокраматорського машинобудівного заводу, надалі протягом 10 років — акушер-гінеколог, голова профкому, заступник головного лікаря Краматорської центральної міської лікарні з питань організації медичної допомоги дітям і матерям. Досліджувала органічні ураження нервової системи у дітей, розробляла й впроваджувала в практику нові методи діагностики й лікуван-

ня, профілактики, медичної реабілітації та соціальної адаптації.

У 1990 р. обрана народним депутатом України. Була членом комітету Верховної Ради з питань охорони здоров'я матері й дитини. З 1994 по 2000 р. обіймала посади заступника, першого заступника й Міністра охорони здоров'я України. У 2000 р. — науковий консультант Президента Леоніда Кучми. За час своєї праці на посаді Міністра охорони здоров'я України Р.В. Богатирьова створила багато творчих програм. Їй належить ініціатива втілення в життя Державної програми генетичного моніторингу, розробленої генетиками України.

З липня 2000 р. Р.В. Богатирьова — народний депутат України. Була головою підкомітету ВР з питань законодавчого забезпечення медичної допомоги, здійснення медичної діяльності, медичної освіти й науки, членом парламентського бюджетного комітету й членом Постійної делегації ВР в Парламентській асамблеї Ради Європи. Сумлінно й грамотно виконувати свої обов'язки депутата їй допомагає додатково отримана освіта з правознавства, яку вона здобула, закінчивши заочно юридичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (1996). У 1999 р. Р.В. Богатирьова стала лауреатом Державної премії України в галузі науки й техніки, отримала високе звання заслуженого лікаря України, нагороджена орденами княгині Ольги III ступеня (2002) та князя Ярослава Мудрого V ступеня (2009).

Р.В. Богатирьова бере активну участь у громадському житті країни. З 1997 по 2003 р. була секретарем наглядової ради Національного фонду соціального захисту матерів і дітей «Україна — дітям». У 2007 р. обрана почесним професором Харківського національного медичного університету.

У грудні 2007 р. Р.В. Богатирьову було призначено секретарем Ради національної безпеки й оборони України.

В.І. Лисовий

Література:

1. Циганенко А.Я. Богатирьова Раїса Василівна / А.Я. Циганенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 417.
2. Мельник М.І. Богатирьова Раїса Василівна / М.І. Мельник // ЕСУ. — К., 2000. — Т. 3. — С. 119–120.

**БОГДАНОВ
(МАЛИНОВСЬКИЙ)
ОЛЕКСАНДР
ОЛЕКСАНДРОВИЧ**
псевдоніми:
МАКСИМОВ,
ВЕРНЕР,
РЯДОВОЙ
(1873–1928)

Лікар, філософ, письменник, економіст, політичний діяч. Член II Державної думи (1906–1907), засновник і директор першого у світі Московського інституту переливання крові (1926–1928).

О.О. Богданов народився 22.08 (03.09) 1873 р. у містечку Соколки Гродненської губернії в родині вчителя. Після закінчення із золотою медаллю гімназії вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Московського університету, але за участь у революційному русі на III курсі його було виключено, заарештовано й заслано до Тули. У подальшому він навчався на медичному факультеті Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет), який закінчив у 1899 р.

У 1901 р. його було заслано до Вологди, де він перебував разом із Б.В. Савінковим, А.В. Луначарським, М.О. Бердяєвим. Працював ординатором-психіатром губернської земської лікарні. Відбувши заслання, О.О. Богданов продовжував революційну діяльність і в 1906 р. приєднався до більшовиків. Був обра-

ний членом ЦК РСДРП на III (1905 р.), IV (1906 р.) й V (1907 р.) з'їздах РСДРП, а також II Державної думи, де входив до складу соціал-демократичної фракції. У роки реакції відійшов від більшовизму, і в 1909 р. за фракційну діяльність його було виключено з партії.

Під час Першої світової війни служив полковим лікарем, ординатором евакуаційного шпиталю, санітарним лікарем в пунктах військовополонених.

Після революції О.О. Богданов був членом Комуністичної академії, читав лекції з економіки в Московському університеті, був ідеологом Пролеткульту й виступав проти політики партії, головним чином у галузі культури. Член Соціалістичної академії, з 1921 р. дійсний член Інституту наукової філософії при МДУ. Лікар, філософ, економіст, соціолог і літератор, він написав чимало праць з питань філософії, соціології, політичної економіки та ін.

Останні роки життя він повністю присвятив науці, зокрема медицині, працюючи над проблемою підвищення індивідуальної життєздатності. Серед російських вчених він перший дійшов висновку, що обмінне переливання крові веде до підняття сил організму, підвищення його життєздатності. Пізніше йому вдалося практично поставити питання підвищення життєздатності шляхом обмінного переливання крові, що відіграло помітну роль не тільки в боротьбі зі старечим ослабленням, але й цілою низкою різних форм недостатності життєвих сил. Шляхом застосування обмінного переливання крові в ряді випадків загальної виснаженості нервової та кровоносної систем, підірваної працездатності, порушення обміну речовин, Богданов досяг значного підвищення опірності організму. У 1926 р. він очолив створений у Москві з його ініціативи перший у світі інститут переливання крові (нині Центральний інститут гематології і переливання крові). Разом з ним працювали професори О.О. Богомолець, М.П. Кончаловський, його підтримував М.О. Семашко. У 1927 р. О.О. Богданов опублікував свою основну працю «Борьба за жизнеспособность», де намагався обґрунту-

вати можливість боротьби з передчасним старінням й ослабленням організму шляхом обмінного переливання крові. Він писав: «Вся медицина, вся гігієна сводяться к боротьбе за поддержание жизнеспособности, если она падает, за ее повышение, по возможности сверх всякого уровня». І далі: «...речь идет не о простом восстановлении нарушенной жизнеспособности, а о стремлении поднять активность здорового организма, укрепить и закалить организм вообще, повысить его общую сумму жизнеспособности...».

О.О. Богданов став палким пропагандистом цього методу й почав проводити досліді на собі. Це поставило його в ряди вітчизняних вчених, що здійснювали на собі наукові експерименти в інтересах науки й народу. У 1924–1925 рр. він провів на собі шість обмінних переливань, з 1925 по 1928 — ще п'ять, загалом — одинадцять. Дванадцять обмінне переливання, що було проведене

24 березня 1928 р., стало для нього фатальним. Вважаючи свій організм імунним до туберкульозу, він обмінявся кров'ю із молодим студентом, який хворів на неактивну форму легеневого туберкульозу й переніс у минулому малярію. У результаті О.О. Богданов загинув від уремії на фоні нефрозонофриту, викликаного посттрансфузійним ускладненням, очевидно, у зв'язку з індивідуальною несумісністю перелитої крові. Студент же після легких проявів гемолізу швидко одужав. Під час розвитку тяжкого ускладнення О.О. Богданов вів ретельне самостереження за ознаками й симптомами хвороби, доки не знепритомнів. Він загинув на науковому посту, а його ім'я увійшло в історію вітчизняної медицини як ім'я талановитого вченого й організатора, що заклав основи наукового обґрунтування проблеми переливання крові.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Белицкая А.Я. Александр Александрович Богданов и его жизненный подвиг (К 100-летию со дня рождения) / А.Я. Белицкая // Советское здравоохранение. — 1974. — №3. — С. 73.
2. Белова А.А. Одна из памятных страниц прошлого [к 40-летию ЦОЛИПК] / А.А. Белова // Проблемы гематологии и переливания крови. — 1967. — №6. — С.54.

**БОЙКО
ВАЛЕРІЙ
ВОЛОДИМИРОВИЧ**
(Нар. 1962 р.)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2005), заслужений працівник охорони здоров'я України (2005), заслужений діяч науки і техніки України (2008), директор Інституту загальної та невідкладної хірургії АМН України (з 1999). Народився 16 лютого 1962 р. в с. Коломак Валківського району Харківської області в сім'ї службовців. Закінчив з відзнакою Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) і був направлений до Харківського НДІ загальної та невідкладної хірургії, де працював лікарем-хірургом.

Під керівництвом проф. В.Т. Зайцева в 1990 р. захистив кандидатську дисертацію, у 1992 р. — докторську, ставши в 30 років наймолодшим доктором медичних наук у країні.

З 1991 р. В.В. Бойко працює на кафедрі госпітальної хірургії Харківського медичного інституту асистентом, з 1993 р. — доцентом, з 1996 р. — професором. Вчене звання професора отримав у 1997 р. У 1995–1996 рр. був стипендіатом Кабінету Міністрів України для молодих учених. У цей же час працював провідним науковим співробітником Харківського НДІ загальної та невідкладної хірургії.

У 1997 р. він став проректором Харківського державного медичного університету з наукової роботи, з листопада 1999 р. — директором Харківського НДІ загальної та невідкладної хірургії. Від січня 2000 р. очолює кафедру хірургії №1 ХДМУ (нині ХНМУ).

В.В. Бойко — високоосвічений фахівець-хірург, учений, творча, талановита й працююча людина. Він виконує велику практичну роботу з надання хірургічної допомоги населенню, щоденно оперуючи й консультиючи тяжкохворих. Основні напрямки його наукової діяльності пов'язані з вирішенням проблем абдомінальної, торакальної, серцево-судинної хірургії, невідкладної онкохірургії, хірургії гнійно-септичних станів й ускладнень, політравми. В.В. Бойко є автором квантово-біологічної теорії. Очолює регіональні науково-навчально-виробничі об'єднання «Хірургія» та «Політравма».

Хірург В.В. Бойко володіє сучасними методами найскладніших операцій на органах черевної та груднинної порожнини, у тому числі на судинах і серці, виконує складні операції при суміжній онкологічній, ендокринологічній, урологічній та гінекологічній патологіях.

Література:

1. Гончаренко Л.Й. Бойко Валерій Володимирович / Л.Й. Гончаренко, Т.В. Солонець // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 300–301.
2. Гончаренко Л.Й. Бойко Валерій Володимирович / Л.Й. Гончаренко // ЕСУ. — К., 2004. — Т. 3. — С. 185–186.

Наукові досягнення вченого узагальнені в 1604 наукових працях, серед яких 283 авторських свідоцтва та патенти України, 57 монографій, 743 статті. Під його керівництвом та консультативним наглядом виконані та захищені 52 кандидатські та 19 докторських дисертацій. Він гідно продовжує й творчо розвиває традиції харківської хірургічної школи академіків О.О. Шалімова і В.Т. Зайцева.

В.В. Бойко — голова Харківського осередку Товариства хірургів України, член президії Європейської асоціації хірургів і асоціації хірургії травми та інтенсивної терапії, головний редактор фахового журналу «Харківська хірургічна школа», член редакційних колегій журналів «Клінічна хірургія», «Госпітальна хірургія» та ін.

У 2005 р. В.В. Бойко став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки, він має почесні звання «Заслужений працівник охорони здоров'я України» (2005) та «Заслужений діяч науки і техніки України» (2008). У 2002 р. він став переможцем ІV Харківського обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» в номінації «Завідувач кафедри», йому присуджена Світова медаль свободи та звання «Професіонал року» (2005) від Американського біографічного товариства, почесна нагорода «Свята Софія» (2005) від Асоціації ділових кіл Києва, медаль Марії Кюрі (2006) за заслуги в хірургії (Кембрідж, Англія).

З.П. Петрова

**БОКАРІУС
МИКОЛА
МИКОЛАЙОВИЧ**
(1899–1966)

Судовий медик. Директор Харківського НДІ судових експертиз ім. заслуженого професора М.С. Бокаріуса (1931–1946).

М.М. Бокаріус народився 28 червня (10 липня) 1899 р. в Харкові в родині видатного вченого проф. М.С. Бокаріуса.

Закінчив реорганізований Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) у 1924 р. Спочатку працював на кафедрі судової медицини препаратором, а в 1927 р. був затверджений на посаді позаштатного асистента. Глибока професійна підготовка, яку він одержав під керівництвом всесвітньо відомого вченого, заслуженого професора М.С. Бокаріуса, багатий практичний досвід та широка загальноосвітня підготовка дозволили йому в 1932 р. прийняти завідування кафедрою судової медицини, якою він успішно керував протягом 30 років. У 1931 р. йому було присвоєно вчене звання професора.

Велику увагу вчений приділяв удосконаленню педагогічного процесу. У 1938 р. він видав «Лекции по судебной медицине» у 2-х частинах.

М.М. Бокаріус — автор понад 200 наукових робіт, які внесли новаторські ідеї в теорію й практику судової медицини. Він розробив практичні вказівки щодо техніки наукового розслідування злочинів. Широко відомі його

роботи з вогнепальних ушкоджень, методик судово-медичних та криміналістичних досліджень. Окремі дослідження присвячені питанням судової травматології — пошкодженням, які нанесені вогнепальною зброєю й тупими предметами. Він запропонував прилад для вивчення судово-медичних об'єктів з точністю до 0,01 мм. М.М. Бокаріус був одним з найвідоміших судових медиків СРСР, якого багато разів запрошували як експерта в найскладніших випадках судово-медичної практики.

Великий внесок вчений зробив у вдосконалення навчальної роботи в ХМІ, де близько 12 років працював проректором (1952–1964), значну увагу приділяв підготовці наукових кадрів. Під його керівництвом було виконано 30 дисертаційних робіт (серед них — 4 докторські), при кафедрі пройшли навчання 18 аспірантів, деякі його учні завідували й сьогодні завідують кафедрами судової медицини в Україні.

Багато сил і знань віддав М.М. Бокаріус організації та розвитку судово-медичної служби в м. Харкові й в Україні. Протягом кількох років він виконував обов'язки обласного судово-медичного інспектора, був завідувачем судово-медичного моргу, обласним судово-медичним експертом та головним судово-медичним інспектором НКОЗ УРСР. Довгий час М.М. Бокаріус працював у Харківському науково-дослідному інституті судових експертиз ім. заслуженого професора М.С. Бокаріуса на посадах завідувача секції біологічних досліджень та ідентифікації, помічника директора, директора інституту (1931–1946), наукового керівника.

Багато років М.М. Бокаріус працював у Харківському юридичному інституті на посаді асистента, доцента, професора судової медицини, завідувача кафедри криміналістики й судової медицини. Поряд із цим він працював у Харківському інституті удосконалення лікарів (1930–1932) спочатку асистентом, пізніше — завідувачем кафедри судової медицини.

Протягом усієї діяльності М.М. Бокаріус брав активну участь у громадській роботі: був обраний депутатом Дзержинської районної ради

(1932–1935), депутатом Харківської міської ради депутатів трудящих (1957–1959), членом правління Всесоюзного наукового товариства судових медиків (1948–1966), членом редколегії журналу «Судебно-медицинская экспертиза» (1958–1966). Після виходу на пенсію (1961 р.) М.М. Бокаріус активно працював науковим консультантом кафедри судової медицини.

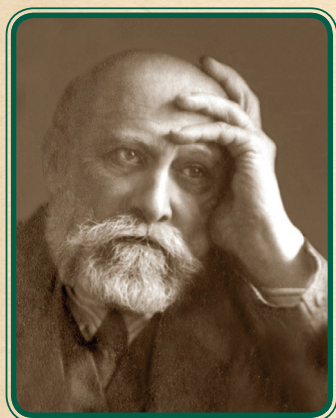
Література:

1. Татаренко В.О. Бокаріус Микола Миколайович / В.О. Татаренко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 108.
2. Отец и сын Бокариусы: жизнь, отданная судебной медицине / В.М. Лісовий, М.А. Цимбал, Ж.М. Перцева, В.О. Ольховський // «Universitates». — 2009. — №2. — С. 12–23.
3. Сегай М.Я. Бокаріус Микола Миколайович / М.Я. Сегай, А.В. Іщенко // ЕСУ. — К., 2004. — Т. 3. — С. 212.

Пішов з життя у листопаді 1966 р. після недовгої тяжкої хвороби.

Різноманітна й плідна його діяльність була високо оцінена урядом — він був нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, медалями.

В.О. Ольховський, Ж.М. Перцева

**БОКАРІУС
МИКОЛА
СЕРГІЙОВИЧ**
(1869–1931)

Судовий медик. Заслужений професор УРСР (1925), засновник і директор Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз (1923–1931).

М.С. Бокаріус народився в м. Одесі 6 березня 1869 р. в родині викладача чоловічої гімназії. У 1895 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет), у 1897 р. був обраний на посаду помічника прозектора кафедри судової медицини, якою керував професор Ф.О. Патенко. У 1901 р. став прозектором, у 1903 р. був прийнятий до числа

приват-доцентів, у 1902 р. успішно захистив докторську дисертацію «Кристаллы Флоранса, их химическая природа и судебно-медицинское значение». У 1910 р. його обрали на посаду завідувача кафедри, тоді ж він отримав звання професора. На цій посаді працював до кінця життя.

М.С. Бокаріус був видатним педагогом. Основною метою його педагогічної діяльності було створення всіх умов для того, щоб із пасивного слухача студент перетворився на активного й самостійного учасника педагогічного процесу. Для цього в 1913 р. при Харківському університеті він створив Інститут судової медицини з лабораторіями, належним обладнанням, музеєм. Він підготував і видав серію «Сведений» — методичних вказівок до практичних занять з різних тем судової медицини, а також підручники для медиків і юристів «Судебно-медицинские микроскопические и микрохимические исследования вещественных доказательств» (1910), «Краткий курс судебной медицины» (1911), «Судебная медицина в изложении для юристов» (1915), «Судебная медицина для медиков и юристов» (1930). Разом з тим він продовжував наукову діяльність, у 1904 р. видав роботу, присвячену дослідженням странгуляційної борозни. Запропонована ним методика визнання її прижиттєвості увійшла до підручників із судової медицини.

У 1911 р. М.С. Бокаріус першим у Росії провів дактилоскопічну експертизу. Він став засновником криміналістичного напрямку в судовій медицині. Великою була його експертна робота. Він провів до 5000 досліджень різноманітних речових доказів та понад 3000 розтинів трупів.

Особливе місце в його житті належало організаційно-адміністративній діяльності. У 1923 р. під його безпосереднім керівництвом у Харкові був створений Інститут науково-судової експертизи, який він очолював до дня смерті у 1931 р.

Весь життєвий шлях Миколи Сергійовича — це почесний шлях вченого, практика й гро-

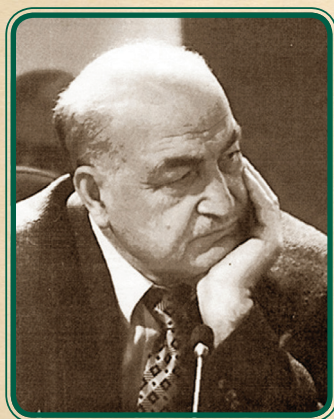
мадського діяча, шлях, що дав йому світове ім'я. Багато фундаментальних праць і експериментальних робіт з різних питань судової медицини та кримінальної техніки, величезна кількість досліджень речових доказів, активна робота в громадських організаціях — це почесний актив його трудової діяльності. І не даремно в 1925 р. уряд України нагородив його почесним званням Заслуженого професора УРСР, а в 1931 р. його ім'я було присвоєно Харківському науково-дослідному інституту судових експертиз.

Помер М.С. Бокаріус 23 грудня 1931 р. в Харкові.

В.О. Ольховський, Ж.М. Перцева

Література:

1. Татаренко В.О. Бокаріус Микола Сергійович / В.О. Татаренко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 110.
2. Отец и сын Бокариусы: жизнь, отданная судебной медицине / В.М. Лісовий, М.Л. Цимбал, Ж.М. Перцева, В.О. Ольховський // «Universitates». — 2009. — №2. — С. 12.
3. Сегай М.Я. Бокаріус Микола Сергійович / М.Я. Сегай, А.В. Іщенко // ЕСУ. — К., 2004. — Т. 3. — С. 212–213.

**БОЧОРИШВІЛІ
ВАХТАНГ
ГАВРИЛОВИЧ**
(1924–2002)

Лікар-сепсисолог. Член-кореспондент РАМН (1988), лауреат Державної премії ГРСР (1985), Міністр охорони здоров'я Грузії (1970–1973), засновник і директор Грузинського республіканського протисепсисного центру (1979–2000).

В.Г. Бочоришвілі народився 25 березня 1924 р. в с. Гелаті Лагодехського району Грузії в родині шкільного викладача російської мови. У 1940 р. вступив на режисерський факультет Тбіліського театрального інституту і, хоча у зв'язку з хворобою не закінчив його, від 1942 р. працював режисером у театрах Тбілісі та Сухумі.

У 1945 р. В.Г. Бочоришвілі вступив на санітарно-гігієнічний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). В інституті він керував драматичним колективом, з другого курсу став сталінським стипендіатом, з третього — працював на кафедрі відомого інфекціоніста І.Р. Брауде, відданим учнем якого вважав себе все життя.

Після закінчення інституту від 1951 р. працював завідувачем інфекційного відділення Чимкентської районної лікарні. У 1952 р. призваний на військову службу, яку проходив у Москві, Таллінні, а в 1956 р. його переведено до Ленінграду у ВМА ім. С.М. Кірова, в інфекційній клініці якої він пройшов шлях від ор-

динатора до доктора медичних наук, доцента. У 1969 р. за конкурсом був обраний завідувачем кафедри інфекційних хвороб Тбіліського інституту удосконалення лікарів МОЗ СРСР. У 1970 р. почалася епідемія холери, в організації боротьби з якою В.Г. Бочоришвілі брав найактивнішу участь. За визнанням спеціалістів, саме йому треба було завдячувати за успішну ліквідацію холери у Грузії: за весь перебіг епідемії не було зареєстровано жодного смертельного випадку. Після завершення епідемії він був призначений Міністром охорони здоров'я Грузинської РСР (до 1973 р.), але кафедри в Інституті удосконалення лікарів не залишав і продовжував працювати над проблемами лікування сальмонельозу молодшого дитячого віку й паралельно — над питаннями сепсису.

В.Г. Бочоришвілі заснував новий напрямок у медицині — сепсисологію. Разом зі своїми учнями він розробив учення про сепсис. В усіх своїх працях він наголошував, що сепсис — це «незворотна генералізована патоінфекція», яка формується в організмі людини, і пропонував вирішувати цю проблему як загальноклінічну. Йому належить метод комплексного лікування сепсису, який об'єднав антибактеріальну та антиферментну терапію, гіпокоагуляцію, що регулюється, та імунотерапію, для якої було створено антистафілококовий імуноглобулін з надзвичайно

високим титром специфічних антитіл. Упровадження його дозволило у десятки разів знизити летальність від стафілококового сепсису. У 1979 р. за наказом МОЗ Грузії було створено Республіканський протисепсисний центр на чотирьох базах, керівником якого майже до кінця життя залишався Вахтанг Гаврилович. У 1985 р. разом із групою вчених, як її керівник, В.Г. Бочоришвілі отримав Державну премію ГРСР «За створення нової, раніше не існуючої ефективної протисепсисної організації в галузі охорони здоров'я».

У 1988 р. В.Г. Бочоришвілі обрали членом-кореспондентом Російської АМН. Він є автором понад 300 наукових праць, у тому числі 7 монографій, і багатьох публіцистичних статей, які стосуються проблем ангіни й хронічного тонзиліту, сальмонельозу дитячого віку, холери, псевдотуберкульозу, сепсису й суміжних з ним захворювань, а також проблем атеросклерозу. Особливо треба відмітити монографії «Сепсисология с основами инфекционной патологии» та «Узловые вопросы патогенеза сепсиса в эксперименте», за останню його нагороджено орденом Іларіона Картвелі.

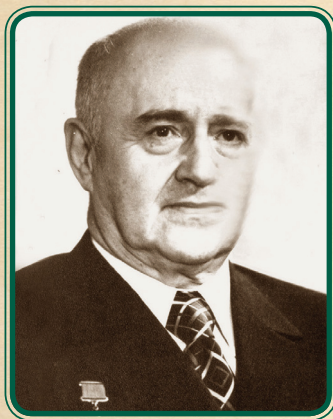
В.Г. Бочоришвілі помер 11 вересня 2002 р., його поховано у Тбіліському пантеоні громадянських діячів Грузії.

В.М. Лісовий, Р.Б. Чхетіані, Ж.М. Перцева

Література:

1. Фролов В.М. Пам'яті академіка Вахтанга Гавриловича Бочоришвілі / В.М. Фролов // Проблеми екологічної та медичної генетики і клінічної імунології : зб. наук. пр. — 2003. — Вип. 2(48). — С. 20–28.
2. Бочоришвили В.Г. О себе, профессии и о родине / В.Г. Бочоришвили // Там же. — С. 29–41.

**БРАУНШТЕЙН
ОЛЕКСАНДР
ОВСІЙОВИЧ**
(1902–1986)

Біохімік. Дійсний член АМН СРСР (1945) та АН СРСР (1964), лауреат Державної премії (1941) та Ленінської премії (1982), Герой Соціалістичної Праці (1972).

Народився 26 травня 1902 р. в Харкові в родині професора кафедри офтальмології Харківського університету О.П. Браунштейна. У 1925 р. успішно закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) і вступив до аспірантури Біохімічного інституту в Москві. У 1928–1935 рр. О.О. Браунштейн працював у Біохімічному інституті та Центральному інституті професійних захворювань. У 1936 р. він очолив нову лабораторію у Всесоюзному інституті експериментальної медицини (ВІЕМ) в Москві. Саме тут у 1937 р. його відкриття принесло йому світову славу. Він відкрив (разом з М.Г. Кріцман) новий тип оборотних ферментативних реакцій — перенесення аміногрупи з амінокислоти на кетокислоту з утворенням інших амінокислот та кетокислот. Робота з трансамінування в 1941 р. була удостоєна Державної премії. У 1942 р. під його керівництвом була проведена робота з

виділення ґрунтових сапрофітів, що дозволило одержати граміцидин і тироцидин.

У 1945 р. лабораторію О.О. Браунштейна включили до складу Інституту біологічної та медичної хімії. Того ж року його обрали дійсним членом АМН СРСР. Від 1945 р. основна увага О.О. Браунштейна та його учнів була спрямована на розкриття молекулярних основ ферментативних перетворень амінокислот. Загального визнання набули заслуги О.О. Браунштейна та його школи в розкритті біологічної функції вітаміну В₆. Велике значення має розроблена О.О. Браунштейном і М.М. Шемякіним у СРСР та Е. Снеллом і Метцлером у США загальна теорія дії трансаміназ та інших піридоксальних ферментів (1952–1954).

У 1959 р. О.О. Браунштейн перейшов до Інституту молекулярної біології АН СРСР, де організував лабораторію хімічних основ біологічного каталізу. Дослідження під керівництвом О.О. Браунштейна створили підґрунтя для вирішення практично важливих фізіологічних і медичних питань: харчування людини й тварин, механізмів дії деяких антибіотиків, ліків і отрут, патогенезу, діагностики та лікування розладів метаболізму та інших захворювань. Він був головою ради Державного комітету з науки і техніки СРСР «Ферменты и их использование в народном хозяйстве и медицине», членом редколегій низки вітчизняних і зарубіжних журналів з біохімії.

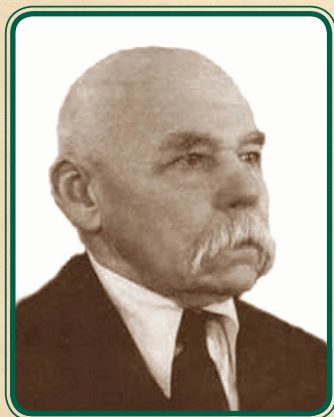
У 1982 р. йому присуджена Ленінська премія. Він був удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці (1972). У 1964 р. став дійсним членом Академії наук СРСР, обраний іноземним почесним членом Національної академії наук США, почесним членом кількох зарубіжних академій і наукових товариств. О.О. Браунштейн був удостоєний звання доктора *honoris causa* Брюссельського, Грейфсвальдського та Паризького університетів.

Помер 1 липня 1986 р.

З.П. Петрова, С.М. Рукавішнікова

Література:

1. Браунштейн Александр Евсеевич // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1958. — Т. 4. — Стб. 322–323.
2. Браунштейн Александр Евсеевич // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1976. — Т. 3. — Стб. 371–372.
3. Петрова З.П. Браунштейн Александр Овсійович / З.П. Петрова, С.М. Рукавішнікова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 418–419.
4. Білик Я.В. Браунштейн Александр Овсійович / Я.В. Білик // ЕСУ. — К., 2004. — Т. 3. — С. 436.

**ВАЛЯШКО
МИКОЛА
АВКСЕНТІЙОВИЧ**
(1871–1955)

Хімік-фармаколог. Заслужений діяч науки УРСР, директор Харківського фармацевтичного інституту (1921).

Народився 20 березня 1871 р. у м. Куп'янську (нині Харківська обл.) у родині провізора.

Природниче відділення фізико-математичного факультету Харківського університету закінчив у 1904 р., а до цього пройшов шлях від учня в аптеці до магістра фармації (1903). У 1905 р. його затвердили приват-доцентом кафедри фармації Харківського університету, а в 1909 обрали професором кафедри фармації та фармакогнозії медичного факультету цього ж університету. Дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора хімічних наук захистив восени 1919 р. Ступінь доктора фармацевтичних наук отримав у 1937 р.

У 1921 р. він став першим директором першого в СРСР Харківського фармацевтичного інституту, в організацію якого зробив великий особистий внесок. Майже одночасно він завідував кафедрами фармацевтичної хімії в Харківському медичному інституті (від 1921 р.) та органічної хімії в Харківському технологічному інституті (1920 р., нині Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»).

Наукова діяльність цього видатного вченого була спрямована переважно на вивчення двох

проблем — хімії речовин лікарського значення й будови молекул за даними спектрів поглинання в ультрафіолетовій зоні.

Важливим дослідженням М.А. Валяшка в галузі фітохімії є робота «Про складові частини плодів колючої крушини (*Rhamnus Cathartica* L.)», яку він виконав сумісно із З.М. Красовським. Фітохімічні роботи мали велике значення, бо сприяли розширенню сировинної бази для виробництва лікарських речовин в Україні.

Під час свого закордонного відрядження (1908–1909) М.А. Валяшко працював у лабораторії професора Ганча, який на той час розпочав свої спектрографічні дослідження. З самого початку цей метод обіцяв великі можливості саме в тому напрямку, який особливо цікавив ученого. За короткий час він досконало опанував методику, а після повернення на батьківщину (1910) з притаманною йому енергією та наполегливістю організував спектрографічну лабораторію.

Вчений першим при дослідженні спектрів став застосовувати різного роду впливи на молекулу з метою встановлення її тонкої структури. Аналіз отриманих даних дозволив йому встановити загально визнані тепер закономірності для спектрів поглинання ароматичних і гетероциклічних сполук. Користуючись виявленими закономірностями, він дійшов цікавих висновків щодо тонкої будови молекул різних сполук.

Особливо багато уваги приділяв М.А. Валяшко вивченню зв'язку між будовою молекул та їх фізіологічною дією. Він був першим дослідником у цій галузі й висловив багато цінних думок і здогадок.

Поряд з інтенсивною науковою та педагогічною діяльністю М.А. Валяшко проводив велику роботу в галузі організації науки й промисловості. У 1924 р. він був членом комісії з видання Державної фармакопеї й членом фармакопейного комітету в Москві, в 1926 р. — членом вченої методичної ради, у період з 1925 по 1938 рр. — відповідальним редактором «Українського хімічного журналу», а з 1932 р. — членом президії Комітету хімізації при Держплані.

З 1898 р. М.А. Валяшко був незмінним членом російського Фізико-хімічного товариства, а після обрання його до Всесоюзного хімічного товариства ім. Д.І. Менделєєва — головою Харківського відділення та членом президії оргбюро товариства. Він очолював оргкомітет зі скликання VI Менделєєвського з'їзду, який відбувся в 1932 р. у Харкові. У 1941 р.

М.А. Валяшко був обраний почесним членом товариства. Учений був нагороджений орденами Леніна й Трудового Червоного Прапора, отримав почесне звання заслуженого діяча науки УРСР.

Помер Микола Авксентійович 25 січня 1955 р.

Г.О. Сирова, С.А. Наконечна

Література:

1. Наконечна С.А. Валяшко Микола Авксентійович / С.А. Наконечна // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 115.
2. Несвит Е.А. Горячий поборник высшего фармацевтического образования / Несвит Е.А. // Служение отечеству и долгу. — Харьков: Изд-во НУА : «Золотые страницы», 2004. — С. 211.
3. Валяшко М.А. // УРЕ. — К., 1960. — Т.2. — С. 210.
4. М.А. Валяшко // БСЭ. — М., 1951. — Т. 6 — С. 594.
5. Огар С.В. Валяшко Микола Авксентійович / С.В. Огар // ЕСУ. — К., 2005. — Т. 4. — С. 6.
6. Сало Д.П. Пам'яті М.А. Валяшка / Д.П. Сало, І.Т. Делешко // Фармацевтичний журнал. — 1971. — №6. — С. 82–81.

**ВАРВІНСЬКИЙ
ЙОСИП
ВАСИЛЬОВИЧ**
(1811–1878)

Терапевт. Засновник і керівник першої в Росії кафедри госпітальної терапії в Московському університеті.

Й.В. Варвінський народився 9 (21) листопада 1811 р. У 1833 р. з відзнакою закінчив медичний факультет Імператорського Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Від 1833 по 1838 р. був слухачем Дерптського професорського інституту, де відвідував лекції М.І. Пирогова й працював під керівництвом проф. Готліба над докторською дисертацією «О физиологии и

патологии блуждающего нерва», яку захистив у 1838 р. У цій роботі Й.В. Варвінський висловив цікаві думки щодо взаємозв'язку й взаємовпливу нервової системи й уражених патологічним процесом органів.

З 1838 по 1841 р. Й.В. Варвінський був ад'юнктом на кафедрі приватної патології й терапії Московського університету, після чого перебував у закордонному відрядженні. Після повернення у 1843/1844 н. р. читав у Московському університеті лекції з хвороб серця, а протягом наступних двох навчальних років керував кафедрою спеціальної патології та поліклініки в Дерптському університеті. У 1846 р. його призначили професором уперше відкритої в Московському університеті шпитальної терапевтичної клініки, де він і працював понад 30 років до останніх днів свого життя.

У 1849 р. Й.В. Варвінський виступив з актовою промовою «О влиянии патологической анатомии на развитие патологии вообще и клинической в особенности», в якій обґрунтував необхідність наявності в університеті самостійної кафедри патологічної анатомії, показавши на численних прикладах в історичному аспекті величезне значення цієї науки для розвитку медицини в цілому й головним чином клінічної патології. І така кафедра — перша в Росії — дійсно була організована з його ініціативи в Московському університеті (1849).

Й.В. Варвінський розглядав організм як єдине ціле, а його органи й системи — у взаємодії й взаємозв'язку, що здійснюється через посередництво центральної нервової системи. Він розумів необхідність ретельного вивчення організму людини й закликав спиратися при лікуванні на факти, отримані шляхом досвіду й

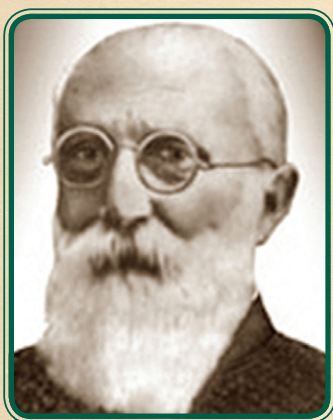
спостереження. Професор говорив про потребу подальшого аналізу цих фактів для виведення закономірності в тому чи іншому явищі.

Цими настановами Й.В. Варвінський керував у своїй діяльності, цьому навчав і своїх учнів.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Зиновьев И.О. К 150-летию со дня рождения И.В. Варвинского / Зиновьев И.О. // Архив патологии. — 1962. — №5. — С. 75–78.

**ВЕЙСБРОД
БОРИС
СОЛОМОНОВИЧ**
(1874–1942)

Хірург, організатор радянської охорони здоров'я. Ініціатор створення Московського НДІ швидкої допомоги ім. Скліфосовського, голова Центрального бюро лікарських секцій (1924–1929).

Б.С. Вейсброд народився 22.10 (03.11) 1874 р. у м. Вількомир Ковенської губернії. У 1899 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Ще студентом брав участь у революційному русі. У подальшому лікарську діяльність земського лікаря Саратовської, а згодом Харківської губерній поєднував з революційною, неодноразово вислався й переслідувався поліцією. З кінця

1902 по 1906 р. був змушений жити в Німеччині, Швейцарії. Після повернення до Росії працював у Москві в 1-й Градській лікарні екстерном-хірургом, тому що Державна Дума не затверджувала його на штатній посаді як «підозрілого та неблагонадійного».

Б.С. Вейсброд — учасник Жовтневої революції, один з організаторів радянської охорони здоров'я. Він керував відділом охорони здоров'я першої Замоскворецької ради, був комісаром лікувальних установ Москви. З його ініціативи організовано ряд московських лікарень, створено Інститут невідкладної допомоги (нині Московський НДІ швидкої допомоги ім. Скліфосовського).

У 1918 р. одним з перших він надавав медичну допомогу тяжко пораненому В.І. Леніну, невідлучно перебував біля нього у важкі моменти хвороби і в подальшому наглядав за станом його здоров'я.

Під час громадянської війни Б.С. Вейсброда було призначено головою Надзвичайної комісії з боротьби з епідеміями на Туркестанському та Південно-Західному фронтах. Багато сил і енергії віддав він організації цієї роботи. У 1920 р. повернувся до Москви. У 1922 р. став головним лікарем 2-ї Градської лікарні, у тому ж році Б.С. Вейсброда було обрано професором 2-го МДУ (нині 2-го ММІ), а з 1924 р. — директором пропедевтичної, а потім факультетської хірургічної клініки, де він працював до кінця життя. Він був ініціатором і невтомним організатором допомоги хворим удома.

Протягом усього життя Б.С. Вейсброд виконував велику науково-педагогічну роботу. Більшість його наукових праць присвячена проблемам патологоанатомії.

Під час фінської війни, незважаючи на похилий вік, Б.С. Вейсброд добровільно виїхав на фронт, де організував хірургічну допомогу на передових позиціях і керував нею. У 1941 р. разом з інститутом евакуювався до Омська, брав активну участь у хірургічній діяльності евакошпиталів.

Завжди активно займався громадськими справами: багато разів його обирали депутатом

Московської та районних рад, був головою Центрального бюро лікарських секцій (1924–1929), членом Московського губернського виконавчого комітету (1924–1925), членом Центрального комітету й Московського губернського відділу «Медсанпраця», членом правління Медичного хірургічного товариства, членом Всесоюзної асоціації хірургів, членом редколегії журналу «Радянська хірургія».

Б.С. Вейсброд був нагороджений орденами Леніна й Червоної Зірки.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Вейсброд Борис Соломонович // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1958. — Т. 5. — Стб. 67–68.
2. Потулов Б.М. Борис Соломонович Вейсброд / Б.М. Потулов // Хирургия. — 1975. — №3. — С. 141.

**ВЕЛІГОЦЬКИЙ
МИКОЛА
МИКОЛАЙОВИЧ**
(Нар. 1940 р.)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1990), заслужений діяч науки і техніки України (1998).

М.М. Велігоцький народився 30 квітня 1940 р. в м. Конотопі Сумської області. У 1963 р. з відзнакою закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Після закінчення інституту почав трудову діяльність хірургом військового шпиталю.

Демобілізувавшись з військової служби, працював у ХМІ, спочатку асистентом, далі був аспірантом, в. о. доцента. Від 1973 р. він займав посаду завідувача відділу невідкладної хірургії кровотеч у Харківському НДІ загальної та невідкладної хірургії, згодом (від 1980) — заступника директора інституту з лікувальної роботи, де розробляв нові ефективні засоби локального висічення виразок, дуоденопластики та ваготомії. Він брав участь в організації центрів спеціалізованої допомоги при кровотечах у різних містах України, проводив показові хірургічні втручання, активно впроваджував ці засоби в хірургічну практику.

У 1987 р. М.М. Велігоцький перейшов на роботу до Харківського інституту удосконалення лікарів (нині Харківська медична академія післядипломної освіти), де очолив кафедру торакоабдомінальної хірургії. У 1990 р. за цикл робіт «Розробка, теоретичне обґрунтування та клінічне впровадження нових органозберігаючих методів хірургічного лікування кровоточивих виразок шлунка та дванадцятипалої кишки» він став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки.

М.М. Велігоцький розробляє та впроваджує в хірургічну практику нові методи операцій на грудному відділі стравоходу, підшлунковій

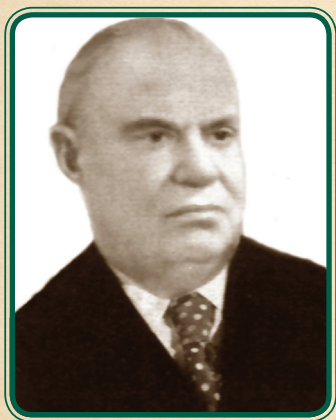
залозі, реконструктивні втручання на шлунку, жовчних протоках, діафрагмі. Він упроваджує нові відеолапароскопічні операції на органах грудної та черевної порожнини, здійснює розробку та впровадження органозберігаючих операцій з локальним висіченням виразки, різноманітними варіантами дуоденопластики та ваготомії; реконструктивних операцій на стравоході з удосконаленням методів езофагопластики при захворюваннях грудного відділу стравоходу з розробленням засобів видовження шлункового трансплантата; удосконалює методи оперативних втручань на підшлунковій залозі при пухлинах панкреатодуоденальної зони, гострих та хронічних панкреатитах; вивчає проблеми лікування гнійних ран. На базі Харківської міської клінічної лікарні швидкої та невідкладної медичної допомоги ним створено міський гастроентерологічний центр хірургічного профілю. У 1998 р. за вагомий особистий внесок у розвиток медичної науки, підготовку кадрів і високий професіо-

налізм вчений одержав почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». За останні 28 років М.М. Велігоцький виконав понад 6 тис. складних операцій, провів більше 120 циклів удосконалення лікарів, на яких підготовлено понад 3 тис. хірургів з різних міст та областей України. Він надрукував понад 400 наукових праць, 9 монографій, є автором 32 авторських свідоцтв та патентів на винахід. Під його керівництвом підготовлено 28 кандидатських і 5 докторських дисертацій. М.М. Велігоцький бере активну участь у громадському житті медичного загалу не тільки України, але й за її межами, є членом правління Українського наукового товариства хірургів, Міжнародної асоціації хірургів, Європейського клубу панкреатологів, Міжнародної асоціації хірургів-гастроентерологів та Міжнародної асоціації хірургів-гепатологів, членом редколегій та редакційних рад 8 наукових журналів.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Кафедра абдомінальної терапії // Харківський інститут удосконалення лікарів (до 70-річчя заснування). — Х. : Фоліо, 1998. — С. 129.
2. Комарчук В.В. Велігоцький Микола Миколайович / В.В. Комарчук // ЕСУ. — К., 2005. — Т. 4. — С. 192.

**ВЕЛЬВОВСЬКИЙ
ІЛЛЯ
ЗАХАРОВИЧ**
(1898–1982)

Лікар-психотерапевт. Начальник Центральної психоневрологічної лікарні Міністерства шляхів сполучення УРСР (1951).

І.З. Вельвовський народився 9 (21) червня 1898 р. у Харкові. Закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) у 1922 р. У 1922–1932 рр. працював лікарем; за сумісництвом (1931–1932) — старший інспектор з психоневрології при секретаріаті науки Наркомздорову УСРР; в 1932–1941 рр. був директором Психоневрологічного інституту Південної залізниці (згодом психоневрологічна лікарня, Харків); 1941 р. — головний невропатолог Харківського військового округу, 1945–1951 рр. — начальник Центральної психоневрологічної лікарні Міністерства

шляхів сполучення УРСР, 1951–1962 р. — начальник її четвертого відділення, 1962–1971 р. засновник і завідувач першої у світі кафедри психотерапії в Українському інституті удосконалення лікарів (нині Харківська медична академія післядипломної освіти).

Він розробив і вперше впровадив у клінічну практику систему психопрофілактики і знеболювання при пологах, яку зараз широко використовують на Заході, а також теоретично з'ясував і практично здійснив систему психотерапії на курортах. Разом з проф. К.І. Пла-

тоновим він розробив загальну методологію психотерапії української школи.

Наукові дослідження І.З. Вельвовського присвячені питанням психоневрології. Він створив модифікації методик психотерапії алкоголізму, стресотерапевтичних методів та їх класифікації; вивчав питання психотерапії при неврозах, у наркології, неврології, сексопатології.

Помер І.З. Вельвовський 9 березня 1982 р. у Харкові.

Б.В. Михайлов

Література:

1. Михайлов Б.В. Вельвовський Ілля Захарович / Б.В. Михайлов // ЕСУ. — К., 2005. — Т. 4. — С. 233.
2. Кафедра психотерапії // Харківський інститут удосконалення лікарів (до 75-річчя заснування). — Х. : Фоліо, 1998. — С. 83–84.

**ВЕСЕЛОВСЬКА
ЗОЯ
ФЕДОРІВНА**
(Нар. 1950 р.)

Лікар-офтальмолог. Лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1888), директор Київського міського інституту судинно-ендокринних захворювань органа зору (1995).

З.Ф. Веселовська народилася 4 травня 1950 р. у м. Рязань (РФ). У 1973 р. закінчила Харківський медичний інститут. Докторську дисертацію за темою «Прогнозирование и профилактика воспалительной реакции глаза после

экстракции катаракты с имплантацией искусственного хрусталика» захистила в 1989 р. Працювала лікарем (1974–1975), потім в Інституті проблем кріобіології та кріомедицини АН УРСР (Харків, 1975–1979). Від 1979 р. у Київському НДІ клінічної та експериментальної хірургії (нині Інститут хірургії та трансплантології АМНУ) — завідувач відділу мікрохірургії ока (1981–1991); від 1991 р. — у Національному медичному університеті (Київ): завідувач відділу клінічної та експериментальної офтальмології (1991–1995), професор очних хвороб. Одночасно, від 1995 р., працювала директором Київського міського інституту судинно-ендокринних захворювань органа зору, очолювала кафедру очних хвороб Київського медичного університету Української асоціації народної медицини. Від 2003 р. — провідний науковий співробітник Міжнародного центру молекулярної фізіології Інституту фізіології НАНУ.

Основні напрями наукової діяльності: розроблення та впровадження сучасних методів мікрохірургічного лікування катаракти, глаукоми, вітреоретинальних захворювань, центральної сенільної макулярної дегенерації сітківки та ін.

У 1988 р З.Ф. Веселовська стала лауреатом Державної премії УРСР у галузі науки й техніки.

Автор понад 150 наукових праць. Член Євро-

Література:

1. Макаренко І.М. Веселовська Зоя Федорівна / І.М. Макаренко, І.М. Полякова // Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів національного медичного інституту імені О.О. Богомольця (1841–2001). — К.: Століття, 2001. — С. 29.

2. Салюта М.Ю. Веселовська Зоя Федорівна / М.Ю. Салюта // ЕСУ. — К., 2005. — Т. 4. — С. 307.

пейського товариства катарактальних та рефракційних хірургів та Європейського товариства ретинологів.

О.С. Овчиннікова

ВИСOKOVIЧ ВОЛОДИМИР КОСТЯНТИНОВИЧ (1854–1912)

Патологоанатом, бактеріолог, епідеміолог. Директор Бактеріологічного інституту Харківського медичного товариства (1889–1895).

Народився 16 (28) січня 1854 р. у м. Гайсині Подільської губернії (нині Вінницької області) в родині, що походить з польської шляхти. У 1876 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет).

Два роки під час війни працював прозектором у Тифліському військовому шпиталі. На початку 1879 р. став помічником прозектора на кафедрі патологічної анатомії Харківського університету. У 1882 р. захистив докторську дисертацію й був відряджений з науковою метою до Німеччини.

Повернувшись у 1886 р. до Харкова, В.К. Високович отримав дозвіл читати повний паралельний курс загальної патології, що успішно робив протягом 9 років. Разом з тим від початку 1887 р. він був штатним прозектором на

кафедрі патологічної анатомії. У 1895 р. йому надали кафедру патологічної анатомії в університеті св. Володимира в Києві, де він став ординарним професором і працював до кінця життя.

У 1889 р. В.К. Високович одержав від Харківського медичного товариства пропозицію очолити Бактеріологічний інститут, в який була реорганізована Пастерівська станція, створена ХМТ у 1887 р. У Бактеріологічному інституті він працював до від'їзду до Києва. У 1895 р. його обрали почесним членом Харківського медичного товариства.

У 1897 р. В.К. Високович очолив російську експедицію до Індії для вивчення епідемії чуми та розроблення заходів проти неї. Він брав участь у боротьбі з епідеміями холери в 1892 р., чуми в Одесі в 1902 і 1910 рр., організовував протиепідемічні заходи у російській армії під час російсько-японської війни 1904–1905 рр.

В.К. Високович уперше у світі провів профілактичні щеплення проти черевного тифу (1899), брав активну участь у перших у Росії щепленнях проти сибірки та сказу. Незалежно від А. Вейксельбаума в 1894 р. довів мікробну етіологію цереброспінального менінгіту, у 1890 р. — туберкульозний характер золотухи. У визначній роботі (1886) про долю мікробів, уведених у кров, В.К. Високович першим довів, що через 15–30 хв після введення у кров бактерії зникають: їх захоплюють ендотеліальні клітини судин. Праці І.І. Мечнікова про фагоцитоз і В.К. Високовича про захоплення бактерій ендотелієм судин були опубліковані у 80-ті роки ХІХ ст. і склали основу вчення про ретикулоендотеліальну систему, вирішальну роль у розробці якого на Заході помилково надають Л. Ашофу, який у 1922 р. визнав, що він лише поглибив і поширив вчення, яке

було створено І.І. Мечніковим і його учнями. В.К. Високовичу належить понад 90 робіт з різних питань патологічної анатомії, епідеміології та бактеріології. За його активною участю була створена Комісія з розповсюдження гігі-

єнічних знань серед населення. Вибрані праці В.К. Високовича вийшли академічним виданням у 1954 р.

Помер Володимир Костянтинівич 13 (26) травня 1912 р. у Києві.

З.П. Петрова

Література:

1. Високович Владимир Константинович // Харьковское медицинское общество 1861–1911 гг. — Харьков, 1913. — С. 475–476.
2. Планельс Х.Х. В.К. Високович / Х.Х. Планельс — М. : Медиздат, 1953. — 204 с.
3. Макаренко І.М. Високович Володимир Костянтинівич / І.М. Макаренко, І.М. Полякова // Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. — К. : Століття, 2001. — С. 29–30.
4. Високович Володимир Костянтинівич / А.Ф. Яковцова, М.О. Клименко, Т.В. Гануліч та ін. // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 23–24.

**ВІЗІР
АНАТОЛІЙ
ДМИТРОВИЧ**
(1929–2002)

Лікар-терапевт. Дійсний член Національної академії наук (1992) та Академії медичних наук (1993) України, ректор Запорізького медичного інституту (1974–2002).

А.Д. Візір народився 31 липня 1929 р. в с. Ромодан Миргородського району Полтавської області в родині лікарів. У 1953 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), де й працював, пройшовши шлях від аспіранта до доцента (1956–1965). Учень академіка Л.Т. Малої, під керівництвом якої захистив кандидатську й докторську дисертації (1961, 1968). Від 1966 р. очолював кафедру пропедевтики внутрішніх хвороб у Запорізькому

медичному інституті (тепер — університеті), у 1974–2002 рр. — ректор цього університету. А.Д. Візір — відомий вчений-терапевт, фундаментальні та науково-практичні розробки якого стали базою розвитку й становлення перспективних наукових напрямів у клінічній медицині. Діапазон його наукових інтересів був дуже широким. Можна виділити три основних напрями в його роботі. Він вивчав роль нейрогуморальних механізмів патогенезу: по-перше, серцево-судинної патології, по-друге, захворювань органів шлунково-кишкового тракту, по-третє, дихання.

Найбільше значення для науки й практики мають фундаментальні дослідження А.Д. Візіра та керованої ним кафедри з виявлення ролі нейрогуморальних механізмів у розвитку серцево-судинних захворювань. Він першим в Україні почав вивчати взаємозв'язок та активність функціонування усіх ланок симпатико-адреналової, ренін-ангіотензин-альдостеронової і калікреїн-кінінової систем, нейропептидів й плазмених простагландинів при різних варіантах перебігу гіпертонічної хвороби, цереброішемічної гіпертензії, ішемічної хвороби серця, порушень серцевого ритму, серцево-судинної й легенево-серцевої систем. За його участю в практичну медицину впроваджені нові аритмічні препарати, біогенні стимулятори, а також велика група засобів метаболічної корекції при ішемічній хворобі серця. Серед них — новий оригінальний вітчизняний кардіопротектор тіотриазолін.

Не менш важливим є цикл робіт, присвячений вивченню патогенезу й розробленню методів терапії хвороб органів травлення. За допомогою біохімічних, радіоімунних та інструментальних методів він підтвердив роль порушень електролітного балансу, серотоніну, компонентів симпатико-адреналової та кінінової систем у розвитку виразкової хвороби, гастритів, колітів, захворювань жовчного міхура та жовчовидільних шляхів.

Стосовно праць у галузі пульмонології, то при вивченні хронічних неспецифічних захворювань легень (неускладнених і на фоні компенсованого й некомпенсованого легеневого серця) ним була встановлена роль ряду гуморальних факторів в їх патогенезі. Закономірності в динаміці регуляторних систем, що були виявлені в дослідженнях, покладені в основу розроблення оригінальних схем патогенезу й фармакотерапії.

А.Д. Візір був не тільки талановитим ученим, але й організатором науки. Він створив свою оригінальну школу терапевтів. Під його керівництвом підготовлено понад 30 кандидатів і докторів медичних наук. 28 років він очолював Запорізький медичний університет, зробив великий внесок у розвиток його матеріально-технічної бази, удосконалення навчально-виховного процесу. Вчений приділяв значну увагу питанням реформування системи під-

готовки лікарів і провізорів, став ініціатором створення в Україні такої нової форми післядипломної освіти, як резидентура.

За його ініціативою та безпосередньою участю в 1995 р. у складі університету започатковано Науково-дослідний інститут медико-екологічних проблем, який першим в Україні почав створювати інформаційно-аналітичну систему медико-екологічного моніторингу.

А.Д. Візір був також активним громадським діячем. У 1991 р. його було обрано членом-кореспондентом АН України, у 1992 р. — академіком Національної академії наук, у 1993 р. — академіком АМН України. Він був членом правлінь наукових товариств терапевтів та кардіологів України, головним редактором «Запорізького медичного журналу», входив до складу редколегій провідних медичних видань — «Журналу Академії медичних наук України», «Українського кардіологічного журналу», «Лікарська справа. Врачебное дело» та ін.

За заслуги в розвитку охорони здоров'я й медичної науки А.Д. Візір одержав почесне звання «Заслужений працівник вищої школи України», його було нагороджено орденами Жовтневої революції, Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани», «За заслуги» III ст. та багатьма медалями.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. 70-річчя академіка НАН України А.Д. Візира // Вісник НАНУ. — 1999. — №7. — С. 70.
2. Дунаев В.В. Візір Анатолій Дмитрович / В.В. Дунаев // ЕСУ. — К., 2005. — Т. 5. — С. 516.

**ВОЛОШИН
ПЕТРО
ВЛАСОВИЧ**
(Нар. 1928 р.)

Лікар-невролог. Директор ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології АМН України», заслужений діяч науки України (1986), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1993).

П.В. Волошин народився 13 січня 1928 р. в селі Любарці Київської області. У 1959 р. закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Залишився працювати в інституті, де з 1959 по 1972 р. був послідовно аспірантом, асистентом, доцентом. Від 1972 до 1977 рр. працював у Чернівецькому медичному інституті (тепер Буковинський державний медичний університет), де завідував кафедрою нервових хвороб, був деканом, а з 1974 по 1977 рр. — проректором з наукової роботи цього ж інституту. Від травня 1977 р. й дотепер — директор ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології АМН України» — головної в Україні наукової установи з проблем неврології, психіатрії та наркології, і за сумісництвом — завідувач кафедри неврології та нейрохірургії Харківської медичної академії після дипломної освіти.

Основні напрями досліджень П.В. Волошина: судинна патологія головного мозку; нейроінфекції; невропатологія черепно-мозкової

травми; патологія периферичної й вегетативної нервової систем, дитяча психоневрологія; психічні захворювання та граничні стани; алкоголізм та наркоманія. Успішно поєднуючи науково-дослідну діяльність з організаторською, він дійсно вважається піонером у дослідженні вузлових проблем сучасної психоневрології та їх фундаментальних основ. Разом з колективом інституту він зробив вагомий внесок у розроблення епідеміології, клініки судинних захворювань головного мозку, запропонував оригінальні розробки управління функціями організму — адаптивне регулювання. Він також започаткував новий напрямок у неврології — невропатологію опікової хвороби. Одним із перших інститут за його керівництвом почав брати участь у вивченні впливу екзогенних факторів, зокрема, малих доз іонізуючого випромінювання на психоневрологічне здоров'я людей.

П.В. Волошин — засновник великої наукової школи психоневрологів. Під його керівництвом виконано 20 докторських і 63 кандидатські дисертації. Він є автором 18 винаходів і патентів, понад 500 наукових праць, у тому числі 12 монографій та 26 навчальних посібників, серед яких монографії «Лечение сосудистых заболеваний головного и спинного мозга» (2005), «Неотложная помощь в клинике нервных болезней» (1987), «Внутричерепная гипертензия сосудистого генеза» (1986) та ін.

У 1986 р. П.В. Волошин одержав високе звання «Заслужений діяч науки УРСР», у 1993 р. він став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки.

Вчений веде активну громадську діяльність. Він — голова Науково-практичного товариства неврологів, психіатрів та наркологів України, член вченої ради Міністерства охорони здоров'я України, головний редактор журналу «Український вісник психоневрології» та одного з найстаріших зарубіжних медичних часописів «The Lancet Neurology» (українське видання), член редакційних рад ще 10 фахових медичних часописів; голова Спеціалізованої ради із захисту докторських дисертацій

з неврології, психіатрії та наркології ВАК України, голова Експертної комісії МОЗ та АМН України з неврології, член правління Європейської федерації неврологічних товариств (ЄФНТ), член Виконавчої ради Дунайської психіатричної асоціації, Міжнародної наукової ради Європейського товариства клінічної нейронфармакології, голова Атестаційної комісії Харківської філії АМН України з присвоєння лікарсько-кваліфікаційної категорії, академік Української екологічної академії наук, академік АН вищої школи, дійсний член Американської академії медицини та психіатрії, академік Нью-Йоркської академії наук. П.В. Волошин нагороджений орденами Дружби народів, «За заслуги» III ступеня, «Морський Хрест» III ступеня, орденом «Петра Великого» II ступеня, 6 медалями, у тому числі відомчими і релігійними, серед яких медаль

Преподобного Агапіта Печерського, медаль Міля Федерації космонавтики СРСР, медаль «Медичний Олімп» МОЗ та МОН України. Його відзначено Грамотами Верховної Ради України, Міністерства охорони здоров'я України, а ім'я вченого внесено до Алеї Трудової Слави України, він лауреат рейтинг-конкурсу «Харків'янин року» (2005). У 2004 р. Міжнародний біографічний центр (Кембрідж, Велика Британія) обрав його Міжнародним фахівцем року з охорони здоров'я, він нагороджений Дипломом досягнень у медицині та охороні здоров'я (Кембрідж, Велика Британія, 2005). У 2005 р. Американським біографічним інститутом (Рейлі, Північна Кароліна, США) ім'я П.В. Волошина включене до міжнародного довідника «Видатні уми ХХІ ст.».

Ж.М. Перцева

Література:

1. Україна медична : довідково-біографічне видання // Укр. академія геральдики, товарного знаку та логотипу — К., 2004. — Вип. 2. — С. 41.
2. Україна, рік 2005. Час перетворень. Відзначені Батьківщиною // Східно-Український біографічний інститут. — Х., 2005. — С. 167.
3. Украина — Россия: известные имена / под ред. Н. Белевцова. — Харьков : Изд. дом «Известные имена», 2006. — С. 103.
4. Білоус В.І. Волошин Петро Власович / В.І. Білоус // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 5. — С. 125.
5. Галерея пошани до 65-річчя Буковинського державного університету // Буковинський медичний вісник. — 2009. — №2. — С. 1.

**ВОРОБИЙОВ
АНАТОЛІЙ
МАРКОВИЧ**
(1900–1955)

Фізіолог. Член-кореспондент АН УРСР (1951), директор Інституту фізіології АН УРСР (Київ, 1952–1955).

А.М. Воробійов народився 17 (30) листопада 1900 р. в с. Митрофанівка (нині Нижньогірського району АР Крим) у селянській сім'ї. У 1921 р. вступив до Харківської медичної академії і вже на другому курсі почав працювати на кафедрі фізіології під керівництвом академіка В.Я. Данилевського. У 1926 р. закінчив Харківський медичний інститут, де й працював до 1938 р. Відтоді — завідувач кафедри фізіології Харківського стоматологічного інституту та одночасно завідувач відділу фізіології травлення Українського інституту експериментальної ендокринології. З 1941 по 1944 р. працював в Інституті фізіології АН Грузинської РСР (Тбілісі), від 1945 р. — завідувач кафедри нормальної фізіології Львів-

ського медичного інституту і одночасно декан лікувального факультету. У 1952 р. А.М. Воробйова призначили директором Інституту фізіології АН УРСР (Київ), де він працював до кінця життя (1955).

Наукові дослідження А.М. Воробйова присвячені фізіології травлення та вищій нервовій діяльності тварин. Він вивчав вплив на тваринний організм лецитину і деяких гормональних препаратів, дію електричних потенціалів на відстані, а також електричні потенціали мозку, особливості умовно-рефлекторної діяльності тварин під час їх руху, досліджував процеси травлення і розробив нові модифікації павловських хронічних операцій на шлунково-кишковому тракці собак. А.М. Воробйов відкрив антагоністичний вплив різних ділянок симпатичного відділу вегетативної нервової системи на секрецію шлункового соку.

Результати досліджень знайшли своє відображення в працях «Электрическая активность коры головного мозга человека при различных физиологических состояниях», «Влияние фона на величину условного рефлекса», «Ки-

шечная фаза желудочной секреции», «Секреторная діяльність шлунка і підшлункової залози та шлункова евакуація під час збудження і гальмування кори головного мозку» та ін. Йому належить понад 60 наукових робіт, що мають велике теоретичне й практичне значення.

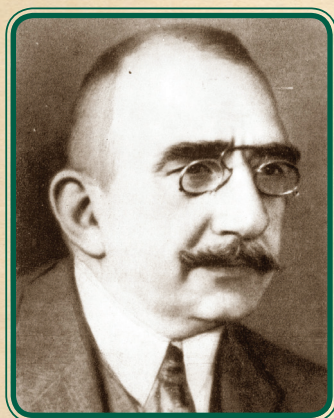
У 1951 р. А.М. Воробйова обрали членом-кореспондентом Академії наук УРСР. Він брав активну участь у громадському житті Товариства фізіологів, Інституту фізіології Академії наук УРСР. Був учасником усіх все-союзних фізіологічних з'їздів, де не тільки виступав із доповідями, а й брав діяльну участь в їх організації. А.М. Воробйова обирали членом правління Всесоюзного та Українського товариств фізіологів, біохіміків та фармакологів, членом редколегій «Журнала высшей нервной деятельности им. И.П. Павлова» та «Фізіологічного журналу».

А.М. Воробйов був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора та медалями. Помер А.М. Воробйов у Києві в 1955 р.

Ж.М. Перцева

Література:

1. А.М. Воробйов // Фізіологічний журнал. — 1955. — Т. 1. — №6.
2. Воробйов Анатолій Маркович // Національна Академія наук України. Персональний склад 1918–2003. — К.: Фенікс, 2003. — С. 118.
3. Киянко В.М. Воробйов Анатолій Маркович / В.М. Киянко // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 5. — С. 155.

**ВОРОБЙОВ
ВОЛОДИМИР
ПЕТРОВИЧ**
(1876–1937)

Анатом. Академік АН УРСР (1934), єдиний заслужений професор СРСР (1924).

Народився 27 липня 1876 р. в Одесі в купецькій сім'ї. Закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) з відзнакою в 1903 р. й був зарахований помічником прозектора на кафедру анатомії, у 1906 р. став прозектором. У 1908 р. захистив докторську дисертацію. Після смерті його вчителя в науці проф. О.К. Белоусова він керував кафедрою анатомії (1908–1910), але на цій посаді його не затвердило Міністерство народної освіти: йому поставили в провину створення професійної спілки молодших працівників університету в 1905 р. З 1910 р. він почав читати повний курс анатомії слухачкам Жіночого

медичного інституту Харківського медичного товариства, де й одержав у 1916 р. звання професора; одночасно він залишився приват-доцентом в університеті. У 1918 р. його обрали професором кафедри анатомії Харківського університету.

У 1920–1921 рр. В.П. Воробйов читав курс анатомії людини в Софійському університеті. Болгарські вчені вважають його одним з фундаторів медичного факультету Софійського університету, засновником кафедри анатомії та медичної морфологічної науки в Болгарії.

З 1921 р. до кінця життя В.П. Воробйов очолював кафедру анатомії Харківського медичного інституту. У 1924 р. він (єдиний у країні) був удостоєний звання заслуженого професора СРСР. Він був одним із засновників Українського інституту експериментальної медицини, де завідував відділом морфології та був заступником директора з науки (1927–1937).

В.П. Воробйов створив у Харківському медичному інституті наукову школу анатомів, яка посіла провідне місце в розвитку цієї науки. Керівник найстарішої наукової школи анатомів, що була заснована в Петербурзькій медико-хірургічній академії в I половині XIX століття, В.М. Тонков у 1924 р. проголосив, що «центр сучасної анатомічної науки віднині перемістився з Ленінграда до Харкова». В.П. Воробйов одним з перших почав розроблення функціональної анатомії. Він відкрив нові закони структурної організації нервової системи. Створив принципово новий метод макромікроскопічного дослідження, який до-

зволив вивчати будову окремих структурних частин на цілісному організмі. Він є основоположником стереоморфології, автором методу вшитих електродів для хронічних досліджень периферичної нервової системи. Він розкрив закономірності розподілу нервових волокон на серці, уперше в науці описав шість нервових сплетінь серця, а також проводив дослідження іннервації шлунка. Макромікроскопічний метод дослідження та вивчення іннервації внутрішніх органів — характерні риси харківської анатомічної школи. У 1927 р. за роботи з анатомії В.П. Воробйов був удостоєний премії імені В.І. Леніна. Він є автором побудованого на основі нових підходів «Атласа анатомии человека» у п'яти томах, який був виданий після його смерті (1938–1942).

Разом з біохіміком Б.І. Збарським і співробітниками В.П. Воробйов виконав бальзамування тіла В.І. Леніна. Після завершення цієї роботи вчений говорив про її труднощі «при абсолютній напруженості думок, при страшенному напруженні нервів, при усвідомленні тієї відповідальності, яка лягла би на нас при можливості будь-якої несподіванки».

У 1934 р. В.П. Воробйов був обраний академіком АН УРСР і нагороджений орденом Леніна.

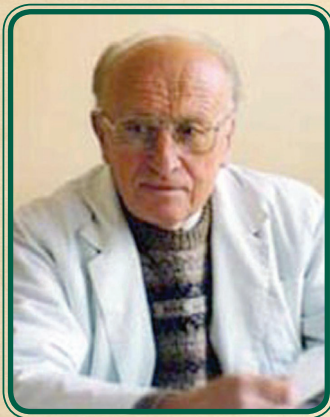
Помер після операції 31 жовтня 1937 р. у Харкові. Його ім'ям названа одна з харківських вулиць.

З.П. Петрова

Література:

1. Воробьев Владимир Петрович // БМЭ. — 1-е изд. — М., 1928. — Т. 5. — Стб. 607–608; 2-е изд. М., 1958. — Т. 5. — Стб. 1034–1035; 3-е изд. К. М., 1976. — Т. 4. — С. 405–406.
2. Воробйов Володимир Петрович // УРЕ. — К., 1960. — Т. 3. — С. 12–13.
3. Синельников Р.Д. Жизнь в науке / Р.Д. Синельников. — М. : Медицина, 1969. — 124 с.
4. Куприянов В.В. Воробьев В.П. / В.В. Куприянов. — М. : Медицина. — 1969. — 68 с.
5. Новоминский А.Н. Владимир Петрович Воробьев / А.Н. Новоминский, В.Н. Попов. — К. : Наук. думка, 1976. — 280 с.
6. Перцева Ж.М. Воробйов Володимир Петрович / Ж.М. Перцева // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 5. — С. 156.

**ГАНУЛ
ВАЛЕНТИН
ЛЕОНІДОВИЧ**
(Нар. 1931 р.)

Хірург-онколог. Член-кореспондент АМН УРСР (1989) та НАН України (1991), директор Київського НД рентгенодіагностичного та онкологічного інституту (1987–1991).

В.Л. Ганул народився 1 січня 1931 р. в м. Полтаві. У 1954 р. закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Трудову діяльність почав як лікар-ординатор Київського обласного онкологічного диспансеру. 1958–1959 рр. — науковий співробітник відділення грудної хірургії Київського НДІ фтизіатрії та пульмонології. Від 1959 р. — асистент, від 1964 р. — доцент Київського державного інституту удосконалення лікарів. У 1971 р. він очолював науково-дослідницьке відділення торакальної онкології Київського НДІ рентгенодіагностичного та онкологічного інституту МОЗ УРСР (тепер Інститут онкології АМН України).

Від 1974 р. В.Л. Ганул поєднував завідування відділенням торакальної онкології з керівними посадами в інституті, був заступником директора з наукової роботи, від 1979 р. — заступником директора з клініки, у 1987–

1991 рр. — директором інституту, а в 1991–1999 рр. перебував на посаді завідувача клініко-хірургічного відділення.

За 30 років праці в галузі онкології В.Л. Ганул став одним з видатних вітчизняних хірургів. Він розробив і суттєво вдосконалив багато видів оперативних втручань при раку стравоходу, кардії легенів, межистиння. Його оригінальна методика формування стравохідно-шлункового анастомозу отримала широке визнання в різних країнах. Значні наукові дослідження проведені в галузі комбінованого й комплексного лікування онкологічних хворих. Під керівництвом В.Л. Ганула розроблені ефективні методики передопераційної радіотерапії, у тому числі в поєднанні з різноманітними радіомодифікаторами; ад'ювантної та неад'ювантної хіміотерапії, імунотерапії та ін. В.Л. Ганул був також ініціатором клінічних досліджень в Україні із застосуванням засобів локальної гіпертермії та штучної гіперглікемії, які знайшли своє місце в арсеналі сучасних протипухлинних засобів.

Науково-дослідницьке відділення, яке очолював В.Л. Ганул, є фактично одним із найбільших у світі центрів з хірургічного лікування хворих на рак стравоходу, найбільшим в Україні центром лікування хворих на рак легенів. Співробітники відділення набули унікального для світової практики досвіду лікування хворих на злоякісні тимомми.

В.Л. Ганул є автором близько 200 наукових праць, зокрема 5 монографій, має 8 авторських свідоцтв.

У 1981 р. його нагородили орденом Дружби народів, у 1991 р. обрали членом-кореспондентом Національної академії наук України, у 1989 р. — членом-кореспондентом АМН України.

Від 1985 р. він очолює Президію Українського науково-медичного товариства онкологів.

В.І. Старіков, Ж.М. Перцева

Література:

1. Валентин Леонидович Ганул [к 70-летию со дня рождения] // Онкология. — 2000. — Т. 2, №4.

**ГЕЙМАНОВИЧ
ОЛЕКСАНДР
ЙОСИПОВИЧ**
(1882–1958)

Невролог. Заслужений професор УРСР (1927), засновник і директор Українського психоневрологічного інституту (1920–1932), віце-президент Української психоневрологічної академії (1932–1937).

О.Й. Гейманович народився 22.07 (04.08) 1882 р. у м. Харкові в родині службовців. У 1900 р. вступив на медичний факультет Харківського університету, потім перейшов на медичний факультет Московського університету, який закінчив у 1908 р.

У 1911 р. О.Й. Гейманович повернувся до Харкова й почав працювати лікарем-психоневрологом губернської земської лікарні (Сабурова дача), з цього ж року до 1918 р. він був старшим асистентом клініки нервових хвороб Харківського жіночого медичного інституту.

З початку Першої світової війни в 1914 р. консультував та оперував у шпиталях, робив дослідження з воєнної неврології та психіатрії. У 1920 р. О.Й. Гейманович організував Український психоневрологічний інститут та став його першим директором (до 1932 р.), далі — віце-президентом Української психоневрологічної академії (1932–1937) у м. Харкові, керівником неврологічної клініки та гістографічної лабораторії Центрального психоневрологічного інституту (1937–1958).

Під час війни з білофінами в 1940 р. він був консультантом Фінського фронту, Великої Вітчизняної — консультантом Закавказького та Чорноморського фронтів.

З 1953 по 1957 р. — консультант Центральної психоневрологічної та нейрохірургічної лікарні Міністерства шляхів сполучення СРСР (м. Харків) та обласної клінічної бальнеологічної лікарні.

Український психоневрологічний інститут, директором якого був О.Й. Гейманович, став одним з провідних науково-дослідних закладів в Україні та Європі, підтримував тісні зв'язки з відомими російськими інститутами та неврологічними інститутами Європи. Наукові роботи інституту друкували в журналах Європи, Японії, Америки, Австралії (близько 300 робіт за перші 11 років існування). Найбільший «Журнал Американской медицинской ассоциации» відзначив, що «некоторые работы, производимые институтом в фундаментальных дисциплинах (анатомии, физиологии, патологии), неподражаемы и стоят несравненно выше, чем работы, производимые где-либо еще» (березень 1930 р.).

Основний напрямок діяльності Геймановича — клініко-морфологічно-фізіологічний. Синтетичність напрямку його робіт та ідеї нервізму виявлені в галузі суміжних питань різних розділів медицини. Йому належать дослідження та публікації з питань цереброспінального сифілісу, про зорові рефлексії, монографії з нейроонкології «Об истинных нейромах», уперше вивчених в Україні. Одночасно з Раймістом (Одеса) він описав епідемічний енцефаліт на території нашої країни (1919), працював над питанням інфекційних психозів, судинних захворювань, хірургічної невропатології, нейроонкології. Разом з психіатром В.М. Гаккебушем написав монографію «Об альцгеймеровской болезни», присвячену її клініці та гістопатології, дав нову клініко-морфологічну класифікацію висипного тифу. За ці та інші наукові роботи О.Й. Геймановичу в 1928 р. надане звання доктора медицини *honoris causa*.

Вивчаючи та розвиваючи різні дисципліни, що входять в поняття «Психоневрологія», О.Й. Гейманович опублікував більше 350 наукових робіт, у тому числі близько 20 монографій. Він підготував 200 вчених-спеціалістів, 14 професорів і докторів наук, доцентів, керівників охорони здоров'я.

Олександр Йосипович був організатором, редактором і членом редакційних колегій 24 видань всесоюзного та республіканського значення, зокрема, журналів «Врачебное дело», «Неврология», «Невропатология и психиатрия», «Вопросы нейрохирургии». Володів п'ятьма мовами, був кореспондентом

російської невропатологічної літератури за кордоном, його обирали членом національного комітету міжнародних невропатологічних конгресів, головою Всеукраїнської психоневрологічної колегії, членом Всесоюзного та Харківського товариств.

За великий внесок у розвиток фундаментально-прикладних напрямків у психоневрології О.Й. Гейманович був у 1927 р. удостоєний звання «Заслужений професор УРСР». Він отримав державні нагороди та відзнаки. Помер у Харкові 18 квітня 1958 р.

В.І. Тайцлін

Література:

1. Александр Иосифович Гейманович // Проблемы неврологии и психиатрии. — К., 1939.
2. Профессор Александр Иосифович Гейманович (невропатолог): [к 70-летию со дня рождения] // Вопросы неврологии. — 1952. — №6.
3. Тайцлін В.І. Гейманович Олександр Йосипович / В.І. Тайцлін // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 25–27.
4. Петрова З.П. Гейманович Олександр Йосипович / З.П. Петрова // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 5. — С. 438.

**ГІММЕЛЬРАЙХ
ЄЛИЗАВЕТА**
(1890–1955)

Акушер-гінеколог, біохімік. Академік Української вільної академії наук (УВАН, 1946).

Є. Гіммельрайх народилася 2 жовтня 1890 р. у м. Катеринославі (нині Дніпропетровськ). Від 1911 р. навчалася у С.-Петербурзькому жі-

ночному інституті, у 1918 р. закінчила Харківський університет (нині Харківський національний медичний університет). Працювала лікарем, від 1922 р. — у клініці О. Крупського при Київському університеті та одночасно в Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті. У 1934 р. перебувала в Єревані та Ашгабаді, згодом стала доцентом, завідувачем кафедри біохімії Білоцерківського санітарно-гігієнічного інституту.

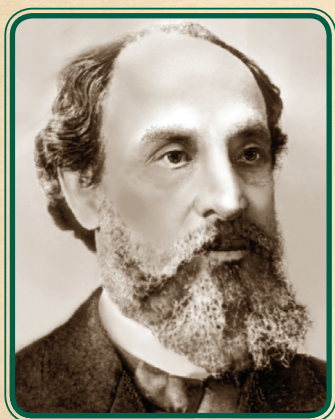
Під час другої світової війни була військовим лікарем, потім емігрувала до Мюнхена, де 1946 р. стала співзасновником медичного відділу Української вільної академії наук (УВАН). Від 1952 р. жила у Мельбурні, де й померла 30 квітня 1955 р.

Наукові дослідження Є. Гіммельрайх були присвячені вивченню проблеми авітамінозів, а також змін активності тканин, ферментів при експериментальному С-авітамінозі.

В. Ганіткевич

Література:

1. Ганіткевич Я.В. Гіммельрайх Єлизавета / Я.В. Ганіткевич // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 5. — С. 618.

**ГІРШМАН
ЛЕОНАРД
ЛЕОПОЛЬДОВИЧ**
(1839–1921)

Офтальмолог. Почесний громадянин Харкова (1914), керівник офтальмологічної лікарні Л.Л. Гіршмана (1908–1921).

Народився 13 (25) березня 1839 р. у м. Тукум Курляндської губернії (нині Латвія) в купецькій родині. У 1860 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) з відзнакою. У 1861 р. поїхав за кордон для вдосконалення знань, де працював у Р. Вірхова, Є. Дюбуа-Реймона, Л. Траубе, К. Людвіга, Г. Гельмгольца і А. Грефе. У 1868 р. захистив докторську дисертацію й став приват-доцентом на кафедрі теоретичної хірургії, а в 1870 р. — штатним доцентом. У 1872 р. з його ініціативи відкрили офтальмологічну клініку в Харківському університеті на 10 ліжок. У 1875 р. Л.Л. Гіршман став екстраординарним професором кафедри теоретичної хірургії, у 1885 р. його затвердили екстраординарним професором по кафедрі офтальмології, у 1886 р. призначений ординарним професором цієї кафедри. У 1893 р. він одержав звання заслуженого професора. У 1880 р. Л.Л. Гіршман домігся приєднання до університетської клініки земської очної лікарні, завдяки чому кількість ліжок там зростає вдвічі. У 1869 р., коли університет одержав

Клінічне містечко з 4 клінік, в офтальмологічній клініці, керованій ним, стало 35 ліжок.

Професор Л.Л. Гіршман був одним із найулюбленіших викладачів, його шанували студенти. Особливу любов і вдячність населення він здобув не тільки як педагог і спеціаліст, але й як людина найвищих моральних принципів. Гуманне ставлення до хворих, безкорисливість, високе розуміння лікарського обов'язку принесли йому славу у всій країні. А.П. Чехов називав його «святою людиною». Л.Л. Гіршман надавав безкоштовну медичну допомогу учням усіх навчальних закладів міста. У 1886 р. з його ініціативи було відкрито Харківське відділення піклування про сліпих і засновано училище для сліпих дітей.

У 1895 р., під час святкування 35-річного ювілею його діяльності, Л.Л. Гіршмана обрали почесним членом кількох медичних товариств. Тоді ж Рада Харківського університету вирішила залишити його керівником кафедри безстроково й зберегти за ним звання директора офтальмологічної клініки. Однак у 1905 р., коли закінчився останній строк служби, дозволений законом, міністерство запропонувало Гіршману піти у відставку. Тоді населення проголосило добровільне збирання коштів на будівництво лікарні для Гіршмана. Завдяки внескам приватних осіб та організацій була зібрана необхідна сума, і в 1908 р. відкрита спеціально для нього створена лікарня, а в 1912 р. для неї був побудований будинок. У цій лікарні Гіршман працював до кінця життя.

Літературна наукова спадщина Гіршмана налічує трохи більше 20 робіт, але дослідження, проведені ним у лабораторіях відомих європейських вчених, були названі видатними, а їх результати цитувалися в підручниках того часу як вітчизняних, так і зарубіжних.

У рік його 75-річчя, у 1914 р., Л.Л. Гіршман був обраний Почесним громадянином м. Харкова. Помер Л.Л. Гіршман 3 січня 1921 р. у Харкові. Його ім'я увічнено в назві вулиці, де він жив; створена на народні кошти очна лікарня носить ім'я заслуженого професора Л.Л. Гіршмана.

З.П. Петрова

Література:

1. Юбилей Л.Л. Гиршмана. 1860–1895. — Харьков, 1895. — 85 с.

2. Врач-гуманист Леонард Леопольдович Гиршман / З.П. Петрова, Н.А. Галичева, А.Н. Горяинова, Л.Н. Пинчук // Асклепий. — 1999. — №1–2.
3. Лесовой В.Н. Идеал врача и человека / В.Н. Лесовой, З.П. Петрова // Universitates. — 2009. — №1. — С. 16–27.

**ГОВОРОВА
МАРІЯ
СТЕПАНІВНА**
(1914 – 1973)

Лікар-гастроентеролог. В. о. директора Українського НДІ харчування (Київ, 1957–1963).

Література:

1. Петрунь Г.С. Говорова Марія Степанівна / Г.С. Петрунь // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 9.

М.С. Говорова народилася в червні 1914 р. в Харкові. У 1936 р. закінчила Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет).

У 1937–1940 рр. працювала в Київському інституті удосконалення лікарів, у 1944–1949 рр. — в Українському інституті клінічної медицини (нині Інститут кардіології АМН України, Київ); від 1949 р. — в Українському НДІ харчування (Київ): завідувала клінікою, у 1957–1963 рр. виконувала обов'язки директора. У 1963 р. знов перейшла на роботу до Київського інституту удосконалення лікарів, де від 1965 р. перебувала на посаді завідувача кафедри гастроентерології та дієтології.

Напрямки наукових досліджень: гастроентерологія, дієтотерапія, організація лікувального харчування, лікувальна кулінарія.

Померла М.С. Говорова 21 серпня 1973 р. у Києві.

Г.С. Петрунь

**ГОЛЬЦЕВ
АНАТОЛІЙ
МИКОЛАЙОВИЧ**
(Нар. 1943 р.)

Лікар, вчений у галузі кріобіології та кріомедицини. Академік Національної академії наук України (2009), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1992).

А.М. Гольцев народився 11.10.1943 р. в с. Трубетчино Трубетчинського району Липецької області, РФ. У 1972 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Відтоді працює в Інституті проблем кріобіології та кріомедицини (Харків). Від 1993 р. й до теперішнього часу завідує відділом кріопатофізіології та імунології цього інституту, одночасно від 2003 р. — заступник директора інституту з наукової роботи. Головний науковий співробітник інституту. За сумісництвом з 1999 р. професор онкології та дитячої онкології Хар-

ківської державної медичної академії післядипломної освіти (ХМАПО).

А.М. Гольцев — один з ініціаторів і основних виконавців розробок технологій кріоконсервування, довгострокового збереження й забезпечення функціональної повноцінності біооб'єктів з метою їх використання у клінічній практиці. Він охарактеризував особливості взаємодії кріоконсервованих біооб'єктів з організмом реципієнта на підставі співвідношення імунних механізмів, ним уперше доведена можливість спрямованої зміни імунореактивності алогенного кісткового мозку після визначених режимів кріоконсервування з мінімізацією імунного конфлікту у вигляді хвороби «трансплантат проти господаря».

А.М. Гольцев започаткував напрямок досліджень щодо вивчення механізмів імунокоригуючого ефекту кріоконсервованих продуктів фетоплацентарного комплексу, довів можливість їх застосування при лікуванні аутоімунних захворювань, обґрунтував необхідність і продемонстрував можливість розроблення

«адаптованих» режимів заморожування-відігріву аутологічного кісткового мозку, який використовують при лікуванні аутоімунних захворювань. Він здійснив важливі експериментальні дослідження з ідентифікації і оцінки впливу кріоконсервування на структурно-функціональні характеристики ракових стовбурових клітин. Установлена залежність характеру кріовпливу на ці клітини від стадії розвитку патологічного процесу відкриває перспективу оптимізації кріоаблативного хірургічного втручання в процеси злоякісного зростання.

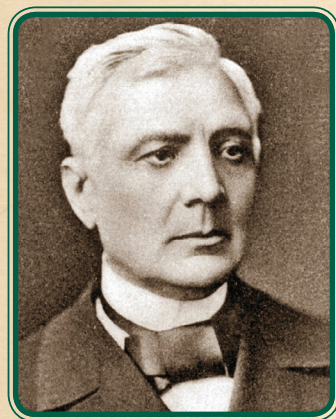
У 1992 р. А.М. Гольцев став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки, у 2003 р. його обрано членом-кореспондентом, а в 2009 р. — академіком Національної академії наук України.

А.М. Гольцев є автором 330 наукових друкованих праць, у тому числі 4 монографій, він має 20 патентів на винаходи.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Дубрава Т.Г. Гольцев Анатолій Миколайович / Т.Г. Дубрава // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 123.
2. Гольцев Анатолій Миколайович // Медична еліта України. — К. : Книжкова палата України, 1999. — С. 55.

**ГОРДЕЄНКО
ЄГОР
СТЕПАНОВИЧ**
(1812–1897)

Фармаколог, громадський діяч. Почесний член-кореспондент Паризького фармацевтичного товариства (1841), Харківський міський голова (поч. 1870-х рр.).

Є.С. Гордеєнко народився в 1812 р. у дворянській родині на Харківщині. У 1832 р. він із відзнакою закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) і був призначений лектором на кафедрі фармації з рецептурою. У 1836 р. його затвердили ад'юнктом кафедри фармації й «врачебного веществословия». З 1837 р. виконував обов'язки екстраординарного професора кафедри хімії. У 1838 р. захистив дисертацію «О различных методах экстракций официнальных препаратов», був удостоєний звання доктора медицини й призначений екстраординарним професором кафедри фармакології і фармації. У 1839 р. його затвердили

ординарним професором і відрядили на два роки за кордон до Німеччини, Франції і Англії для удосконалення знань із фармакології і хімії, де він пробув за особливим дозволом три роки. У 1841 р. його обрали почесним членом-кореспондентом Паризького фармацевтичного товариства.

Після повернення до Росії вчений виконував обов'язки за місцем роботи в Харківському університеті, де поряд з фармакологією викладав і хімію. У 1855–1856 рр. завідував спочатку госпітальним, а потім терапевтичним відділенням Харківського військового госпіталю. У 1858 р. за вислугою років вийшов у відставку, але продовжував читати лекції на кафедрі до 1859 р.

Під час вивчення фармації в Берліні проф. Є.С. Гордеєнко розпочав укладання свого посібника з цього предмета. Він уперше поставив питання щодо відокремлення фармакології як самостійної дисципліни, однак цю пропозицію здійснили значно пізніше.

З 1859 р. він припинив роботу на кафедрі й цілком присвятив себе громадській діяль-

ності: до 1886 р. був дійсним членом комісії Думи, на початку 1870-х рр. — міським головою, фундатором Товариства письменності, очолював педагогічний з'їзд, скликаний у Харкові тим же товариством у 1870 р. З 1861 р. він дійсний, а з 1863 р. — почесний член Харківського медичного товариства. До кінця життя Є.С. Гордеєнко був прогресивним земським діячем, однак з університетом зв'язку не втрачав, і в 1858 р. університетська колегія, визнаючи його гідність та заслуги, одноголосно обрала його своїм почесним членом. Зі свого боку проф. Є.С. Гордеєнко передав до університетської бібліотеки 198 томів різноманітних творів і неодноразово вносив грошові пожертвування від 582 до 3000 карбованців, які використовувалися для платні за навчання незаможним студентам, а пізніше була заснована стипендія його імені.

Професор Є.С. Гордеєнко помер у Харкові в 1897 р.

В.М. Лісовий, А.Т. Киричок

Література:

1. Попов С.О. Гордеєнко Єгор Степанович / С.О. Попов // Мед. ф-т Харьковского университета за первые сто лет его существования. — Харьков, 1905–1906. — III ч. — С. 92–96.
2. Киричок А.Т. Гордеєнко Єгор Степанович / А.Т. Киричок // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 30–31.

**ГОРДІЄНКО
ВАДИМ
МАКСИМОВИЧ**
(Нар. 1930 р.)

Лікар-гістолог. Лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1976).

В.М. Гордієнко народився 29 жовтня 1930 р. в Харкові. У 1955 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет).

Від 1958 р. працював в Українському НДІ ортопедії і травматології (нині Інститут патології хребта та суглобів імені професора М.І. Ситенка АМН України, Харків), від 1962 р. став завідувачем лабораторії патогістології. У 1965 р. переїхав до Києва, де працював у НДІ ендокринології та обміну речовин спочатку завідувачем лабораторії морфології та гістології, а від 1974 р. — заступником директора з наукової роботи. Від 1981 р. по 2000 р. завідував кафедрою цитології, гістології та

біології в Київському медичному університеті; від 2001 р. — професор, зав. курсу гістології в Національному університеті фізичного виховання й спорту (Київ).

Наукові дослідження: гіпоталамо-гіпофізарна регуляція ендокринних функцій, механізми дії гормонів кори надниркових залоз, морфо-

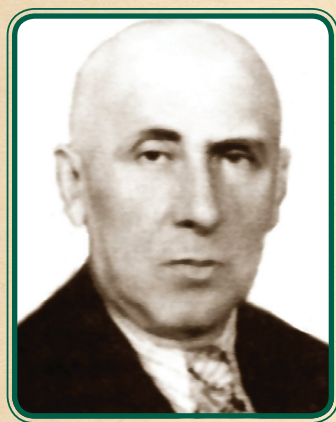
логічні еквіваленти функції надниркових, щитоподібної та статевих залоз в онтогенезі та за умов дії шкідливих подразників.

У 1976 р. В.М. Гордієнко став лауреатом Державної премії УРСР в галузі науки і техніки.

В.Н. Сологуб

Література:

1. Сологуб Н.В. Гордієнко Вадим Максимович / Н.В. Сологуб // ЕСУ.— К., 2006. — Т. 6. — С. 242.

**ГОРЕВ
ВЕНІАМІН
ПЕТРОВИЧ**
(1892–1979)

Фізіолог. Директор Дніпропетровського інституту гігієни праці та професійних захворювань (1927–1930), директор Київського НДІ гігієни праці та професійних захворювань (1930–1939).

В.П. Горев народився 20.09 (02.10) 1892 р. в м. Рівне. У 1917–1919 рр. навчався в Київському університеті, перейшов до Харківського медичного інституту (нині Харківський

національний медичний університет), який закінчив у 1923 р.

Працював спочатку лікарем (1924–1927), потім директором Інституту гігієни праці та професійних захворювань у Дніпропетровську (1927–1930) та Київського НДІ гігієни праці та професійних захворювань (нині Інститут медицини праці АМН України, 1930–1939). У 1941 р. перейшов на викладацьку роботу й працював доцентом у 1-му Київському медичному інституті (1941–1944), в. о. професора в Казанському медичному інституті (1944–1947), завідувачем кафедри нормальної фізіології Станіславського медичного інституту (нині Івано-Франківський медичний університет, 1947–1951), від 1951 р. в Українському НДІ туберкульозу (нині Інститут фтизіатрії і пульмонології АМН України, Київ). Основний напрям наукових досліджень — фізіологія праці. Вчений брав активну участь у розробленні нормативів і вимог у промисловій санітарії, зокрема, на цукрових заводах. Відома його праця «Електродермографія в експерименте и клинике» (1967).

Є.М. Нейко

Література:

1. Нейко Є.М. Горев Веніамін Петрович / Є.М. Нейко // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 251.
2. Біографічний словник ІФДМА.

**ГОРКІН
ЗІНОВІЙ
ДАВИДОВИЧ**
(1896–1970)

Гігієніст. Директор Українського центрального інституту гігієни праці та професійних захворювань (1931–1937).

З.Д. Горкін народився 14 (26) грудня 1896 р. у родині службовця в м. Березіно Мінської губернії. У 1922 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет).

У 1925–1931 рр. — заступник директора, у 1931–1937 рр. — директор Українського центрального інституту гігієни праці та професійних захворювань (Харків). Одночасно проводив викладацьку роботу на організованій у 1923 р. кафедрі гігієни праці Харківського медичного інституту. У 1938 р. він залишив посаду директора науково-дослідного закладу й повністю присвятив себе викладацькій роботі у ХМІ на посаді завідувача кафедри гігієни праці, яку беззмінно очолював до 1968 р. У 1938–1947 рр. він був деканом санітарно-гігієнічного факультету. У 1939 р. успішно захистив дисертацію на ступінь доктора медичних наук за темою «Влияние ультрафио-

летового облучения на некоторые функции организма и течение профессиональных интоксикаций».

За редакцією професора З.Д. Горкіна в 1940 р. доцент М.С. Кармінський та кандидат І.Б. Коган видали перший в Україні навчальний посібник «Методика профессионально-гигиенических исследований».

З.Д. Горкін зробив значний внесок у розвиток вітчизняної гігієнічної науки й практики. Він написав більше 90 наукових праць, що стосуються гігієни та фізіології праці в різних галузях промисловості й сільського господарства, а саме: вивчення впливу праці на фізіологію м'язової діяльності, працездатності, механізму розвитку втоми, впливу промислових отрут. Розробив раціональні режими роботи для працівників гірничовидобувної промисловості. Обґрунтував необхідність масового опромінення ультрафіолетовими променями робітників, які працюють під землею, з метою профілактики «світлового голодування» та оздоровлення, у зв'язку з чим Рада Міністрів прийняла постанову про обов'язкове будівництво фотаріїв на побутових комбінатах шахт. Роботи З.Д. Горкіна відомі не тільки в нашій державі, а й за кордоном; вони надруковані російською, німецькою та єврейською мовами. Вчений створив наукову школу послідовників: підготував 2 докторів та 13 кандидатів медичних наук.

З.Д. Горкін проводив значну громадську діяльність: був головою правління Харківського товариства гігієністів, членом правління Українського та Всесоюзного товариств гігієністів та Всесоюзної проблемної комісії з гігієни праці й професійної патології, членом редакційної колегії журналу «Гигиена труда и профессиональные заболевания».

Помер 16 вересня 1970 р. у Харкові.

Г.І. Євтушенко, П.О. Носатенко, З.П. Петрова

Література:

1. Євтушенко Г.І. Горкін Зіновій Давидович / Г.І. Євтушенко, П.О. Носатенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 29–30.
2. Петрова З.П. Горкін Зіновій Давидович / З.П. Петрова // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 264.

**ГОРОВЕНКО
ГРИГОРІЙ
ГАВРИЛОВИЧ**
(1914–1986)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1997), заслужений діяч науки і техніки УРСР (1969).

Г.Г. Горovenko народився 21 січня (3 лютого) 1914 р. в с. Піщане, нині Тальнівського району Черкаської області. Після закінчення школи працював машиністом електровоза на копальні «Кочегарка». У 1939 р. з відзнакою закінчив 1-й Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) і залишився в аспірантурі на кафедрі хірургії.

З перших днів Великої Вітчизняної війни вступив до діючої армії. Головним хірургом медсанбату й шпиталю першої лінії брав участь у боях під Москвою, Сталінградом, Ленінградом, на Курській дузі, у Румунії, Югославії, Угорщині, Австрії. За період війни виконав понад 14 тис. операцій.

З 1946 р. працював у Київському НДІ фтизіатрії та пульмонології: з 1966 р. — заступником директора з наукової роботи, з 1978 р. — завідувачем фтизіохірургічного відділення. Головний торакальний хірург МОЗ УРСР (1965–1982), голова проблемної комісії «Патологія органів дихання» при Головному управлінні науково-дослідних робіт МОЗ УРСР (з 1969). Г.Г. Горovenko працював над удосконаленням методів хірургічного лікування захворювань органів дихання, зокрема легенів, із супровідним цукровим діабетом та амілоїдозом. Він розробив методики кавернотомії та кавернопластики, резекцій легенів після колапсхірургічного втручання, хірургічного лікування розповсюджених форм туберкульозу та неспецифічних захворювань легенів. Особливе місце мали повторні операції, хірургічне лікування хворих похилого віку й торакальне втручання при цукровому діабеті. Певне місце у його наукових дослідженнях посіла диференційна діагностика захворювань легень, вивчення патофізіології дихання й кровообігу, біохімічних порушень при торакальній патології. Вчений розробив й впровадив низку оригінальних операцій при легеневій патології.

За видатні заслуги в розвитку науки й підготовці наукових кадрів Г.Г. Горovenку в 1969 р. було надано почесне звання заслуженого діяча науки УРСР, у 1997 р. він посмертно став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки. Г.Г. Горovenko нагороджений орденами Вітчизняної війни I та II ступенів, орденом Червоної Зірки й багатьма медалями.

Помер Г.Г. Горovenko 11 жовтня 1986 р. у Києві.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Григорій Гаврилович Горovenko // Клиническая хирургия. — 1974. — №1. — С. 86–87.
2. Радіонов Б.В. Горovenko Григорій Гаврилович / Б.В. Радіонов // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 282.

**ГОРЧАКОВ
ОЛЕКСАНДР
КИРИЛОВИЧ**
(1900–1960)

Хірург-ендокринолог. Лауреат Державної премії УРСР (1988, посмертно), заслужений діяч науки УРСР (1954), директор Київського медичного стоматологічного інституту (1950–1955).

О.К. Горчаков народився 16 липня 1900 р. в м. Єкатеринодарі (нині Краснодар, РФ). У 1924 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Майже 10 років працював хірургом, очолював низку лікувальних закладів Харківської області, удосконалював свої теоретичні та практичні навички.

На початку 30-х рр. ХХ ст. був заступником головного лікаря 2-ї Радянської лікарні й брав активну участь у створенні 2-го Харківського медичного інституту. Від 1933 р. — він старший асистент, а від 1939 р. — доцент на кафедрі факультетської хірургії.

Під час Великої Вітчизняної війни О.К. Горчаков частково викладав в евакуйованих інститутах у Ташкенті, Фрунзе. Від 1943 р. — керував одним з московських евакошпиталів. З 1944 р. — у Харківському стоматологічному інституті (нині Українська медична стоматологічна академія, Полтава) одночасно доцент (згодом завідувач кафедри загальної хірургії)

Література:

1. Черненко М.П. Пам'яті Олександра Кириловича Горчакова [до 100-річчя з дня народження] / М.П. Черненко // Клінічна хірургія. — 2001. — №9. — С. 63–64.
2. Комісаренко І.В. Горчаков Олександр Кирилович / І.В. Комісаренко, А.Л. Степаненко // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 312.

і заступник директора з наукової та навчальної роботи.

Від 1950 р. О.К. Горчаков — директор Київського медичного стоматологічного інституту й за сумісництвом — професор кафедри загальної хірургії КМІ. Від 1955 р. виконував обов'язки головного ендокринолога МОЗ УРСР. Після об'єднання Київських медичного й стоматологічного інститутів вчений очолював кафедру хірургії стоматологічного факультету. Очолювана О.К. Горчаковим стоматологічна хірургічна клініка перетворилася на головний центр ендокринної хірургії в Києві та Україні. Щорічно протягом 10 років у клініці виконували 1500–2000 операцій, майже 500 з них — з приводу захворювань щитоподібної залози. Крім хірургічного лікування, у клініці широко застосовували засоби консервативної терапії ендокринних хвороб, розробляли та впроваджували в практику нові методи діагностики, зокрема, пневмо(окси)рентгенографію та пневмомедіастенографію; для виявлення ураження надниркових залоз та межистіння була створена радіологічна лабораторія. Уперше в СРСР почали лікувати хворих з токсичним зобом з використанням радіоактивного йоду. Під керівництвом О.К. Горчакова в Києві та багатьох обласних центрах організовані протизобні диспансери, в яких виявляли, лікували та проводили профілактику зоба та інших ендокринних захворювань.

Понад 25 років О.К. Горчаков присвятив педагогічній роботі. Виховав багатьох лікарів, створив школу хірургів, яка зробила значний внесок у розвиток української медичної науки. Під його керівництвом захищено понад 20 наукових дисертацій, у тому числі 3 докторські.

О.К. Горчаков був головою Республіканського протизобного комітету, членом президії Вченої медичної ради МОЗ УРСР. За плідну наукову працю вченого нагородили орденом Леніна, йому було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки УРСР» (1954), посмертно він став лауреатом Державної премії України (1988).

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

**ГОФУНГ
ЮХИМ
МИХАЙЛОВИЧ**
(1876–1944)

Стоматолог. Заслужений професор УРСР (1935), голова Науково-одонтологічної комісії НКОЗ України (1919–1921), організатор і декан одонтологічного факультету Харківського медичного інституту (1921–1929).

Ю.М. Гофунг народився 10 травня 1876 р. у м. Костянтинограді Полтавської області. У 1899 р. він закінчив Варшавську зуболікувальну школу, відразу ж організував безкоштовний прийом хворих на зуби при амбулаторії Червоного Хреста й вів його протягом 4 років.

Педагогічну діяльність розпочав у 1904 р. як керівник клінічних занять Катеринославської зуболікувальної школи. У 1905 р. Ю.М. Гофунг виїхав за кордон, де вдосконалювався в клініці Берлінського університету. Восени 1906 р. він повернувся до Харкова, де обійняв посаду викладача й завідувача клініки 1-ї Харківської зуболікувальної школи. До 1921 р. він читав тут лекції з клінічного та протезного зуболікування. У 1910 р. прослухав курс бактеріології з практичними заняттями на кафедрі гігієни медичного факультету Харківського університету, а в 1912 р. протягом кількох місяців працював в університетських клініках Берліна у професорів Діка, Шрайдера та Віллігера. У цей же час за сумісництвом з 1911 по 1916 р. читав лекції із зуболікування в Харківській губернській фельдшерській школі.

З 1919 р. по 1921 р. Ю.М. Гофунг — голова Науково-одонтологічної комісії НКОЗ України й завідувач державної зуболікувальної школи, а в 1921 р. за дорученням Укрголовінституту й до 1929 р. перебував там на посаді декана факультету й професора. У 1924 р. він закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), і в січні 1925 р. його було обрано професором цього інституту по кафедрі стоматології. Під керівництвом Ю.М. Гофунга кафедра здійснювала науково-дослідницьку роботу в напрямку зниження рівня захворюваності населення.

У 1926 р. Ю.М. Гофунг знову працює в клініках і лабораторіях Берліна, а в 1927 р. захищає дисертацію на ступінь доктора медицини. У цей час на кафедрі він організував гістопатологічну лабораторію, що дозволило численним учням й співробітникам проводити наукові дослідження на світовому рівні.

Велика й багатогранна роль Ю.М. Гофунга в розвитку стоматології в колишньому Радянському Союзі. Він був учителем багатьох поколінь стоматологів, за його підручниками навчалися й виховувалися стоматологи всього Союзу. У 1919, 1923, 1926, 1927 рр. він організував курси для підвищення кваліфікації зубних лікарів, виконував обов'язки їх керівника й викладача. За дорученням уряду в 1930 р. організував і очолив Український заочний стоматологічний інститут. У той же час він був науковим консультантом Інституту охорони здоров'я дітей та підлітків.

Від 1910 р. протягом майже півстоліття вчений був головою стоматологічної секції Харківського медичного товариства. З 1911 р. був незмінним головою всіх з'їздів і конференцій стоматологів. У травні 1924 р. його було обрано почесним членом найстаріших у Росії Одеського й Тифліського одонтологічних товариств.

З березня 1924 р. він був головним редактором журналу «Стоматологія», а з 1933 р. — редактором журналу «Врачебное дело», одночасно працював у редакційних радах москов-

ських журналів «Советская стоматология» та «Центральный медицинский журнал». Протягом тривалого часу Ю.М. Гофунг був членом комісії при лікувально-профілактичному

управлінні Народного комісаріату охорони здоров'я.

Помер Ю.М. Гофунг 29 вересня 1944 р. у Москві.

Є.М. Рябоконь

Література:

1. Памяти проф. Е.М. Гофунга // Стоматология. — 1945. — №1.
2. Катурова Г.Ф. Гофунг Юхим Михайлович / Г.Ф. Катурова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С 126–127.
3. Перцева Ж.М. Гофунг Юхим Михайлович / Ж.М. Перцева // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 337.

ГОШОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР СЕРГІЙОВИЧ

(Нар. 1973 р.)

Лікар, юрист, економіст, громадський діяч. Народний депутат України IV скликання.

В.С. Гошовський народився в м. Стрий Львівської області. У 1995 р. з відзнакою закінчив Харківський державний медичний університет (нині Харківський національний медичний університет).

Від 1996 р. — аспірант ХДМУ, працював у Медико-генетичному центрі м. Харкова, розробляв питання негативного впливу погіршення екологічного стану на генофонд населення України. Має авторські свідоцтва на винаходи, серед друкованих праць цього періоду посібники для лікарів-курсантів «Ультразвукова реакція в діагностиці спадкової патології» та «Ультразвукова пренатальна діагностика вроджених вад розвитку плода».

Крім медичної, має ще 3 вищі освіти: у 2000 р. закінчив Національну юридичну академію

ім. Ярослава Мудрого, у 2002 р. — Тернопільську академію народного господарства, у 2003 р. — Івано-Франківський національний технічний університет нафти й газу. Під час навчання в юридичній академії брав активну участь у розробленні нормативно-правових актів щодо розвитку місцевого самоврядування, боротьби зі злочинністю. Працював менеджером, провідним юрисконсультом ТОВ «Фармація» (1995–1997, Харків); віцепрезидентом «Укрнадрапроінвест» (1997–1998, Харків); заступником генерального директора з фінансово-економічних питань ДК «Торговий дім «Газ України» (1998–2001, дочірня компанія НАК «Нафтогаз України»); виконавчим директором Державного підприємства «Реґіон» Державного управління справами Президента України (2000–2001, Київ).

Проводить активну громадську діяльність. У 1997 р. його обрали головою молодіжної громадської організації України — Демократичного об'єднання молоді «ДОМ», серед першочергових завдань якого було розв'язання проблем молодого покоління, захист його соціальних прав. У 1998 р. він виступив ініціатором створення молодіжного парламенту Харківщини, головною метою якого була підготовка нового покоління молодих політиків, здатних взяти на себе відповідальність за долю Харкова та України в цілому.

Обирався депутатом Харківської міської ради (1998–2000), народним депутатом України IV скликання (2002–2006). Під час роботи у Верховній Раді України був головою підкомітету з питань розвитку новітніх екологічно чистих технологій, Комітету ВР з питань екологічної політики, природокористування та

ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Член Української частини Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС. Автор багатьох законопроектів у сфері екології та соціальної політики.

Має орден «За заслуги» III ступеня. З 2007 р. — голова Адвокатського об'єднання «Національна правова палата».

Ж.М. Перцева

**ГРЕЧАНІНА
ОЛЕНА
ЯКІВНА**
(Нар. 1935 р.)

Лікар-генетик. Член-кореспондент АМН України (2005), лауреат Державної премії України (1997), заслужений діяч науки і техніки України (2006), Почесний громадянин м. Харкова (2007), директор Українського інституту клінічної генетики ХНМУ (від 2005). О.Я. Гречаніна народилася 29 листопада 1935 р. в родині службовців. У 1959 р. закінчила лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). У 1962-1965 рр. навчалася в аспірантурі на кафедрі акушерства та гінекології ХМІ. У 1966 р. захистила кандидатську дисертацію за темою: «Сравнительная оценка методов диагностики токсоплазмоза в акушерской клинике». Працюючи асистентом кафедри акушерства та гінекології ХМІ, вона отримала в Санкт-Петербурзі другу медичну спеціальність — клінічну генетику, і протягом уже понад 45 років поєднує у своїй повсякденній роботі дві спеціальності: акушерство і гінекологію та генетику.

У 1965 р. за підтримки професора І.І. Грищенка на базі акушерської клініки під керівництвом О.Я. Гречаніної було відкрито першу в Україні лабораторію клінічної генетики. Напрямок наукових розробок лабораторії спочатку була терапевтична й хірургічна корекція аномалій статевого розвитку. Результати її роботи були позитивно оцінені Всесвітнім конгресом у Мехіко. О.Я. Гречаніна багато працювала, на її допомогу чекали сім'ї, яких спіткало горе — втрата вагітності у жінок або народження хворої дитини з вадами розвитку. Вона вдосконалювала допологову діагностику і, коли в країні в 1979 р. з'явилися перші ультразвукові апарати, оволоділа ультразвуковою пренатальною діагностикою. Уперше в Україні вона впровадила морфологічну соматогенетичну оцінку внутрішньоутробного плода за допомогою ультразвуку. За цю роботу разом з колективом авторів з Києва, Львова, Одеси вона отримала Державну премію України в галузі науки й техніки (1997).

У 1979 р. лабораторія клінічної генетики була перетворена на медико-генетичну консультацію, на базі якої під керівництвом О.Я. Гречаніної продовжувався подальший розвиток генетичної служби. Серед нових напрямків її наукових досліджень з'явилися удосконалення моделі структури медико-генетичної допомоги населенню, інвазивні, неінвазивні та імуноферментні методи діагностики вроджених вад розвитку плода, клінічна цитогенетика. У 1980 р. О.Я. Гречаніна разом зі спеціалістами з комп'ютерних технологій створила програму для жіночих консультацій м. Харкова, яка дала можливість не тільки спрямувати потік сімей з обтяженим генетичним та акушерським анамнезом до медико-генетичного консультування, але й вивчити особливості патології, що зустрічається в регіоні, та допомогти тисячам сімей. Поставлено було також питання про

необхідність підготовки лікаря-генетика для кожної жіночої консультації, щоб забезпечити послідовність спостереження за пацієнтами.

У 1984 р. з ініціативи О.Я. Гречаніної та під її керівництвом у Харкові було створено Міжобласний медико-генетичний центр. Кількість біохімічних досліджень пацієнтів сягнула 70 тис. на рік, створено реєстр уродженої та спадкової патології; фахівці Центру розпочали активне розроблення проблем первинної профілактики вроджених вад розвитку. Це були найбільш пріоритетні напрямки генетичних досліджень у нашій країні й за кордоном.

Розпочалася інтеграція генетики й медицини. У 1989 р. в Харківському інституті удосконалення лікарів з ініціативи О.Я. Гречаніної була створена кафедра клінічної генетики та ультразвукової діагностики, яку вона очолила і де розробила нову систему дворічної післядипломної підготовки лікарів. Протягом року підготовку з медичної генетики проходили до 200 лікарів з усієї України. У 1999 р. О.Я. Гречаніна створила таку кафедру в Харківському державному медичному університеті, яка згодом стала базовою для всіх ВНЗ України. У 2005 р. в структурі університету під її керівництвом відкрито Український інститут клінічної генетики.

Весь цей час О.Я. Гречаніна зі своїм колективом працювала над подальшим розвитком і вдосконаленням медико-генетичної допомоги населенню України, над підготовкою нових медичних кадрів. Досвід її було враховано Міністерством охорони здоров'я України, вона у складі робочої групи брала участь у створенні першого і подальших наказів МОЗ України з медичної генетики та їх реалізації.

Сьогодні наукова діяльність співробітників Центру та інституту під керівництвом О.Я. Гречаніної охоплює найбільш актуальні проблеми нашої країни. Предметом її наукових пошуків є оцінка дії навколишнього середовища на сучасні й майбутні покоління, впливу інфекції на ще ненароджену дитину, проблеми ефективного лікування епілепсії, хромосом-

них хвороб, аналіз нових класів захворювань людини та ін. Особлива увага приділяється сім'ям чорнобильців. У межах розроблених проектів відкрита онкогенетична консультація та центр метаболічних порушень. За весь період існування медико-генетичної служби розвивалася її інтеграція у світовий простір шляхом участі проф. О.Я. Гречаніної з доповідями у міжнародних конгресах, симпозіумах, консиліумах, спільних наукових проектах тощо (Японія, США, Данія, Німеччина, Росія, Мексика, Аргентина та ін.). Центр має визнаний міжнародний авторитет, О.Я. Гречаніна стала першим українським професором — членом Всесвітньої асоціації з метаболічних хвороб за весь його 40-річний період існування.

О.Я. Гречаніна — автор понад 500 наукових праць, 7 монографій, одного підручника й 25 методичних рекомендацій. Під її керівництвом виконано 3 докторські і 20 кандидатських дисертацій. Вона — головний редактор журналу «Пренатальна ультразвукова діагностика» й член редакційних рад 5 фахових журналів України та Росії, брала участь у підготовці програми Кабінету Міністрів України з генетичного моніторингу, вона є експертом Національної комісії радіологічного захисту населення України при Верховній Раді, членом Координаційної Ради МОЗ України. Її обрали заступником голови Українського товариства та головою Харківської обласної спілки медичної генетики, членом американського інституту «Ультразвук в медицині». Також вона бере участь у наукових колабораторних дослідженнях із Пенсільванським університетом.

О.Я. Гречаніну нагороджено орденом Княгині Ольги III ступеня (1999), багатьма відомчими та рейтинговими відзнаками, серед яких, зокрема, ордени Національного фонду «Україна — дітям», «За трудові досягнення» й Всесвітня медаль Свободи (США, 2009). У 2005 р. її обрали членом-кореспондентом АМН України, у 2006 р. нагородили почесним званням заслуженого діяча науки і техніки України, у 2007 р. вона стала Почесним громадянином м. Харкова.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Гречаніна Олена Яківна // Вчені Харківського державного медичного університету. — X., 2003. — С. 314–315.

2. Шамраева Л. Лишь освященная любовью, продлится жизнь... / Л. Шамраева // Мир здоровья.— 2003. — №2. — С. 16–18.
3. Гречанина О.Я. Кафедра медичної генетики / О.Я. Гречанина, Л.В. Молодан // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років. — Харків, 2005. — С. 604–609.

**ГРИГОР'ЄВ
СЕРГІЙ
ПЕТРОВИЧ**
(1878–1920)

Лікар-рентгенолог. Ініціатор створення Української Рентген-академії (нині Інститут медичної радіології ім. С.П. Григор'єва АМН України).

С.П. Григор'єв народився 15 серпня 1878 р. в Харкові в родині ремісника. У 1901 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет).

Від 1902 р. працював в організованому ним рентгенологічному кабінеті Миколаївської (тепер 2-ї клінічної) лікарні в Харкові.

С.П. Григор'єв був одним з піонерів рентгенології в Україні, творцем оригінальної технічної та методичної школи, талановитим і вдумливим лікарем-клініцистом і конструктором рентгенологічної апаратури та інструментарію.

Велику цінність становлять його роботи в галузі рентгенодіагностики захворювань органів шлунково-кишкового тракту, сечовивідних шляхів і особливо червоподібного відростка,

дослідження, завдяки яким він став відомим далеко за межами Росії. Його методика рентгенографії, якій передувала обов'язкова рентгеноскопія, дала неперевершені й досі рентгеновські знімки. Він увів у практику багатоаспектне дослідження, яке значно розширило можливості рентгенодіагностики.

На з'їзді терапевтів у 1911 р. він виступив з доповіддю про свої науково-дослідні роботи «Рентгенологічний метод дослідження червоподібного відростка», де вперше у світовій практиці показав можливість рентгенологічного вивчення його стану в нормі й патології, спеціальну методику та техніку рентгенологічного дослідження, а також виявлення симптоматології запальних змін та їх ускладнень.

Після жовтневої революції з ініціативи С.П. Григор'єва у складі апарату Народного комісаріату охорони здоров'я України було створено рентгеновський відділ, який поклав початок плановій організації рентгеновської справи в республіці. Згодом він надіслав до Наркомату проект організації Рентген-академії (тепер Харківський науково-дослідний інститут медичної радіології МОЗ України ім. С.П. Григор'єва), аналогів якій не було не тільки в Росії, але й в Європі. Кожний розділ проекту був детально й науково доведений. У липні 1920 р. проект організації Рентген-академії було затверджено Наркоматом охорони здоров'я України. На жаль, С.П. Григор'єв не побачив здійснення своєї мрії — 25 жовтня цього ж року він помер від тифу.

Усе його життя було віддано науці. Він заповів своє тіло «як унікум для вивчення змін від тривалого впливу рентгенових променів».

О.А. Лемберг, Ж.М. Перцева

Література:

1. Артамонова Н.О. Григор'єв Сергій Петрович // Вчені Харківського державного медичного університету / Н.О. Артамонова, А.К. Арнаутов, Н.О. Бусигіна. — Х., 2003. — С. 422.

2. Лемберг А.А. Сергей Петрович Григорьев / А.А. Лемберг // Вестник рентгенологии и радиологии. — 1971. — №1. — С. 106.
3. Сергей Петрович Григорьев // Врачебное дело. — №12–20. — С. III–IV.
4. Артамонова Н.О. Григор'єв Сергій Петрович / Н.О. Артамонова, Ж.М. Перцева // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 435.

**ГРИГОР'ЄВА
ТАМАРА
ГРИГОРІВНА**
(Нар. 1938 р.)

Хірург-комбустіолог. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2002).

Т.Г. Григор'єва народилася 31 липня 1938 р. в с. В. Писарівка Сумської області в родині медичних працівників. У 1961 р. з відзнакою закінчила Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Працювала старшим лаборантом кафедри мікробіології Українського інституту удосконалення лікарів. З 1964 р. в Харківському НДІ загальної й невідкладної хірургії — молодшим, а згодом старшим науковим співробітником відділень трансплантації органів і тканин, захворювань печінки й підшлункової залози, від 1972 р. — опікового відділення. З 1977 р. — асистент курсу опікової хвороби Українського інституту удосконалення лікарів (нині Харківська медична академія післядипломної освіти — ХМАПО), де пройшла шлях до доктора медичних наук, професора.

У 1990 р., після смерті свого вчителя — засновника Харківської комбустіологічної служби проф. Д.Є. Пекарського (1990 р.), призначена керівником Харківського опікового центру та обласним комбустіологом Управління охорони здоров'я Харківської області. У 2007 р. у ХМАПО відкрили кафедру комбустіології, реконструктивної й пластичної хірургії, організатором і завідувачем якої Т.Г. Григор'єва є дотепер.

Т.Г. Григор'єва — ініціатор і розробник нового напрямку у вітчизняній комбустіології й пластичній хірургії — дерматензії. Під її керівництвом було виконано цикл робіт з вивчення різних аспектів феномена дерматензії, патогенетичного обґрунтування її технології, режимів, етапів, впроваджено в клінічну практику лікування опікових реконвалесцентів, що стало першим вітчизняним досвідом з цього питання. Результати досліджень склали основу її докторської дисертації «Дерматензія й клітинні трансплантати шкіри в превентивній і відновлювальній хірургії опіків». Під її керівництвом і за безпосередньою участю ці методи відновлення пошкодженого шкірного покриву розроблені й упроваджені в клінічну практику опікових центрів України й країн США.

За розробку нових технологій раннього хірургічного лікування опіків та їх наслідків Т.Г. Григор'єва разом із групою українських фахівців удостоєна звання лауреата Державної премії України в галузі науки й техніки (2002 р.). Має понад 500 друкованих наукових праць, монографій, методичних посібників, є автором 19 авторських свідоцтв та патентів. Під її керівництвом захищена одна докторська та 11 кандидатських дисертацій.

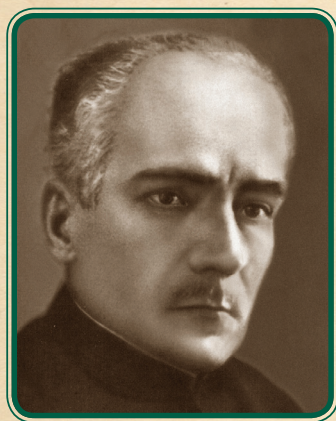
У 2000 р. Т.Г. Григор'єву обрали віцепрезидентом Української асоціації комбустіологів і пластичних хірургів, вона є членом Асо-

ціації реконструктивних і естетичних хірургів України, редакційних рад трьох фахових журналів України.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Козинець Г.П. Григор'єва Тамара Григорівна / Г.П. Козинець // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 437.
2. Кафедра комбустіології, реконструктивної та пластичної хірургії // Харківська медична академія післядипломної освіти. — Х., 2008. — С. 92.

**ГРИНЬОВ
ДАМІАН
ПЕТРОВИЧ**
(1880–1934)

Мікробіолог. Президент Харківської державної медичної академії (1920).

Народився 30 червня (12 липня) 1880 р. у м. Курську (Росія) у дворянській родині. У 1910 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет), де був залишений на кафедрі загальної патології (1907–1912) для підготовки до професорського звання. З 1912 р. — асистент, з 1913 р. — приват-доцент цієї кафедри з дорученням вести курс бактеріології. У 1908 р. був у науковому відрядженні в Інституті експериментальної медицини (С.-Петербург); у 1911–1912 рр. працював у Пастерівському інституті в Парижі та Берліні. У 1914 р. його обрали викладачем (завідувачем) кафедри бактеріології в Жіночому медичному інституті Харківського медичного товариства,

одночасно він продовжував вести доцентський курс бактеріології на медичному факультеті Харківського університету. Захистив у 1910 р. дисертацію та отримав ступінь доктора медицини. Звання професора одержав у 1916 р. У 1918–1920 рр. тимчасово завідував кафедрою загальної патології (патофізіології).

У 1920 р., коли відбулося об'єднання медичного факультету Харківського університету з Жіночим медичним інститутом, Д.П. Гриньова призначили президентом Харківської медичної академії. Цю посаду він обіймав з липня по жовтень 1920 р. Він був першим керівником об'єданого медичного вищого навчального закладу в Харкові й очолював його в надзвичайно складний період історії.

У 1922 р. відбулося об'єднання кафедри бактеріології Жіночого медичного інституту й курсу бактеріології колишнього медичного факультету, у результаті чого була створена кафедра мікробіології ХМІ.

Під керівництвом Д.П. Гриньова на кафедрі був розроблений спеціальний курс мікробіології для стоматологів, виданий підручник «Основи мікробіології ротової порожнини», підготовлена двотомна праця «Медицинская микробиология», авторами якої були Д.П. Гриньов, В.С. Деркач, С.Г. Миронов та інші викладачі кафедри.

Основними науковими проблемами, над якими працював Д.П. Гриньов, були проблема туберкульозу, роль мікрофлори ротової порожнини в патології, проблема інфекції та імунітету. Його перу належить понад 60 наукових праць.

Помер Д.П. Гриньов 10 жовтня 1934 р. у Харкові.

Для увічнення пам'яті професора Д.П. Гриньова постановою Наркомату охорони здоров'я кафедри мікробіології Харківського

медичного інституту в 1934 р. було присвоєно ім'я її засновника й першого керівника.

В.М. Лісовий, А.Я. Циганенко, З.П. Петрова

Література:

1. Циганенко А.Я. Даміан Петрович Гриньов — засновник кафедри мікробіології, вірусології та імунології Харківського державного медичного університету / А.Я. Циганенко, З.П. Петрова // Експерим. і клініч. медицина. — 2002. — №3. — С. 10–13.
2. Циганенко А.Я. Даміан Петрович Гриньов / А.Я. Циганенко, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 128–129.
3. Петрова З.П. Гриньов Даміан Петрович / З.П. Петрова // ЕСУ. — 2006. — Т. 6. — С. 469.

**ГРИЩЕНКО
ВАЛЕНТИН
ІВАНОВИЧ**
(1928–2011)

Акушер-гінеколог, спеціаліст у галузі кріобіології та кріомедицини. Дійсний член Національної АН України (1983), лауреат Державних премій УРСР (1977), СРСР (1986) та України (2002), заслужений діяч науки і техніки України (1992), директор Інституту проблем кріобіології та кріомедицини НАН України.

В.І. Грищенко народився 27 листопада 1928 р. у Харкові в родині відомого акушера-гінеколога, професора І.І. Грищенка. Після закінчення середньої школи із золотою медаллю в 1945 р. вступив до Харківського медичного інституту (нині Харківський національний

медичний університет), лікувальний факультет якого закінчив з відзнакою в 1951 р. Того ж року його прийняли до клінічної ординатури відділу акушерства і гінекології Харківського НДІ охорони материнства й дитинства ім. Н.К. Крупської (ОХМД), де він працював молодшим (з 1954 р.) та старшим науковим співробітником (з 1956 р.).

Від 1957 р. працює на кафедрі акушерства й гінекології Харківського медичного інституту (далі — університету). У 1954 р. він захистив кандидатську дисертацію, у 1964 р. — докторську, пройшов шлях від асистента до завідувача кафедри, професора (1966). Протягом 18 років (1965–1983) В.І. Грищенко був проректором з наукової роботи ХМІ. З 1983 р. одночасно був директором Інституту проблем кріобіології та кріомедицини (ІПКіК) НАН України.

Під керівництвом В.І. Грищенка на кафедрі набули розвитку нові наукові напрямки акушерства і гінекології: вивчалася проблема гестозів вагітних, були розглянуті питання перинатології, проблеми гіпоксії й гіпотрофії плода. Розроблена система прогнозування за допомогою ЕОМ стану плода при гіпоксії. Протягом 25 років В.І. Грищенко займався проблемами репродукції людини. Першим в Україні він почав застосовувати для лікування неплідності допоміжні репродуктивні технології: методи штучної інсемінації спермою чоловіка й донора, екстракорпорально-

го запліднення та ін. Перша в Україні дитина в результаті запліднення *in vitro* народилася в Харкові в 1991 р.

В.І. Грищенко створив новий актуальний напрямок у репродуктології та кріобіології — вивчення можливостей використання понадшвидкого заморожування в середовищі багатоконпонентного кріоконсерванта для кріоконсервації сперми людини. Розроблений ним засіб кріоконсервації сперми та ембріонів людини не має аналогів у світовій науці й практиці, він захищений патентами головних країн світу. Зараз на базі Харківського акушерсько-гінекологічного центру функціонує створений ним перший в Україні кріобанк ембріональних клітин, тканин і донорської сперми. Важливе місце в дослідженнях В.І. Грищенка належить вивченню патогенезу кріоруйнування та кріозахисту ембріональних, гемопоетичних і плодових клітин людини, плаценти, пуповинної крові. Вивчення можливостей поєднання низьких температур з іншими фізичними факторами (ультразвук, лазер, плазмовий скальпель) дозволило створити нові кріохірургічні методи лікування. Під його керівництвом, починаючи від 80-х років минулого сторіччя проводилися дослідження в галузі стовбурових клітин. У 2005 р. під керівництвом В.І. Грищенка створено Український науковий медичний центр акушерства, гінекології та репродуктології МОЗ України, який також є навчально-виробничою базою кафедри акушерства і гінекології №1 ХНМУ. Кафедра, яку він очолював є опорною й базовою для всіх профільних кафедр України. Винахідницька й раціоналізаторська робота В.І. Грищенка відображена в 135 авторських свідоцтвах і патентах. В.І. Грищенко — автор понад 800 наукових праць, у тому числі 20 монографій та 8 підручників. Ним підготовлено 30 докторів і 136 кандидатів медичних і біологічних наук.

Визнанням пріоритету роботи вченого виявилось обрання його спочатку членом-кореспондентом (1979), а згодом дійсним членом (1983) Національної академії наук. Він став лауреатом трьох Державних премій:

УРСР (1977), СРСР (1986) та України (2002), а в 1992 р. отримав високе звання заслуженого діяча науки і техніки України.

В.І. Грищенко був активним громадським діячем, головою Наукового товариства з кріобіології та кріомедицини України, почесним головою Товариства репродуктологів України, членом Всесвітнього товариства кріобіологів та Європейського товариства акушерів-гінекологів, заступником голови правління Української асоціації акушерів-гінекологів, почесним членом Індійського товариства кріогеніки, членом Міжнародного комітету з материнської смертності. У 1976–1979 рр. був членом групи радників ВООЗ зі спеціальної програми репродукції людини, з 1980 р. — експерт тієї ж організації.

В.І. Грищенко був редактором редакційного відділу «Акушерство і гінекологія» Великої медичної енциклопедії, а також членом редколегії журналів «Акушерство и гинекология» (Москва, РФ), «Педіатрія, акушерство та гінекологія», редколегій журналів «Cryobiology», «CryoLetters», «Cell Preservation Technology», головним редактором часопису «Проблеми кріобіології».

Заслуги В.І. Грищенка в лікувальній та науковій роботі відзначені багатьма нагородами, серед яких ордени Жовтневої революції, «Знак Пошани», князя Ярослава Мудрого V ступеня, «За заслуги» II та III ступенів й численні відомчі, рейтингові та церковні винагороди, у тому числі Орден українського козацтва «За розбудову України», орден Преподобного Агапіта Печерського, «Зірка економіки України» та ін. За особливі заслуги перед українським народом він нагороджений Грамотою Верховної Ради України, Почесною грамотою комітету «ЮНЕСКО» при Міністерстві закордонних справ України, подякою НАН України «За вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень». Транснаціональна компанія зіркових ресурсів до 80-річчя з дня народження Валентина Івановича зареєструвала зірку «Академік В.І. Грищенко».

Міжнародний комітет «European contrasts Limited» відзначив заслуги В.І. Грищенка

присудженням йому звання «Керівник ХХІ сторіччя», його зараховано до числа лідерів європейського співтовариства ХХІ сторіччя. У 2002 р. він був удостоєний Міжнародної

нагороди «Золотий свиток» у номінації «Керівник року».

Помер 3 січня 2011 р. у м. Харкові.

І.Ю. Кузьміна, З.П. Петрова

Література:

1. Бойко В.В. Грищенко Валентин Іванович / В.В. Бойко // ЕСУ. — К., 2006. — Т. 6. — С. 501.
2. До 60-річчя з дня народження Валентина Івановича Грищенка // Педіатрія, акушерство і гінекологія. — 1989. — №2. — С. 60–61.
3. Петрова З.П. Грищенко Валентин Іванович / З.П. Петрова // Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова. — Харьков, 1998. — С. 207–210.
4. Академик Валентин Іванович Грищенко [к 75-летию со дня рождения] // Акушерство и гинекология. — 2004. — №1. — С. 60–61.
5. Академик Валентин Іванович Грищенко [к 80-летию со дня рождения] // Экспериментальная і клінічна медицина. — 2009. — №1. — С. 166–167.

**ГУРЕВИЧ
МУСІЙ
(МОЙСЕЙ)
ГРИГОРОВИЧ**
(1891–1937)

Гігієніст. Народний комісар охорони здоров'я України (1920–1925), заступник Наркома охорони здоров'я РРФСР.

М.Г. Гуревич народився в 1891 р. у Ризі. З 1920 по 1925 р. Мусій Григорович був Народним комісаром охорони здоров'я України. Працюючи в Народному комісаріаті охорони здоров'я УРСР, він у 1923 р. створив у Харківському медичному інституті (нині Харків-

ський національний медичний університет) першу в Україні кафедру соціальної медицини, яку очолював до 1925 р. Його лекції привертали увагу й залучали багато студентів.

М.Г. Гуревич часто виступав у друкованих виданнях зі статтями з питань соціальної гігієни, теорії та практики радянської охорони здоров'я, впровадження профілактичного напрямку, боротьби із соціальними хворобами, медико-профілактичної допомоги та реформи медичної освіти.

Ряд його наукових робіт надруковано саме в 1923–1924 рр. у журналі «Профилактическая медицина» («О реформе медицинского образования», «Вширь или вглубь», «О медико-санитарной работе на селе» та ін.). З нагоди 10-річчя першої в Україні кафедри соціальної гігієни Харківського медичного інституту Наркомат охорони здоров'я УРСР відзначив видатну роль М.Г. Гуревича як першого організатора та керівника кафедри, який «заклав основи для подальшого розвитку соціальної гігієни як науки та напрямку викладання на Україні». Від імені НКОЗ УРСР М.Г. Гуревичу висловлено подяку і запроваджено 2 особисті стипендії його імені при Харківському медичному інституті.

У подальшому він працював заступником Наркома охорони здоров'я РРФСР (Москва).

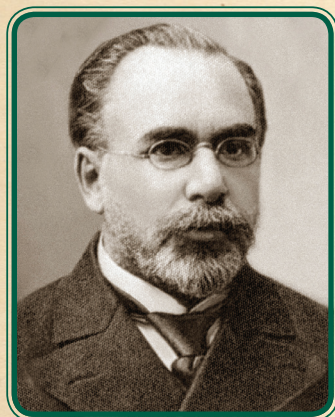
У 1937 р. його було репресовано. У 1956 р. справу М.Г. Гуревича було переглянуто, а його

посмертно реабілітовано. На жаль, більше відомостей про нього не збереглося.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Циганенко А.Я. Гуревич Мусій (Мойсей) Григорович / А.Я. Циганенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 135.

**ДАНИЛЕВСЬКИЙ
ВАСИЛЬ
ЯКОВИЧ**
(1852–1939)

Фізіолог. Дійсний член Академії наук УРСР (1926), заслужений професор УРСР (1924), заслужений діяч науки УРСР (1926), директор Жіночого медичного інституту Харківського медичного товариства (1910–1912), директор Українського органотерапевтичного інституту (від 1927).

Народився 13 (25) січня 1852 р. у м. Харкові в родині міщанина, годинникового майстра. Вищу освіту почав одержувати в 1868 р. на фізико-математичному, потім медичному факультеті Казанського університету. У 1870 р. перевівся на другий курс медичного факультету Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет), який закінчив у 1874 р. з відзнакою. У 1876 р. захистив дисертацію і одержав ступінь доктора медицини, у 1878–1879 рр. був у науковому відрядженні, працював у Вюрцбурзі та Лейпцизі. У 1879 р. обраний доцентом зоофізіології в Харківському

ветеринарному інституті. У 1883 р. став екстраординарним професором кафедри зоології Харківського університету, у 1886 р. — ординарним професором кафедри фізіології, де працював до 1909 р. У 1908 р. одержав звання заслуженого професора.

В.Я. Данилевський брав найактивнішу участь у створенні Жіночого медичного інституту, директором якого став у 1910 р. У 1912 р. вийшов у відставку, залишившись викладачем (завідувачем) кафедри фізіології в цьому інституті. У 1917 р. відновив діяльність на кафедрі фізіології університету (потім Харківського медичного інституту), яку продовжив до 1926 р.

У 1919 р. з ініціативи В.Я. Данилевського Харківське медичне товариство організувало органотерапевтичний інститут, директором якого він був обраний. У 1927 р. вчений став директором реорганізованого Українського органотерапевтичного інституту (нині Інститут проблем ендокринної патології ім. В.Я. Данилевського АМН України), невдовзі перейшов у науково-дослідний сектор цього інституту, який очолював до кінця життя.

В.Я. Данилевський відкрив центр регуляції вегетативних процесів у головному мозку. Він провів перші в Росії дослідження щодо реєстрації електричних явищ у головному мозку собаки, які пізніше були покладені в основу електроенцефалографії. Він є піонером фізіологічного вивчення гіпнозу у тварин та людини, одним із засновників фізіології праці. Створив порівняльний та експериментальний напрямок у вивченні малярії. Йому належать широко відомі праці щодо вивчення паразитів крові птахів. Він першим довів, що гемоспоридії, які паразитують в еритроцитах, поширені в різних хребетних тварин.

В.Я. Данилевський є автором 217 наукових праць, серед яких декілька монографій, двотомний посібник «Физиология человека». Його наукові роботи відзначені багатьма преміями: Паризької академії наук, Петербурзької академії наук, Варшавського університету, Військово-медичної академії, Інституту тропічної медицини в Ліверпулі.

В.Я. Данилевський був видатним громадським діячем. Він багато зробив для створення Харківської громадської бібліотеки (нині бібліотека ім. В.Г. Короленка), був ініціатором, редактором і організатором видання «На-

родной энциклопедии научных и прикладных знаний». Був редактором і членом редакційних рад кількох журналів. Активно працював у Науковому комітеті просвіти, у Вченій раді Наркомату охорони здоров'я УРСР. У 1924 р. він отримав звання заслуженого професора УРСР, у 1926 р. його обрали дійсним членом Академії наук УРСР. Того ж року він одержав звання заслуженого діяча науки УРСР.

Помер В.Я. Данилевський 25 лютого 1939 р. у Харкові.

В.М. Лісовий, З.П. Петрова

Література:

1. Финкельштейн Е.А. Василий Яковлевич Данилевский — выдающийся русский биолог, физиолог и протистолог / Е.А. Финкельштейн. — М.—Л. : Изд-во АН СССР, 1955. — 292 с.
2. Данилевский Василий Яковлевич // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1958. — Т. 8. — Стб. 661–662.
3. Данилевский Василий Яковлевич // УРЕ. — К., 1960. — Т. 3. — С. 564.
4. Самохвалов В.Г., Данилевський Василь Якович / В.Г. Самохвалов, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 136–138.
5. Караченцов Ю.І. Данилевський Василь Якович / Ю.І. Караченцов // ЕСУ. — К., 2007. — Т. 7. — С. 190–191.

ДАНИЛЕВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ЯКОВИЧ (1838–1923)

Біохімік. Член-кореспондент Російської академії наук (1898), начальник Військово-медичної академії (1906–1910).

О.Я. Данилевський народився в Харкові 10(22) грудня 1838 р. в родині міщанина, годинникового майстра. У 1860 р. закінчив ме-

дичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет), уже в 1863 р. захистив докторську дисертацію «О специфически действующих телах натурального и искусственного соков поджелудочной железы». Того ж року вчений був запрошений на щойно створену кафедру медичної хімії та фізики Казанського університету, де багато сил та енергії віддавав викладацькій роботі, причому не стільки з фізіологічної хімії, скільки зі споріднених дисциплін — загальної патології, патологічної анатомії, фізіології і фармакології. Данилевський брав активну участь в організації фізіолого-хімічної лабораторії, яка була відкрита на кафедрі фармакології в 1866 р. Однак у 1871 р. разом із групою професорів він був змушений піти у відставку в знак протесту проти звільнення видатного прогресивного діяча професора П.Ф. Лесгафта.

З 1871 по 1885 р. О.Я. Данилевський жив за кордоном, де працював у різних біохімічних і фізіологічних лабораторіях видатних вчених — Вірхова, Дюбуа-Реймона, Брюкке,

Гоппе-Зайлера та ін. У 1885 р. повернувся до Росії й отримав призначення на кафедру медичної хімії Харківського університету, де його затвердили професором.

Дослідження О.Я. Данилевського присвячені головним чином протеолітичним ферментам, хімії білків та питанням харчування. У своїй дисертації він довів окреме існування ферментів трипсину та амілази в соку підшлункової залози. У 1866 р. Данилевський уперше виявив можливість синтезу білковоподібних речовин (пластеїнів) за участю ферментів. У Харкові разом зі своїм братом фізіологом В.Я. Данилевським він видав два томи «Физиологического сборника» (1888, 1891), що було спробою створення першого в Росії спеціального фізіологічного журналу.

У 1893 р. О.Я. Данилевського призначили професором кафедри фізіологічної хімії Військово-медичної академії в Петербурзі, де він продовжив дослідження, започатковані в Харківському університеті.

У 1897 р. вчений видав «Краткий курс физиологической химии». У 1901 р. він підтвердив наявність у тканинах антиферментів (антипепсину і антитрипсину), які запобігають самоперетравленню шлунка й кишечника, провів дослідження казеїну, а також тканинних білків: м'язових та білків мозку. Разом зі

співробітниками він вивчав азотний та фосфорний обмін тваринного організму, харчову цінність білків м'яса та риби, а також деяких рослинних продуктів. У 1898 р. О.Я. Данилевського обрали членом-кореспондентом Російської академії наук.

Наукові проблеми, що цікавили цього видатного вченого, були нерозривно пов'язані з проблемами держави та суспільства. У період російсько-японської війни 1904–1905 рр. він проводив спостереження за виготовленням м'ясних, рослинних та молочних консервів для армії, займався питаннями очищення питної води на маневрах та в поході. О.Я. Данилевський очолював комісію з вивчення та реорганізації норм харчування в'язнів, а також комісію по боротьбі з алкоголізмом. Він брав участь у роботі Російського бюро міжнародного з'їзду по боротьбі з туберкульозом (Вашингтон, 1908 р.), Російського комітету міжнародного з'їзду з гігієни (Брюссель, 1910 р.).

У 1910 р., будучи начальником Військово-медичної академії, О.Я. Данилевський пішов у відставку, але продовжував працювати на кафедрі позаштатним співробітником до кінця життя. Помер у Петрограді 18 червня 1923 р.

В.М. Лісовий, С.М. Рукавішнікова

Література:

1. Жуковский Л.И. Александр Яковлевич Данилевский / Л.И. Жуковский // Врачебное дело. — 1949. — №9. — С. 843–844.
2. Буланкин И.Н. Основоположник отечественной биохимии Александр Яковлевич Данилевский / И.Н. Буланкин — Харьков : Кн. газ. изд-во, 1953. — 36 с.
3. Кривобокова С.С. Александр Яковлевич Данилевский [к 150-летию со дня рождения] / С.С. Кривобокова // Юбилей науки, 1988. — К. : Наук. думка, 1989. — С. 294–297.
4. Гопкалов В.Г. Данилевський Олександр Якович / В.Г. Гопкалов // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 35–36.
5. Перцева Ж.М. Данилевський Олександр Якович / Ж.М. Перцева // ЕСУ. — К., 2007. — Т. 7. — С. 192.

**ДАНИЛЕНКО
МИХАЙЛО
ВАСИЛЬОВИЧ**
(1918–2002)

Лікар-хірург. Член-кореспондент Російської АМН, дійсний член НАН (1992) та АМН (1998) України, заслужений діяч науки УРСР (1968), Герой Соціалістичної Праці (1978), ректор Львівського державного медичного інституту (далі — університету) — 1964–1981.

М. В. Даниленко народився 28 липня (10 серпня) 1918 р. у с. Новосибірськ (нині Гайського району Оренбурзької обл., РФ) у селянській родині. Виховувався в дитячому будинку. Вчився на військової-медичному факультеті 1-го Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

У січні 1941 р. пішов на фронт військовим лікарем 3-го рангу, командував окремою медичною санітарною ротою, потім медичним санітарним батальоном. Оперував у палатках, землянках і під ворожим вогнем на Калінінському, Північно-Західному та 1-му Прибалтійському фронтах.

Закінчив війну майором медичної служби й до 1947 р. працював начальником Управління шпиталів у Вінниці, від 1947 р. — головним лікарем Вінницької обласної лікарні, від 1950 р. — завідувачем Вінницького обласного відділу охорони здоров'я.

У 1953–1955 рр. був у відрядженні в КНДР, виконував обов'язки радника Міністра охорони здоров'я Кореї. Повернувшись з відрядження,

Література:

1. Зіменковський Б.С. Михайло Васильович Даниленко. Некролог / Б.С. Зіменковський, М.П. Павловський, М.О. Оборін // Acta Medica Leopoldina. — 2002. — №4.
2. Зіменковський Б.С. Даниленко Михайло Васильович / Б.С. Зіменковський, І.І. Коваль // ЕСУ. — К., 2007. — Т. 7. — С. 198.

М.В. Даниленко працював у Вінницькому медичному інституті послідовно асистентом, доцентом, професором і одночасно завідував кафедрою госпітальної хірургії. Від 1964 р. — ректор Львівського медичного інституту, в якому з його ініціативи в 1965 р. створили кафедру грудної хірургії, яка стала одним із центрів серцево-судинної хірургії в Українській РСР. Він також був ініціатором створення у Львові першого в Україні між-обласного центру серцево-судинної хірургії й пересадки нирки, який і очолив.

М.В. Даниленко опублікував близько 240 наукових праць, у тому числі 10 монографій, присвячених головним чином проблемам грудної хірургії та анестезіології. Він застосував у клінічній практиці низку реконструктивних операцій на судинах, протезування клапанів серця, пластику стравоходу за природженої атрезії, знеболювання трихлоретиленом, а також запропонував лікувальне застосування димексиду, алергічну внутрішньошкірну пробу для діагностики паразитозу й обґрунтував лікування цього захворювання шляхом ендобронхіального введення еметину. Підсумком його наукових досліджень стали монографії «Хирургическое лечение митрального стеноза» (1970), «Корректирующая терапия в современной хирургии» (1974), «Интенсивная послеоперационная терапия» (1984).

Значне місце в науковій творчості М.В. Даниленка посідає історія торакальної хірургії й вищої медичної освіти. Йому належить «Історичний нарис хірургії серця» — від його джерел і до сучасності.

М.В. Даниленко був членом-кореспондентом Російської АМН, академіком НАН і АМН України (1992, 1998). У 1968 р. він отримав звання «Заслужений діяч науки УРСР», у 1978 р. став Героєм Соціалістичної Праці. Його обрано почесним доктором Печського медичного університету (Угорщина).

М.В. Даниленко нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, Червоної Зірки, Вітчизняної війни I та II ступенів, орденом Державного Прапора II ступеня КНДР, багатьма медалями.

В.М. Лісовий, І.Ш. Іванова

**ДЕЙНЕКА
ІВАН
ЯКОВИЧ**
(1904–1970)

Хірург-клініцист. Заслужений діяч науки УРСР (1957), директор Вінницького медичного інституту (1944–1951), директор Одеського державного медичного інституту (1951–1970).

І.Я. Дейнека народився 5 липня 1904 р. в с. Опішня Полтавської області в бідній селянській родині. У 1922 р. закінчив Полтавське фельдшерське училище й деякий час працював спочатку віспощепієм, а згодом фельдшером у сільській лікарні. Одночасно був секретарем повітового комбіву (комітет бідняків).

У 1929 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), працював фельдшером у робітничій поліклініці. Останній рік занять в університеті поєднував з роботою препаратора на кафедрі оперативної хірургії ХМІ. Після закінчення інституту навчався в аспірантурі, працював асистентом і доцентом на кафедрі оперативної й госпітальної хірургії, якою багато років керував відомий вчений проф. О.В. Мельников. Одночасно (1932–1939) працював асистентом онкологічної клініки Українського онкологічного інституту (Харків). Після захисту кандидатської дисертації (1937) І.Я. Дейнеку обрали завідувачем кафедри оперативної хірургії Курського медичного інституту. В 1940 р. він організував онко-

логічне відділення Курської обласної лікарні і став його завідувачем.

Від грудня 1941 р. по березень 1943 р. працював головним хірургом і заступником начальника Управління госпіталів ВЦРПС по Свердловській та Пермській областях.

У 1943–1944 рр. обіймав посаду доцента кафедри факультетської хірургії Військово-Морської медичної академії. У вересні 1944 р. І.Я. Дейнеку за клопотанням Наркомату охорони здоров'я УРСР демобілізували й направили на відбудову медичних ВНЗ України — його було призначено директором Вінницького медичного інституту, де він завідував кафедрою факультетської хірургії та одночасно був головним хірургом евакошпиталів Вінницької області. У 1951 р. його перевели на посаду директора Одеського медичного інституту й обрали завідувачем кафедри загальної хірургії педіатричного й стоматологічного факультетів, яка від осені 1963 р. стала кафедрою госпітальної хірургії цих факультетів.

Наукову діяльність І.Я. Дейнека розпочав ще студентом, тоді ж він опублікував свої перші дослідження. Він зробив значний внесок у розвиток вітчизняної проктології. За його ініціативою та активною участю в Одесі в 1965 р. утворили першу в республіці проктологічну клініку, якою він керував до останніх днів життя.

Більше 30 років наукової діяльності І.Я. Дейнека присвятив вивченню ехінококозу в людини, описав його найрідкісніші локалізації. Багато нового запровадив він у вивчення клініки, розробив методи діагностики й лікування цього захворювання. Одним з перших застосував сканування печінки при ехінококовому її ураженні. У 1955 р. І.Я. Дейнека видав монографію «Эхинококк легких», за яку отримав премію С.І. Спасокукоцького, а в 1968 р. в Москві вийшла з друку монографія «Эхинококкоз у человека», де він узагальнив великий особистий досвід і досвід клінік, які займалися розробленням цієї проблеми.

І.Я. Дейнека одним із перших в Одесі почав проводити операції на серці, легенях, межистінні й стравоході. У його клініці були ши-

роко розроблені питання знеболювання, алопластики, гнійної хірургії. Він оперував на всіх ділянках тіла людини, його операції були анатомічними, швидкими й органозберігаючими. За керівництвом І.Я. Дейнеки підготовлено 10 докторів, 22 кандидати медичних наук. Багато уваги він приділяв роботі Одеського наукового товариства хірургів, останні 19 років був його головою. Як член Всесоюзного та Республіканського наукових товариств хірургів, брав активну участь у їх діяльності, входив

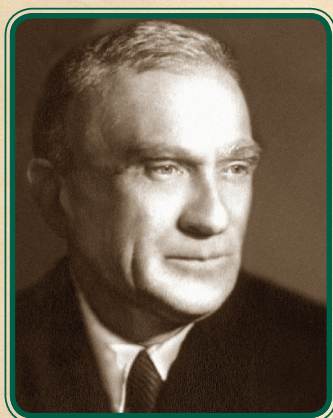
до редакційних рад журналів «Клиническая хирургия» та «Врачебное дело», був членом Ученої ради Міністерства охорони здоров'я УРСР, експертної комісії Міністерства вищої освіти УРСР.

У 1957 р. І.Я. Дейнека отримав звання заслуженого діяча науки УРСР, його нагородили двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом «Знак Пошани», медалями. Помер І.Я. Дейнека 25 січня 1970 р. в Одесі.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Иван Яковлевич Дейнека // Клиническая хирургия. — 1970. — №5. — С. 93–94.
2. Васильев К.Г. Очерки истории Высшей медицинской школы в Одессе [к 100-летию мед. ун-та] / К.Г. Васильев, П.Г. Чуев, К.К. Васильев. — Одесса, 1999. — С. 207–208.
3. Одесский медуниверситет 1900–2000. — Одесса, 2000. — С. 25–26.
4. Братченко С.Л. Дейнека Иван Якович / С.Л. Братченко // ЕСУ. — К., 2007. — Т. 7. — С. 229.

**ДЕРКАЧ
ВАСИЛЬ
СТЕПАНОВИЧ**
(1894–1975)

Мікробіолог та імунолог. Член-кореспондент АМН СРСР (1945), заслужений діяч науки УРСР (1943), заступник директора Харківського інституту вакцин і сироваток ім. І.І. Мечникова з наукової роботи (1943–1962).

Народився 9 (21) грудня 1894 р. у селі Корсунь Бахмутського повіту Катеринославської губернії (нині Донецької області) в селянській родині. У 1917 р. закінчив медичний

факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). З 1918 р. почав працювати асистентом кафедри загальної патології з курсу бактеріології в Харківському університеті.

Після утворення самостійної кафедри мікробіології (1922) в Харківському медичному інституті працював там спочатку асистентом, потім доцентом. У 1932 р. очолив кафедру мікробіології 2-го Харківського медичного інституту, керував нею до 1941 р. У 1939 р. захистив дисертацію і одержав ступінь доктора медичних наук (у 1940 р.). Учень Д.П. Гриньова. З 1920 р. працював також у Харківському інституті вакцин і сироваток ім. І.І. Мечникова. З 1943 до 1962 р. був заступником директора з наукової роботи цього інституту.

У 1944 р. В.С. Деркача призначили на посаду виконувача обов'язків завідувача кафедри мікробіології Харківського медичного інституту, у 1946 р. затвердили на посаді завідувача, на якій він перебував до 1971 р. У 1961 р. вчений організував у ХМІ вірусологічну проблемну лабораторію.

В.С. Деркач є автором понад 100 наукових робіт з проблем мікробіології, імунології, розроблення нових антибіотиків, вивчення механізмів їх дії. Одним з перших у СРСР почав

розроблення проблеми бактеріофагії: вивчив антигенні та імунізуючі властивості черевно-тифозного токсину й запропонував новий метод вакцинації проти черевного тифу, запропонував оригінальні антибіотичні препарати: саназин та неоцид. Завдяки широкому спектру дії саназин ефективно застосовували для санації носіїв в осередку скарлатини та дифтерії, при лікуванні кістково-суглобового туберкульозу, деяких видів сепсису, дизентерії тощо. Протипухлинний препарат неоцид застосовували для симптоматичного лікування деяких форм раку. В.С. Деркач запропонував також мікробіологічні методи боротьби з паратифозом бджіл та з шкідниками цукрового буряку. За його керівництвом підготовлено 6 докто-

рів та 55 кандидатів наук. У 1943 р. він отримав звання заслуженого діяча науки УРСР, у 1945 р. його обрали членом-кореспондентом Академії медичних наук СРСР.

В.С. Деркач був експертом Всесвітньої організації охорони здоров'я з антибіотиків, членом президії Вченої медичної ради Міністерства охорони здоров'я УРСР, головою Харківського наукового товариства мікробіологів та інфекціоністів, членом президії Всесоюзного та Українського товариств мікробіологів, членом редколегії кількох журналів.

Помер Василь Степанович Деркач 25 травня 1975 р. в Харкові.

А.Я. Циганенко, З.П. Петрова

Література:

1. Деркач Василий Степанович // БМЭ. — 2-е изд. — 1958. — Т. 8. — Стб. 1081.
2. Деркач Василь Степанович // УРЕ. — К., 1961. — Т. 4. — С. 111.
3. Циганенко А.Я. Деркач Василь Степанович / А.Я. Циганенко, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 138–139.

**ДЖАНЕЛІДЗЕ
ЮСТИН
ЮЛІАНОВИЧ**
(1883–1950)

Хірург. Герой Соціалістичної Праці (1945), лауреат Державної премії СРСР (1948), засновник і директор Ленінградського науково-дослідного інституту швидкої допомоги (1932–1950).

У 1903 р. вступив до медичного факультету Харківського університету (тепер Харківський

національний медичний університет), студентом якого він був до 1905 р. У 1905 р. у зв'язку з бурхливими виступами студентської молоді університет було закрито. Ю.Ю. Джанелідзе за участь у харківському студентському революційному русі був виключений з університету. Він емігрував до Швейцарії, де в 1909 р. закінчив Женевський університет і здобув звання доктора медицини. У 1910 році повернувся до Росії, у 1911 р. отримав диплом лікаря в Московському університеті. Подальше життя Джанелідзе було пов'язано з Петербургом (Петроград, Ленінград).

У роки Першої світової війни був у діючій армії лікарем-хірургом військово-санітарного поїзда. У 1918 р. повернувся до Петрограда, працював старшим асистентом хірургічної клініки Жіночого медичного інституту. У 1921 р. став професором кафедри загальної хірургії, а з 1927 р. — завідувачем кафедри госпітальної хірургії 1-го Ленінградського медичного інституту. З його ініціативи в 1932 р. в Ленінграді був заснований науково-дослідний інститут швидкої допомоги, яким він керував до 1950 р. З 1939 до 1950 р. —

головний хірург Військово-Морського Флоту СРСР й одночасно з 1934 р. — начальник кафедри госпітальної хірургії Військово-морської медичної академії.

Головні наукові праці вченого, а їх понад 100, присвячені хірургії серця і великих судин, опікам, проблемам хірургічного лікування — евакуаційного забезпечення поранених на флоті. Розробки вченого — генерал-лейтенанта медичної служби Ю.Ю. Джанелідзе — врятували життя тисячам бійців. Одна з операцій носить назву «Джанелідзе-ампутація». Він першим у світі в 1913 р. зашив рану аорти.

Багато сил і часу віддав вчений організації науки. У 1944 р. він став дійсним членом АМН СРСР, де був обраний членом президії. Його неодноразово обирали головою хірургічного товариства ім. М.І. Пирогова, у 1945 р. обра-

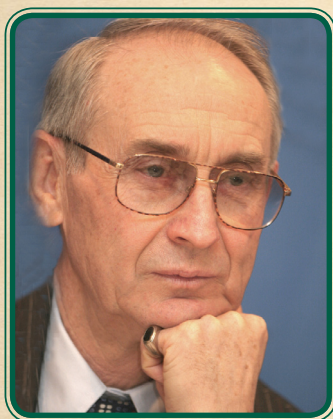
ли головою правління Всесоюзного науково-хірургічного товариства. У 1937–1941 рр. він працював відповідальним редактором журналу «Вестник хирургии».

У 1945 р. за видатні заслуги у справі розвитку вітчизняної хірургії йому надали звання Героя Соціалістичної Праці, а в 1948 р. за монографію «Бронхиальные фистулы огнестрельного происхождения» він був удостоєний Державної премії СРСР. Нагороджений двома орденами Леніна, орденом Червоного Прапора та медалями. Рада Міністрів СРСР заснувала дві студентські стипендії ім. Ю.Ю. Джанелідзе й присвоїла його ім'я Ленінградському інституту невідкладної допомоги. Його наукові праці склали «Собрание сочинений» у п'яти томах (М., 1953–1959).

В.М. Лісовий

Література:

1. Юстин Юлианович Джанелидзе / А.М. Заблудовский и др. // Вестник хирургии. — 1950. — Т. 70, №6. — С. 3.
2. Белова А.А. Ю.Ю. Джанелидзе / А.А. Белова. — Тбилиси : Цодна, 1961. — 279 с.
3. Околова В.Л. Ю.Ю. Джанелидзе / В.Л. Околова // Хирургия. — 1970. — №5. — С. 128.
4. Зайцев Б.П. Джанелидзе Юстин Юлианович / Б.П. Зайцев // Вихованці Харківського університету. — Х. : Вид-во «Авто-Енергія», 2004. — С. 61.

**ДРАННІК
ГЕОРГІЙ
МИКОЛАЙОВИЧ**
(Нар. 1941 р.)

Лікар-імунолог. Керівник Українського центру клінічної імунології АМН та МОЗ Укра-

їни, почесний професор Харківського національного медичного університету.

Г.М. Драннік народився 16 березня 1941 р. в м. Умані в родині військовослужбовця.

У 1965 р. з відзнакою закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Після закінчення інституту працював лікарем-біохіміком клінічного санаторію «Конча-Заспа» IV Управління МОЗ УРСР (1965–1968), після чого вступив до аспірантури в Київський інститут урології МОЗ УРСР і далі працював у цьому ж інституті молодшим (1971–1976), а згодом — старшим (1976–1979) науковим співробітником лабораторії патофізіології й від 1982 р. — завідувачем лабораторії імунології.

Початок наукової діяльності Г.М. Дранніка пов'язаний з розробленням питань трансплантаційної імунології та впровадження

в клініку пересадки нирки. Він створив школу українських трансплантаційних імунологів (4 доктори та 8 кандидатів медичних наук), які успішно розвивають в Україні проблеми експериментальної та клінічної трансплантаційної імунології. З 1973 по 1986 рр. він брав безпосередню участь у створенні мережі трансплантаційних центрів в Україні (м. Київ, Донецьк, Львів, Запоріжжя). За цією темою ним видано монографію «Иммунитет и инфекция при пересадке почки» (1986).

Великий внесок зробив Г.М. Драннік у розроблення інших наукових напрямків імунології: імунопатогенез та імунокорекція запальних захворювань нирок (монографія «Иммунонефрология», 1988); механізм імунозалежних форм безпліддя в шлюбі; взаємозв'язок між антигенами системи HLA та схильністю до уроненфрологічних захворювань (монографія «Генетические системы крови человека и болезни», 1990); епідеміологія вторинних імунодефіцитів в Україні, імунопатогенез хронічного урогенітального хламідіозу та рецидивуючого герпесу; імунні механізми atopічного дерматиту; способи імунокорекції у хворих з імунозалежною патологією (монографія «Иммунотропные препараты», 1994). Очолюючи з 1987 р. на громадських засадах Український центр клінічної імунології АМН та МОЗ України, вчений проводив велику роботу зі створення в Україні служби клінічної імунології.

З 1992 по 2004 рр. Г.М. Драннік — Головний спеціаліст Міністерства охорони здоров'я України з питань клінічної та лабораторної імунології. За ці роки під його керівництвом створена та впроваджена в практику охорони здоров'я служба клінічної імунології (накази МОЗ України №104 від 22.04.98 та №428 від 19.01.02).

З 1994 р. він приділяє велику увагу питанням викладання імунології у вищій медичній школі. Професор Г.М. Драннік — засновник і перший керівник (з 1994 р.) кафедри клінічної імунології та алергології з курсом дитячої клінічної імунології НМУ ім. О.О. Богомоль-

ця. Він написав перші навчальні посібники (1999, 2003, 2006) та перший підручник з клінічної імунології та алергології державною мовою (2006). З 1997 р. як завідувач опорної кафедри він брав активну участь у створенні кафедр (курсів) клінічної імунології та алергології практично в усіх вищих медичних закладах України.

Г.М. Драннік відомий як засновник української наукової школи з клінічної імунології. Ним підготовлено 4 доктори та 19 кандидатів медичних наук з різних питань клінічної імунології (загальна кількість підготовлених під його керівництвом дисертацій — 8 докторських і 27 кандидатських). Він автор першого в Україні підручника та 3 посібників з клінічної імунології та алергології, 7 монографій, 520 наукових друкованих праць, 8 патентів, 10 авторських свідоцтв.

Науково-педагогічну діяльність професор плідно пов'язує з громадською роботою. У 1998 р. за його ініціативою й безпосередньою участю створено Українське товариство фахівців з імунології, алергології та імунореабілітації (УТІАІ), першим і єдиним президентом якого він є. Того ж року вчений заснував перший в Україні спеціалізований журнал «Имунология і алергология» і став його головним редактором. Від 1999 р. під керівництвом Г.М. Дранніка УТІАІ стає колективним членом Європейської академії алергології та клінічної імунології.

Г.М. Драннік — голова Проблемної комісії МОЗ і АМН України «Клінічна імунологія і алергология», експерт Фармакологічного центру МОЗ України, двічі призначався членом ВАК України, член спеціалізованої вченої ради з захисту дисертацій. Його обрали членом Американського коледжу алергології, астми і імунології, Американського товариства клінічної імунології, Всесвітньої організації алергологів, Європейської асоціації алергології та клінічної імунології, членом президії Асоціації алергологів та клінічних імунологів США. Він нагороджений Почесною грамотою Президії АМН України (2002) та грамотою

Всесвітньої організації алергологів (2006). професором Харківського національного медичного університету.
У 2007 р. Г.М. Дранніка обрали почесним

Ж.М. Перцева

Література:

1. К 60-летию со дня рождения Г.Н.Дранника // Проблемы екологічної та медичної генетики і клінічної імунології : зб. наук. праць. — Київ–Луганськ–Харків, 2003. — Вип. 1(47). — С. 447.
2. Імунологія та алергологія. — 2003. — №1.
3. Немирович Л.І. Драннік Георгій Миколайович / Л.І. Немирович // ЕСУ. — К., 2008. — Т. 8. — С. 86.

**ДРЮК
МИКОЛА
ФЕДОРОВИЧ**
(Нар. 1940 р.)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії СРСР (1982), заслужений діяч науки і техніки України (1992).

Література:

1. Гіндич А.О. Дрюк Микола Федорович / А.О. Гіндич // ЕСУ. — К., 2008. — Т. 8. — С. 452.

М.Ф. Дрюк народився 12 грудня 1940 р. в м. Охтирці Сумської обл. У 1967 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Працював лікарем, у 1967–1971 рр. — у Київському медінституті, від 1972 р. — в Інституті хірургії та трансплантології АМН України: керівник відділу мікрохірургії та пластичної хірургії, водночас заступник директора з наукової роботи (1988-1995), за сумісництвом — доцент Київського інституту удосконалення лікарів (1975–1988). Співорганізатор і керівник (від 1979 р.) Республіканського центру мікрохірургії.

Наукові дослідження: судинна, реконструктивна, пластична, естетична мікрохірургія. Автор розділів у книзі «Медицинская техника в хирургии» (1991) та підручника «Шпитальна хірургія» (1999).

У 1982 р. він став лауреатом Державної премії СРСР, у 1992 р. йому присвоєно звання заслуженого діяча науки і техніки України.

А.О. Гіндич

**ДУБЕНКО
ЄВГЕН
ГРИГОРОВИЧ**
(Нар. 1929 р.)

Лікар-невропатолог. Заслужений діяч науки УРСР (1985), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1993).

Є.Г. Дубенко народився 22 травня 1929 р. в с. Потоки Кременчуцького району Полтавської області. У 1954 р. закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет).

Після закінчення навчання працює в цьому ж інституті майже весь час на кафедрі нервових хвороб, де пройшов шлях від ординатора до професора. У 1954–1956 рр. був клінічним ординатором кафедри нервових хвороб, у 1956–1962 — асистентом, у 1962–1969 — доцентом, у 1969–1970 — професором кафедри, у 1971–2002 рр. став завідувачем кафедри нервових хвороб, у 2002–2004 рр. був професором цієї кафедри. Від 2005 р. Є.Г. Дубенко — професор неврології кафедри загальної практики — сімейної медицини ХНМУ.

Вчений є піонером створення в Україні важливого оригінального наукового напрямку — ранньої судинної патології мозку, профілактичної ангіоневрології. Перші його 2 монографії та численні публікації з ранніх форм атеросклерозу судин головного мозку одержали широке визнання як у нашій країні, так і далеко

за її межами. За цикл робіт, в якому розроблені принципи ранньої діагностики, первинної та вторинної профілактики гострих та хронічних порушень мозкового кровообігу, проф. Є.Г. Дубенко був удостоєний Державної премії України в галузі науки і техніки (1993 р.). Того ж року його обрали академіком АН вищої школи.

За керівництвом Є.Г. Дубенка створені напрямки вивчення епідеміології судинних захворювань, особливо атеросклерозу у людей різних професій, хвороби Паркінсона, захворювань вегетативної нервової системи.

Важливим етапом наукової діяльності Є.Г. Дубенка є вивчення механізмів розвитку епілепсії, біохімічних основ формування епілептичного вогнища, підвищення захисних механізмів мозку при лікуванні тяжких форм епілепсії. Суттєвим напрямком його наукових досліджень є вивчення головного болю, неврологічних аспектів деменцій, демієлінізуючих захворювань нервової системи. Є.Г. Дубенко розробив перспективні напрямки соматоневрології, уперше описав неврологічні синдроми гіпотиреозу, гормональних спондилопатій, створив клініко-електроміографічну класифікацію тремору, в циклі робіт із черепно-мозкової травми вперше розкрив особливості цервікогенної патології головного мозку. Він є автором більше ніж 300 наукових робіт, із них 5 монографій, підручника та навчальних посібників для лікарів та студентів. За його керівництвом підготовлено 6 докторських та 41 кандидатська дисертація. Вчений створив велику школу клініцистів-неврологів та вчених, які працюють не тільки в Україні та країнах СНД, але й далеко за їх межами (США, Англія, Німеччина, Греція, Кіпр, Індія, Непал, Ліван, Йорданія та ін.).

Є.Г. Дубенко — член Європейської федерації неврологічних товариств, член Комітету з освіти Всесвітньої неврологічної федерації. Протягом понад 30 років він очолював Харківське наукове товариство неврологів, а сьогодні — почесний голова цього товариства. У 1985 р. йому надали почесне звання заслуженого діяча науки УРСР. За видатні заслуги в галузі нев-

рології в 1999 р. Всесвітньою неврологічною федерацією Є.Г. Дубенко відзначений спеціальним сертифікатом. За високий гуманізм та заслуги в клінічній неврології Українська Пра-

вославна церква нагородила його орденами Преподобного Агапіта Печерського першого та другого ступенів (2004, 2009 р.).

Ж.М. Перцева

Література:

1. Бойко В.В. Дубенко Євген Григорович / В.В. Бойко // ЕСУ. — К., 2008. — Т. 8. — С. 458.
2. До 55-річчя наукової, педагогічної, лікарської та громадської діяльності заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України, доктора медичних наук, професора Є.Г.Дубенка // Український неврологічний журнал. — 2009. — №2. — С. 110.
3. К 55-летию научной, педагогической, врачебной и общественной деятельности заслуженного деятеля науки и техники Украины, лауреата Государственной премии Украины, доктора медицинских наук, профессора Е.Г. Дубенко // Международный неврологический журнал. — 2009. — Темат. вып. «Головная боль». — С. 5.

**ДЬОМІН
ЮРІЙ
АЛЬБЕРТОВИЧ**
(Нар. 1961 р.)

Офтальмолог. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2002).

Ю.А. Дьомін народився 12 лютого 1961 р. в м. Харкові. У 1984 р. закінчив з відзнакою Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет).

Від 1984 по 1999 р. працював в Інституті проблем кріобіології та кріомедицини НАН

України, пройшовши шлях від стажиста-дослідника до старшого наукового співробітника. Від 2000 р. — асистент, а з кінця року — доцент кафедри офтальмології ХМАПО. У 2004 р. його обрали професором і завідувачем цієї ж кафедри.

Наукові інтереси Ю.А. Дьоміна — клітинна та тканинна трансплантація, мікрохірургія катаракти та глаукоми, нейроофтальмологія, діагностика та лікування судинної патології органу зору. Він є одним із засновників нового напрямку в офтальмології клітинної терапії — трансплантації клітин та тканин.

Результати його досліджень знайшли своє відображення в працях «Влияние охлаждения на структуру клетки» (1992), «Лечение сосудистой патологии и органа зрения трансплантацией криоконсервированных эмбриональных клеток» (2001), «Особенности иммунной реакции реципиента на криоконсервированный трансплантат фетальных клеток» (2002) та ін.

У 2002 р. Ю.А. Дьомін став лауреатом Державної премії України в галузі науки та техніки.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Мікуліна О.І. Дьомін Юрій Альбертович / О.І. Мікуліна // ЕСУ. — К., 2008. — Т. 8. — С. 570.
2. Кафедра офтальмології // Харківська медична академія післядипломної освіти. — Х., 2006. — С. 101.

**ЄЛЛІНСЬКИЙ
МИКОЛА
ІВАНОВИЧ**
(1796–1834)

Хірург. Ректор Імператорського Харківського університету (1830–1833).

М.І. Єллінський народився в 1796 р., походив з дворян. У 1817 р. закінчив медичний факультет Імператорського Харківського університету (тепер Харківський національний медичний університет), після чого удосконалювався в медичних науках у Санкт-Петербурзькій медико-хірургічній академії.

У 1828 р. почав викладати в Харківському університеті, де від 1821 р. працював на посадах ад'юнкта, потім екстраординарного професора. З 1825 р. — ординарний професор, завідувач кафедри хірургії, 1829–1830 рр. — декан медичного факультету, 1830–1833 — ректор Харківського університету.

Лекції з теоретичної та оперативної хірургії Микола Іванович читав 4 години на тиждень, дотримуючись головних напрямків та ідей з керівництва Хіліуса, Блазіуса, Буша й набутого хірургічного досвіду. При ньому на кафедрі були прочитані лекції з механургії, десмургії і акіургії.

Хірургічною клінікою проф. М. І. Єллінський завідував протягом 14 років. При ньому її перебазували на територію університету, роз-

ширили до 14 кімнат, збільшили до 50 чоловік на рік. Микола Іванович значно поліпшив викладання хірургії в Харківському університеті в цілому. Він першим залучив студентів до практичної роботи в хірургічній клініці, організував при клініці амбулаторний прийом хворих, створив хірургічний музей, власну бібліотеку спеціальної літератури, видав перший підручник з десмургії в двох томах, де висвітлив останні досягнення травматології того часу, зокрема, детально описав застосування гіпсу при лікуванні переломів кісток.

М.І. Єллінський був талановитим лектором, який користувався великою популярністю. У спогадах сучасників професора знаходимо: «Студенты отзывались о Еллинском как об отличном знатоке своего дела и увлекались его лекциями. Молодой профессор, отличавшийся редким даром слова, читал ясно, отчетливо и умел придать особенный интерес своему предмету».

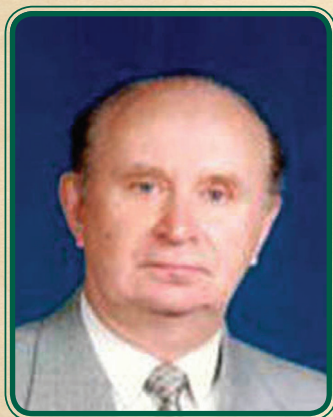
Історик Харківського університету професор Д.І. Багалій так характеризує М.І. Єллінського, коли він був ректором: «Это был питомец Харьковского университета, превосходный профессор и клиницист, преданный науке ученый и усердный, хотя болезненный, расстроивший себе непосильными трудами здоровье ректор».

Багато сил і здоров'я віддав Микола Іванович медичному факультету, бо він прагнув підняти викладання медицини на вищий рівень, що відповідав би сучасним вимогам. Він помер зовсім молодим, у 1834 р., але з відчуттям виконаного обов'язку. Він писав: «...Я один нес на себе это тяжелое бремя и, если не ошибаюсь, не без пользы для заведения, ибо только со времени моего вступления стали выходить из Харьковского университета врачи с полным медицинским образованием. Теперь, если не обманывает меня общий голос, хирургия находится в Харьковском университете на той ступени, на коей стоит в лучших отечественных заведениях».

В.М. Лисовий, В.О. Сипливий

Література:

1. Маклецов И.И. Еллинский Николай Иванович / И.И. Маклецов // Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905). — Харьков, 1905–1906. Ч. 3. — С. 159.
2. Багалей Д.И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) / Д.И. Багалей. — Харьков, 1904. — С. 252.

**ЖАБОЄДОВ
ГЕННАДІЙ
ДМИТРОВИЧ**
(Нар. 1938 р.)

Офтальмолог. Заслужений діяч науки і техніки України (1993), заслужений лікар України (1993), член-кореспондент АМН України (1997).

Г.Д. Жабоедов народився 15 жовтня 1938 р. У 1961 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Трудову діяльність почав у м. Суми ординатором очного відділення обласної лікарні. У 1965–1968 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі очних хвороб Харківського інституту вдосконалення лікарів.

Після закінчення аспірантури працював ординатором Харківської очної клінічної лікарні ім. Л.Л. Гіршмана, потім був направлений до Полтавського стоматологічного інституту (нині Українська медична стоматологічна академія), де працював спочатку асистентом, а від 1974 р. — доцентом кафедри очних хвороб.

Література:

1. Члену-кореспонденту АМН України Г.Д. Жабоедову — 60 років // Журнал АМН України. — 1998. — Т. 4, №4. — С. 752–753.
2. Макаренко І.М. Жабоедов Геннадій Дмитрович / І.М. Макаренко, І.М. Полякова // Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця (1841–2001). — К. : Століття, 2001. — С. 57.

У 1984 р. захистив докторську дисертацію за темою «Патогенез набряків зорового нерва, їх клініка і диференційна діагностика». Від 1985 р. очолює кафедру очних хвороб Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця.

Професор Г.Д. Жабоедов зробив значний внесок у розвиток офтальмології в Україні. Продовжуючи традиції української школи нейроофтальмологів, створив новий напрям у цій галузі. На підставі великого матеріалу власних досліджень він обґрунтував нову теорію патогенезу застійного диску зорового нерва, яка стала основою для діагностики й лікування його захворювань. Г.Д. Жабоедов розробив принципово нові діагностичні методи дослідження зорового нерва й пристрої для їх реалізації, запропонував новий принцип патогенетичної терапії захворювань диску зорового нерва, створив багато нових офтальмологічних методів дослідження й лікування захворювань ока та його придатків.

Вчений отримав високі звання «Заслужений лікар України» (1993) та «Заслужений діяч науки й техніки України», у 1997 р. його обрали членом-кореспондентом АМН України. Він є автором понад 300 наукових праць, у тому числі 2 монографій «Заболевания зрительного нерва» та «Травмы зрительного нерва», має 11 патентів на винаходи. Багато уваги Г.Д. Жабоедов приділяє громадській роботі як керівник центру «Травма ока», голова проблемної комісії МОЗ та АМН України «Офтальмологія та тканинна терапія». Він очолює Асоціацію нейроофтальмологів, глаукоматологів і ретинологів України».

Ж.М. Перцева

**ЖДАНОВ
ВІКТОР
МИХАЙЛОВИЧ**
(1914–1987)

Вірусолог, епідеміолог. Дійсний член АМН СРСР (1960), лауреат премії Ради Міністрів СРСР (1981) та Державного комітету з науки і техніки при Раді Міністрів СРСР (1980), заступник Міністра охорони здоров'я СРСР і головний державний санітарний інспектор СРСР (від 1955), директор Інституту вірусології ім. Д.Й. Івановського АМН СРСР (1961–1987).

В.М. Жданов народився 31 січня (13 лютого) 1914 р. У 1936 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет).

Служив (1936–1946 рр.) у прикордонних військах Забайкальського й Туркестанського військових округів, де проводив заходи проти малярії, дифтерії. У 1946–1950 рр. працював у Харкові завідувачем лабораторії, відділу, а потім директором Харківського інституту епідеміології та мікробіології ім. І.І. Мечникова. Захистив докторську дисертацію (1948). Водночас був доцентом, потім завідувачем кафедри епідеміології у Харківському інституті удосконалення лікарів. Від 1951 р. В.М. Жданов — начальник Головного санітарно-епідеміологічного управління МОЗ СРСР, з 1955 р. — заступник міністра охорони здоров'я СРСР і головний державний санітарний інспектор СРСР. У 1951 р. він почав працювати в Інституті віру-

сології АМН СРСР, де завідував відділом грипу та очолював відділ епідеміології, а від 1961 р. керував інститутом до кінця свого життя.

В.М. Жданов очолив один з нових напрямків сучасної вірусології — дослідження молекулярної біології вірусів. Він керував роботами щодо створення вакцин проти грипу, кору та поліомієліту. У цей період за його керівництвом розроблялися принципи вакцинації проти грипу, вивчалася стійкість вірусу до факторів зовнішнього середовища й вперше створювалася система оперативної реєстрації захворюваності на грип у країні. Пізніше за його ініціативи в структурі санітарно-епідеміологічної служби країни з'явилися спеціалізовані вірусологічні лабораторії.

Видатною заслугою В.М. Жданова є розроблення науково обґрунтованої програми ліквідації віспи в усьому світі, яку він запропонував за дорученням уряду на Асамблеї Всесвітньої організації охорони здоров'я в 1958 р. Він розробив одну з перших класифікацій вірусів, був обраний членом Міжнародного комітету з класифікації та номенклатури вірусів. Йому належить розробка проблеми еволюції інфекційних захворювань.

Останні роки життя вчений присвятив вивченню нового інфекційного захворювання — СНІДу, одним з перших радянських учених звернув увагу суспільства на цю проблему. У короткий термін спільно з іншими інститутами було створено кілька варіантів тест-систем, які дозволили швидко виявляти маркери ВІЛ-інфекції у хворих та носіїв.

В.М. Жданов здобув всесвітню відомість завдяки своїм працям у різних галузях сучасної вірусології. Величезну наукову продуктивність він зберігав до останніх днів життя. Його перу належить понад 2500 робіт, з них 1003 статті, 32 монографії, які перекладені 13 мовами народів світу. В останній своїй книзі «Еволюція вірусів» він докладно обговорює природу вірусів, будову вірусних часток та їх геномів, стратегію вірусної реплікації у клітині, розглядає особливості природної еволюції вірусів різних родин із позиції молекулярної біології.

Під керівництвом В.М. Жданова підготовлено понад 60 кандидатів і 40 докторів наук. У 1960 р. він мстав дійсним членом АМН СРСР, протягом 4 років (1960–1963) він був головним ученим секретарем Президії академії. Його обрали почесним членом академії наук та наукових товариств 8 країн світу, членом виконкому Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). В.М. Жданов — лауреат премії Ради Міністрів СРСР (1981) і Державного комітету з науки і техніки при раді Міністрів СРСР (1980) та трьох іменних премій:

Д.Й. Івановського, М.Ф. Гамалії, М.О Семашка.

Вчений був нагороджений орденом Леніна, двома орденами Жовтневої революції, орденами Трудового Червоного Прапора та Червоної Зірки й сімома медалями. За заслуги перед людством його нагороджено Орденом подвійної голки (1978) та Почесним дипломом «За активное участие в ликвидации оспы на Земле» (1987 р).

Помер В.М. Жданов 14 липня 1987 р. у Москві.

З.П. Петрова

Література:

1. Жданов Виктор Михайлович // БМЭ. — 2-е изд. М., 1959. — Т. 9. — Стб. 1078–1079.
2. Жданов Виктор Михайлович // БМЭ. — 3-е изд. М., 1978. — Т. 8. — С. 43.
3. Петрова З.П. Жданов Виктор Михайлович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 424–425.
4. Урываев Л.В. К 90-летию со дня рождения Виктора Михайловича Жданова (13 февраля 1914 — 14 июля 1987) / Л.В. Урываев, Ф.И. Ершов, Д.К. Львов // Журнал микробиологии, эпидемиологии и иммунобиологии. — 2004. — №3. — С. 122–124.

**ЖМАЙЛОВИЧ
ФЕЛІКС
МИКОЛАЙОВИЧ**
(1878–1948)

Гістолог, судовий медик. Ректор Одеського державного медичного інституту (1921–1926).

Ф.М. Жмайлович народився 29 листопада (11 грудня) 1878 р. на ст. Затишшя Південно-західної залізниці в родині телеграфіста. Середню освіту здобув в Одеській Рішельєвській

гімназії. У 1903 р. закінчив з відзнакою медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Будучи студентом, проявив неабиякий потяг до науки. За свої оригінальні дослідження нагороджений двома золотими медалями. Учень професора М.С. Бокаріуса. Після закінчення університету працював корабельним лікарем (1904–1907) на судах Добровільного флоту. Від 1907 по 1913 р. перебував на посаді помічника прозектора, виконуючого обов'язки прозектора й прозектора при кафедрі гістології Новоросійського університету.

У 1913 р. блискуче захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора медицини за темою «До вчення про мітохондрії». Дана праця до цього часу не втратила свого наукового значення для гістологів.

У 1915 р. Ф.М. Жмайловича обрали на посаду прозектора, а згодом — приват-доцента кафедри гістології медичного факультету Новоросійського університету (в м. Одесі). У 1920 р. він стає професором кафедри гістології, а в 1921 р. — завідувачем кафедри судової

медицини Одеського медичного інституту. З того часу до кінця свого життя він перебував на цій посаді. Одночасно в 1921–1926 рр. професор Ф.М. Жмайлович був ректором і згодом проректором інституту, а також викладав на юридичному факультеті Інституту народного господарства, юркурсах при радпартшколі, працював консультантом і завідувачем секції в Інституті наукової судової експертизи Народного комісаріату юстиції та Одеської обласної судово-медичної експертизи.

За сприяння Ф.М. Жмайловича наприкінці 20-х років намітилися зрушення в науковій роботі кафедри гістології. Разом з асистентом кафедри Б.Й. Кардасевичем він у 1929 р. переклав з польської на українську мову підручник відомого професора судової медицини Варшавського університету Грживо-Домбровського. Вони доповнили підручник двома главами: «Схема складання акта при дослідженні трупів» й «Дослідження речових доказів». Ф.М. Жмайлович і Б.Й. Кардасевич у 1929 р. видали українською мовою «Атлас малюнків до книги «Нариси судової медицини» професора Грживо-Домбровського, в

якому міститься 120 оригінальних малюнків, що ілюструють ушкодження тіла гострими та тупими предметами, вогнепальні кульові поранення, випадки кримінального розчленування трупів, механічної асфіксії, різноманітні типи дівочої перетинки та її ушкодження при статевих злочинах, гермафродитизм, кримінальний аборт, ознаки зрілості та живонародженості немовляти, дітогубство, скопечтво тощо. Це був перший загальний атлас із судової медицини не тільки у вітчизняній, але й у світовій літературі.

Після визволення м. Одеси від фашистських загарбників у 1944 р. професор Ф.М. Жмайлович продовжував очолювати кафедру судової медицини. Сучасники стверджують, що наукова діяльність Ф.М. Жмайловича була значно нижчою від його можливостей. Ним написано та опубліковано всього 13 наукових праць з різних судово-медичних тем. Деякі з них стосуються питань утоплення, інших видів механічної асфіксії, окремі являють собою переклад з польської мови.

Помер Ф.М. Жмайлович у 1948 р. в Одесі.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Васильев К.Г. Очерки истории Высшей медицинской школы в Одессе (к 100-летию мед.ун-та) / К.Г. Васильев, П.Г. Чуев, К.К. Васильев. — Одесса, 1999. — С. 116.
3. Бурчинський В.Г. Жмайлович Фелікс Миколайович / В.Г. Бурчинський, А.Х. Завальнюк // Судова медицина: минуле й сьогодення. — Одеса : Астропринт, 2007. — С. 118–119.

**ЗАДОРЖНИЙ
БОРИС
ЯКИМОВИЧ**
(1923–1993)

Дерматовенеролог. Почесний доктор Познанської медичної академії (Польща, 1969), директор Українського науково-дослідного інституту дерматології і венерології (1956–1959), ректор Харківського державного медичного інституту (1959–1975).

Б.Я. Задорожний народився 11 червня 1923 р. в м. Охтирці Сумської області в родині службовців. У червні 1941 р. після закінчення середньої школи був призваний до військової служби й направлений у військове училище. Воював на Донецькому, а потім на Сталінградському фронтах. Був тяжко поранений, за відвагу нагороджений орденом і медалями.

У 1945 р. вступив до Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Після закінчення в 1951 р. був прийнятий до клінічної ординатури на кафедру дерматології і венерології Харківського медичного інституту. З 1952 по 1956 р. працював асистентом, потім доцентом цієї кафедри і водночас виконував обов'язки заступника директора інституту з наукової роботи.

У 1955 р. він захистив кандидатську дисертацію. З 1956 р. працював директором Українського науково-дослідного інституту дермато-

логії і венерології. У 1957 р. йому надали звання доцента. У 1966 р. вчений захистив докторську дисертацію й отримав вчене звання професора. З 1959 по 1975 р. Б.Я. Задорожний був ректором Харківського медичного інституту. У 1966 р. його затвердили завідувачем кафедри дерматології і венерології ХМІ. Одним із головних наукових напрямків його діяльності у 60-х роках були фундаментальні дослідження впливу іонізуючої радіації на шкіру тварин і людини. У 1969 р. за цикл робіт з вивчення реакції шкіри на променеві впливи Б.Я. Задорожного обрали Почесним доктором Познанської медичної академії. На початку 70-х рр. Б.Я. Задорожний почав вивчати проблему патогенезу й терапії псоріазу, яка стала провідною на кафедрі протягом багатьох років.

Безперечним пріоритетом його в дерматології є вивчення реакцій шкіри на низькотемпературні впливи, результатом чого стало створення на кафедрі кабінету кріотерапії. Монографія «Криотерапия в дерматологии» дотепер залишається практично єдиною з цієї теми. Перу Б.Я. Задорожного належить близько 180 наукових праць з актуальних проблем дерматовенерології, з них 7 монографій. За його керівництвом були підготовлені 6 докторів і 23 кандидати наук.

Протягом багатьох років він був заступником голови Всесоюзного і Українського товариств дерматовенерологів, членом редакційної ради двох журналів, редактором відділу «Большой медицинской энциклопедии» (3-тє видання), членом Харківського обкому спілки медпрацівників.

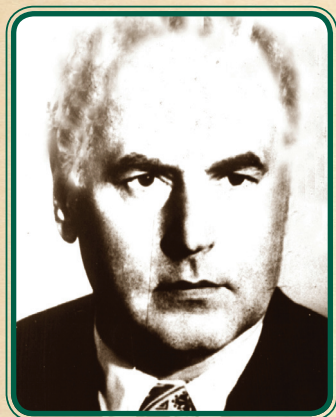
За заслуги перед Батьківщиною Б.Я. Задорожного нагороджено орденами Жовтневої революції, Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани», Вітчизняної війни I ступеня, Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР, медалями «За боевые заслуги», «За доблестный труд».

18 жовтня 1993 р. він раптово помер у Харкові, похований в Охтирці.

В.М. Лісовий, З.П. Петрова

Література:

1. Дашук А.М. Задорожний Борис Якимович / А.М. Дашук, В.А. Чипиженко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 145–147.
2. Петрова З.П. Человек неисчерпаемой энергии / З.П. Петрова // Служение отечеству и долгу.— Харьков : Изд-во НАУ: Золотые страницы, 2004. — С. 201–202.
3. Петрова З.П. Задорожний Борис Якимович / З.П. Петрова // Історія Харківського державного медичного університету. — Х., 2005. — С. 734–736.

**ЗАЙЦЕВ
ВОЛОДИМИР
ТЕРЕНТІЙОВИЧ**
(1930–1999)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України (1990), заслужений діяч науки УРСР (1983), директор Харківського НДІ загальної і невідкладної хірургії (1974–1999).

В.Т. Зайцев народився 27 липня 1930 р. у Харкові в родині робітників. У 1954 р. закінчив з відзнакою лікувальний факультет Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет).

Трудова діяльність В.Т. Зайцева тісно пов'язана з медичним інститутом, де він пройшов шлях від клінічного ординатора (1954–1956) до професора (1978), завідувача кафедри госпітальної хірургії. За цей період він одночасно працював асистентом, а згодом доцентом на кафедрі торакально-абдомінальної хірургії Українського інституту удосконалення лікарів (Харків, 1962–1969). Від 1974 р. він — директор Харківського НДІ загальної і невідкладної хірургії (тепер Інститут загальної та невідкладної хірургії АМН України).

Учень акад. О.О. Шалімова, фахівець-хірург, він володів усім арсеналом сучасних оперативних втручань на органах черевної та грудної порожнин, у тому числі на серці й судинах, виконував щорічно близько 300 різноманітних операцій. Найбільше місце в наукових

розробках В.Т. Зайцева посідали найскладніші питання невідкладної хірургії, насамперед гостра патологія органів черевної порожнини, серед них — хірургія виразкової хвороби шлунка, дванадцятипалої кишки, її ушкоджених форм. Він уперше в країні довів необхідність індивідуального підходу до вибору методу оперативного втручання у хворих з виразковою хворобою та ефективність застосування органозберігаючих операцій при складній патології. Він досконало володів технікою оперативного втручання на серці, легенях, органах черевної порожнини, периферичних судинах. У 1990 р. В.Т. Зайцеву «за розроблення, теоретичне обґрунтування та клінічні впровадження нових органозберігаючих методів хірургічного лікування кровотечних виразок шлунка й дванадцятипалої кишки» присуджено Державну премію УРСР у галузі науки і техніки. Вчений опублікував близько 150 наукових робіт, серед них 24 монографії, 3 навчальних посібники. Він мав 40 авторських свідоцтв на винаходи, 2 патенти України. За його керівництвом підготовлені 21 доктор і 63 кандидати медичних наук.

В.Т. Зайцев виконував велику громадську роботу: протягом років очолював Харківське обласне наукове товариство хірургів, був заступником голови Товариства хірургів України, членом Міжнародної асоціації хірургів, членом редколегії журналів «Клінічна хірургія» (Київ) і «Експериментальна та клінічна хірургія» (ХДМУ), членом експертної Ради ВАК України, депутатом районної ради народних депутатів у м. Харкові.

Його багатогранну діяльність неодноразово відзначено урядовими нагородами. Крім Державної премії, у 1983 р. йому надали почесне звання заслуженого діяча науки УРСР, вченого нагороджено двома орденами Трудового Червоного Прапора, медаллю «За доблесну працю», знаком «Отличнику здравоохранения» (1972).

Помер В.Т. Зайцев 27 липня 1999 року в Харкові.

В.В. Бойко

Література:

1. Бойко В.В. Зайцев Володимир Терентійович / В.В. Бойко, Л.Й. Гончаренко, Т.В. Солонець // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 331–332.
2. Пам'яті академіка Володимира Терентійовича Зайцева // Експериментальна і клінічна медицина. — 2000. — №2. — С. 177–178.

**КАДЬЯН
ІВАН
ОЛЕКСАНДРОВИЧ**
(1914–1989)

Лікар-хірург. Герой Соціалістичної Праці (1969).

І.О. Кадьян народився 6(18) квітня 1914 р. в с. Ковалі Чорнухінського району Полтавської області в родині селянина-бідняка. У 1938 р. закінчив лікувальний факультет 1-го Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Від 1938 по 1945 р. служив військовим лікарем на Далекому Сході, далі — у резерві офіцерського складу Харківського військового округу (1945–1946 рр.). Від 1946 р. переїхав до Горлівки, де працював спочатку в 1-й міській лікарні (1946–1951, лікар-хірург, головний лікар), а від 1951 р. — у 2-й міській заступником головного лікаря (1951–1952), головним лікарем (1952–1959), завідувачем хірургічного відділення (1966–1975), лікарем-хірургом хірургічного відділення (1975–1985). У 1959–1966 рр. завідував хірургічним відділенням міського онкодиспансеру.

Протягом майже 40 років І.О. Кадьян оперував у невеличкому шахтарському місті, де здобув великий авторитет як досвідчений високопрофесійний лікар, вимогливий і справедливий адміністратор, дбайливий та уваж-

ний до пацієнтів і чутливий до їх близьких. Діапазон його операційних втручань був надзвичайно широким, відповідальність за свою роботу — дуже високою, але не менше хвилювався він і за післяопераційне лікування, котрому надавав велике значення в ході всього лікувального процесу. Він багато консультував у шахтних лікарнях, був першим кваліфікованим лікарем-онкологом у місті, організатором онкологічної служби Горлівки. При проведенні операцій першим став застосовувати ендотрахеальний наркоз.

Велику увагу приділяв І.О. Кадьян вихованню молодих хірургів. У 1950-ті роки Горлівська міська лікарня №2 стала базою Донецького медичного інституту, вчений був для студентів прикладом як у професійній майстерності, так і у ставленні до свого лікарського обов'язку. Увага до молодих спеціалістів, індивідуальний підхід, доброзичливе, але й вимогливе ставлення до них далося взнаки пізніше, коли постало питання про подальший вибір життєвого шляху. Багато з його учнів вступали до аспірантури, ординатури, ставали досвідченими хірургами.

І.О. Кадьян був нагороджений орденом Червоної Зірки й медаллю «За перемогу над Японією» ще під час Великої Вітчизняної війни; потім він отримав медалі «За трудове отличие» (1954), «За трудову доблесть» (1967), в 1969 р. йому присвоєно високе звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна й медалі Золота Зірка.

Він брав активну участь у громадському житті: очолював міське товариство хірургів, був обраний депутатом районної Ради. У 1968 р. його ім'я внесли до Книги почесних громадян Горлівки. Він заснував медичну династію Кадьянів — дружина, діти й онук працюють у лікувальних установах Горлівки. Син Володимир — хірург, закінчив Харківський медичний інститут у 1973 р.

Помер 4 червня 1989 р. у Горлівці.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Костира І. Есть на свете такие руки / І. Костира // Правда Украины. — 1969. — №197. — С. 1.
2. Костира І. Його руки і серце / І. Костира // Працею звеличені. На варті здоров'я. — К.: Здоров'я, 1971. — С. 83–97.
3. Гребенюк Р.В. История в человеческих лицах. Кадьян Иван Александрович / Р.В. Гребенюк, Т.Н. Мельник, А.Н. Болото-Бояджян // Творцы здоровья. История горловского здравоохранения. — Горловка, 2004. — С. 47–48.

**КАЛІНІЧЕНКО
ТЕРЕНТІЙ
ЯКОВИЧ**
(1904–1961)

Гінеколог. Директор Харківського фармацевтичного інституту (1934), заступник Наркома охорони здоров'я УРСР (1938–1945), директор Київського медичного інституту (1945–1953).

Т.Я. Калініченко народився 10(13) листопада 1904 р. У 1934 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет).

У 1934 р. він став директором Харківського фармацевтичного інституту, багато сил уклав у розвиток інституту, його наукових досліджень та матеріально-технічної бази. За його

ініціативи в інституті відкрили кафедру фармакогнозії, головним напрямком наукової роботи якої стали хімічні дослідження ефірних та жирних масел рослинної флори України, а також морфолого-анатомічне вивчення плодів рослин сімейства селерних. На кафедрі судової хімії проводилися дослідження щодо розроблення судово-хімічного аналізу вісмуту.

Від 1938 р. Т.Я. Калініченко перебував на посаді заступника Наркома охорони здоров'я УРСР (1938–1945); від 1945 він — доцент і директор Київського медичного інституту (1945–1953); від 1953 до кінця життя — завідувач кафедри акушерства і гінекології цього ж інституту.

Вчений є автором близько 70 наукових праць, присвячених проблемам діагностики й лікування безпліддя в жінок, застосуванню гормонів у акушерстві і гінекології при недоношеності плода, а також антибіотиків при продуванні труб і метросальпінографії. Його нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора, трьома орденами «Знак Пошани» й медалями.

Помер Т.Я. Калініченко 10 жовтня 1961 р. в Києві.

В.М. Лісовий

Література:

1. Українська фармацевтична академія (1921–1996) / за ред. проф. В.П. Черниха. — Х.: Основа, 1996. — 464 с.
2. Макаренко І.М. Калініченко Терентій Якович / І.М. Макаренко, І.М. Полякова // Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (1841–2001). — К.: Століття, 2001. — С. 66.
3. Главное внимание — науке. Калиниченко Терентий Яковлевич // Служение отечеству и долгу. — Харьков: Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. — С. 217.

**КАЛЮЖНИЙ
ДЕНИС
МИКОЛАЙОВИЧ**
(1900–1976)

Гігієніст. Член-кореспондент АМН СРСР (1961), заслужений діяч науки УРСР (1964), директор Науково-дослідного інституту загальної та комунальної гігієни ім. О.М. Марзеєва (1956–1971).

Д.М. Калюжний народився 3(16) жовтня 1900 р. У 1926 р. закінчив Харківський медичний інститут (тепер Харківський національний медичний університет).

З 1932 р. він працював завідувачем відділу в Українському інституті комунальної гігієни (Харків) під керівництвом О.М. Марзеєва. Під час Великої Вітчизняної війни був начальником санітарно-епідеміологічної лабораторії 1-го Українського фронту. Після війни працював у Києві заступником директора з науки (1946–1956), директором (1956–1971) Науково-дослідного інституту загальної та комунальної гігієни ім. О.М. Марзеєва й одночасно завідувачем кафедри комунальної гі-

гієни Київського ДІДУЛ (1946–1956 і 1965–1970) та медінституту (1956–1960).

Д.М. Калюжний опублікував понад 200 наукових праць, присвячених санітарній охороні атмосферного повітря, гігієні планування та благоустрою населених міст, гігієнічним питанням польового розміщення військ. У своїх роботах він розкрив механізми дії на організм низки забруднювачів повітряного середовища, закономірності розповсюдження їх від металургійних підприємств, впливу на здоров'я населення. Ці роботи стали основою санітарної класифікації промислових підприємств та розмірів санітарно-гігієнічних зон, а також основою для прогнозування розвитку, благоустрою та забудови сільських населених місць УРСР, зонування їх із забруднення навколишнього середовища. Серед праць, опублікованих вченим, книги «Опыт советской медицины в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», «Гигиена полевого размещения войск», «Гигиена внешней среды в районе размещения промышленных предприятий (черной металлургии и горнодобывающей промышленности)» у співавторстві.

За його керівництвом захищено 33 дисертації, у тому числі 11 докторських. У 1961 р. Д.М. Калюжного обрано членом-кореспондентом АМН СРСР, у 1964 р. він отримав високе звання заслуженого діяча науки УРСР. Довгий час він був членом правління Всесоюзного та Українського республіканського наукових товариств гігієністів. Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора (двома), Вітчизняної війни I та II ступеня, Червоної Зірки, чехословацьким орденом «Бойовий хрест» та медалями.

О.С. Овчиннікова

Література:

1. К 75-летию со дня рождения проф. Д.Н. Калюжного // Гигиена и санитария. — 1976. — №1. — С. 114.
2. Шандала М.Г. Калюжний Денис Николаевич / М.Г. Шандала // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1978. — Т. 10. — С. 174–175.

**КАСЬЯН
МИКОЛА
АНДРІЙОВИЧ**
(1937–2009)

Лікар-остеопат, спеціаліст із мануальної терапії. Депутат Верховної Ради СРСР (1989), Заслужений лікар УРСР (1988), Народний лікар СРСР (1990).

М.А. Касьян народився 10 квітня 1937 р. в с. Бережнівка Кобеляцького району Полтавської області в селянській родині. У 1960 р. закінчив санітарно-гігієнічний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет), надалі працював заступником головного лікаря Товстенського району Тернопільської області (1960–1961), після чого проходив службу в армії (1961–1964). У 1964–1969 рр. він — головний лікар Верхньодніпровської районної санітарно-епідеміологічної станції Дніпропетровської області; з 1970 по 2002 р. — лікар Ліщинівського психоневрологічного будинку-інтернату Кобеляцького району Полтавської області.

М.А.Касьян — засновник мануальної терапії в колишньому СРСР та Україні. Мануальна терапія — це медична допомога методом маніпуляцій на спині чи суглобах руками лікаря при остеохондрозі, грижах дисків, артритих чи травмах. Цими методами досконало володіли його дід і батько, надавав таку допомогу людям і він. «У своїй лікувальній практиці я зустрічаюся з долями сотень тисяч людей. Серед них — робіт-

ники й селяни, письменники та артисти, військові й науковці, багаті й бідні. Та всіх їх об'єднує одне — хвороба. І я працюю з кожним. Завжди відчуваю себе щасливим хоча б тому, що можу допомогти будь-якому хворому позбутись отих страждань і мук, якими наділила їх доля», — казав він.

М.А. Касьян — автор першої вітчизняної й першої в колишньому СРСР монографії «Мануальна терапія при остеохондрозі хребта», яку двічі видавали у Москві (1985–1986) та двічі — за кордоном. Він є автором винаходу «Методика лікування дегенеративно-дистрофічних захворювань хребта за М.А. Касьяном» (1987) і перших методичних рекомендацій з мануальної терапії. У співавторстві у 1995 р. видав підручник «Лікувальна фізкультура та спортивна медицина» для студентів вищих навчальних закладів. У 2005 р. у Кобеляках за його ініціативою й під керівництвом відкрили Центр мануальної терапії (будівництво розпочато в 1990 р.).

За своє життя М.А. Касьян прийняв тисячі й тисячі хворих. Упродовж майже 30 років він приймав людей у непристосованих умовах. Робочий день його починався о 3-й годині ранку. Спочатку він приймав дітей, потім жінок і вже останніми — чоловіків. Про кількість прийнятих ним хворих свідчить запис у Книзі рекордів Гіннеса: «Україна. Наибольшее число костоправных операций провел народный врач Николай Касьян. В течение 1990 года он осуществил вправление позвоночных дисков 41 251 больному, среди них 19 359 детей».

У 1988 р. М.А. Касьян отримав звання «Заслужений лікар України», у 1990 р. — «Народний лікар СРСР». У 1989 р. його обирали народним депутатом СРСР, членом президії Всесоюзного Фонду милосердя й здоров'я. Він був делегатом ІХ Республіканського з'їзду травматологів-ортопедів України (1995), І Всеукраїнського з'їзду медичних працівників (1999). Його обрано почесним академіком Української медичної стоматологічної академії (1995) та Санкт-Петербурзької медичної академії (1996), почесним доктором медицини Італії (1995). Від 1882 р. він — відмінник охорони здоров'я колишнього СРСР.

Лікувальну та громадську діяльність М.А. Касьяна відзначено урядовими нагородами: орденом князя Ярослава Мудрого (2007), орденом «Знак Пошани», медалями; церковними нагородами: орденом святого рівноапостольного князя Володимира, орденом святого Нестора-літописця, орденом Миколи Чудотворця. Має Почесні грамоти міністерств, Ради Міністрів, наукових товариств. Нагороджений премією Української академії наук з врученням Золотої медалі Патона «За видатні досягнення в прогресі суспільства»

(1999). М.А. Касьян перший серед лікарів колишнього СРСР був нагороджений золотою медаллю імені Юрія Гагаріна за лікування багатьох космонавтів.

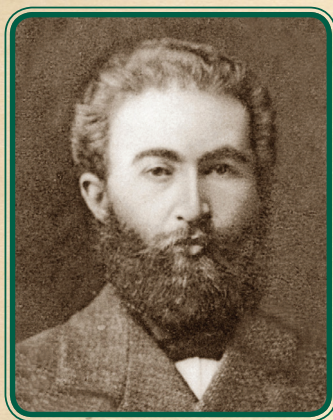
М.А. Касьян — автор книг прози «Тернисті шляхи костоправа» (1990), «Думи мої, думи мої...» (1997), «Що було — те було» (2002) і багатьох віршів.

Помер М.А. Касьян 27 жовтня 2009 р. в м. Кобеляках Полтавської області.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Касьян М.С. Тернисті шляхи костоправа / М.С. Касьян. — К., 1990. — 48 с.

**КАЩЕНКО
МИКОЛА
ФЕОФАНОВИЧ**
(1853–1935)

Гістолог, зоолог, анатом. Дійсний член ВУАН (1919), ректор Томського університету (1889), організатор і директор Зоологічного музею АН УРСР (1919–1926).

Микола Фефанович Кашченко народився у дворянській родині в Олександрійській волості Катеринославської губернії 25 квітня (7 травня) 1853 р. У 1875 р. вступив до медичного факультету Московського університету, у 1876 р. був переведений на медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет), який закінчив у 1880 р.

М.Ф. Кашченко почав наукову діяльність ще у студентські роки (1876 р.) в ембріологічному кабінеті професора З.І. Стрельцова при кафедрі гістології та ембріології медичного факультету Харківського університету. Тут він досконально оволодів методами гістологічної техніки, що дозволило йому провести вивчення гіпоструктури аномальних ембріонів людини. Він уперше побачив і описав темні клітини, які заповнювали тканини ембріонів, і висловив припущення щодо їх походження з мезодерми. Його слід вважати піонером мікроскопічного дослідження в патологічній ембріології. Він виявив у стромі ворсинок хоріона й описав кулясті клітини, здатні до міграції. У сучасній навчальній і науковій літературі США вони одержали назву клітин Кашченко-Гофбауера. Одночасно з розробленням актуальних наукових проблем М.Ф. Кашченко створив і удосконалив оригінальну методику графічної реконструкції малих мікроскопічних об'єктів.

У 1888 р. його призначили на посаду першого професора зоології та порівняльної анатомії медичного факультету Томського університету. У 1889 р. він став ректором цього університету. З 1912 року М.Ф. Кашченко працював професором зоології агрономічного факультету Київського політехнічного інституту. У 1919 році його обрали дійсним членом

Української академії наук. Він був організатором і директором (1919–1926 рр.) Зоологічного музею АН УРСР. Останні роки життя академік М.Ф. Кащенко був директором Акліматизаційного саду АН УРСР і наполегливо

працював у галузі селекції лікарських, технічних та плодових рослин.

М.Ф. Кащенко помер 29 березня 1935 р. в Києві, похований на Байковому цвинтарі.

В.М. Лісовий, Л.О. Зайченко

Література:

1. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования. — Харьков, 1905–1906. — Ч. 3. — С. 282–289.
2. Квитницький-Рыжов Ю.И. Кащенко Николай Феофанович / Ю.И. Квитницький-Рыжов // Врачебное дело. — 1954. — №3. — С. 269–272.
3. Зайченко Л.О. Кащенко Микола Феофанович / Л.О. Зайченко, І.І. Шестітко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 48.

КОВАЛЕВСЬКИЙ ПАВЛО ІВАНОВИЧ (1849–1923)

Психіатр. Ректор Варшавського університету (1892–1897), засновник і редактор журналу «Архив психиатрии, наркологии и судебной патологии» (1833).

П.І. Ковалевський народився в 1849 р. у містечку Петропавловськ Павлоградського повіту Катеринославської губернії. У 1869 р. він вступив до медичного факультету Харківського університету (тепер Харківський національний медичний університет), після закінчення якого залишився на факультеті для підготовки докторської дисертації з психіатрії.

У 1877 р. П.І. Ковалевський захистив докторську дисертацію «Об изменении чувствительности кожи у меланхоликов». З 1877 по 1892 р. він працював у Харківському університеті, де організував самостійну кафедру психіатрії,

у 1892–1897 рр. був ректором Варшавського університету, з 1903 по 1906 р. завідував кафедрою психіатрії в Казанському університеті, потім читав курс судової психопатології на юридичному факультеті Петербурзького університету й був старшим лікарем психіатричного відділення Миколаївського військового шпиталю.

У 1833 р. П.І. Ковалевський став засновником і редактором журналу «Архив психиатрии, наркологии и судебной психопатологии», а також видавав «Журнал медицины и гигиены», «Русский медицинский вестник», «Вестник идиотии и эпилепсии», «Вестник душевных болезней».

Наукова та лікарська діяльність П.І. Ковалевського відрізнялась анатомо-психологічним підходом до аналізу психічних явищ у нормі та при патології. Він розвинув оригінальну концепцію щодо ролі харчування (кровообігу та обміну речовин) у роботі кожного органу, у тому числі центральної нервової системи. Вчений надавав великого значення у виникненні психічних розладів поєднанню спадковості з впливом соматогенних та психогенних факторів. Протягом піввікової лікарської діяльності П.І. Ковалевський написав понад 300 книг, брошур і журнальних статей з різних питань психіатрії, невропатології. Серед них книги «Судебная психиатрия», «Судебно-психиатрический анализ», «Душевные болезни для врачей и юристов», «Гигиена и лечение душевных и нервных болезней».

Відомий він і як історик, і як теоретик; його роботи «Народы Кавказа», «Завоевание

Кавказа Россией», «История Малороссии», «История России с национальной точки зрения» користувалися великим попитом у читача, витримали не одне видання в дореволюційній Росії.

П.І. Ковалевський одним із перших почав застосовувати історичний аналіз для розвитку практичної психіатрії. Відомі його «Психиатрические эскизы из истории», які на кон-

кретних прикладах із життя Івана Грозного, Петра III, Магомета, Жанни д'Арк, Павла I, Наполеона розкривають динаміку різних психічних станів, показують роль середовища й спадковості в генезі хвороб.

Помер П.І. Ковалевський у 1923 р. у м. Миколаєві.

О.С. Овчиннікова

Література:

1. Полищук В.И. Ковалевский Павел Иванович / В.И. Полищук // БМЭ, 2-е изд. — М., 1959. — Т. 13. — С. 252.
2. Полищук В.И. Ковалевський Павло Іванович / В.И. Полищук, В.І. Коростій // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 50–51.

**КОВАЛЕНКО
ПОЛІНА
ІВАНІВНА**
(1911–1975)

Психіатр. Депутат Верховної Ради УРСР III скликання (1951), директор Українського науково-дослідного психоневрологічного інституту (1953–1961), перший заступник Міністра охорони здоров'я УРСР (1961–1970).

П.І. Коваленко народилася 25 вересня (8 жовтня) 1911 р. в м. Маріуполі (нині Донецька обл.) в родині машиніста. У 1935 р. закінчила Харківський психоневрологічний інститут кадрів (нині Харківський національний медичний університет).

Після закінчення інституту деякий час працювала в Маріуполі в робітничій лікарні. Від 1936 по 1941 р. працювала на посаді заві-

дувача клінічного відділення Полтавської психоневрологічної лікарні, протягом двох років (1941–1943) — в евакошпиталях: у Стерлітамаку та Уфі. У жовтні 1943 р. повернулася до Полтави й працювала лікарем-невропатологом Обласного лікарняно-санітарного управління. У 1946 р. її перевели до НДІ охорони материнства й дитинства м. Львова на посаду старшого наукового співробітника. Від 1950 по 1952 р. вона була завідувачем неврологічного відділення Полтавської обласної лікарні, з 1952 — старшим науковим співробітником, від 1953 р. — директором Українського науково-дослідного психоневрологічного інституту (нині Інститут неврології, психіатрії та наркології АМН України, Харків). Одночасно від 1953 по 1957 р. була начальником Республіканського шпиталю для інвалідів Великої Вітчизняної війни. На початку 1961 р. її призначили першим заступником Міністра охорони здоров'я УРСР. На цій посаді П.І. Коваленко перебувала до жовтня 1970 р. У 1974–1975 рр. вона виконувала обов'язки головного позаштатного дитячого психіатра Міністерства охорони здоров'я УРСР.

Основні напрямки наукової роботи П.І. Коваленко лежали у площині розроблення питань щодо профілактики й лікування шизофренії (зокрема динаміки шизофренічного процесу), основних закономірностей роботи вищих відділів нервової системи в нормі й при па-

тології, особливо патофізіологічного обґрунтування різних форм неврозів; гіпертонічної хвороби, у тому числі ранніх форм порушень кровообігу мозку церебрального та екстрацеребрального генезу; патогенезу, діагностики й лікування злоякісних пухлин головного мозку.

П.І. Коваленко була активним громадським діячем. У 1951 р. її обирали депутатом Верхов-

ної Ради УРСР III скликання, надалі — депутатом районної ради депутатів трудящих м. Харкова, делегатом партійного з'їзду. Її нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора, медалями «За трудовое отличие», «За Победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.».

Ж.М. Перцева

Література:

1. Смирнова С.Н. Полина Ивановна Коваленко / С.Н. Смирнова // Очерки истории Сабуровой дачи. — Харьков : Ранок, 2007. — С. 84–85.

КОГАН-ЯСНИЙ ВІКТОР МОЙСЕЙОВИЧ (1889–1958)

Лікар-терапевт. Заслужений діяч науки УРСР (1941). Організатор і керівник першої в Україні ендокринологічної клініки (1926), Українського інституту харчування (1931).

В.М. Коган-Ясний народився в Полтаві 16 (29) липня 1889 р. у родині службовця. Почав навчання в Харківському університеті на природничому відділенні фізико-математичного факультету, але через 3 роки перейшов на медичний факультет (нині Харківський національний медичний університет).

Після закінчення університету від 1913 р. працював позаштатним ординатором університетської терапевтичної клініки у проф. П.І. Шатілова (1913–1914). У Першу світову

війну (1914–1918) був полковим лікарем діючої армії. Від 1918 по 1955 р. працював у Харківському медичному інституті (медична академія, медичні інститути №1 та 2, об'єднаний ХМІ), де пройшов шлях від ординатора до професора, завідувача різних кафедр терапевтичного профілю. Одночасно від 1930 р. був завідувачем клініко-експериментального сектора Українського інституту експериментальної ендокринології.

Наукові роботи В.М. Когана-Ясного належать до фундаментальних розробок вітчизняної терапевтичної школи. Основні аспекти його наукової діяльності — метаболізм, гомеостаз, їх порушення й регуляція, а також такі розповсюджені патологічні форми, як цукровий діабет та артеріальна гіпертонія. У 1923 р. він першим у Радянському Союзі в лабораторії академіка В.Я. Данилевського отримав вітчизняний інсулін, біохімічні властивості якого вивчалися в лабораторії академіка О.В. Палладіна, а клінічне застосування — в терапевтичній клініці професора К.М. Георгієвського. У 1923 р. на основі цих досліджень В.М. Коган-Ясний захистив докторську дисертацію «Некоторые данные об инсулине, его приготовление, физиологическое действие и применение» (Харків, 1923).

Вивчаючи артеріальну гіпертонію, вчений запропонував класифікацію гіпертоній, використання якої надавало можливість диференційовано підходити до лікування цього захворювання. У 1941 р. йому присвоєно звання заслуженого діяча науки УРСР.

В.М. Коган-Ясний був видатним організатором охорони здоров'я. У 1919 р. він брав активну участь у створенні Українського ендокринологічного інституту (зараз Інститут проблем ендокринної патології ім. В.Я. Данилевського АМН України). У 1921 р. організував у Харкові студентські лікарню й поліклініку, у 1925 р. — перший в Україні дієтичний диспансер, у 1926 р. — першу ендокринологічну клініку. У 1927 р. став одним з організаторів курорту «Березівські мінеральні води», а в 1931 р. створив Український інститут харчування. Він є автором 175 наукових праць з різних питань внутрішньої медицини, ендокринології, фізіології, фармакології, понад 50 науково-популярних робіт, серед яких підручник «Основы терапии и лечебной профилактики» у 3-х томах (К. : Медвидав, 1934), монографія «Сахарная болезнь» (М.: Медгиз, 1957). Брав активну участь у видавничій діяльності, коли протягом років був редактором найстарішого медичного часопису «Врачебное дело», а також членом редколегій часописів «Клиническая медицина», «Вестник эндокринологии», «Проблемы эндокринологии и гормонотерапии», «Вопросы питания» та ін., співредактором відділу «Внутренние болезни» ВМЕ 2-го видання, постійним редактором праць багатьох з'їздів терапевтів України. Проводив велику громадську діяльність, був головою Харківського медичного товариства, його неодноразово обирали депутатом міської та районних Рад депутатів трудящих м. Харкова. У 1944 р. його було призначено головним терапевтом евакошпиталів НКОЗ УРСР, у 1945 р. — головним терапевтом Міністерства охорони здоров'я УРСР.

У лютому 1953 р. В.М. Когана-Ясного було репресовано у зв'язку з відомою справою лікарів, у травні цього ж року повністю реабілітовано. Помер В.М. Коган-Ясний в Харкові 20 липня 1958 р.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Виктор Моисеевич Коган-Ясний // Врачебное дело. — 1958. — №9.
2. Памяти Виктора Моисеевича Когана-Ясного// Клиническая медицина. — 1958. — Т. 36, №12.
3. Памяти Виктора Моисеевича Когана-Ясного// Проблемы эндокринологии и гормонотерапии. — 1959. — Т. 5, №1.
4. Малая А.Т. Коган-Ясний Виктор Мойсейович / А.Т. Малая, І.К. Латогуз, О.Є. Зайченко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 152–154.

**КОМИСАРЕНКО
ВАСИЛЬ
ПАВЛОВИЧ**
(1907–1993)

Патофізіолог, ендокринолог. Дійсний член АН УРСР (1951), заслужений діяч науки УРСР (1960), заступник Наркома охорони здоров'я УРСР (1940), засновник і директор НДІ ендокринології та обміну речовин (Київ, 1965–1986).

В.П. Комісаренко народився 14 січня 1907 р. в с. Черняхове Кагарлицького повіту Київської губернії в родині селянина-незаможника. У 1932 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). У 1932–1938 рр. працював асистентом, потім доцентом на кафедрі патофізіології Харківського інституту удосконалення лікарів. Будучи аспірантом Всеукраїнського інституту ендокринології та органотерапії в Харкові, вивчав патогенез інсулінового шоку, результати чого узагальнив

у монографії, яку у 1941 р. представив до захисту як дисертацію на ступінь доктора медичних наук.

У 1937 р. його призначили директором Всеукраїнського інституту ендокринології та органотерапії. За його керівництвом у Харкові було налагоджено виробництво вітчизняного інсуліну. У 1939 р. вченого затвердили членом колегії Наркомату охорони здоров'я УРСР, і він переїхав до Києва. У 1940 р. його призначили заступником Наркома охорони здоров'я УРСР.

У 1943 р. В.П. Комісаренко очолив лабораторію експериментальної ендокринології в Інституті експериментальної біології та патології. Від 1945 по 1959 р. він був професором кафедри патофізіології Київського інституту удосконалення лікарів, у 1950–1954 рр. — завідувачем кафедри патофізіології Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця. У 1953 р. в Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР В.П. Комісаренко став завідувачем лабораторії ендокринних функцій, основним напрямком роботи якої стало вивчення механізму дії гормонів, а також дослідження біологічно активних сполук і створення ендокринних препаратів.

Найголовнішим звершенням В.П. Комісаренка стало створення у 1965 р. НДІ ендокрино-

логії та обміну речовин у Києві, який він очолював до 1986 р. В інституті він здійснив свою ідею поєднання в одному науковому закладі експериментальних та клінічних відділів у функціональному взаємозв'язку. Він зібрав колектив однодумців, які спрямовували зусилля на вивчення механізму дії гормонів. Під його керівництвом були створені деякі ендокринні лікувальні препарати. Зараз інститут носить ім'я свого засновника.

Вчений зробив цінний внесок у теорію й практику медицини. Він є автором понад 200 наукових праць, зокрема, 5 монографій, деякі з них опубліковані іноземними мовами. З його наукової школи вийшло більше 20 докторів і понад 40 кандидатів наук. У 1948 р. В.П. Комісаренка обрали членом-кореспондентом, а в 1951 р. — дійсним членом АН УРСР. У 1960 р. він одержав звання заслуженого діяча науки УРСР. Очолював Український комітет захисту миру, був членом Всесвітньої ради миру, головою правління Українського наукового товариства ендокринологів, членом редколегії низка наукових журналів тощо. Протягом багатьох років був головним ендокринологом Міністерства охорони здоров'я УРСР.

Помер у 1993 р. в Києві.

З.П. Петрова

Література:

1. Комісаренко Василь Павлович // УРЕ. — К., 1965. — Т. 7. — С. 55.
2. Кавецький Р.Є., Балицький К.П. Комісаренко В.П. / Р.Є. Кавецький, К.П. Балицький // Внесок учених Академії наук Української РСР у розвиток медицини. — К., 1953. — С. 74–75.
3. Петрова З.П. Комісаренко Василь Павлович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 429–430.

**КОНДРАТЬЕВ
МИКОЛА
СЕРГІЙОВИЧ**
(1888–1951)

Анатом. Член-кореспондент АН УРСР (1939).

М.С. Кондратьєв народився 2 січня 1888 р. (за старим стилем 20.12.1887) в с. Тьоткіно Рильського повіту Курської губернії (нині Курської області). У 1912 р. із відзнакою закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет).

У студентські роки М.С. Кондратьєв з особливим інтересом ставився до природничих і філософських предметів, сильний вплив на нього мали завідувач кафедри анатомії проф. О.К. Білоусов, а згодом — учень Білоусова, у подальшому академік, В.П. Воробйов.

М.С. Кондратьєв залишився працювати в університеті на кафедрі нормальної анатомії позаштатним помічником прозектора, згодом — штатним асистентом. Призваний у діючу армію під час Першої світової війни, він служив молодшим лікарем у Воронежському та Харківському військових лазаретах, а потім у Царськосільському полку.

Після демобілізації з армії в 1918 р. він повернувся на кафедру нормальної анатомії Харківського університету тепер уже штатним прозектором, одночасно виконував такі ж обов'язки в Жіночому медичному інституті Харківського медичного товари-

ства. Під керівництвом В.П. Воробйова він почав вивчати вегетативну нервову систему. Недосконалість тодішніх методів дослідження нервової системи привернула увагу М.С. Кондратьєва, і він у результаті кропіткої праці створив власний, абсолютно оригінальний метод дослідження, опис якого став основою його докторської дисертації «К методике селективной макромикроскопической окраски вегетативной нервной системы» (1922).

У 1923 р. вченого обрали професором-керівником кафедри нормальної анатомії Одеського медичного інституту, де він і працював до кінця свого життя. Викладання анатомії Микола Сергійович проводив із позицій функціональної анатомії: висвітлював роль філо- й онтогенезу в процесі вдосконалення вищих морфологічних структур та вплив на їх формування зовнішнього і внутрішнього середовищ, особливо підкреслював провідну роль нервової системи в закономірностях розвитку форми та функції. Він організував в Одесі три лабораторії, які протягом багатьох років були центром наукової морфологічної думки. Усі вони працювали в одному напрямку — вивчення периферійної нервової системи та вдосконалення методів її дослідження.

М.С. Кондратьєв багато працював у галузі вивчення іннервації органів черевної порожнини й тазу. Особливо велику увагу він приділяв іннервації шлунка, червоподібного відростка сліпої кишки. Разом із вивченням іннервації окремих органів розробляв загальні принципи закономірностей іннервації органів грудної, черевної, тазової порожнини. У 1939 р. М.С. Кондратьєва обрали членом-кореспондентом АН УРСР. За його ініціативи в 1940 р. була надрукована перша в історії кафедри нормальної анатомії Одеського медичного інституту збірка наукових праць «Морфология вегетативной нервной системы в классах и группах позвоночных».

У 1948 р. М.С. Кондратьєв через хворобу залишив завідування кафедрою та працював на посаді професора. Протягом своєї творчої ді-

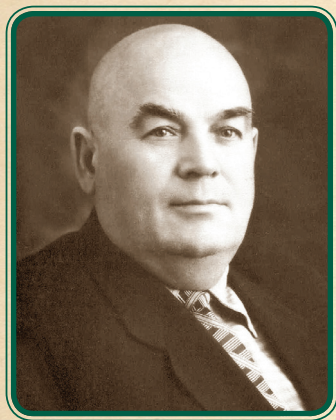
яльності він надрукував 85 наукових праць у вітчизняних та іноземних виданнях, підготував 11 докторів і кандидатів наук.

Помер М.С. Кондратьєв 7 березня 1951 р. в Одесі.

О.А. Холодкова, О.І. Білявський.

Література:

1. М.С. Кондратьєв // Медичний журнал Академії наук Української РСР. — 1951. — Т. XXI, вип. 2. — С. 93–94.
2. Холодкова О.А. Життя та діяльність видатного анатома Миколи Сергійовича Кондратьєва / О.А. Холодкова, О.І. Білявський // Інтегративна антропологія. — 2008. — №1. — С. 76–79.

**КОНОНЕНКО
ІЛЛАРІОН
ПИЛИПОВИЧ**
(1900–1972)

Лікар-невролог. Нарком охорони здоров'я УРСР (1944–1946), директор Харківського медичного інституту (1949–1959).

І.П. Кононенко народився в с. Стахіївці на Полтавщині, у родині мірошника-вальцювальника. Працював на різних роботах, середню освіту отримав у вечірньому університеті. Як відмінника навчання, його направили до Харківського медичного інституту, де він навчався на психоневрологічному факультеті, який згодом був реорганізований у психоневрологічний кадровий інститут (нині Харківський національний медичний університет), який І.П. Кононенко закінчив у 1935 р.

Під час навчання брав активну участь у громадському житті інституту, після закінчення якого очолив міську охорону здоров'я в Полтаві (1935–1936), а згодом — обласну у Вінниці (1936–1938). У 1938 р. працював директором Вінницького медичного інституту, де викла-

дав неврологію. Під час війни в 1941–1942 рр. очолював евакошпиталь, від 1942 р. — директор Іванівського медичного інституту. У 1944 р. І.П. Кононенко призначено на посаду наркома охорони здоров'я УРСР. Три тяжких для країни роки він повністю присвятив себе цій діяльності, керуючи відбудовою зруйнованого війною господарства охорони здоров'я, лікувальних закладів, розгортанням евакошпиталів на території України.

У 1946 р. І.П. Кононенко захистив кандидатську дисертацію, його затверджують доцентом за спеціальністю «нервові хвороби» і в 1947 р. призначають директором нервової клініки Львівського медичного інституту, а в 1949 р. — директором Харківського медичного інституту.

І.П. Кононенко приділяв велику увагу організації та вдосконаленню навчального процесу в інституті, укріпленню та розвитку його матеріально-технічної бази. За ініціативи Кононенка в 1953 р. у Харківській обласній клінічній лікарні відкрили клініку дитячої неврології, у створенні якої він брав найактивнішу участь. У лабораторії кафедри дитячої неврології, де працював вчений, створювалися нові лікувальні препарати (водні та олійні розчини, настоянки), активно використовувалися продукти бджільництва. З ініціативи і за участю І.П. Кононенка з бджолоїної отрути було виготовлено препарат «Мелісін», який у подальшому Міністерство охорони здоров'я УРСР затвердило як ефективний засіб лікування багатьох нервових захворювань. Цій темі присвячені його наукові праці, у 1958 р. з науковим повідомленням про проведену роботу вчений виступав на V Міжнародному конгресі з бджільництва в Римі.

Багато сил і часу він віддавав державним і громадським справам, гідно виконуючи обов'язки депутата Верховної та міської рад, а також члена правління Харківського медичного товари-

ства. За доблесну працю його неодноразово відзначали державними нагородами.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Пилипенко М.И. Профессор Илларион Филиппович Кононенко [к 100-летию со дня рождения] / М.И. Пилипенко // Международный медицинский журнал. — 2000. — №3. — С. 119.
2. Циганенко А.Я. Кононенко Ілларион Пилипович / А.Я.Циганенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 156.
3. Перцева Ж.М. Умельй организатор педагогического процесса / Ж.М. Перцева // Служение отечеству и долгу. — Харьков : Изд-во НУА : Золотые страницы, 2004. — С. 199.

КОРЕНЄВ МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ

(Нар. 1931 р.)

Лікар-педіатр. Директор ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України».

М.М. Коренєв народився 8 серпня 1931 р. у с. Берека Первомайського району Харківської області У 1956 р. закінчив педіатричний факультет Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет).

Після закінчення інституту працював у ньому клінічним ординатором (1956–1957), згодом — асистентом, доцентом, завідувачем кафедри госпітальної педіатрії (1958–1973). Від 1973 по 1986 р. — старший науковий співробітник, керівник клінічного відділу, заступник директора з наукової роботи в Харківському НДІ охорони здоров'я дітей та під-

літків ім. Н.К. Крупської (нині ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України»).

З 1986 по теперішній час — директор ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України». У 1996 р. заснував і очолив кафедру педіатрії медичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Напрямами його наукової діяльності є створення наукової школи «Артеріальна гіпертензія та провісники атеросклерозу у дітей та підлітків»; визначення механізмів формування та прогресування хронічної серцевої недостатності у дітей і підлітків із патологією міокарда (фундаментальні дослідження); вивчення впливу наслідків аварії на ЧАЕС на формування здоров'я дітей та підлітків України, удосконалення системи медичного забезпечення нащадків ліквідаторів аварії на ЧАЕС (багаторічні фундаментальні та прикладні дослідження); удосконалення діагностики захворювань шлунково-кишкового тракту у дітей з використанням газочутливих сенсорів; удосконалення огляду дітей сільської місцевості сімейним лікарем та лікарями-спеціалістами; розробка рекомендацій щодо функціонування денних стаціонарів, літніх таборів для відпочинку дітей із різним рівнем здоров'я; наукове обґрунтування заходів щодо збереження та зміцнення здоров'я дітей в умовах школи; удосконалення системи використання інформаційного та інноваційного ресурсу дослідницьких робіт у галузі охорони здоров'я дітей та підлітків.

Як голова Проблемної комісії МОЗ та АМН України, він координує організацію наукових досліджень з проблеми «Охорона здоров'я дітей шкільного віку та підлітків», бере активну участь у розробленні наукового супроводження національних та державних програм «Діти України», «Здоров'я нації», «Репродуктивне здоров'я», «Профілактика та лікування артеріальної гіпертензії в Україні». За його керівництвом проведено 40 фундаментальних, прикладних та пошукових досліджень з актуальних проблем педіатрії, шкільної та підліткової медицини. За керівництвом проф. М.М. Коренева підготовлено 16 кандидатів медичних наук, він є членом спеціалізованих рад щодо захисту дисертацій при Харківському національному медичному університеті та

Література:

1. Медична еліта України : національний медико-географічний довідник. — К. : Книжкова палата України, 1999. — С. 113.
2. Коренев Микола Михайлович // 500 впливових особистостей. Харківська область. 1932–2002 / Східно-Укр. біограф. ін-т. — Х., 2002. — С. 101.
3. Коренев Микола Михайлович // Україна медична: довід.-біограф. видання. — К. : Укр. видав. консорціум, 2004. — С. 44–45.
4. Микола Михайлович Коренев [до 70-річчя від дня народження] // Проблеми медичної науки та освіти. — 2001. — №3. — С. 94–95.
5. Микола Михайлович Коренев [до 75-річчя від дня народження] // ПАГ. — 2006. — №4. — С. 55–56.

Харківській медичній академії післядипломної освіти.

М.М. Коренев є членом редколегії журналів «Педіатрія, акушерство та гінекологія», «Сучасна педіатрія», «Перинатологія та педіатрія», «Проблеми клінічної педіатрії», «Проблеми медичної науки та освіти», «Клиническая информатика и телемедицина». Він веде активну громадську діяльність як голова Харківського обласного відділення Українського дитячого фонду, віце-президент Харківської асоціації педіатрів, член президії Харківського медичного товариства. Його обрано депутатом Московської районної ради м. Харкова.

Ж.М. Перцева

**КОРЖ
ВІКТОР
ПЕТРОВИЧ**
(Нар. 1957 р.)

Лікар, громадський діяч. Депутат Верховної Ради України V та VI скликань, Міністр України у справах сім'ї, молоді та спорту (2006–2007), віце-президент Національного

олімпійського комітету України, заслужений працівник фізичної культури й спорту України (2003).

В.П. Корж народився 3 серпня 1957 р. у Харкові. У 1981 р. закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Отримав другу освіту, закінчивши Харківський філіал Київського державного інституту фізичної культури за спеціальністю «фізкультура і спорт».

Після закінчення медичного інституту проходив інтернатуру в 27-й клінічній лікарні м. Харкова, від 1982 р. почав працювати у спортивних установах: лікар дитячої спортивної школи олімпійського резерву з велоспорту облради «Динамо» (1982–1983), у кадрах УВС Харківської області з відрядженням у фізкультурно-спортивне товариство (ФСТ) «Динамо» (1983–1994), виконувач обов'язків першого заступника голови облради ФСТ «Динамо» (1995), перший заступ-

ник голови ФСТ «Динамо» (1995–2005). Далі — народний депутат Верховної Ради України V та VI скликань (з 2005 й дотепер), міністр у справах сім'ї, молоді та спорту (2006–2007).

Захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата наук у галузі фізичної культури й спорту. Працює над удосконаленням системи медико-біологічного забезпечення спортивної діяльності на основі комплексного визначення ролі й місця ендогенних регуляторних механізмів в маніфестації та генералізації пошкоджень, що виникають у біологічних системах організму під впливом фізичних навантажень різних зон потужностей та обумовлюють дезінтеграцію адаптаційних процесів.

Депутатська діяльність В.П. Коржа спрямована на удосконалення вітчизняного законодавства, унормування актуальних проблем у сфері охорони здоров'я, фізичної культури й спорту. На вирішення проблем соціального

захисту сім'ї, дітей та молоді спрямовано понад тридцять зареєстрованих у парламенті законодавчих і нормативно-правових актів, ініціатором розгляду яких він є. Основні серед них — закони України «Про фізичну культуру і спорт»; «Про вакцинопрофілактику інфекційних хвороб»; «Про державне регулювання діяльності з проведення лотерей в Україні»; «Про антидопінговий контроль у спорті»; «Про внесення змін до статті 12 Закону України «Про лікарські засоби» та інші. В.П. Корж — віце-президент Національного олімпійського комітету України, президент Федерації гімнастики України. У 2003 р. він отримав звання заслуженого працівника фізичної культури й спорту України. Генерал-майор міліції. Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня та орденом Данила Галицького, Грамотою Верховної Ради України.

В.М. Лісовий

**КОРЖ
МИКОЛА
ОЛЕКСІЙОВИЧ**

(Нар. 1947 р.)

Ортопед-травматолог. Заслужений діяч науки УРСР (1994), директор Харківського НДІ ортопедії і травматології ім. проф. М.І. Ситенка (нині Інститут патології хребта та суглобів ім. М.І. Ситенка АМН України).

М.О. Корж народився 12 серпня 1947 р.

в Харкові в родині проф. О.О. Коржа. У 1971 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), у 1973 — клінічну ординатуру при ХМІ. Того ж року був прийнятий асистентом до Харківського інституту удосконалення лікарів (тепер Харківська медична академія післядипломної освіти).

У 1974 р. захистив кандидатську дисертацію за темою «Анализ некоторых способов соединения крупных костных гомотрансплантатов с костью реципиента», а в 1985 — докторську «Нестабильность шейного отдела позвоночника».

В Інституті удосконалення лікарів працював на посадах: доцент (1978–1986), завідувач кафедри травматології, ортопедії і комбустіології (з 1987 по теперішній час), проректор з наукової роботи (1989–1995).

У вересні 1996 р. його призначили директором Харківського науково-дослідного інституту ортопедії і травматології ім. проф. М.І. Ситенка, де працює й дотепер, одночасно очолює відділення невідкладної травматології

та відновлювальної хірургії. У 1994 р. М.О. Коржу отримав звання заслуженого діяча науки і техніки України.

Основні напрями наукової діяльності: діагностика, консервативне та хірургічне лікування хвороб та ушкоджень хребта, проблеми невідкладної травматології, заміщення дефектів кісток при пухлинах за допомогою керамічних та других імплантатів, дитяча ортопедія та травматологія, розроблення та удосконалення нових діагностичних і лікувальних засобів при ушкодженнях і захворюваннях опорно-рухового апарату людини. Розроблення цих питань знайшло своє відображення у працях: «Керамопластика в ортопедии и травматологии» (1992, співавт.), «Проблеми дитячої травматології» (1993, співавт.), «Диагностика и консервативное лечение заболеваний и поврежденной опорно-двигательной системы» (1998, співавт.).

Література:

1. Исторический очерк об Институте патологии позвоночника и суставов имени профессора М.И. Ситенко АМН Украины [к 100-летию со дня основания] / М.О. Корж, Д.О. Яременко, В.Б. Таршис и др. — Харьков, 2007. — С. 139.

Автор 17 монографій та навчальних посібників, 67 винаходів, захищених авторськими свідоцтвами та патентами, більше 400 наукових статей. Ним підготовлено 6 докторів та 20 кандидатів.

М.О. Корж — головний редактор найстарішого спеціалізованого журналу «Ортопедія, травматологія та протезування», головний ортопед-травматолог Міністерства охорони здоров'я України (від 2005 р.), президент Української асоціації ортопедів-травматологів (від 2006), член експертної ради Вищої атестаційної комісії України (1998–2005). Він є членом Міжнародної організації ортопедів-травматологів (SICOT), Міжнародного товариства малоінвазивної та інструментальної хірургії хребта (ISMISS).

О.С. Овчиннікова

**КОРЖ
ОЛЕКСІЙ
ОЛЕКСАНДРОВИЧ**
(1924–2010)

Ортопед-травматолог. Дійсний член Російської АМН (1988), НАН (1992) та АМН (1993) України, лауреат Державної премії

СРСР (1977), заслужений діяч науки УРСР (1982), директор Харківського НДІ протезування, ортопедії й травматології ім. проф. М.І. Ситенка (нині Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України, 1965–1996).

О.О. Корж народився 23 квітня 1924 р. в с. Оболонь на Полтавщині в сім'ї службовця. У 1951 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) й одразу був зарахований до штату Українського науково-дослідного інституту ім. проф. М.І. Ситенка лікарем. З цим інститутом його трудова діяльність була пов'язана протягом чотирьох з половиною десятиріч. Тут він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до академіка, директора інституту (1965–1996). Одночасно він був керівником клінічного відділу інституту. Від 1955 до 1998 р. проводив педагогічну роботу на кафедрі ортопедії і травматології Хар-

ківського інституту удосконалення лікарів.

У 1956 р. О.О. Корж захистив кандидатську дисертацію за темою «Некоторые морфологические изменения при застарелых вывихах предплечья в эксперименте в клинике», у 1962 р. — докторську на тему «Гетеротопические посттравматические оссификаты», у 1964 р. отримав звання професора.

О.О. Корж зробив значний внесок у розвиток ортопедії та травматології як автор, ідеолог, керівник цілого ряду напрямків, роботи за одним з яких — пересадка кісток і суглобів — були відмічені присудженням йому Державної премії СРСР (1977). Серед інших найважливіших напрямків досліджень — функціональне лікування переломів кісток, гетеротопічне посттравматичне кісткоутворення, регенерація кісткової тканини, реконструктивно-відновлювальна хірургія суглобів, зберігальні методи хірургічного лікування пухлин кісток, розробка й впровадження в клінічну практику кераміки, експрес-протезування кінцівок після ампутації (на операційному столі), експрес-ортезування (методика, матеріали, конструкції), відновлення опірності кінцівок після поліомієліту, регіонарна інтенсивна терапія для збереження тяжко ушкоджених кінцівок (замість ампутації) тощо. Разом з Б.І. Сименачем він розробив методологію концептуального моделювання в ортопедії й травматології на основі системного підходу, вивчив генезис багатьох спадково сприятливих захворювань.

Література:

1. Таршис В.Б. Олександрович Корж / В.Б. Таршис // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 432.
2. Исторический очерк об Институте патологии позвоночника и суставов имени профессора М.И. Ситенко АМН Украины [К 100-летию со дня основания] // М.О. Корж, Д.О. Яременко, В.Б. Таршис и др. — Харьков, 2007. — С. 137.
3. Жизнь и творчество нашего кумира. Александру Александровичу Коржу — 85. Под ред. проф. Л.Д. Голизовой. — Харьков, 2009. — 220 с.

О.О. Корж — один з найбільш авторитетних спеціалістів з кістково-суглобового туберкульозу в Україні. За його ініціативи були виділені й значно розвинені такі нові напрями, як вертебрологія, ортопедична артрологія та ортопедична онкологія.

О.О. Корж — автор понад 700 публікацій, з яких 582 наукового характеру, 16 монографічних, 47 авторських свідоцтв і патентів. Він нагороджений двома золотими медалями ВДНГ СРСР. За його керівництвом підготовлено 36 докторів і 21 кандидат медичних наук. У 1967 році вчений був обраний членом-кореспондентом АМН СРСР, у 1988 р. — дійсним членом АМН СРСР (нині — РАМН), він також академік Національної академії наук України (1992) та АМН України (1993), член Міжнародної асоціації ортопедів-травматологів (1969–2000), протягом 30 років (1972–2002) очолював Харківське медичне товариство. Від 1968 р. є головним редактором журналу «Ортопедія, травматологія та протезування».

О.О.Корж удостоєний почесного звання заслуженого діяча науки УРСР (1982). Він нагороджений орденами Леніна, Вітчизняної війни II ступеня, «Знак Пошани», «За мужність» III ступеня (1999), Почесною грамотою Верховної Ради України (2002). Помер 1 листопада 2010 р.

Ж.М. Перцева

**КОРНІЛОВА
ОЛЕКСАНДРА
ІВАНІВНА**
(1917–2007)

Акушер-гінеколог, педіатр. Заслужений діяч науки УРСР (1982), депутат Харківської міської Ради депутатів трудящих, директор Харківського інституту охорони материнства й дитинства (1952–1986).

О.І. Корнілова народилася 15 квітня 1917 р. в Харкові. У 1940 р. з відзнакою закінчила педіатричний факультет 1-го Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Працювала лікарем. У 1949 р. закінчила ординатуру на кафедрі акушерства та гінекології ХМІ й була направлена до Харківського інституту охорони материнства та дитинства, де працювала молодшим, потім старшим науковим співробітником. Організаторський талант її був помічений, і в 1952 р. її призначили директором інституту, який очолювала понад три десятиріччя, до 1986 р.

На початку 1960-х років інститут став провідним у галузі охорони материнства й дитинства, одним з напрямків діяльності якого стала боротьба з невиношуванням вагітності та смертністю недоношених дітей. Упровадження в практику розроблених інститутом пропозицій привело до позитивних зрушень у цьому питанні. Так, у Харкові зменшились показники невиношування більш ніж у 3 рази, смертність недоношених дітей — у 4 рази. У 1953 р. вона захистила кандидатську дисертацію. Ба-

гаторічна науково-практична робота щодо вивчення та боротьби з материнською смертністю була узагальнена в докторській дисертації, яку О.І. Корнілова захистила в 1971 р. За її керівництвом та участю науковці інституту провели вивчення причин гіпотонічних кровотеч при пологах, розробили заходи щодо їх запобігання та лікування, уперше було дано наукове визначення «фізіологічної крововтрати при пологах».

Найяскравіше організаторський талант О.І. Корнілової виявився під час реорганізації інституту в 1965 р., коли він був перепрофільований на єдину в Україні та Союзі установу — Науково-дослідний інститут охорони здоров'я дітей та підлітків. Наукова діяльність інституту була спрямована на вивчення стану здоров'я дітей-школярів та учнів професійно-технічних училищ. Розроблені стандарти фізичного розвитку та артеріального тиску учнів 7–17 років використовуються у практиці як критерії вікових норм. Разом з науковцями інституту вчена розробила новий напрямок наукової діяльності: особливості фізіологічного розвитку та перебігу захворювань у пре- та пубертатному періодах.

О.І. Корнілова обґрунтувала необхідність побудови клінічної та лабораторно-гігієнічної баз інституту. У 1971 р. було розпочато будівництво клінічного корпусу, яке було завершено у 1974 р. Стали до ладу стаціонар на 220 ліжок, консультаційна поліклініка на 500 відвідувань у день. У 1975 р. було закінчено побудову лабораторно-гігієнічного корпусу.

У 1970–1980 рр. вона очолювала проведення фундаментальних клініко-експериментальних досліджень нейроендокринних механізмів регуляції статевого дозрівання та його порушень, спадкових та середовищних факторів у формуванні гінекологічних захворювань у пре- та пубертатному періодах.

За ініціативи А.І. Корнілової в 1978 р. було створено першу в Україні й Союзі кафедру фізіології та патології підлітків Харківського інституту удосконалення лікарів, яку вона очолювала протягом 10 років.

Професор О.І. Корнілова є автором 135 наукових праць. За її редакцією видано 17 міжвідомчих республіканських збірників «Охрана здоровья детей и подростков». Нею підготовлено 5 докторів та 12 кандидатів наук.

З 1966 до 1986 р. вона очолювала союзна та республіканську проблемні комісії «Физиология развития и патология подростков». Була членом Вченої ради МОЗ УРСР, правління Українського і обласних наукових товариств дитячих лікарів та акушерів-гінекологів тощо. Неодноразово її обирали депутатом міської та

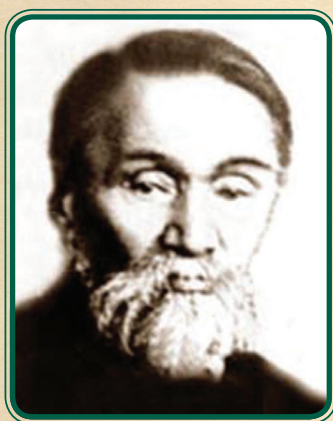
районної рад депутатів трудящих Харкова. За плідну роботу з організації Інституту акушерства та гінекології в Софії її нагородили дипломом почесного члена акушерів-гінекологів Болгарії. О.І. Корнілова має почесне звання заслуженого діяча науки УРСР (1982). Нагороджена орденом «Знак Пошани», медалями, Почесною грамотою Президії Верховної Ради Української РСР.

Померла 7 березня 2007 р. в Харкові.

З.П. Петрова

Література:

1. До 80-річчя від дня народження Олександри Іванівни Корнілової // Педіатрія, акушерство та гінекологія. — 1997. — №3. — С. 55–56.
2. Олександра Іванівна Корнілова [Некролог] // Педіатрія, акушерство та гінекологія. — 2007. — №4. — С. 57–58.
3. Петрова З.П. Корнілова Олександра Іванівна / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 432–434.

КОРЧАК- ЧЕПУРКІВСЬКИЙ ОВКСЕНТІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (1857–1947)

Гігієніст, епідеміолог. Дійсний член ВУАН (1921), член Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету.

О.В. Корчак-Чепурківський народився 14 (26) лютого 1857 р. на Полтавщині в Костянтинограді (нині Красноград Харківської обл.) у родині дяка. У 1877 р. вступив до університету св. Володимира в Києві на медич-

ний факультет, з 1878 р. вчився в Харківському університеті (нині Харківський національний медичний університет), медичний факультет якого закінчив у 1883 р.

З 1884 р. працював земським лікарем у Полтавській та Херсонській губерніях, у 1891–1897 рр. завідував губернським санітарним бюро Бессарабського земства. У 1898 р. захистив докторську дисертацію.

З 1899 р. він — міський санітарний лікар, потім завідувач санітарного відділу Київської міської управи. У 1903 р. став приватдоцентом кафедри гігієни Київського університету, де читав лекції з епідеміології та медичної статистики.

З 1906 по 1913 р. він читав курс громадської гігієни в Київському комерційному інституті. У 1918–1934 рр. очолював кафедру гігієни на медичному факультеті Українського університету (згодом Київського медичного інституту). Обраний у 1921 р. одним з перших серед медиків дійсним членом Всеукраїнської академії наук, О.В. Корчак-Чепурківський організував в академії кафедру народного здоров'я, яку очолював до кінця життя. Він також був завідувачем секції гігієни та епідеміології науково-дослідної кафедри теоретичної медицини Української академії наук.

У своїх дослідженнях він обґрунтував закон періодичності епідемій дифтерії й висунув ідею існування антагонізму між епідеміями дифтерії та іншими дитячими епідеміями; йому належить ряд робіт із вивчення санітарного стану населення. Це праці про рух населення Бессарабської губернії як основи оцінки її санітарного стану; про зміни рівня смертності в Києві після введення в місті каналізації. Вивчав він також умови праці шахтарів Донбасу.

Література:

1. Корчак-Чепурковский Авксентий Васильевич // БМЭ. — 1-е изд. — М., 1930. — Т. 14. — С. 28–29; 2-е изд. М., 1959. — Т. 13. — Стб. 1127; 3-е изд. М., 1979. — Т. 11. — С. 405.
2. Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович // УРЕ. — 1962 — Т. 7. — С. 268.
3. Каган С.С. Видатний санітарний діяч України — академік О.В. Корчак-Чепурківський / С.С. Каган. — К.: Здоров'я, 1965. — 78 с.
4. Петрова З.П. Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Харків, 2003. — С. 434–435.

Він є автором робіт з історії земської медицини. О.В. Корчак-Чепурківський склав першу номенклатуру хвороб українською мовою. Він був членом окружних з'їздів робітничих і селянських депутатів Київського округу, членом Всеукраїнського центрального виконавчого комітету. Був також редактором кількох медичних видань.

Помер Овксентій Васильович 27 листопада 1947 р. в Києві на 91-му році життя.

З.П. Петрова

**КОРШУН
СТЕПАН
ВАСИЛЬОВИЧ**
(1868–1931)

Мікробіолог та гігієніст. Ректор Харківського державного медичного інституту (1922), директор Московського інституту інфекційних хвороб ім. І.І. Мечникова (1923–1931).

С.В. Коршун народився 6 (18) вересня 1868 р. у м. Глухові Чернігівської губернії (зараз Сумської області) в родині козака. У 1893 р. закінчив медичний факультет Харківського

університету (нині Харківський національний медичний університет) і був призначений ординатором госпітальної терапевтичної клініки, але терапія його не зацікавила. У 1894–1895 рр. він вивчав бактеріологію під керівництвом В.К. Високовича в Бактеріологічному інституті Харківського медичного товариства. З вересня 1895 р. став асистентом цього інституту. Водночас на кафедрі гігієни він як асистент вів у 1901 р. практичний курс бактеріології. У 1901–1902 рр. був у науковому відрядженні в Німеччині. У 1903 р. захистив докторську дисертацію. У 1904 р. отримав звання приват-доцента кафедри гігієни. У 1906 р. був відряджений за кордон для приготування до професорського звання, де працював у гігієнічних лабораторіях у Німеччині та в Пастерівському інституті в Парижі у І.І. Мечникова. У 1908–1910 рр. був завідувачем Бактеріологічного інституту разом з В.І. Недригайловим.

У 1908 р. С.В. Коршун був обраний на кафедру гігієни Харківського університету, в 1910 р. затверджений екстраординарним професором, після чого відмовився від посади завідувача Бактеріологічного інституту,

залишившись там консультантом. На кафедрі гігієни він працював з 1908 до 1917 р.

У 1914 р. він знов очолив Бактеріологічний інститут і керував ним до 1923 р. У 1915 р. С.В. Коршун та співробітники інституту одержали стандартну протиправцеву сироватку, що під час війни мало особливе значення.

У післяреволюційний період вчений брав безпосередню участь у боротьбі з висипним тифом та іншими інфекціями, розширенні та поглибленні науково-дослідної та виробничої діяльності Бактеріологічного інституту, організації мікробіологічної служби в Україні.

Він був членом Вченої ради НКОЗ УРСР, редагував відділи бактеріології в журналах «Врачебное дело» и «Профилактическая медицина».

Література:

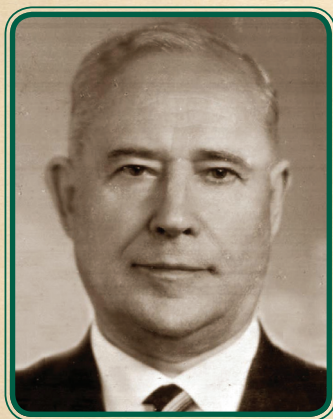
1. Коршун Степан Васильевич // Харьковское медицинское общество 1861–1911 гг. — Харьков, 1913. — С. 504–505.
2. Коршун Степан Васильевич // БМЭ. — 3-е изд. М., 1979. — Т.11. — С. 405.
3. Петрова З.П. Коршун Степан Васильевич / З.П. Петрова // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років. — Харків, 2005. — С. 701–703.
4. Петрова З.П. Видний український мікробіолог і імунолог Степан Васильевич Коршун / З.П. Петрова // Международный медицинский журнал. — 2008. — №4. — С. 128–131.

З 2 травня по 1 листопада 1922 р. С.В. Коршун працював на посаді ректора Харківського медичного інституту.

З 1923 по 1931 р. був директором Інституту інфекційних хвороб ім. І.І. Мечникова в Москві. У 1931 р. його заарештували за безпідставними звинуваченнями, нібито він зловмисно поширював епідеміологічні захворювання. Того ж року він загинув.

С.В. Коршун залишив велику наукову спадщину — 81 опублікований твір. Більшість його робіт присвячена мікробіологічним питанням. Він заснував наукову школу імунологів у Харкові.

В.М. Лісовий, З.П. Петрова

**КОТОВ
ОЛЕКСАНДР
ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ**
(1897–1982)

Ортопед-травматолог. Заслужений діяч науки УРСР (1963), директор Українського науково-дослідного інституту протезування, протезобудування і відновлення працездатності інвалідів (1945–1969).

О.П. Котов народився 19 серпня 1897 р. У 1921 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Працював лікарем у дитячому ортопедичному диспансері (1922–1923), в ортопедичному кабінеті дитячої поліклініки №1 (1924–1928), лікарем медкомісії на Харківському протезному заводі (1923–1952), завідував кабінетом коригувальної гімнастики Центрального будинку фізкультури (тепер Академія фізичної культури). Працював в Українському державному клінічному інституті ортопедії та травматології асистентом (1928–1931), завідувачем відділу протезування (1931–1944), заступником директора з науки (січень 1944–жовтень 1945).

Під час Великої Вітчизняної війни працював у шпиталях. Захистив докторську дисертацію в 1935 р., у 1954 р. його обрали професором. З квітня 1945 по 1956 р. очолював Український науково-дослідний інститут протезування, з 1956 по 1969 був директором УкрЦІЄПІН

(Український науково-дослідний інститут експертиз працездатності та організації праці інвалідів); з 1969 по 1982 р. — консультант цього інституту. В 1963 р. отримав звання заслуженого діяча науки УРСР.

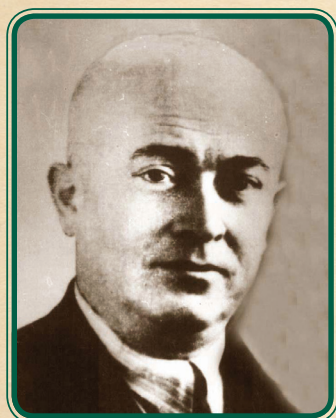
Основні напрямки наукової діяльності — практично всі аспекти протезування та про-

тезовиготовлення. Вони висвітлені, зокрема, у працях «Временные протезы» (1934), «Опыт применения аппаратотерапии в раннем детском возрасте» (1941), «Основные этапы развития протезирования на Украине после Октябрьской революции» (1967).

О.С. Овчинникова

Література:

1. Котов Олександр Пантелеймонович / М.О. Корж, Д.О. Яременко, В.Б. Таршис и др. // Исторический очерк об Институте патологии позвоночника и суставов имени профессора М.И. Ситенко АМН Украины. — Харьков, 2007. — С. 142.

**КОШКІН
МОЙСЕЙ
ЛЕВОВИЧ**
(1896–1965)

Гігієніст. Директор Новосибірського санітарно-бактеріологічного інституту (1941–1943). Народився в м. Почеп Чернігівської губернії в 1896 р. У 1924 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), після чого працював асистентом у Харківському санітарно-бактеріологічному інституті. З 1932 р. перебував на посаді старшого науко-

вого співробітника, а пізніше завідувача відділу гігієни житла Українського інституту комунальної гігієни. У 1936 р. захистив докторську дисертацію. Він уперше застосував метод хлорування води з амонізацією у виробничих умовах.

У період Великої Вітчизняної війни проф. М.Л. Кошкін був директором Новосибірського санітарно-бактеріологічного інституту. У 1944 р. він очолив кафедру гігієни Харківського стоматологічного інституту, а в 1945 р. його обрали завідувачем кафедри загальної гігієни Харківського медичного інституту. На цій посаді він працював протягом майже 20 років.

Наукові інтереси М.Л. Кошкіна стосувалися проблем пошуку ефективних засобів поліпшення якості питної води; нормування природного освітлення житлових приміщень з урахуванням функції зорової працездатності; ультрафіолетової радіації як фактора навколишнього середовища, її профілактичного і оздоровчого застосування в гігієнічній практиці; участі гігієністів у роботі зі зниження та ліквідації інфекційних захворювань. Помер М.Л. Кошкін 1965 р. у Харкові.

М.П. Воронцов, З.П. Петрова

Література:

1. Воронцов М.П. Кошкін Мойсей Левович / М.П. Воронцов // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 63–64.

**КРИВОРУЧКО
ІГОР
АНДРІЙОВИЧ**
(Нар. 1960 р.)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2009).

І.А. Криворучко народився 18 січня 1960 р. у м. Полярний Мурманської обл. У 1983 р. з відзнакою закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Будучи студентом, почав працювати середнім медичним працівником Харківської лікарні швидкої та невідкладної допомоги ім. проф. О.І. Мещанінова.

Після закінчення ХМІ працював у Харківському НДІ загальної та невідкладної хірургії лікарем-хірургом (1983), науковим співробітником (від 1984), був завідувачем відділу (від 1997) та за сумісництвом перебував на посаді асистента. Від 2000 р. І.А. Криворучко — заступник директора з наукової роботи Інституту загальної та невідкладної хірургії АМН України (Харків) та професор кафедри госпітальної хірургії Харківського державного медичного університету, від вересня 2004 р. — завідувач кафедри хірургії №2 ХДМУ (нині ХНМУ).

Основні напрямки наукової діяльності І.А.Криворучка пов'язані з вирішенням проблем торакальної, абдомінальної, серцево-судинної хірургії, невідкладної онкохірургії, хірургії гнійно-септичних станів та ускладнень, політравми тощо. У докторській ди-

сертації він розробив основні засади сучасної діагностики, профілактики та лікування гнійно-септичних ускладнень та поліорганної недостатності у хворих на різні форми гострого панкреатиту. Уперше було доведено ефективність застосування кріоконсервованих гемопоетичних клітин для корекції анемії та імунного дисбалансу у хворих на гнійно-септичні ускладнення панкреонекрозу.

Він також сформулював проблеми та перспективи вивчення перебігу важких абдомінальних інфекцій і намітив шляхи подальшого науково-практичного пошуку в цьому напрямку. У 2009 р. за цикл наукових праць, присвячених розробці та впровадженню в клінічну практику нових методів діагностики й хірургічного лікування захворювань підшлункової залози, професор І.А. Криворучко в колективі вчених отримав Державну премію України в галузі науки і техніки.

І.А. Криворучко володіє найскладнішими операціями на органах грудної та черевної порожнини. Він неодноразово підвищував свою кваліфікацію як в Україні, так і за кордоном: у Росії, Литві, Австрії, Бельгії, Нідерландах, Франції, Іспанії, Італії, Німеччині. Наукові досягнення І.А. Криворучка узагальнені у понад 500 наукових працях, він отримав 3 авторських свідоцтва та 60 патентів України та Росії на винаходи, є співавтором 22 монографій. За його редакцією у 2004 р. видано навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів «Курс лекцій по факультетской хирургии».

І.А. Криворучко є членом Міжнародної асоціації хірургів-гепатологів, Європейських товариств хірургів і хірургів травми та інтенсивної терапії, Асоціацій хірургів України та серцево-судинних хірургів України. Він — член президії Харківського наукового медичного товариства й член правління Наукового товариства хірургів України, заступник головного редактора фахового часопису «Харківська хірургічна школа», член редакційної ради журналу «Клінічна хірургія».

Ж.М. Перцева

**КРИЧЕВСЬКИЙ
ІЛЛЯ
ЛЕВОВИЧ**
(1883–1943)

Мікробіолог та імунолог. Організатор і директор Інституту мікробіології Народного комісаріату освіти РРФСР (1920, 1923–1934).

Народився І.Л. Кричевський в 1883 р. У 1908 р. закінчив біологічний та медичний факультети Харківського університету (тепер Харківський національний медичний університет). Працював асистентом у Московському бактеріологічному інституті ім. Г.М. Габричевського, служив у Червоній Армії, від 1920 р. — на кафедрі бактеріології Вищої медичної школи. З 1924 р. завідував кафедрою мікробіології 2-го Московського медичного інституту.

Він заснував велику школу радянських імунологів в організованому ним у 1920 р. Мікробіологічному інституті Народного комісаріату освіти РРФСР, директором якого він був у період з 1923 по 1934 р.

Література:

1. Бюргер О.Г. Жизненный путь заслуженного деятеля наук проф. И.Л. Кричевского / О.Г. Бюргер, А.В. Каляев // Журнал микробиологии, эпидемиологии и иммунологии. — 1964. — №8. — С. 120.
2. Миленушкин Ю. Кричевский Илья Львович / Ю. Миленушкин // БМЭ. — изд. 3-е. — М., 1980. — Т. 12. — Стб. 50–52.

Основні наукові дослідження І.Л. Кричевського присвячені розробці проблем імунітету, алергії, хіміотерапії. Він вивчав роль ретикулоендотеліальної системи у формуванні імунітету, зокрема, довів те, що виключення функції цієї системи (спленектомія, блокада трепановою синню тощо) сприяє різкому пригніченню імунітету й припиненню продукції антитіл, а стимуляція веде до підсилення утворення антитіл.

І.Л. Кричевський розробив оригінальну клітинну теорію анафілактичного шоку, в якій підкреслив, що процес анафілаксії розгортається на поверхні клітинних мембран. Низка робіт І.Л.Кричевського та його співробітників присвячена питанням вивчення групспецифічного диференціювання клітин, тканин і органів людини в нормі та патології, порівняльного вивчення гетерогенних антигенів людини й тварин, імунології ембріогенезу, антигенів злоякісних пухлин, а також механізму імунітету клітин гладенької мускулатури до бактеріальних ендо- і екзотоксинів.

Вченому належить заслуга у створенні разом із хіміками-органіками деяких вітчизняних хіміотерапевтичних препаратів, організації їх біологічного контролю. Наукові напрямки, започатковані ним, отримали подальший розвиток у сучасній імунології та мікробіології.

І.Л. Кричевський є автором керівництва з мікробіології інфекційних хвороб людини для лікарів і студентів у двох томах, а також підручника медичної мікробіології для медичних вузів, які багато разів перевидавалися.

О.С. Овчиннікова

**КУЛЬЧИЦЬКИЙ
МИКОЛА
КОСТЯНТИНОВИЧ**
(1856–1925)

Гістолог. Член-кореспондент С.-Петербурзької Військово-медичної академії (1898), міністр народної освіти Росії (1916).

М.К. Кульчицький народився в м. Кронштадті 16 (28) січня 1856 р. у дворянській родині. Закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) у 1879 р.

Докторську дисертацію за темою «О строении телец Grandry» М.К. Кульчицький захистив у 1882 р. З цього часу до 1 січня 1885 р. був прозектором на кафедрі гістології. З листопада 1883 р. почав читати курс гістології й ембріології на посаді приват-доцента. З 1887 по 1888 р. перебував у науковому відрядженні в Росії й за кордоном. У 1889 р. М.К. Кульчицький був призначений позаштатним екстраординарним професором, а у 1893 р. отримав звання ординарного професора. З 1897 по 1901 р. він був деканом медичного факультету. У 1898 р. професора М.К. Кульчицького обрали членом-кореспондентом Військово-медичної академії

в С.-Петербурзі. Його наукові праці стосуються вивчення центральної нервової системи й нервових закінчень, а також травної системи. Досліджуючи особливості слизової оболонки кишечника та механізм всмоктування, М.К. Кульчицький перший виявив і описав ентохромафінні клітини, що належать до ендокринного апарату травного тракту. Під його керівництвом на кафедрі виконано 15 наукових праць. М.К. Кульчицький багато уваги приділяв теорії мікроскопічної техніки, дуже добре володів методами гістологічних досліджень, його препарати були визнані гідними золотої медалі на Всеросійській виставці в Н. Новгороді. Великою увагою користувався його підручник «Учение о микроскопе и техника микроскопического исследования», вперше виданий в 1885 р., який потім багаторазово перевидавався. Крім того, М.К. Кульчицькому належить фундаментальний підручник «Основы гистологии животных и человека» (Харків, 1900), що витримав кілька видань, і посібник для практичних занять «Основы практической гистологии» для лікарів і студентів, частини I (1889) і II (1890).

Після виходу у відставку професор М.К. Кульчицький обіймав посаду попечителя Казанського учбового округу (1912–1914 рр.), попечителя Петроградського учбового округу з 1914 р., сенатора, мав чин таємного радника. У грудні 1916 р. його було призначено міністром народної освіти Росії. У 1920 р. він емігрував. Протягом кількох років викладав в Оксфордському університеті (Велика Британія).

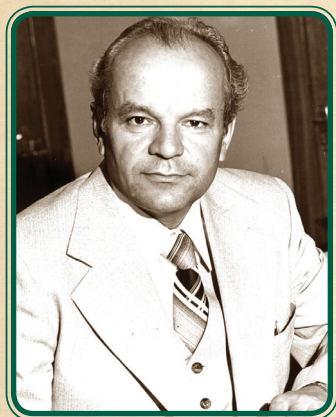
М.К. Кульчицький був нагороджений сімома російськими орденами і французьким орденом Почесного легіону.

Помер 30 січня 1925 р.

С.Ю. Масловський., Л.О. Зайченко

Література:

1. Медицинский факультет Императорского Харьковского университета за первые 100 лет его существования / под ред. И.П. Скворцова и Д.И. Багалея. — Харьков, 1905–1906. — III ч. — С. 434–438.
2. Труды общества научной медицины и гигиены при Императорском Харьковском университете / под ред. П.А. Полякова. — Харьков, 1916. — С. 286–287.
3. Краткий очерк развития гистологии в Украине / В.К. Напханюк и др. — Одесса, 1998. — С. 7.
4. Кульчицкого метод // БМЭ. — М., 1960. — Т. 14. — С. 1014.
5. Масловський С.Ю., Зайченко Л.О. Кульчицький Микола Костянтинович / С.Ю. Масловський, Л.О. Зайченко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 58.
6. Фадеев В.І. Кульчицький Микола Костянтинович / В.І. Фадеев // Вихованці Харківського університету. — Х.: Вид-во «Авто-Енергія», 2004. — С. 107–109.

**ЛАДНИЙ
ІВАН
ДАНИЛОВИЧ**
(1927–1987)

Епідеміолог. Заступник Генерального директора ВООЗ (1976–1983), заступник директора Всесоюзного НДІ медичної та медикотехнічної інформації (1983–1987).

І.Д. Ладний народився 10 жовтня 1927 р. в с. Велика Рибиця Миропільського району Сумської області. Учасник Великої Вітчизняної війни (1944–1945), потім була служба в Радянській Армії (1945–1949). У 1957 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Учень академіка М.М. Соловйова, якому в подальшому (1982) присвятив книгу в серії «Выдающиеся деятели отечественной медицины и здравоохранения».

Після закінчення інституту працював на кафедрі епідеміології спочатку аспірантом (1957–1959), а згодом асистентом (1959–1965). У 1962 р. захистив дисертацію на ступінь кандидата медичних наук за темою «Влияние пенициллина, стрептомицина и биомicina на антитоксический протистолбнячный иммунитет в эксперименте».

У 1965 р. його призначили радником ВООЗ, яка в той час оголосила боротьбу з віспою у всьому світі однією з найважливіших своїх цілей. І.Д. Ладний брав активну участь в організації виконання глобальної програми ліквідації віспи, задля чого був проведений глибокий

аналіз епідеміологічного становища у світі, налагоджувалися епідеміологічний нагляд, точна реєстрація захворюваності, організація щеплення, санітарна просвіта. За свідоцтвом директора відділу з ліквідації віспи ВООЗ д-ра Д. Хендерсона, «быструю ликвидацию оспы в Южной Африке можно в основном отнести за счет его (Ладного — автор) заслуг». У 1971 р. І.Д. Ладного було відкликано до Радянського Союзу, де він отримав посаду начальника Головного управління карантинних інфекцій Міністерства охорони здоров'я СРСР. У 1976 р. його знов було запрошено на роботу у ВООЗ тепер уже на посаду заступника Генерального директора цієї Всесвітньої організації, де він працював по 1983 р. Про цей період його життя та його участь у діяльності ВООЗ дізнаємося з особистого листа її Генерального директора Х. Малера на ім'я Міністра охорони здоров'я СРСР того часу С.П. Буренкова, у якому він «від імені державчленів ВООЗ і від себе особисто висловлював подяку вченому в зв'язку з його видатними заслугами». Ураховуючи те, що цей лист ніколи не друкували й навряд чи колись надрукують, наводимо більшу частину його в перекладі з англійської. «Уважаемый д-р Буренков, чувство долга обязывает меня вкратце довести до Вашего сведения оценку личных качеств и заслуг д-ра Ладного перед его уходом со службы во Всемирной организации здравоохранения. Было бы затруднительно дать любую оценку деятельности И.Д. Ладного без использования в каждом предложении превосходной степени сравнения, в связи с чем такая оценка, возможно, выглядела бы чересчур высокой и не сразу воспринималась как полностью соответствующая реальному положению вещей. По-иному, однако, невозможно описать деятельность ученого. Он сочетает в себе ряд уникальных качеств: ум, абсолютную преданность делу, творческий подход, настойчивость, талант в эпидемиологической и научной областях, тонкое понимание вопросов административного управления, свойства дипломата и личную привлекательность. Немного найдется врачей, которые, приступив

к выполнению стоящих перед ними задач, проявили бы такое сочетание личных качеств. Кроме того, следует отметить его невероятную работоспособность...

Большое впечатление производит его глубокое понимание целей ВОЗ и владение методами, принятыми в организации, а также умение д-ра Ладного передавать эти свойства другим лицам силой убеждения, личного примера и ведения людей за собой. Как Вам известно, в качестве руководителя он нес ответственность за широкий круг первоочередных направлений деятельности ВОЗ, а именно: инфекционные заболевания, включая программу предупреждения слепоты, борьбу с диарейными болезнями и ветеринарную санитарную; программу паразитарных болезней; программу действий по борьбе с малярией; расширенную программу иммунизации; биологию переносчиков и борьбу с ними. Он целенаправленно использовал свои способности, отмеченные выше, на ускорение хода работы по всем указанным программным разделам. Достигнутые при этом результаты неоднократно получали очень высокую оценку со стороны исполнительного комитета

и Всемирной ассамблеи здравоохранения». Коментарі, як кажуть, зайві.

У 1982 р. І.Д. Ладний захистив докторську дисертацію за темою «Научные и организационные основы глобальной ликвидации оспы и предупреждение ее возврата», а в 1985 р. видав книгу «Ликвидация оспы и предупреждение ее возврата», яка стала узагальненням досвіду програми боротьби з однією з найбільш загрозливих інфекційних хвороб — природною віспою.

У 1983 р. його призначили заступником директора Всесоюзного НДІ медичної та медикотехнічної інформації. Він є автором близько 150 наукових праць, з них 5 монографій. Уже працюючи на батьківщині, І.Д. Ладний брав активну участь у роботі над фундаментальною працею, що створювалася в Женеві під егідою ВООЗ і побачила світ лише англійською та японською мовами, — «Smallpox and its Eradication» («Оспа и ее ликвидация»). Вона містить 1476 сторінок.

На жаль, І.Д. Ладний рано пішов з життя — він трагічно загинув у 1987 р.

Ж.М. Перцева

Література:

1. SMALLPOX and its Eradication / F. Fenner, D.A. Henderson, I. Arita et all. — Geneva, 1988. — 1476 p.

**ЛЕВИТ
ВОЛОДИМИР
СЕМЕНОВИЧ**
(1883–1961)

Хірург. Генерал-лейтенант медичної служби, заслужений діяч науки РРФСР (1936).

В.С. Левіт народився 22 травня (4 червня) 1883 р. У 1906 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) й за славними традиціями громадських лікарів того часу почав лікарську діяльність в Ардатовському земстві Симбірської губернії спочатку як роз'їздний лікар, а потім (до 1914 р.) як хірург Ардатовської лікарні. У тяжких умовах земської роботи він невпинно займався розробленням актуальних науково-практичних тем, зокрема підготував докторську дисертацію про рак шлунка та паліативні операції при ньому, яку захистив у 1914 р.

при Казанському університеті. З 1914 р. був на посаді завідувача хірургічного відділення Симбірської (нині Ульяновської) губернської лікарні. З 1919 р. — приват-доцент факультетської хірургічної клініки Томського університету, працював під керівництвом проф. В.М. Миша.

З 1922 р. — завідувач кафедри факультетської хірургічної клініки Іркутського університету, де почав працювати над новою науковою проблемою — вивченням ендемічного зобу. Розроблені ним рекомендації з профілактики й лікування ендемічного зобу були покладені в основу заходів щодо оздоровлення населення Сибіру.

У 1926 р. вченого за конкурсом обрали на посаду завідувача кафедри госпітальної хірургічної клініки 2-го Московського університету (з 1930 р. — 2-й Московський медичний інститут), яку він очолював протягом 27 років. Тут він удосконалював педагогічний процес, виховував учнів; у наукових дослідженнях особливу увагу приділяв питанням абдомінальної хірургії. Його справедливо вважають одним із засновників оперативного лікування раку кардіального відділу кишечника. У 1936 р. він отримав звання заслуженого діяча науки РРФСР.

Під час Великої Вітчизняної війни генерал-майора м. с. В.С. Левіта призначили заступником головного хірурга Радянської Армії. У цей період він проводив велику організаційну роботу з хірургічного забезпечення військ, часто виїздив до районів бойових дій. Праці В.С. Левіта з лікування вогнепальних поранень суглобів, що відіграли велику роль в організації спеціалізованої допомоги на фронті

й в тилу, знайшли своє відображення у 17-му томі «Опыта советской медицины в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», редактором і одним з авторів якого він був.

В.С. Левіту належить понад 100 наукових праць клінічного, експериментального та гістологічного характеру, з яких найбільше значення мають роботи, пов'язані із зобом та хірургією шлунка. Його праці в галузі діагностики, клініки лікування та патологічної анатомії кардіальних раків шлунка, а також дослідження функціональних захворювань дванадцятипалої кишки й питання, пов'язані з хірургічним лікуванням захворювань вегетативної нервової системи, старанно вивчалися радянськими хірургами. Під його керівництвом виконано 8 докторських та 22 кандидатських дисертації. За його участю видані трьохтомний посібник та підручник з хірургії. У 1960 р. була опублікована його монографія «Краткие очерки истории советской хирургии».

В.С. Левіт понад 20 років (1931–1953) був редактором журналу «Советская хирургия» (згодом «Хирургия»), членом редакційної колегії якого залишався до кінця свого життя. Він був також членом редакційних колегій ще трьох фахових журналів, активно працював у Великій медичній енциклопедії на посаді редактора хірургічного відділу в першому виданні БМЭ і заступника редактора відділу хірургії другого видання БМЭ. Уряд високо оцінив заслуги В.С. Левіта, нагородив його 4 орденами й 10 медалями.

Помер В.С. Левіт у 1961 р. у Москві.

О.С. Овчиннікова

Література:

1. Владимир Семенович Левит (к 50-летию врачебной деятельности) // Военно-медицинский журнал. — №5. — 1956.
2. Пятидесятилетие врачебной и научной деятельности профессора В.С. Левита. // Хирургия. — 1956. — №4. — С. 3
3. Бакулев А. Владимир Семенович Левит / А. Бакулев // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1960. — Т. 15. — С. 297–298.

**ЛІСОВИЙ
ВОЛОДИМИР
МИКОЛАЙОВИЧ**
(Нар. 1956 р.)

Хірург-уролог. Заслужений лікар України, ректор Харківського національного медичного університету, керівник Харківського обласного клінічного центру урології і нефрології ім. В.І. Шаповала, член-кореспондент НАМН України.

В.М. Лісовий народився в 1956 р. в м. Харкові, у 1979 р. з відзнакою закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет), отримав рекомендацію вченої ради на наукову роботу. У студентські роки очолював Молодіжну організацію ХМІ.

З 1980 р. проходив службу в армії в якості молодшого лікаря, а згодом начальника медичної служби, у тому числі деякий час у військовій частині, яка виконувала завдання в Афганістані, де безпосередньо приділяв увагу хворим на черевний тиф.

З 1982 р. навчався в клінічній ординатурі на кафедрі урології ХМІ, з 1984 до 1987 р. — аспірант цієї кафедри. У 1987 р. за цикл наукових робіт став лауреатом обласної молодіжної премії ім. О. Зубарева в галузі науки й техніки та отримав бронзову медаль ВДНГ СРСР.

У 1988 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Значение количественного анализа транспорта тест-веществ в оценке функционального состояния почек при хроническом

пиелонефрите». Того ж року став лауреатом ВДНГ СРСР за комплекс розробок у галузі урорадіології.

З 1992 по 1995 рр. В.М. Лісовий — цільовий докторант при Київському НДІ урології та нефрології АМН України. У 1995 р. він отримав наукове звання старшого наукового співробітника, у цьому ж році деякий час працював провідним науковим співробітником Інституту медичної радіології ім. С.П. Григор'єва АМН України. У 1997 р. В.М. Лісовий став професором, у 1999 р. відбувся його офіційний захист докторської дисертації за темою «Оптимізація вибору та підвищення ефективності променевої діагностики захворювань нирок». Він є учнем видатних учених академіка О.Ф. Возіанова, професорів М.І. Пилипенка та В.І. Шаповала.

З січня 1996 р. до цього часу В.М. Лісовий — завідувач кафедри урології ХМІ (нині це кафедра урології, нефрології та андрології Харківського національного медичного університету), що працювала на базі Урологічного центру Харківської обласної клінічної лікарні, заснованого в 1967 р. його вчителем — професором В.І. Шаповалом. З перших місяців роботи на цій посаді В.М. Лісовий приділяє увагу розгалуженню та переоснащенню клінічної бази кафедри й підрозділів Урологічного центру. За згодою МОЗ України він заснував проблемну наукову лабораторію з андрології та репродукції людини, за його керівництвом розроблена перша в Україні навчальна програма з курсу «Андрологія» для медичних ВНЗ.

У 2001 р. на базі Урологічного центру обласної клінічної лікарні за ініціативою та активною участю В.М. Лісового створено самостійний заклад охорони здоров'я — Харківський обласний клінічний центр урології та нефрології (далі Центр), директором якого він став. У 2003 р. Центру присвоєно ім'я його засновника — професора Володимира Івановича Шаповала.

На сьогодні Центр налічує понад 600 співробітників та надає спеціалізовану допомогу близько 20 тисячам хворих щорічно.

В.М. Лісовий особисто виконав понад 3000 операцій. У 2003 р. він одним з перших у країні впровадив методику постійного амбулаторного перитонеального діалізу, надалі розвинув та переоснастив службу гемодіалізу, ініціював і організував ендouroлогічну службу в Харківському регіоні. У 2006 р. він упровадив методику трансплантації нирки, що дозволяє успішно проводити операції з родинної трансплантації, а в 2009 р. в Лозівському районі Харківської області відкрито першу філію відділення гемодіалізу. Таким чином, за його ініціативою та безпосередньою участю в Харківському регіоні створена найпотужніша сьогодні в Україні служба замісної терапії хворим на термінальну ниркову недостатність, яка може виконувати всі існуючі методики допомоги одночасно 300 пацієнтам.

У науковій діяльності В.М. Лісовий пріоритетну увагу надає інтеграції в міжнародні наукові та освітницькі програми. Він проходив стажування в університетських клініках Італії, Фінляндії, Польщі, Чехословаччини, Німеччини, Росії, США. Він є членом Європейської асоціації урологів (EAU), Європейської асоціації репродуктології та ембріології людини (ESHRE), Європейської асоціації урорадіології (ESUR), обраний академіком Академії наук вищої освіти України. У 1996 р. за його ініціативою в Харкові вперше в Східній Європі під егідою ВООЗ Європейською асоціацією репродуктології та ембріології проведено курси підвищення кваліфікації. У 2000 р. на конгресі EAU в Брюсселі В.М. Лісового відзначили Золотим знаком EAU.

З 1999 р. керує проф. В.М. Лісовим клінікою офіційно залучається до Європейських досліджень з питань нейроурології, андрології, репродуктології та нефрології.

В.М. Лісовий — цілеспрямований та дієвий науковець. Він є автором та співавтором понад 400 наукових публікацій та 30 винаходів, серед яких монографії «Дослідження структурно-функціонального стану нирок за допомогою методів променевої діагностики», «Доброкачественная гиперплазия

простаты и половая функция», «Рак предстательной железы» та ін.

Окрім лікарської й наукової діяльності, проф. В.М. Лісовий проводить напружену педагогічну та адміністративну роботу. У 2002 р. одночасно із завідуванням кафедрою він виконував обов'язки декана та голови ради 1-го медичного факультету, а в 2005 р. — обов'язки першого проректора Харківського державного медичного університету. З 2005 р. В.М. Лісовий — ректор одного з найстаріших вищих навчальних закладів України — Харківського медичного університету, якому в 2007 р. надано статус національного.

Завдяки роботі В.М. Лісового поширилася наукова та освітня діяльність університету. До його структури увійшли Науково-дослідний інститут гігієни праці та професійних захворювань, Науково-практичний медичний центр, Український науково-практичний медичний центр акушерства, гінекології та репродуктології й Медичний коледж. Відкрито Стоματοлогічний університетський центр, засновано Український інститут клінічної генетики, у результаті чого вперше з 50-х років минулого сторіччя з'явилася власна університетська клінічна база на 200 ліжок та відбулося 10 тисяч поліклінічних відвідувань.

Результатом реорганізації В.М. Лісовим педагогічного процесу за п'ять років керівництва університетом стало відкриття двох факультетів по роботі з іноземними студентами та післядипломної освіти. Медичний коледж навчає медичних працівників за спеціальностями «сестринська справа» та «акушерська справа», відкриті відділення підготовки сестер-бакалаврів та сестер-магістрів (з вищою освітою), бакалаврів з лабораторної діагностики. Питома вага іноземних студентів збільшилася з 15 до майже 40 відсотків слухачів з 60 країн світу. ХНМУ став другим ВНЗ України за кількістю іноземних студентів.

В.М. Лісовий — активний громадський діяч. Він виконував обов'язки Головного уролога Харківської області (1998–2005) та Головного уролога Міністерства охорони здоров'я України (2005–2007), його обрано членом

президії Асоціації урологів України, заступником голови Харківського осередку цієї асоціації, він є членом Спеціалізованої вченої ради при Інституті урології АМН України, керівником Навчального науково-виробничого об'єднання ХНМУ «Урологія і нефрологія». В.М. Лісовий — головний редактор двох наукових часописів, член редколегій та редакційних рад 6 центральних фахових та 6 науково-практичних журналів і газет.

У березні 2006 р. В.М. Лісового обрали депутатом Харківської міської ради народних депутатів V скликання, він очолив Постійну депутатську комісію міської ради з охорони здоров'я та соціального захисту. Від січня 2008 р. він радник губернатора Харківської області з соціально-гуманітарних питань.

Багатогранну й плідну діяльність В.М. Лісового відзначено багатьма нагородами. У 1998 р. за вагомий особистий внесок у розвиток охорони здоров'я, впровадження сучасних мето-

дів діагностики й лікування, високий професіоналізм Указом Президента України йому присвоєне високе звання «Заслужений лікар України». Він повний кавалер ордена «За заслуги» (III ст. — 2003 р., II ст. — 2006 р., I ст. — 2009 р.), а також нагороджений Грамотою Верховної Ради України, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною відзнакою Харківської обласної ради «Слобожанська слава», Почесними грамотами Командуючого військовим округом, Міністерства охорони здоров'я України, Харківської облдержадміністрації, Харківської міської ради, знаком Харківського міського голови «За старанність», Золотим знаком Європейської асоціації урологів, багатьма відомчими, громадськими та церковними орденами й медалями. У 2001 та 2002 рр. його визнано лауреатом рейтингу «Харків'янин року».

І.А. Гарагатий, Ж.М. Перцева, Я.С. Белєвцова

Література:

1. Гарагатий І.А. Лісовий Володимир Миколайович / Гарагатий І.А. // Вчені Харківського державного медичного університету. — Харків, 2003. — С. 361–362.
2. Лісовий В.М. Кафедра урології та андрології / В.М. Лісовий // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років. — Х. : ВПЦ «Контраст», 2005. — С. 563–567.
3. Лісовий Володимир Миколайович [до 50-річчя від дня народження] // Урологія. — 2006. — Т. 10, №3. — С. 65–67.
4. Владимир Николаевич Лесовой [к 50-летию со дня рождения] // Экспериментальная і клінічна медицина. — 2006. — №3. — С. 186–188.

**ЛОБОДА
МИХАЙЛО
ВАСИЛЬОВИЧ**
(Нар. 1940 р.)

Лікар-курортолог, громадський діяч. Депутат Верховної Ради України IV скликання (2002–2006), член-кореспондент АМН України (2003), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2006).

М.В. Лобода народився 7 вересня 1940 р. в с. Пристайлово Лебединського району Сумської області. У 1963 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Трудову діяльність розпочав дільничним лікарем-педіатром Лебединської центральної районної лікарні, згодом був там же заступником головного лікаря. Від 1966 по 1973 р. — аспірант і асистент кафедри госпітальної педіатрії Харківського медичного інституту.

У 1973 р. М.В. Лободу призначили заступником начальника, а пізніше — начальником головного управління Міністерства охорони здоров'я УРСР. З 1987 р. протягом 5 років очолював Українську республіканську раду з управління курортами профспілок. Від 1992 р. він — голова правління ЗАТ «Укрпрофоздоровниця».

М.В. Лобода — народний депутат України ІV скликання (2002–2006 рр.), від 2006 р. — Президент Всеукраїнської асоціації фізіотерапевтів та куртологів.

Основні напрямки наукової діяльності — наукове опрацювання раннього відновного лікування із застосуванням фізичних факторів; вивчення механізму впливу на організм хворих природних і преформованих фізичних чинників; визначення потреби населення України в санаторно-курортному оздоровленні та лікуванні; розроблення заходів щодо проведення організації санаторно-курортної допомоги дітям, у тому числі хворим на туберкульоз; розроблення принципів організації санаторно-курортної допомоги; раціональне використання природних лікувальних ресур-

сів України; наукове обґрунтування медичної реабілітації дітей, вражених унаслідок Чорнобильської катастрофи.

М.В. Лобода — автор понад 150 наукових праць, у тому числі 15 монографій. Серед них «Восстановительное лечение детей с частыми, рецидивирующими заболеваниями органов дыхания» (2002), «Медицинская реабилитация в педиатрии» (2004), «Бальнеотерапия в кардиологии» (2005), «Лечебные грязи (пылоиды) Украины» в 2 частях (2006–2007). Він підготував 7 докторів та 10 кандидатів медичних наук.

У 2003 р. М.В. Лободу обрали членом-кореспондентом АМН України, у 2006 р. він став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки. Він голова Проблемної комісії «Санаторно-курортна реабілітація» при Вченій медичній раді Академії медичних наук України та МОЗ України, заступник голови експертної ради ВАК України, член редколегій ряду науково-практичних медичних журналів.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Політикум України / за ред. В. Литвина. — К. : Вид. дім «Україна», 2006.
2. Академія медичних наук України / упорядник О.В. Пирогов. — К. : Академпрес, 2007.

**ЛУПАЛЬЦОВ
ВОЛОДИМИР
ІВАНОВИЧ**
(Нар. 1939 р.)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії УРСР (1989), заслужений діяч науки і техніки України (1995), член-кореспондент АМН України (2003).

В.І. Лупальцов народився у вересні 1939 р. у с. Олексіївці Харківської області. У 1964 р. закінчив педіатричний факультет Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет). Після закінчення інституту протягом 3 років працював хірургом в Орільській дільничній лікарні Лозівського району Харківської області, а в 1962 р. вступив до аспірантури в Харківський НДІ загальної і невідкладної хірургії, де працював під керівництвом академіка О.О. Шалімова. Захистив кандидатську дисертацію, почав працювати на кафедрі госпітальної хі-

рургії ХМІ спочатку асистентом (1970–1975), потім доцентом (1975–1983).

Від серпня 1983 р. В.І. Лупальцов очолив кафедру хірургічних хвороб Харківського державного медичного інституту. Він впровадив у клінічну практику сучасні хірургічні втручання: органозберігаючі операції на шлунку й дванадцятипалій кишці, панкреатодуоденальну резекцію, радикальні й реконструктивні операції на жовчних шляхах, стравоході, кишечнику та ін. У клініці широко впроваджені різні методи лікування хворих з гнійною хірургічною інфекцією, малоінвазивні методи лікування захворювань черевної порожнини. За цикл робіт, присвячених вивченню проблем гострого панкреатиту та його лікуванню В.І. Лупальцову разом із групою вчених України в 1989 р. була присуджена Державна премія УРСР. У 1995 р. він отримав почесне звання заслуженого діяча науки і техніки України. Володимир Іванович — автор понад 300 наукових праць, має 9 авторських свідоцтв і патентів на винахід СРСР і України. Під його керівництвом захищено 8 кандидатських і 1 докторська дисертація. Він написав розділи в монографіях «Невідкладна хірургія черевної порожнини», «Клінічна фармакологія».

Література:

1. Лях О.А. Лупальцов Володимир Іванович / О.А. Лях // Вчені Харківського державного медичного університету. — Харків, 2003. — С. 363–365.
2. Милосердие длиною в жизнь. Владимир Иванович Лупальцов. — Харьков, 2009. — 72 с. (Сер. «Ученые-хирурги»).

В.І. Лупальцов має активну життєву позицію, зараз є членом правління Українського та Харківського обласного товариства хірургів, членом редакційної ради журналу «Клінічна хірургія», Асоціації хірургів ім. М.І. Пирогова та дійсним членом Міжнародної організації «Асоціація хірургів-гепатологів». Велику суспільну роботу він виконує як голова Харківського обласного відділення Фонду миру України.

В.І. Лупальцов обраний членом-кореспондентом АМН України (2003), академіком АН вищої школи України (2001). За особистий внесок у розвиток медичної освіти й науки, за багаторічну добросовісну працю його нагородили медаллю «За доблестний труд», орденом «За заслуги» III і II ступеня, багатьма іншими відзнаками. У 2008 р. Американський біографічний інститут надав йому звання лауреата міжнародних нагород «За життєві досягнення у хірургії». Він «Людина року — 2008», того ж року його обрали на почесну посаду заступника директора Досліджувальної асоціації американського біографічного інституту.

Ж.М. Перцева

**МАЛАЯ
ЛЮБОВ
ТРОХИМІВНА**
(1919–2003)

Лікар-кардіолог. Герой Соціалістичної Праці (1979), Герой України (1999), дійсний член АМН СРСР (1974), Російської АМН (1991), Національної АН (1992) та АМН (1993) України, лауреат Державної премії СРСР (1980), Державної премії України (2003), заслужений діяч науки УРСР (1968), директор Науково-дослідного інституту терапії (1986–2003), Почесний громадянин м. Харкова (1999).

Л.Т. Малая народилася 13 січня 1919 р. в сім'ї селянина в селі Копани Оріхівського району Запорізької області. У 1938 р. закінчила лікувальний факультет 1-го Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет). Після закінчення

інституту працювала лікарем амбулаторії та лікарні с. Петровеньки Іванківського району Луганської області.

З перших днів Великої Вітчизняної війни перебувала в лавах Радянської Армії. За цей час проявила себе як здібний організатор і знаючий спеціаліст. Вона пройшла шлях від заступника начальника сортувального шпиталю з адміністративно-медичної частини до заступника начальника лікувального відділу Харківського військового округу, якому були підпорядковані 8 областей України.

Після демобілізації в 1946 р. Л.Т. Малаєва вступила до клінічної ординатури на кафедру госпітальної терапії ХМІ. З того часу все її життя було пов'язане з Харківським медичним інститутом, згодом університетом, де вона пройшла шлях від асистента до професора (1955), завідувача кафедри (від 1955), декана лікувального факультету (1956–1958). У 1950 р. захистила кандидатську дисертацію «Туберкулодіагностика в клініці внутрішніх болезней», а в 1954 р. — докторську «Об изменениях сердечно-сосудистой системы при туберкулезе».

Плідна науково-дослідна діяльність Л.Т. Малої була присвячена дослідженням найбільш актуальних проблем клінічної кардіології, зокрема, вивченню причин виникнення, механізмів розвитку, ранньої діагностики й лікування гіпертонічної хвороби, атеросклерозу, ішемічної хвороби серця, інфаркту міокарда та особливо хронічної недостатності кровообігу. Велику увагу вона приділяла дослідженню атеросклерозу на рівні ліпідного спектра, нейрогуморальних, генетичних, імунологічних факторів атерогенезу. Сучасні методи діагностики у сполученні з результатами біохімічних дослідів дозволили визначити оптимальні показники для лікування гіпертонічної хвороби, стенокардії, інфаркту міокарда, порушень серцевого ритму, серцевої недостатності.

Відмінні організаторські здібності, наукова далекоглядність дозволили Л.Т. Малій уперше в Україні створити в Харкові систему поетапного лікування хворих на інфаркт міокарда, зокрема, мережу спеціалізованих кардіологічних

відділень із блоками інтенсивної терапії, відділеннями реабілітації та санаторно-курортної реабілітації. З ініціативи Л.Т. Малої в 27-й клінічній лікарні м. Харкова вперше в Україні відкрито спеціалізоване інфарктне відділення з блоком інтенсивної терапії. У 1962 р. Любов Трохимівна стала науковим керівником відкритої при кафедрі Проблемної кардіологічної лабораторії з вивчення артеріальної гіпертонії, атеросклерозу та ішемічної хвороби серця.

Завдяки зусиллям вченої в 1981 р. на базі цієї лабораторії була відкрита філія Київського НДІ кардіології ім. академіка М.Д. Стражеска, директором якої вона стала. У 1986 р. на основі філії був створений єдиний в Україні Науково-дослідний інститут терапії, фундактором і беззмінним директором якого й була Л.Т. Малаєва до кінця свого життя. Період її директорства став часом кардинальних змін, які піднесли Інститут терапії АМН України на якісно новий ступінь. Додатково до питань кардіології тут почали активно розроблятися проблеми пульмонології, гастроентерології, нефрології, питання клінічної фармакології, профілактики серцево-судинних захворювань тощо.

Важливою частиною наукових досліджень стало вивчення епідеміології і можливостей запобігання захворюванням внутрішніх органів. Кафедра стала першою в Україні базою, що співпрацює зі Всесвітньою організацією охорони здоров'я. За керівництвом Л.Т. Малої кафедра шпитальної терапії та Інститут терапії були залучені до міжнародних багаточентрових досліджень лікарських засобів.

Л.Т. Малаєва — автор понад 600 наукових робіт, 26 монографій. Під її керівництвом виконано 38 докторських та 187 кандидатських дисертацій. Перу Л.Т. Малої належать такі фундаментальні праці, як «Рак легенів», «Мікроциркуляція в кардіології», «Ішемічна хвороба серця у молодих», «Інфаркт міокарда», «Хронічна недостатність кровообігу», «Ритми серця». Двічі її нагороджували премією ім. академіка М.Д. Стражеска й грамотою ім. С.І. Вавилова.

За видатні успіхи в розвитку вітчизняної медичної науки Л.Т. Малій присвоєне почесне звання «Заслужений діяч науки УРСР» (1968), її обрали дійсним членом Академії наук СРСР (1974), Російської АМН (1991), Національної АН (1992) України та АМН (1993) України. Вона стала лауреатом Державної премії СРСР (1980) та України (2003, посмертно). У 1999 р. її обрали Почесним громадянином м. Харкова.

Л.Т. Малая була членом Міжнародної асоціації інтерністів (1977 р.), Міжнародного товариства з кардіоваскулярної фармакотерапії (з 1993 р.), Міжнародного товариства з артеріальної гіпертензії (з 1997 р.). Міжнародний біографічний центр (Кембрідж, Велика Британія) у 1998 р. включив її у видання «2000 видатних вчених ХХ століття». Її обирали головою Харківського медичного товариства, Харківського обласного наукового товариства терапевтів, заступником голови Українського товариства терапевтів і кардіологів. Л.Т. Малая — активний учасник усіх з'їздів терапевтів та кардіологів

України й СРСР, була головою Х з'їзду терапевтів України, президентом Національного конгресу кардіологів України (2000 р.). Вона 39 разів виступала з науковими доповідями на європейських та міжнародних конгресах інтерністів та кардіологів.

За великі заслуги в розвитку народної охорони здоров'я, багаторічну плідну науково-педагогічну діяльність Л.Т. Малій у 1979 р. надано звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна та медалі «Золота Зірка», а в 1999 р. — Героя України з врученням ордена Держави. Нагороджена вона також орденами Леніна (1979 р.), Трудового Червоного Прапора (1960 р.), Великої Вітчизняної війни II ступеня (1985 р.), Богдана Хмельницького III ступеня (1995 р.), Ярослава Мудрого V ступеня (1998 р.) та багатьма медалями, у тому числі Золотою медаллю Польської академії медицини (1999 р.).

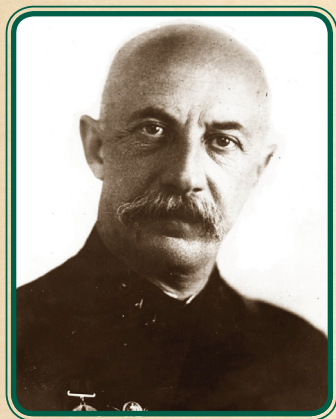
Померла Л.Т. Малая 14 квітня 2003 р. у Харкові.

П.Г. Кравчун, О.С. Овчиннікова

Література:

1. Малая Л.Т. 60 лет научно-педагогической, лечебной и общественной деятельности: библиография. — Харьков : РИП «Оригинал», 1998. — 144 с.
2. Кравчун П.Г. Малая Любовь Трохимівна / П.Г. Кравчун, І.К. Латогуз, М.А. Власенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 366–368.
3. Малая Любовь Трохимівна // Національна академія наук України. Персональний склад 1918–2003. — К. : Фенікс, 2003. — С. 55.
4. Ларьков Н. Все остается людям / Н. Ларьков. — Харьков : Консул, 2004. — 180 с.
5. Малая Л.Т. Моя военная судьба / Л.Т. Малая // Вища медична школа Харківщини в роки Великої Вітчизняної війни. — Х. : ВПЦ «Контраст». — 2005. — С. 17–21.

**МАНДРИКА
ПЕТРО
ВАСИЛЬОВИЧ**
(1884–1943)

Хірург-клініцист. Начальник Центрального військового шпиталю Народного Комісаріату оборони (1919–1943).

П.В. Мандрика народився 26 червня (8 липня) 1884 р. у Самарській губернії в родині міщанина (за паспортом — 10 липня 1884 р.)

У 1910 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Відтоді протягом чотирьох років працював земським лікарем у слободі Миколаївка Валуйського повіту Воронежської губернії (нині Белгородська обл.).

У роки першої світової війни П.В. Мандрика служив молодшим ординатором 86-го санітарного потяга (1914–1915), згодом — ординатором у шпиталях Москви (1916–1918).

Усе подальше життя П.В. Мандрики було пов'язане із Центральним військовим шпиталем, заснованим 17 травня 1919 р. у Москві за вказівкою В. І. Леніна, який має свою довгу історію. Він почав працювати як Перший терапевтичний шпиталь Червоного Хреста на 50 ліжок, а нині це Центральний військовий клінічний шпиталь ім. П.В. Мандрики, який в ньому пройшов шлях від хірурга до начальника

(1923 р.). На цій посаді П. В. Мандрика працював 20 років — до кінця свого життя. Одночасно він був головним хірургом шпиталю.

У 1927 р. П. В. Мандрика перебував у відрядженні до Берліну й Парижу; у 1935 р. брав участь у з'їзді військових лікарів у Брюсселі; у кінці 1935 р. — на початку 1936 р. був членом радянської делегації на X Всесвітньому з'їзді хірургів у Каїрі (Єгипет). У цей період йому надали військове звання дивізійного лікаря. У 1937 р. його нагородили орденом Червоної Зірки. На початку війни, у жовтні 1941 р., П. В. Мандрика організував евакуацію шпиталю до м. Куйбишева, потім далі, до Свердловська, але вже в січні 1942 р. разом із шпиталем він повернувся до Москви.

П.В. Мандрика був членом Російського хірургічного товариства (від 1927 р.). З текстів виступів, демонстрацій і доповідей на засіданнях товариства можна зробити висновок щодо пріоритету наукових проблем, які його цікавили. Це хірургічне лікування хвороб сечового міхура, шлунково-кишкового тракту, гінекології. Найбільш важливою стала його робота «К вопросу о полном удалении мочевого пузыря при раке».

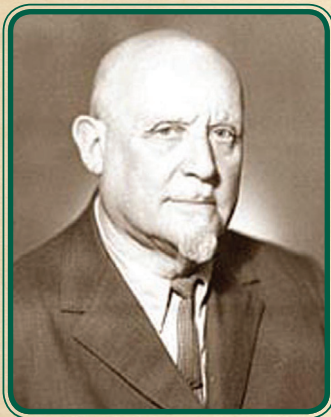
Відповідно до статуту шпиталю, де працював П.В. Мандрика, він був особистим лікарем усіх народних комісарів оборони країни, лікував М.В. Фрунзе, К.О. Ворошилова, С.К. Тимошенка, Й.В. Сталіна. Серед його пацієнтів були начальники Польового штабу Реввійськради, Штабу РСЧА та Генерального штабу. Усі вони свідчили не тільки про значну професійну майстерність Петра Васильовича, але й про властиві йому високі моральні якості.

Помер П.В. Мандрика 8 квітня 1943 р., похований у Москві. Вже 18 квітня того року Центральному військовому шпиталю Народного комісаріату оборони було присвоєно ім'я Петра Васильовича Мандрики. Через рік шпиталь нагородили орденом Червоного Прапора.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева, А.В. Раєнко

Література:

1. Мандрика П. В. [Некролог] // Красная звезда. — 1943. — №54. — 10 апреля. — С. 4.
2. Мандрика Петр Васильевич // Советская Военная Энциклопедия. — М., 1978. — Т. 5. — С. 114.
3. Мандрика Петр Васильевич // Военный энциклопедический словарь. — М., 1983. — С. 421.

**МЕРКОВ
АРКАДІЙ
МИХАЙЛОВИЧ**
(1899–1971)

Вчений у галузі медичної статистики. Завідувач Вінницького окружного відділу охорони здоров'я (1924–1929), начальник відділу медичної статистики МОЗ СРСР (1943–1949). Закінчив Харківський медичний інститут (тепер Харківський національний медичний університет) у 1923 р. й почав завідувати Старобільським, потім Вінницьким окружним відділом охорони здоров'я (1924–1929). У 1934 р. став завідувачем кафедри соціальної гігієни Харківського медичного інститу-

ту, а пізніше — кафедри організації охорони здоров'я Харківського інституту удосконалення лікарів; одночасно завідував відділом соціальної патології злоякісних новоутворень Українського онкологічного інституту (1929–1941). Від 1943 по 1949 р. був начальником відділу медичної статистики МОЗ СРСР й одночасно завідувачем кафедри санітарної статистики ЦІУ, потім до 1963 р. завідував відділом статистики здоров'я населення Інституту організації охорони здоров'я та історії медицини ім. М.О. Сімашка.

Вчений опублікував понад 170 наукових праць, з них 23 монографічного характеру з питань теорії, методики та історії санітарної статистики, зокрема з демографічної статистики захворюваності, статистики охорони здоров'я, соціальної гігієни та організації охорони здоров'я.

Він започаткував та організував радянську онкологічну статистику, яка вивчала захворюваність на рак та смертність від нього, розробив принципи вибіркового методу вивчення загальної захворюваності населення, створив школу медиків-демографів, удосконалив методики санітарно-демографічного аналізу стану здоров'я населення. Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора та медалями.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Бедный М.С. Памяти Аркадия Михайловича Меркова / М.С. Бедный // Советское здравоохранение. — 1972. — №3. — С. 83.
2. Бедный М.С. Мерков Аркадий Михайлович / М.С. Бедный // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1981. — Т. 15. — С. 229–230.

**МЕРКУЛОВ
ІВАН
ЙОСИПОВИЧ**
(1897–1981)

Офтальмолог. Член-кореспондент АМН СРСР (1946), заслужений діяч науки УРСР (1956), директор Українського НДІ офтальмології ім. Л.Л. Гіршмана (1946–1964).

І.Й. Меркулов народився 1 липня 1897 р. У 1921 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) і був залишений у клінічній ординатурі на кафедрі очних хвороб. З 1925 р. — асистент, з 1932 р. — доцент, з 1936 р. — завідувач кафедри очних хвороб 2-го Харківського медичного інституту. У 1940 р. захистив докторську дисертацію.

У 1941 р. під час евакуації був професором кафедри очних хвороб Киргизького медичного інституту. Після повернення до Харкова став завідувачем кафедри офтальмології Українського інституту вдосконалення лікарів, яку

Література:

1. Миллер И. Меркулов Иван Иосифович / И. Миллер // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1960. — Т. 17. — Стб. 1181.
2. Меркулов Иван Йосипович // УРЕ. — 1962. — Т. 9. — С. 67.
3. Иван Иосифович Меркулов К 70-летию со дня рождения // Офтальмологический журнал. — 1967. — №6. — С. 469–470.

очолював до 1973 р. Водночас з 1946 по 1964 р. був директором Українського НДІ офтальмології ім. Л.Л. Гіршмана. У 1946 р. його обрали членом-кореспондентом АМН СРСР, у 1956 р. надали звання заслуженого діяча науки УРСР, у 1976 р. обрали членом нейроофтальмологічної секції Світової федерації неврологів у Женеві.

Провідне місце в науковій діяльності проф. І.Й. Меркулова належало нейроофтальмології. Ще в 1939 р. академік М.Н. Бурденко назвав його провідним нейроофтальмологом країни. І.Й. Меркулов вивчив і описав офтальмологічну симптоматику при пухлинах і абсцесах головного мозку, при травматичних, інфекційних і судинних захворюваннях центральної нервової системи. Він написав глави про патологію зоровонервового та очного апаратів у п'яти томному посібнику з очних хвороб, опублікував понад 150 робіт і 6 монографій. Уперше завдяки його ініціативі та за його редакцією видано 12 томів збірника «Вопросы нейроофтальмологии». За його керівництвом виконано 40 кандидатських і докторських дисертацій.

Неодноразово його обирали депутатом Харківської обласної ради, він був членом правління Українського офтальмологічного товариства, редакційної колегії «Офтальмологического журнала» і «Вестника офтальмологии». З 1949 по 1973 р. — беззмінний голова Харківського обласного наукового офтальмологічного товариства.

Помер І.Й. Меркулов у Харкові 22 лютого 1981 р.

А.М. Мірошнікова, З.П. Петрова

**МЕЧНИКОВ
ІЛЛЯ
ІЛІЧ**
(1845–1916)

Засновник імунології, біолог, ембріолог, мікробіолог, патолог. Лауреат Нобелівської премії, почесний академік Російської академії наук.

Народився 15 травня 1845 р. у с. Іванівці Куп'янського повіту Харківської губернії в родині дрібного поміщика. П'ятнадцятирічним гімназистом, вирішивши присвятити своє життя науковій роботі з вивчення нижчих ступенів тваринного світу, І.І. Мечников почав шукати можливості розпочати дослідження в університеті. Він зустрів розуміння з боку молодого викладача фізіології медичного факультету І.П. Щелкова, який погодився давати юнакові приватні уроки. Під час навчання у І.П. Щелкова на медичному факультеті І.І. Мечников вступив у 1862 р. на природничий відділ фізико-математичного факультету Харківського університету, але після першого курсу перевівся у вільнослухачі. Протягом року він напружено працював над самостійним вивченням усіх предметів трьох курсів, склав іспити екстерном і в 1864 р. одержав диплом. Протягом усього цього періоду він продовжив свою роботу у фізіологічній лабораторії медичного факультету під керівництвом професора І.П. Щелкова. У цій лабораторії І.І. Мечников набув навички постановки та проведення експериментів, перейняв

у І.П. Щелкова методики мікроскопічних досліджень, що дозволило йому почати працювати самостійно.

У кінці життя, уже будучи всесвітньо відомим вченим, Нобелівським лауреатом, І.І. Мечников із вдячністю згадував професора медичного факультету Харківського університету І.П. Щелкова як свого вчителя.

У 1867 р. І.І. Мечников захистив дисертацію на ступінь доктора зоології і з 1870 до 1882 р. працював професором зоології в Новоросійському університеті в Одесі. У 1886 р. І.І. Мечников разом з М.Ф. Гамалією організували бактеріологічну станцію в Одесі, де було відкрито другий у світі (після паризького) відділ щеплень проти сказу.

У 1887 р. переїхав до Парижа, де Л. Пастер запропонував йому завідувати лабораторією. Пізніше, після смерті Пастера, його найближчі співробітники Е. Ру та І.І. Мечников очолили Пастерівський інститут. І.І. Мечников зберіг російське підданство, надавав можливість працювати в своїй лабораторії мікробіологам та епідеміологам з Росії. В його лабораторії працювали майже всі харківські бактеріологи того періоду: С.В. Коршун, В.І. Недригайлов, Д.П. Гриньов, В.І. Савченко.

У 1902 р. І.І. Мечников одержав звання почесного академіка Російської академії наук. Він відкрив внутрішньоклітинне травлення, довів, що це явище широко спостерігається в природі. Ідея про внутрішньоклітинне травлення, пов'язана з вченням Ч. Дарвіна про еволюцію, була основною в роботі І.І. Мечникова з проблем патології. У 1892 р. він написав «Лекції о сравнительной патологии воспаления», де розкрив нову теорію запалення як активної захисної реакції організму проти патогенних бактерій.

У 1900 р. в книзі «Невосприимчивость в инфекционных болезнях» І.І. Мечников розробив вчення про імунітет та став засновником нової науки — імунології. Він відкрив, що рухливі клітини — «фагоцити» — виконують функції захисту організму від патогенних мікробів. За створення теорії імунітету в 1908 р. І.І. Мечников та П. Ерліх, прибічник гумо-

ральної теорії, були удостоєні найвищої світової наукової нагороди — Нобелівської премії. В останні роки життя І.І. Мечников працював над проблемою довголіття. Проблему старості та смерті він розглядав на загальнофілософському рівні не тільки як біолог, але й як великий гуманіст. Він сподівався, що наука

зуміє домогтися нормальної тривалості життя (приблизно 150 років).

Його ім'я надано університетам, науководослідним установам. Харківський НДІ мікробіології та імунології також носить ім'я великого вченого І.І. Мечникова.

Помер вчений 15 липня 1916 р. у Парижі.

В.М. Лисовий, З.П. Петрова

Література:

1. Мечников Ілля Ільич // БМЭ. — 1-е изд. — Т. 18. — М., 1931. — Стб. 40–45; 2-е изд. — М., 1960. — Т. 18. — Стб. 233–238; 3-е изд. — Т. 15. — М., 1981. — Стб. 130–132.
2. Могилевский Б. Ілля Ільич Мечников / Б. Могилевский. — М., 1958. — 296 с.
3. Фролов В.А. Опередивший время / В.А. Фролов. — М.: Советская Россия, 1980. — 272 с.
4. Петрова З.П. Мечников Ілля Ільич / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 440–442.

**МИКИТЕНКО
ІВАН
КІНДРАТОВИЧ**
(1897–1937)

Лікар, письменник, громадський діяч. Член Центрального Виконавчого Комітету УРСР (1931).

І.К. Микитенко народився 25 серпня (6 вересня) 1897 р. в с. Рівне Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (нині Кіровоградська обл.) в родині селянина-середняка. Допитливий хлопчина з дитинства полюбив книги. Щоб заробити гроші для їх купівлі, наймався працювати в панську економію. Після закінчення 2-класної сільської школи 13-річний підліток вступив до Херсонського військовофельдшерського училища, закінчив його на-

передодні Першої світової війни й пішов на фронт, де брав активну участь у роботі революційних полкових комітетів.

У перші роки після Жовтневої революції працював на селі, за його активною участю на сільській сцені ставили п'єси з української та російської класики, а також твори, написані ним самим.

У 1922 р. вступив до Одеського медичного інституту, але не полишав письменництва і того ж року почав друкуватися. Брав активну участь у літературному житті міста разом з поетами Багрицьким, Кірсановим та іншими. У 1926 р. переїхав до Харкова, де закінчив медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) і отримав диплом лікаря. Однак літературно-творча діяльність уже стала його основним покликанням. За недовгий час він видає повісті «На сонячних гонах» (1926) про життя на селі, «Вуркагани» (1928), роман «Ранок» (1933) про долі безпритульних, їх перевиховання в дитячій трудовій колонії. Проте найбільше талант І.К. Микитенка розкрився в драматургії. Широке визнання отримала соціальна драма «Диктатура» (1929), ліричні комедії з життя студентства та робітничої молоді «Світліть нам, зорі!» (1930) і «Дівчата нашої країни» (1933).

Починаючи з 1930 р., українські столичні й периферійні театри будували свій сучасний

репертуар в основному на п'есах декількох авторів, серед яких найбільш популярним був І.К. Микитенко. Він брав активну участь у літературному житті України та СРСР. У 1931 р. його обрали членом Центрального Виконавчого Комітету УРСР, у 1934 р. — секретарем правління Спілки письменників УРСР. Того ж року він увійшов до складу делегації українських письменників на 1-му Всесоюзному з'їзді письменників. М. Горький доручив йому головування на першому пленарному засіданні з'їзду. На шостому засіданні І.К. Микитенко виступав з доповіддю, в якій закликав письменників створювати й сатиричні твори, бо, як він казав, «класс победителей имеет право на уничтожающий смех, на смех

сатирический в такой же мере, как и на смех жизнерадостный». Уже після з'їзду він написав п'єсу «Соло на флейте», яка викривала кар'єризм, пристосуванство, політичне інтриганство.

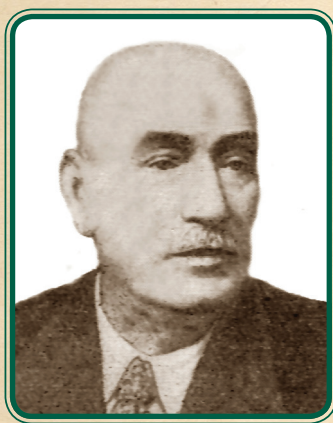
І.К. Микитенко був учасником багатьох міжнародних зустрічей на захист культури й миру. У 1935 й 1937 рр. брав участь у Всесвітніх антифашистських конгресах захисту культури, його обрали членом Міжнародного бюро боротьби проти фашизму.

У 1937 р. І.К. Микитенка було репресовано, 4 жовтня того ж року він був розстріляний. Реабілітований посмертно.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Сиротюк М.І. Іван Микитенко. Життя і творчість / М.І. Сиротюк. — К., 1959.
2. Кисельов Й. Іван Микитенко / Й. Кисельов // Перші заспівувачі. — К., 1964.
3. Новиченко Л.Н. Микитенко Іван Кондратьєвич / Л.Н. Новиченко // КЛЭ. — М., 1967. — Т. 4. — С. 826–827.
4. Ищук А. Жить — значит бороться / А. Ищук // Красное знамя. — 1967. — Сентябрь.

**МИРОТВОРЦЕВ
СЕРГІЙ
РОМАНОВИЧ**
(1878–1949)

Хірург-клініцист. Заслужений діяч науки РРФСР (1935), дійсний член АМН СРСР (1945), ректор Саратовського державного медичного інституту (1922–1928).

С.Р. Миротворцев народився 16(29) травня 1878 р. у станиці Усть-Медведецькій, що на

Дону (нині м. Серафимович Волгоградської обл.). У 1903 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (тепер Харківський національний медичний університет). Був нагороджений двома золотими медалями за студентські роботи «Сосуды и нервы сухожилий стопы человека» та «Вывихи костей запястья», що були виконані разом зі студентом В.П. Воробйовим (у подальшому академіком, видатним вченим-анатомом).

Під час російсько-японської війни провів 11 місяців в осадженому Порт-Артурі й залишився там з пораненими, які потрапили в полон до японців. З 1905 по 1914 р. працював у ВМА спочатку під керівництвом С.П. Федорова, потім протягом 9 років виконував обов'язки асистента, ст. асистента, приват-доцента у В.А. Опеля. За цей період написав понад 40 робіт, серед яких на найбільшу увагу заслуговують праці з пересадження сечівника в кишку, саркоми трубчатих кісток, оперативного лікування пухлин кишечника. Тоді ж він захистив докторську дисертацію.

У березні 1914 р. С.Р. Миротворцева обрано професором кафедри загальної хірургії, а потім ректором Саратовського університету (1922–1928), але з початку першої світової війни він добровільно пішов на фронт, де проводив велику лікувальну роботу як головний хірург-консультант Південно-Західного, а згодом — Кавказького фронтів.

Після лютневої революції 1917 р. С.Р. Миротворцев повернувся до Саратова й керування хірургічною клінікою, якою завідував протягом 35 років до кінця свого життя. У Саратові він розгорнув широку наукову діяльність, створив свою хірургічну школу. За період до початку Другої світової війни опублікував 226 робіт наукового та публіцистичного характеру. Значний інтерес становлять праці, що стосуються урологічних проблем: симптоматики й діагностики підковоподібної нирки, сифілісу нирки, лікування стриктур уретри тощо. Разом зі своїми учнями він підготував і в 1940 р. надрукував капітальне керівництво «Материалы по военно-полевой хирургии». У 1935 р. отримав почесне звання «Заслуженный діяч науки РСФСР».

Початок війни застав С.Р. Миротворцева в Сталінграді, де він очолював Державну експертну комісію в медичному інституті. Сергій Романович направив до Генерального штабу армії телеграму з проханням використати його великий досвід чотирьох воєн у боротьбі з фашистськими загарбниками. Його призначили головним хірургом евакошпиталів м. Саратова та Саратовської області. Під час війни він проводив велику організаційну роботу зі створення евакошпиталів, навчання лікарів основам практичної хірургії,

створення найкращих умов для лікування поранених. За цей період він прочитав понад 150 докладів з різних питань військово-польової хірургії на конференціях, з'їздах лікарів, пленумах шпитальної ради Наркомату охорони здоров'я СРСР в Москві та різних містах Поволжя. Це, без сумніву, сприяло підвищенню ефективності лікування поранених в евакошпиталях, скорішому поверненню їх на фронт. У практичній діяльності С.Р. Миротворцева як хірурга треба відмітити запропонований ним метод використання гемостатичних властивостей кетгуту для місцевого припинення кровотеч із паренхіматозних органів і синусів твердої мозкової оболонки. Невдовзі після закінчення Великої Вітчизняної війни в Москві відбувся 25-й Всесоюзний з'їзд хірургів, який проаналізував і узагальнив величезний досвід радянських лікарів у справі лікування поранених у період війни. С.Р. Миротворцева одноголосно обрали заступником голови з'їзду. У 1945 р. він став академіком АМН СРСР. Його нагороджено орденами Трудового Червоного Прапора та Червоної Зірки, а також медалями.

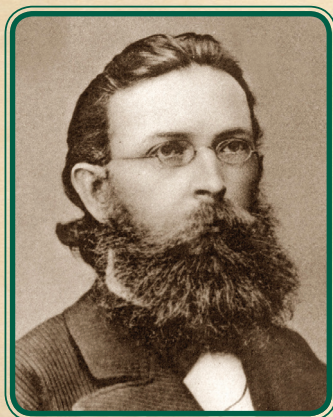
На виняткову увагу заслуговує опублікована після смерті С.Р. Миротворцева його книга «Страницы жизни», в якій міститься багато цінних думок щодо деонтології, побудови педагогічного процесу в медичних ВНЗ, підготовки наукових працівників, створення наукових праць тощо. Помер С.Р. Миротворцев 4 травня 1949 р. в Саратові. Його ім'я присвоєне кафедрі факультетської хірургії Саратовського медінституту та вулиці в Саратові.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Захаров А. Сергей Романович Миротворцев / А. Захаров // Военная хирургия. — 1955. — Т. 75, №8. — С. 157.
2. Пытель А.Я. Сергей Романович Миротворцев [к 100-летию со дня рождения] / А.Я. Пытель // Урология и нефрология. — 1978. — №2. — С. 66.
3. Шиловцев С.П. Миротворцев Сергей Романович / С.П. Шиловцев // БМЭ. — 3-е изд. — М, 1981. — Т. 15. — С. 943–944.

**МОРОЗОВ
ПАВЛО
ІВАНОВИЧ**
(1846–1927)

Топографоанатом. Заслужений професор, директор Київського жіночого медичного інституту (1916–1919), ректор Київського університету (1919).

П.І. Морозов народився 16 (28) серпня 1846 р. Навчався в Харківському університеті на фізико-математичному факультеті, через 2 роки перейшов на медичний (нині Харківський національний медичний університет), який і закінчив у 1872 р. з відзнакою.

Протягом 5 років (1872–1877) був помічником прозектора при університетській кафедрі анатомії, за цей час захистив докторську дисертацію, і в 1877 р. за представленням проф. В.Ф. Грубе його обрали штатним доцентом із хірургії та топографічної анатомії. Того ж року, з початком війни з Туреччиною, його відрядили від медичного факультету Харківського університету в Дунайську діючу армію, де він працював ординатором і хірургом-консультантом у тимчасових воєнних шпиталях разом із проф. М.В. Скліфосовським.

Повернувшись до університету з театру воєнних дій, П.І. Морозов читав лекції з воєнопольової хірургії й топографічної анатомії на кафедрі оперативної хірургії з топографічною анатомією на медичному факультеті Харківського університету, де 2 роки виконував обов'язки професора (1884–1885).

У 1886 р. за рекомендацією проф. М.В. Скліфосовського був переведений на таку ж кафедру в Київський університет Святого Володимира, де він працював ординатором, а згодом — заслуженим професором. У період 1906–1910 рр. був проректором цього університету, у 1919 р. деякий час — ректором університету.

Він підготував посібник для учнів і молодих початківців-лікарів «Основы оперативной хирургии и топографической анатомии» з багатьма малюнками. Окрім питань, пов'язаних з топографічною анатомією, П.І. Морозов розробляв теми, пов'язані з військово-польовою хірургією, власне, війною. У 1892 р. він виступив в університеті із актовою промовою «Гуманные требования войны» і публічною лекцією на користь голодуючих «Война, ее орудие и жертвы». Є в нього й праці, присвячені питанням судової медицини.

Протягом усього життя П. І. Морозов відрізнявся активною громадською діяльністю. Він виступив активним учасником шести Пироговських з'їздів, шостий (1896) з них він організував і був його головою. У 1908 р. за пропозицією Товариства трудової допомоги для інтелігентних жінок у м. Києві організував Самаритські жіночі курси для фельдшерниць, де протягом 11 років був директором і викладачем. У 1906–1907 р. він виступав головним організатором медичного відділення при Вищих жіночих курсах (згодом Київський жіночий медичний інститут) у м. Києві, від 1916 р. був директором цього відділення до його злиття з медичним факультетом університету Святого Володимира в 1920 р., де його обрали проректором.

П.І. Морозов був одним із найбільш улюблених і шанованих професорів Київського університету, користувався повагою, довірою студентів і викладачів. Це добре проявилось в його обранні членом дисциплінарного професорського суду. Про нього писали, що він «являв собою одночасно пример и высшей справедливости, и философской мудрости, и чарующей доброты».

У листопаді 1922 р. декретом Укрголовпрофосу П.І. Морозова було звільнено зі складу

штатних професорів Київського медичного інституту. 55 років його життя було віддано педагогічній діяльності.

У 1927 р. П.І. Морозов помер у Києві.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Марьянчик А.П. Памяти профессора П.И. Морозова / А.П. Марьянчик // Вестник хирургии и пограничных областей. — 1927. — Т. 11, кн. 31 — С. 218–222.
2. Макаренко І.М. Морозов Павло Іванович / І.М. Макаренко, І. М. Полякова // Біографічний довідник завідувачих кафедр та професорів Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (1841–2001). — К. : Століття, 2001. — С.108–109.

**МОСКАЛЕНКО
ВІТАЛІЙ
ФЕДОРОВИЧ**
(Нар. 1949 р.)

Терапевт, спеціаліст у галузі соціальної медицини, організації та управління охороною здоров'я. Заслужений лікар УРСР (1977), заслужений діяч науки і техніки України (2007), член-кореспондент АМН України (2002), академік НАМН (2010), член-кореспондент НАПН (2010), міністр охорони здоров'я України (2000–2002), ректор Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця (від 2003 р.).

В.Ф. Москаленко народився 25 січня 1949 р. у м. Кременчуці Полтавської області. Закінчив у 1972 р. лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет). Після дворічної служби в армії працював анестезіологом-реаніматологом (1975–1978 рр.), потім завідувачем інфарктного відділення (1978–1980 рр.) у клінічній лікарні №27 м. Харкова. Захистив кандидатську

дисертацію в 1982 р. під керівництвом академіка А.Т. Малої. У 1980–1990 рр. працював у партійних органах Харкова та області на посаді інструктора, консультанта з питань охорони здоров'я, соціального захисту, медичної освіти й науки. У 1990 р. його призначили проректором з лікувальної роботи Харківського інституту удосконалення лікарів. У 1994 р. він став начальником Головного управління охорони здоров'я та соціальних питань Харківського міськвиконкому. З 1997 р. — заступник міського голови, з 1998 р. — заступник міського голови й начальник Головного управління з гуманітарних і соціальних питань.

У 1998 р. В.Ф. Москаленка призначили заступником, у 1999 р. — першим заступником міністра охорони здоров'я України. З січня 2000 р. до листопада 2002 р. — міністр охорони здоров'я України, з грудня 2002 р. до липня 2003 р. — радник Президента України. У 2003 р. його обрано ректором Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. З 2004 р. він одночасно завідував кафедрою соціальної медицини та охорони здоров'я цього ж університету.

В.Ф. Москаленко — заслужений лікар України (1977 р.), член-кореспондент АМН України (2002 р.), почесний член Польської академії медицини (2005 р.), дійсний член Світової академії медицини Альберта Швейцера (2005 р.), заслужений діяч науки і техніки України (2007 р.). У 2002 р. його обрано віце-президентом Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я та членом Правління Глобального фонду боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією.

В.Ф. Москаленко є членом колегії Національної ради з питань охорони здоров'я при Президенті України (з 2007 р.), Наукової ради

з теоретичної та профілактичної медицини при Президії АМН України (з 2003 р.), Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки (з 2001 р.), колегії МОЗ України (з 1999 р.) тощо. У 2007 р. В.Ф. Москаленка обрано почесним професором Харківського національного медичного університету. Він автор понад 850 наукових праць, у тому числі

33 монографій. Основні напрямки наукової діяльності: соціальна медицина, організація та управління охороною здоров'я, терапія, кардіологія, безпосередньо він є автором понад 20 національних, державних, а також галузевих програм з найважливіших напрямків розвитку охорони здоров'я.

В.М. Лісовий, З.П. Петрова

Література:

1. Циганенко А.Я. Москаленко Віталій Федорович / А.Я. Циганенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 442–443.
2. Москаленко Віталій Федорович. Марафон крізь життя [до 60-річчя з дня народження]. — К., 2009. — 224 с.

**НАВРОЦЬКИЙ
ВАСИЛЬ
КОРНІЙОВИЧ**
(1897–1975)

Гігієніст. Заслужений діяч науки УРСР, дійсний член АМН СРСР (1960), директор Українського інституту праці та професійних захворювань (Харків, 1941–1943).

В.К. Навроцький народився 30 січня (11 лютого) 1897 р. в білоруському селі Дідно (нині Могильовської обл.) в селянській родині. У 1921 р. закінчив Харківську державну медичну академію (нині Харківський національний медичний університет).

Лікарську діяльність В.К. Навроцький почав санітарним інспектором Донецького округу. Крім великої практичної роботи, проводив наукові дослідження умов праці та захворюваності, у результаті чого опублікував низку наукових праць.

У 1921 р. на медичному факультеті Харківського медичного інституту для боротьби з високим рівнем професійної захворюваності та травматизму була створена самостійна кафедра гігієни праці. Одним з перших викладачів цієї кафедри був В.К. Навроцький. Надалі (від 1927 р.) протягом 25 років він працював також в Українському інституті праці та професійних захворювань (Харків), а в 1941–1943 рр. був на посаді директора цього інституту. У період 1944–1972 рр. він очолював кафедру гігієни праці та профзахворювань Українського інституту удосконалення лікарів (нині Харківська медична академія післядипломної освіти).

В.К. Навроцький є широко відомим ученим-гігієністом. Його дослідження з проблем медицини праці мають високу наукову й практичну цінність. Він успішно захистив докторську дисертацію за темою «Гигиена труда и техника безопасности в производстве нитро- и аминокислот бензола» (1939 р.). У 1943 р. отримав учене звання професора.

Основні напрямки наукових досліджень В.К. Навроцького охоплюють низку актуальних проблем медицини праці, зокрема це питання комплексної дії виробничих факторів на здоров'я працюючих, а саме: визначення впливу аноксемічних отрут на організм; дослідження дії хімічних факторів малої інтенсивності на працюючих, зокрема, імунобіологічну реактивність; дослідження з фізіології праці робітників металургійних підприємств

та підземних робочих; вивчення та обґрунтування гігієнічних принципів вентиляції на виробництві та ін. Як учений та педагог вищої медичної школи В.К. Навроцький є автором 149 наукових праць, у тому числі 4 монографій, 5 посібників та підручників з гігієни праці для студентів медичних інститутів. Під його керівництвом підготовлено та успішно захищено 7 докторських і 23 кандидатських дисертації.

В.К. Навроцький — заслужений діяч науки УРСР. У 1948 р. його обрано членом-кореспондентом, а в 1960 р. — дійсним чле-

ном Академії медичних наук СРСР. Понад 20 років він очолював Республіканську комісію АН УРСР з боротьби з силікозом, протягом 17 років — Харківське наукове товариство гігієністів, був членом правління Українського та Всесоюзного наукових товариств гігієністів і санітарних лікарів. В.К. Навроцький працював у редакційних радах журналів «Гигиена труда и профзаболевания» та «Гигиена и санитария».

Помер В.К. Навроцький 6 жовтня 1975 р. у Харкові.

З.П. Петрова

Література:

1. Петрова З.П. Навроцький Василь Корнійович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 443.

2 Сторінки історії санітарно-гігієнічного (медико-профілактичного) факультету ХДМУ. — Х.: Радуга, 2005. — 132 с.

**НАЗАРОВА
ТАМАРА
ОЛЕКСАНДРІВНА**
(1912–1983)

Патофізіолог. Заслужений діяч науки Казахської РСР (1968), депутат Семипалатинських обласної та міської Рад депутатів трудящих, Почесний громадянин м. Семипалатинська, ректор Семипалатинського державного медичного інституту (1963–1974).

Т.О. Назарова народилася 14 (27) квітня 1912 р. в м. Артемівську Донецької області. Навчалася в Артемівській медичній професійній школі, після закінчення якої пра-

цювала акушеркою гінекологічного відділення міської лікарні. Після трьох років роботи вступила до Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет), який закінчила з відзнакою в 1937 р. Після нетривалої роботи педіатром у м. Краснодарі була направлена до Курського медичного інституту на посаду асистента кафедри патологічної фізіології, а в 1939 р. переведена до Хабаровського медичного інституту на аналогічну кафедру.

У 1942 р. Т.О. Назарова захистила кандидатську дисертацію за темою «Анафилактические реакции при воздействии антигена на каротидный синус сенсibilизированных животных» і в 1944 р. разом зі своїм учителем професором А.Н. Гордієнко видала монографію з дуже важливої у роки війни теми — «Травматический шок». У 1945 р. вона очолила кафедру, у 1947 р. отримала вчене звання доцента. У 1955 р. Т.О. Назарову перевели на посаду завідувача кафедри патологічної фізіології Семипалатинського медичного інституту, яку вона суміщала з посадою декана лікувального факультету (1956–1958), а пізніше — заступника директора з наукової роботи (1958–1963). Докторську дисертацію за темою «Материалы к вопросу об участии

интероцептивных механизмов в шоковых реакциях» Т.О. Назарова захистила в 1957 р. в Академії наук УРСР. У 1960 р. їй присвоєно вчене звання професора, а у 1963 р. призначено ректором Семипалатинського державного медичного інституту. На цій посаді вона працювала до 1974 р., після чого до 1983 р. продовжувала очолювати кафедру патологічної фізіології.

Наукову роботу Т.О. Назарова розпочала ще тоді, коли працювала в Курському медичному інституті. Вона здійснила ряд досліджень щодо електролітних зрушень в запальних вогнищах після десимпатизації тканин. Тоді ж разом з кафедрою нервових хвороб вона вивчала біологічну активність спинномозкової рідини при різних нервових захворюваннях, пізніше створила одну з найбільших у Казахстані школу патофізіологів, яка розглядала проблеми патогенезу шокових реакцій та ролі нервових механізмів у розвитку патологічних процесів. Вона вперше встановила можливість рефлекторних впливів каротидного синуса на систему крові, одержання гемотрансфузійного й лептонного шоку при подразненні інтероцепторів гуморально-ізольованих внутрішніх органів (селезінка, кишечник); склала електрофізіологічну характеристику кірково-підкіркових співвідношень при аферентній імпульсації. Уперше в світі Т.О. Назарова виконала електрофізіологічні дослідження щодо реєстрації біотопів різних структур мозку при шокових процесах.

Література:

1. Тамара Александровна Назарова [к 70-летию со дня рождения] // Патологическая физиология и экспериментальная терапия. — 1982. — №6. — С. 87.

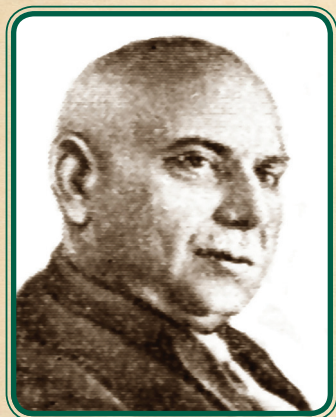
Т.О. Назарова — прекрасний педагог, вона зробила значний внесок у підготовку лікарських і науково-педагогічних кадрів. Під її керівництвом підготовлено 25 кандидатських та 5 докторських дисертацій. Вона автор двох монографій й понад 100 наукових праць. Її учні працюють у багатьох ВНЗ, наукових і лікувальних закладах не тільки Казахстану, але й інших регіонів СНД.

Т.О. Назарова була активним громадським діячем, її неодноразово обирали депутатом Семипалатинських обласної та міської рад, делегатом партійних конференцій та з'їздів. Протягом багатьох років вона була членом правління Всесоюзного й Республіканського товариств патофізіологів, учасницею всіх з'їздів і міжнародних конференцій патофізіологів. Її портрети були представлені в галереї вчених на Міжнародному симпозіумі в Ростові-на-Дону й першому Міжнародному з'їзді патофізіологів у м. Варна (Болгарія).

Заслуги Т.О. Назарової в науково-дослідницькій роботі й підготовці наукових кадрів і лікарів були достойно оцінені присвоєнням їй почесного звання «Заслуженный деятель науки Казахской ССР» (1968). Вона була нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора, багатьма медалями, Почесними грамотами й відзнаками, їй було присвоєно звання Почесного громадянина міста Семипалатинська.

В.М. Лісовий, Н.І. Распоіна, М.М. Унісьянова

**НАТИШВІЛІ
ОЛЕКСАНДР
МИКОЛАЙОВИЧ**
(1878–1959)

Анатом. Заслужений діяч науки Грузинської РСР (1940), дійсний член АН Грузинської РСР (1944), організатор і директор Тбіліського інституту експериментальної морфології. Закінчив у 1905 р. медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). У 1917 р. захистив докторську дисертацію за темою «К морфологии саесит и colon детей первого года жизни». З 1918 р. завідував кафедрою нормальної анатомії медичного факультету Тбіліського університету (пізніше медичного інституту). Він заснував кафедри пластичної анатомії при Академії мистецтв (1924), анатомії домашніх тварин при Зооветеринарному

Література:

1. Александр Николаевич Натишвили [к 50-летию научно-педагогической и общественной деятельности] // Архив анатомии, гистологии и эмбриологии. — 1956. — Т. 33, №2. — С. 92.
2. Джавахишвили Н.А. А.Н. Натишвили (к 100-летию со дня рождения) / Н.А. Джавахишвили // Архив анатомии, гистологии и эмбриологии. — 1979. — Т. 77, №9. — С. 124.
3. Труды института экспериментальной морфологии им. А.Н. Натишвили АН ГССР. — Тбилиси. — 1960. — Т. 8. — С. 5, 11.
4. Джавахишвили Н.А. Натишвили Александр Николаевич / Н.А. Джавахишвили // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1981. — Т. 16. — С. 556–557.

інституті (1932), анатомії при Інституті фізичної культури (1935). Він був проректором, деканом Тбіліського університету (1919–1929), заст. директора Тбіліського медичного інституту (1930–1932) та Інституту удосконалення лікарів (1943–1946). У 1946 р. організував і очолив Інститут експериментальної морфології, який з 1959 р. носить його ім'я. Наукова діяльність О.М. Натішвілі в основному присвячена анатомії кишечника, зокрема, вивченню анатомічних варіантів грубої кишки людини, своєрідності васкуляризації кишечника, він обґрунтував критерії для розмежування варіантів та аномалій грубих кишок, підбору відрізків тонкої кишки для її пересадки й простежив у експерименті процес структурної перебудови стінки трансплантованої кишки, розробив анатомічну та гістологічну термінологію грузинською мовою, видав підручники нормальної анатомії людини, пластичної анатомії та анатомії домашніх тварин. У 1940 р. вчений отримав високе звання заслуженого діяча науки Грузинської РСР, у 1944 р. його обрано дійсним членом АН Грузинської РСР. О.М. Натішвілі був головою Тбіліського (1946–1959) та членом правління Всесоюзного (1949) товариств анатомів, гістологів та ембріологів. Нагороджений двома орденами Леніна, орденами Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани» та медалями.

О.С. Овчиннікова

**НЕДРИГАЙЛОВ
ВІКТОР
ІВАНОВИЧ**
(1865–1923)

Бактеріолог. Директор Бактеріологічного інституту Харківського медичного товариства (1908–1923).

Народився в 1865 р. у м. Курську (Росія). Закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) у 1892 р. З 1893 р. по-

Література:

1. Недригайлов Виктор Иванович // Харьковское медицинское общество 1861–1911 гг. — Харьков, 1913. — С. 509–510.

2. Петрова З.П. Недригайлов Виктор Иванович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 444–445.

чав вивчати бактеріологію під керівництвом проф. В.К. Високовича в Бактеріологічному інституті Харківського медичного товариства. У червні 1895 р. Медичне товариство запросило В.І. Недригайлова на посаду асистента Бактеріологічного інституту.

З 1907 р. він тимчасово виконував обов'язки завідувача Бактеріологічного інституту разом з Г.Я. Остряніним та С.В. Коршуном. У 1908–1910 рр. завідувачами інституту були С.В. Коршун та В.І. Недригайлов. З 1911 р. завідування Бактеріологічним інститутом остаточно перейшло до В.І. Недригайлова. У 1909 р. він захистив докторську дисертацію. Великою заслугою Віктора Івановича Недригайлова було перетворення Бактеріологічного інституту на установу, яка за дореволюційних часів була кращою в цій галузі не лише в Росії, а й в Європі.

Він був першим керівником самостійної кафедри бактеріології, що була організована в Харківському жіночому медичному інституті в 1911 р.

Помер у 1923 р. у Харкові.

З.П. Петрова

**НОВАЧЕНКО
МИКОЛА
ПЕТРОВИЧ**
(1898–1966)

Ортопед-травматолог. Член-кореспондент АМН СРСР (1957), депутат Верховної Ради УРСР (1955–1959), директор Інституту ортопедії і травматології ім. проф. М.І. Ситенка (1943–1966).

М.П. Новаченко народився 4 (17) грудня 1898 р. в с. Буринь Сумської обл. У 1922 р. закінчив медичний факультет Харківського медичного інституту. З цього року працював у 1-му Державному Українському медико-механічному інституті (нині Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України) на таких посадах: ординатор, старший асистент, завідувач відділення, головний лікар, заступник директора з наукової частини. У 1943 р. був

призначений директором інституту, яким і керував до 1966 р.

З 1926 р. за сумісництвом працював на кафедрі ортопедії та травматології Українського інституту удосконалення лікарів на посадах асистента (1926–1934), доцента (1934–1940), професора, завідувача кафедри (1940–1966). У 1934 р. здобув учений ступінь кандидата медичних наук і вчене звання доцента. У 1940 р. захистив докторську дисертацію за темою «Васкуляризация пересаженной кости (экспериментальное исследование)», здобув ступінь доктора медичних наук і звання професора.

Основні напрямки наукової роботи: регенерація кісткової тканини, кісткова пластика, реконструктивно-відновлювальна хірургія суглобів, хірургічне лікування кісткових пухлин, ампутація та протезування, внутрішньосуглобові переломи, організація спеціалізованої травматолого-ортопедичної допомоги.

М.П. Новаченко — автор низки оригінальних операцій: екстра-інтрасуглобовий артрорез тазостегнового суглоба, реконструк-

Література:

1. Исторический очерк об Институте патологии позвоночника и суставов им. профессора М.И. Ситенко АМН Украины [к 100-летию со дня основания] / М.О. Корж., Д.О. Яременко, В.Б. Таршис и др., — Харьков, 2007. — С. 152.
2. Корж О.О. Николай Петрович Новаченко — основные вехи жизни и творчества / О.О. Корж, М.С. Бондаренко // 100 лет ИПСС. История института. Воспоминания о людях, судьбах, времени. — Харьков: Прапор, 2007. — С. 55.

тивно-відновлювальні операції на тазостегновому суглобі при патології стегна та ін. Автор 135 наукових робіт, у тому числі 8 підручників, посібників та монографій, 9 розділів у багатотомному «Руководстве по хирургии» (Москва), 12 розділів у багатотомному «Руководстве по ортодонтии и травматологии» (Москва), а також підручника для медичних інститутів «Ортодонтия и травматология» (1965).

М.П. Новаченко був відомим громадським діячем. Його обирали депутатом Верховної Ради УРСР (1955–1959), членом-кореспондентом АМН СРСР (1957), він був заступником голови Всесоюзного товариства ортопедів-травматологів, головним редактором журналу «Ортопедия, травматология и протезирование» (1955–1966). Його було обрано почесним членом Чехословацького медичного товариства ім. Я. Пуркін'є (1961).

Помер М.П. Новаченко 16 жовтня 1966 р. у Харкові.

О.С. Овчиннікова

**ОГАНЕСЯН
ЛЕОН
АНДРІЙОВИЧ**
(1885–1970)

Терапевт та історик медицини. Заслужений діяч науки Вірменської РСР (1940), дійсний член АН Вірменської РСР (1943) та АМН СРСР (1944), засновник і директор Інституту кардіології МОЗ Вірменської РСР.

У 1909 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Працював лікарем у Харкові, Казахстані, Тбілісі. З 1919 р. — завідувач терапевтичного відділення міської лікарні в Єревані, з 1920 р. — голова Республіканського комітету боротьби з малярією. У 1923 р. організував кафедру пропедевтики внутрішніх хвороб медичного факультету Єреванського університету, якою керував упродовж 45 років.

З його ініціативи в 1925 р. відкритий курорт Арзні — перший у Радянській Вірменії. З 1927 р. — професор. У 1937 р. захистив докторську дисертацію на тему походження органічних шумів у серці. Л.А. Оганесян — академік АМН (1944) та АН Вірменської РСР (1943), член Міжнародної академії історії медицини (1962), заслужений діяч науки Вірменської РСР (1940).

У роки Великої Вітчизняної війни був консультантом кількох шпиталів.

У 1944–1953 рр. — завідувач сектору історії вірменської медицини та біології, у 1953–1955 рр. — сектору медицини, а в 1955–1961 рр. — сектору кардіології АН Вірменської РСР. У 1961 р. організував Інститут кардіології та серцевої хірургії АН Вірменської РСР і став його першим директором (у подальшому Інститут кардіології МОЗ Вірменської РСР).

Л.А. Оганесян опублікував більше 200 наукових робіт, у тому числі 18 монографій та

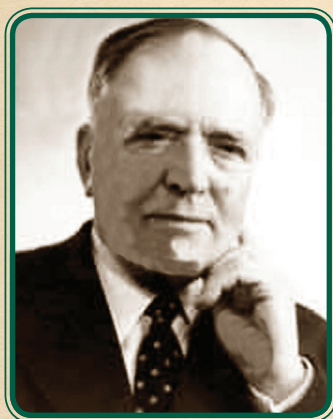
Література:

1. Л.А. Оганесян. — Єреван, 1955.
2. Левон Андреевич Оганесян // Кардиология. — 1970. — Т. 10, №10. — С. 158.
3. Долабчян З.Л. Оганесян Леон Андреевич / З.Л. Долабчян // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1981. — Т. 17. — С. 566–567.

підручників, присвячених різним питанням внутрішньої медицини, головним чином кардіології, а також курортології, малярії та історії медицини. Вивчав походження серцевих шумів, серцево-судинні неврози, лікувальні властивості мінеральних вод курорту Арзні при серцево-судинних захворюваннях. Ним видана п'ятитомна праця з історії медицини у Вірменії, а також Латинсько-російсько-вірменський медичний словник.

Вчений був головою товариства терапевтів Вірменії, членом редколегії журналів «Терапевтический архив», «Клиническая медицина» та «Кардиология», редактором відділу «История медицины» у другому виданні ВМЕ. Він брав участь у роботі перших трьох Всесоюзних конференцій прихильників миру. Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора та медалями.

В.М. Лісовий, О.С. Овчиннікова

**ОСТРОВЕРХОВ
ГЕОРГІЙ
ЮХИМОВИЧ**
(1904–1990)

Топографоанатом і хірург. Член-кореспондент АМН СРСР (1965), заслужений діяч науки

РРФСР (1965), директор Курського медичного інституту (1950–1954), головний редактор видавництва «Медицина» (1959–1970).

Г.Ю. Островерхов народився 17 серпня 1904 р. в с. Дергачі Харківської області.

У 1928 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). Після закінчення інституту служив на Чорноморському флоті, а після демобілізації працював хірургом районної лікарні. З 1934 по 1938 р. навчався в аспірантурі на кафедрі госпітальної хірургії 1-го ММІ під керівництвом П.О. Герцена, потім працював на тій же кафедрі асистентом.

У роки Великої Вітчизняної війни був головним хірургом евакошпиталів Північно-Кавказького військового округу. У 1950 р. захистив докторську дисертацію за темою «Відновні операції при травмах периферійних нервів». З 1950 р. — професор, завідувач

кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії й директор Курського медичного інституту. З 1954 по 1956 р. — начальник Головного управління навчальними закладами і член колегії МОЗ СРСР, з 1956 по 1977 р. — завідувач навчальних закладів й член колегії МОЗ СРСР, одночасно у ті ж роки завідував кафедрою топографічної анатомії та оперативної хірургії 2-го ММІ, з 1977 р. — науковий консультант Центральної науково-дослідної лабораторії цього інституту та одночасно (1959–1970) головний редактор видавництва «Медицина».

Г.Ю. Островерхов опублікував більше 200 наукових робіт, у тому числі 8 монографій, головним чином з проблем пластичних та реконструктивних операцій на периферійних нервах, кровоносних судинах та внутрішніх органах, а також внутрішньоорганної архітекτονіки паренхіматозних органів, регіонарної хіміотерапії ракових захворювань. Він розробив й впровадив до клінічної практики оригінальний спосіб пластики стравоходу сегментом тонкої кишки на двох судинних ніжках,

методику введення рентгеноконтрастних та лікарських речовин через пупкову вену, запропонував використання алогенних консервованих гепатоцитів для лікування печінкової недостатності. Г.Ю. Островерхов разом з колегами створив підручник з топографічної анатомії та оперативної хірургії, який витримав три видання.

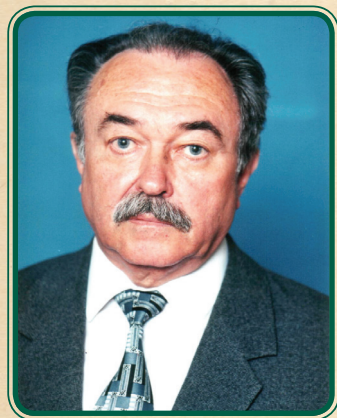
Вчений брав активну участь у розвитку вищої медичної освіти в країні. У 1965 р. йому надали звання заслуженого діяча науки РРФСР, його обирали членом-кореспондентом АМН СРСР. Г.Ю. Островерхов був членом президії Всесоюзного та правління Московського товариств хірургів, редактором відділу «Анатомія. Гистологія. Ембріологія» ВМЕ (1959–1972), був членом редколегії журналу «Хирургия». Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, Червоної Зірки та медалями.

Помер Г.Ю. Островерхов 11 січня 1990 р. в Москві.

О.С. Овчиннікова

Література:

1. Георгий Ефимович Островерхов [к 70-летию со дня рождения] // Хирургия. — 1974. — №10. — С. 151.
2. Островерхов Г.Е. // БМЭ. — 3-е изд. — М, 1982. — Т. 18. — С. 28.

**ПАТРАТІЙ
ВОЛОДИМИР
КУЗЬМИЧ**
(Нар. 1927 р.)

Епідеміолог. Заслужений працівник вищої школи УРСР, ректор Чернівецького медичного інституту (1975–1993).

В.К. Патратій народився 5 липня 1927 р. в м. Ізюмі Харківської обл. У 1953 р. закінчив санітарно-гігієнічний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Після закінчення інституту навчався в аспірантурі на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології цього ж інституту, учень члена-кореспондента АН СРСР професора В.С. Деркача. Після аспірантури працював асистентом на цій же кафедрі, а після захисту кандидатської дисертації в 1961 р. його було обрано доцентом однойменної кафедри і деканом санітарно-гігієнічного факультету Донецького медичного інституту.

У 1973 р. В.К. Патратій захистив докторську дисертацію за спеціальністю «вірусологія». 1975 р. його призначили ректором Чернівецького медичного інституту (нині Буковинський державний медичний університет). За час його перебування на посаді ректора (1975–1993) інститут першим в Україні пройшов атестацію і увійшов до числа десяти кращих медичних ВНЗ колишнього Радянського Союзу (1989). За сумісництвом В.К. Патратій очолював кафедру мікробіології та вірусології (1977–2001). За цей період під його керівництвом здійснено новий поштовх у пошуках та всебічному дослідженні нових синтетичних сполук, що мають антимікробну активність. На кафедрі досліджувались антибактеріальні, протигрибкові та противірусні властивості препаратів четвертинного амонію і фосфонію, модифікованих гетероциклічних сполук азо-

лів: імідазолу, селеназолу, оксазолу, тіазолу. Головна увага була зосереджена на дослідженнях нових систематичних сполук антимікробних препаратів в експерименті й клініці, а також на вивченні й профілактиці носійства стафілококів.

Під керівництвом В.К. Патратія було видано низку навчальних посібників для студентів, серед яких «Основи загальної медичної мікробіології» (2002), «Основи спеціальної медичної мікробіології» (2002), «Медична вірусологія» (2007). В.К. Патратій — автор понад 200 наукових праць. Він одержав 132 авторських свідоцтва на винаходи. Кавалер ордена Трудового Червоного Прапора, медалі «За доблесну працю», він отримав звання заслуженого працівника вищої школи України.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Патратій Володимир Кузьмич / В.П. Пішак та ін. // Буковинська державна медична академія. Становлення, здобутки, перспективи росту. — Чернівці, 2004. — С. 16.

**ПИЛИПЕНКО
МИКОЛА
ІВАНОВИЧ**
(Нар. 1937 р.)

Лікар-рентгенолог. Член-кореспондент АМН України (2007), заслужений діяч науки і техніки України (2007), директор ДУ «Інститут медичної радіології ім. С.П. Григор'єва АМН України» (1987).

М.І. Пилипенко народився 9 травня 1937 р. в м. Харкові. У 1954 р. закінчив Харківський рентгеновський технікум за спеціальністю «експлуатація рентгенодіагностичних кабінетів», у 1960 р. — лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет, ХНМУ).

З 1962 р. його життя пов'язане з кафедрою радіології Харківського медичного інституту (ХНМУ): клінічний ординатор (1962–1964), аспірант (1964–1966), асистент (1966–1969), доцент (1969–1982), а з 1982 року і до цього часу — завідувач тієї ж кафедри. З 1987 р. його призначено на посаду директора Інституту медичної радіології ім. С.П. Григор'єва АМН України.

Головні наукові інтереси М.І. Пилипенка зосереджені на розробці та впровадженні в практику охорони здоров'я нових методів променевої діагностики на ранніх стадіях найпоширеніших соматичних та онкологічних захворювань, променевої терапії онкологічних

хвороб, на питаннях механізмів уражаючої дії радіації та на розробці й удосконаленні дозиметричного супроводу променевої терапії. Він плідно працює над упровадженням системи забезпечення й контролю якості в радіологічну практику України і оптимізацією медичного опромінення пацієнтів і радіологів. Ним створена сучасна українська терміносистема радіології й вирішена проблема її стандартизації. За книгу «Радіологічна термінологія» в 2001 р. його нагороджено академічною премією АМН України з клінічної медицини. Російська академія природознавчих наук нагородила М.І. Пилипенка срібною медаллю «За розвиток медицини та охорони здоров'я» ім. І.П. Павлова та медаллю ім. П.Л. Капиці. У 2007 р. його обрано членом-кореспондентом АМН України, цього ж року він отримав почесне звання заслуженого діяча науки і техніки України.

М.І. Пилипенко — член Радіологічного товариства Північної Америки (RSNA) — 1994 р., Європейського товариства радіаційних онкологів (ESTRO) — 1999 р., Європейського

товариства ядерної медицини (ESNM) — 1998 р., активно працює в редколегіях журналів «European Journal of Nuclear Radiology» та «Медицинская радиология и радиационная безопасность» (Росія). Він є головним редактором заснованого ним у 1993 р. «Українського радіологічного журналу», у 1999 р. з його ініціативи засновано Українське товариство радіаційних онкологів (УТРО), яке він очолював, а нині він — Почесний голова цього товариства.

М.І. Пилипенко — співавтор 2 наукових відкриттів, автор 356 наукових публікацій (з них 7 монографій), має 21 патент на винаходи. Підготував 6 докторів та 15 кандидатів наук. Координатор 3 міжнародних науково-технічних проєктів, які виконуються за програмою технічного співробітництва з МАГАТЕ. Член Вченої медичної ради МОЗ України, голова проблемної комісії «Медична радіологія» МОЗ та АМН України, член Національної комісії Верховної Ради України з радіаційного захисту населення.

В.М. Лісовий, Е.П. Степанов

Література:

1. Директори Харківського НДІ медичної радіології за 75 років. Пилипенко Микола Іванович // Український радіологічний журнал. — 1995. — Т. III, вип. 3. — С. 199.
2. Степанов Е.П. Пилипенко Микола Іванович / Е.П. Степанов // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 385.
3. Академія медичних наук України: [Збірник] / упор. О.В. Пирогов. — К. : Академпрес, 2007. — 224 с.

**ПІЛСУДСЬКИЙ
ЮЗЕФ
КЛЕМЕНТ**
(1867–1935)

Державний і політичний діяч, маршал Польщі. Ю. Пілсудський народився 5 (17) грудня 1867 р. в с. Зулово на Віленщині в родині поміщика з давнього і заслуженого для Речі Посполитої роду литовських шляхтичів. У збіднілій родині Юзеф був четвертою дитиною. Він є нащадком тих, пише польський історик Мейштович, «...хто протягом століть ніс відповідальність за долю країни. Ніс добре чи погано, вів свою Батьківщину до перемог чи до поразок, але ніс цю відповідальність. І це почуття відповідальності складало стрижень його (Пілсудського — *авт.*) характеру. Воно було аж ніяк не удаваним і навіть не набутиим. Це почуття було успадкованим, можна сказати, вродженим».

Ця цитата робить зрозумілим той факт, чому Ю. Пілсудський, коли був ще гімназистом-старшокласником, вирішив присвятити своє життя одній-єдиній меті — руйнуванню тієї «тюрми народів», що звалася Російською імперією, і не стільки відродженню Польсько-Литовської держави, скільки звільненню численних поневолених імперією народів.

Після закінчення Віленської гімназії восени 1885 р. Ю. Пілсудський вступив на медичний факультет Харківського університету. Навчався він добре, але дуже швидко розпочав революційну діяльність. У поліцейському рапорті по Харківському департаменту поліції від 12 грудня 1885 р. читаємо: «...Возле здания университета состоялась студенческая демонстрация. Задержано двадцать три студента. В их числе один из организаторов демонстрации студент медицинского факультета Юзеф Пилсудский». Через декілька днів його відпустили, але підпільна робота продовжувалася, і мало кому було відомо, що саме ним була організована в Харкові конспіративна квартира на вулиці Катеринославській.

Через рік Ю. Пілсудський повернувся до Вільно, але конспіративні зв'язки із Харковом залишилися. За причетність до підготовки замаху на життя Олександра III у 1887 р. він

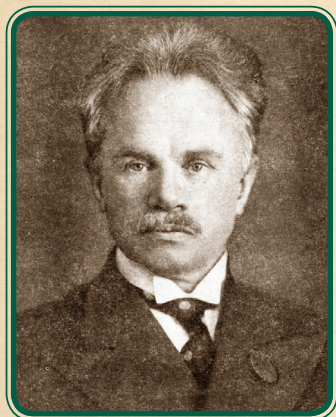
був заарештований і засуджений до заслання у Сибір на 5 років. Пілсудський ніколи більше не повертався до медицини, у подальшому займався самоосвітою з юридичних наук і продовжував свою революційну діяльність. Найголовнішою його метою було звільнення Польщі. Зв'язки Ю. Пілсудського поширювалися: японська і німецька розвідки, Австро-Угорський генштаб, робота на ворогів Російської імперії. З початком Першої світової війни він організував польський легіон і виступив на боці Німеччини і Австро-Угорщини. У 1917 р. була створена Незалежна Польська держава, Пілсудський став керівником її військового департаменту і виступив проти своїх недавніх союзників. У 1918 р. новим польським урядом Ю. Пілсудського проголошено «начальником» Польщі. Цей дивний державний пост досі не має аналогів у світі. У березні 1920 р. він одержав звання Першого маршала Польщі, протягом 1926–1930 рр. (з невеликою перервою) був прем'єр-міністром. При всіх протиріччях в оцінках його діяльності він залишився першим керівником Польської республіки, пам'ять про якого поляки зберігають і шанують.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Кадеєв В.І. Пілсудський Юзеф Клемент / В.І. Кадеєв // Вихованці Харківського університету. — Х. : АвтоЕнергія, 2004. — С. 152–154.
2. Нестерук В. Польская республика начиналась... в Харькове / В. Нестерук. — Неизвестный Харьков. — Харьков, 2006. — С. 115–117.
3. Кобець В. Національна гідність — понад усе / В. Кобець // Український простір. — 2008. — №3. — С. 4–5.

**ПЛЕТНЬОВ
ДМИТРО
ДМИТРОВИЧ**
(1873–1941)

Терапевт. Заслужений діяч науки РРФСР (1933 р.), організатор і директор Науково-дослідного інституту функціональної діагностики та експериментальної терапії (1932–1937).

Д.Д. Плетньов народився в 1873 р. в с. Бобрік-Московський Лебединського повіту Харківської губернії в небагатій дворянській родині. Навчався в гімназії в Харкові й в 1890 р. вступив на медичний факультет Харківського університету. Учень Ф.М. Опенховського. З 3-го курсу перейшов до Московського університету, який закінчив у 1895 р. Став ординатором факультетської терапевтичної клініки, де пройшов шлях до приват-доцента (1896–1907). У 1906 р. захистив дисертацію за темою «Экспериментальное исследование по вопросу о происхождении аритмий». Набував досвіду в кращих клініках і лабораторіях Німеччини, Франції, Швейцарії, Чехословаччини.

У 1911 р. разом із групою професорів і викладачів Московського університету на знак протесту проти дій міністра народної освіти Л.А. Кассо звільнився з університету й відтоді працював на Вищих жіночих курсах. У 1917–1929 рр. він — професор 1-го Московського державного університету, потім — Центрального інституту удосконалення лікарів, одночасно від 1929 р. — завідувач терапевтичної

клініки Московського обласного клінічного інституту, дев'ятому корпусу якої в 1932 р. було надано його ім'я. У 1932 р. він організував і очолив Науково-дослідний інститут функціональної діагностики та експериментальної терапії (1932–1937).

Д.Д. Плетньов — один з основоположників вітчизняної кардіології, автор класичних праць з інфекційних хвороб, проблем психосоматики, історії й методології медицини. Кардинальна особливість його творчої діяльності — підпорядкування її найбільш актуальним потребам часу. Коло його наукових інтересів постійно поширювалося: невротичні стани, хвороби органів травлення, щитоподібної залози, системи крові, інфекційні захворювання, питання рентгенодіагностики тощо. Набутий у ході досліджень і практичної роботи досвід знайшов своє відображення у працях «Сыпной тиф» (1921), «Основы клинической диагностики» (1922), «Клиническая диагностика внутренних и нервных болезней» (1923), «Основы терапии» у 3-х томах (1925–1927), «Рентгенодиагностика органов дыхания, кровообращения и пищеварения» (1926), «Частная патология и терапия внутренних болезней» у 4-х томах (1927–1931), «Курс инфекционных заболеваний» у 2-х томах (1932, 1935). Великою заслугою Д.Д. Плетньова перед медичною наукою та охороною здоров'я стало заснування ним у 1920 р. часопису «Клиническая медицина», відповідальним редактором якого він був до травня 1937 р.

Авторитет Д.Д. Плетньова в науковому світі зростав. У 1932–1933 рр. медичний загал країни широко відзначав 35-річчя лікарської, наукової й педагогічної діяльності відомого професора-терапевта. На той час він був членом Вчених рад Наркоматів охорони здоров'я РРФСР, УРСР, БРСР, почесним членом об'єднаного товариства терапевтів і педіатрів Берліна, головою Московського товариства терапевтів, почесним членом Мюнхенського інституту удосконалення лікарів. Він з успіхом виступав з лекціями в Німеччині, Швеції, Латвії, Литві. На початку 1933 р. професор Д.Д. Плетньов отримав почес-

не звання заслуженого діяча науки РРФСР. У 1936 р. він видав найголовнішу працю свого життя «Болезни сердца».

Творчий шлях Д.Д. Плетньова трагічно обірвався в 1937 р., коли в газеті «Правда» з'явилася стаття «Профессор — насильник и садист», де йшлося про те, що Дмитро Дмитрович нібито здійснив насильство над «пацієнткою Б.». Справа набула широкого розголосу. Ініціювалися збори в медичних закладах, де професора таврували ганьбою. На закритому засіданні Московський суд виніс несподіваний вирок: 2 роки позбавлення волі умовно. Однак у грудні того ж року

Д.Д. Плетньова знов було заарештовано. Тепер уже його судили за жахливим звинуваченням у співучасті у вбивстві Куйбишева, Горького й Менжинського. Військова колегія Верховного Суду Союзу РСР присудила Д.Д. Плетньову 25 років тюремного ув'язнення. Він відбував покарання в Орловському централі, де 11 вересня 1941 р. за особистим наказом Сталіна його було розстріляно разом із 400 ув'язненими. У 1985 р. Д.Д. Плетньов був реабілітований у зв'язку з відсутністю в його діях складу злочину.

Ж.М. Перцева, І.Ш. Іванова

Література:

1. Бородулін В.І. Роль Д.Д. Плетнева в становлении советской кардиологии / В.І. Бородулін // Клиническая медицина. — 1986. — Т. 64, №7. — С. 143–146.
2. Артемьев Е.Н. Дмитрий Дмитриевич Плетнев (1873–1941) / Е.Н. Артемьев // Клиническая медицина. — 1988. — Т. 66, №10. — С. 155–157.
3. Бородулін В.І. Дмитрий Дмитриевич Плетнев: [Терапевт, 1873–1941] / В.І. Бородулін, В.Д. Тополянський // Вопросы истории. — 1988. — №9. — С. 36–54.
4. Плетнев Д.Д. — М.: Медицина, 1989.

**ПОПОВ
ЄВГЕН
ОЛЕКСІЙОВИЧ**
(1899–1961)

Психіатр. Дійсний член АМН СРСР (1957), заступник директора з наукової роботи Харківського психоневрологічного інституту (1943–1951).

Є.О. Попов народився 24 лютого (8 березня) 1899 р. у Путивлі Сумської обл. в родині

службовців. У 1924 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет) і став аспірантом при науково-дослідницькій кафедрі психіатрії. Після закінчення аспірантури в 1927 р. і публічного захисту дисертації був затверджений науковим співробітником цієї кафедри. Учень В.П. Протопопова. З цього часу Є.О. Попов починає працювати в Українському інституті клінічної психіатрії та соціальної психогієни (після реорганізації Психоневрологічна академія (з 1932), потім знов інститут (1936) спочатку ординатором, далі доцентом (1930–1933), завідувачем клініки (1932–1941) і водночас завідувачем кафедри психіатрії 1-го Харківського медичного інституту (до серпня 1940 р.).

У 1929 р. Є.О. Попов був у науковому відрядженні в Німеччині. Після повернення він продовжив працювати в інституті психіатрії, а також Українському інституті удосконалення лікарів (Харків). У квітні 1933 р. постановою кваліфікаційної комісії Наркомату охорони здоров'я УРСР йому надали звання

професора. У листопаді 1941 р. вчений евакуювався в м. Ташкент, де працював консультантом Республіканської обласної лікарні, а також консультував поранених у шпиталях. У липні 1945 р., після повернення до Харкова, був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

З листопада 1943 по лютий 1951 р. працював заступником директора з наукової роботи Харківського психоневрологічного інституту та завідувачем психоневрологічної клініки, після чого його перевели до Москви в розпорядження Міністерства охорони здоров'я СРСР. Кафедру психіатрії 1-го Московського медичного інституту очолював до 1960 р., у той же час він працював у психіатричній клініці ім. С.С. Корсакова Інституту психіатрії АМН СРСР. Останні півроку свого життя був заступником директора з наукової роботи цього інституту.

Основні напрямки наукової діяльності Є.О. Попова — вища нервова діяльність, загальна психопатологія, шизофренія, епілепсія, неврози, терапія психозів, що об'єднує вивчення фізіологічних основ психічних розладів. Він сформулював нову теорію галюцинацій, згідно з якою в їх основі лежить не патологічне збудження, а часткове гальмування кори головного мозку, а також запропонував і активно розробляв оригінальну «біологічну» концепцію патогенезу шизофренії.

Є.О. Попов першим установив, що вимушене тривале безсоння може викликати розвиток деліріозного (або деліріозно-галюцинатор-

ного) стану. Вірність цього спостереження була в подальшому підтверджена іншими авторами. На основі концепції про делірій як про парціальний сон вчений запропонував новий метод лікування запійного марення, який виявився дуже ефективним і застосовувався довгий час у лікарнях. Аналіз захворювань воєнного часу дозволив Є.О. Попову запропонувати концепцію «фіксаційного неврозу» як особливої форми невротичної реакції.

Науковій діяльності Є.О. Попова притаманна велика увага до питань, пов'язаних з потребами практики охорони здоров'я, внесення до клініки методів експерименту, а також комплексний характер досліджень. Є.О. Попов створив велику школу психіатрів України та Росії. Багато його учнів стали провідними вітчизняними вченими-психіатрами. Він є автором більше 130 друкованих робіт. У 1946 р. Є.О. Попова обрано членом-кореспондентом, а у 1957 р. — дійсним членом АМН СРСР. Неодноразово його обирали заступником і головою Московського правління Всесоюзного товариства невропатологів і психіатрів. У 1959 р. його обрано почесним членом Чехословацького медичного товариства ім. Пуркіньє. Він представляв нашу країну на конференціях психіатрів у Швейцарії, Чехословаччині, Австрії, Румунії, Данії, де виступав з доповідями, декілька місяців читав курс лекцій з психіатрії в Китаї.

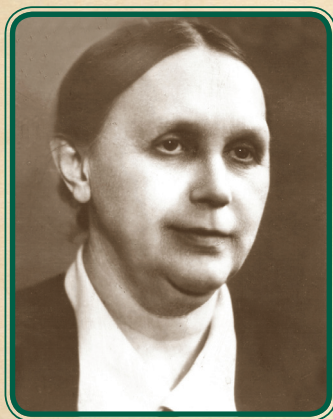
Є.О. Попов помер у 1961 р. у Москві.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Перцева Ж.М. Попов Євген Олексійович / Ж.М. Перцева // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 205.
2. Морозов Г.В. Врачебная и научная деятельность Евгения Алексеевича Попова / Г.В. Морозов // Актуальные вопросы психиатрии и невропатологии. — М., 1963. — С. 5.

**ПРИХОДЬКОВА
ЕЛИЗАВЕТА
КОСТЯНТИНІВНА**
(1892–1975)

Фізіолог. Член-кореспондент АН УРСР (1951), заслужений діяч науки УРСР (1956).

Є.К. Приходькова народилася 19 (31) серпня 1892 р. в м. Харкові у дворянській сім'ї. Після закінчення гімназії з золотою медаллю в 1911 р. вступила на природниче відділення Вищих жіночих курсів Товариства трудящих жінок у Харкові. У 1912 р. перейшла до Жіночого медичного інституту Харківського медичного товариства, який закінчила з відзнакою в 1918 р. Довгий час Є.К. Приходькова працювала поруч з В.Я. Данилевським: була лаборантом, асистентом, доцентом, професором у Жіночому медичному інституті, а потім у Харківському медичному інституті. У цей час вона за сумісництвом працювала в Органотерапевтичному інституті. Їй довелося пра-

Література:

1. Приходькова Єлизавета Костянтинівна // УРЕ. — К., 1963. — Т. 11. — С. 503.
2. Єлизавета Костянтинівна Приходькова // Фізіологічний журнал. — 1975. — №6. — С. 850.
3. Самохвалов В.Г. Приходькова Єлизавета Костянтинівна / В.Г. Самохвалов, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного інституту. — Х., 2003. — С. 117–118.

цювати також під керівництвом майбутнього академіка АН УРСР Г.В. Фольборта.

У 1939 р. вона захистила дисертацію на ступінь доктора біологічних наук. У 1940 р. її затвердили у вченому званні професора кафедри фізіології. Під час Великої Вітчизняної війни була професором кафедри нормальної фізіології 1-го Харківського медичного інституту, який перебував в евакуації в м. Чкалові (Оренбург). Повернувшись до Харкова, спочатку перебувала на посаді доцента, потім професора, надалі — завідувача кафедри нормальної фізіології (1946–1966 рр.). З 1949 до 1956 р. виконувала також обов'язки заступника директора ХМІ з наукової роботи. У 1951 р. її обрали членом-кореспондентом Академії наук УРСР. У 1956 р. вона отримала почесне звання заслуженого діяча науки УРСР.

Роботи Є.К. Приходькової були присвячені вивченню фізіології секреторного процесу, регуляції кров'яного тиску, нею одержані нові форми експериментальних гіпертоній. Роботи з фізіології залоз внутрішньої секреції дали їй можливість упровадити в терапевтичну практику низку нових органопрепаратів. Під її керівництвом виконані й захищені 5 докторських та 14 кандидатських дисертацій. Усі інтереси Є.К. Приходькової були зосереджені на наукових дослідженнях, викладацькій діяльності, учнях та студентах. Відмітними її рисами були велика працездатність і виняткова скромність. Вона була нагороджена орденами Леніна й Трудового Червоного Прапора. Померла 12 серпня 1975 р. у Харкові.

В.Г. Самохвалов, З.П. Петрова

**РАБУХІН
ОЛЕКСАНДР
ЮХИМОВИЧ**
(1899–1979)

Фтизіатр. Лауреат Державної премії СРСР (1976), заслужений діяч науки РРФСР (1960), заст. головного терапевта Четвертого головного управління при МОЗ СРСР (з 1953).

О.Ю. Рабухін народився в 1899 р. у м. Вітебську. У 1922 р. закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), працював у його терапевтичній клініці, а з 1925 р. пов'язав своє життя із фтизіатрією.

До 1940 р. вчений працював на кафедрах туберкульозу 1-го і 2-го Харківських медичних інститутів, від 1934 р. очолював терапевтичний і соціально-гігієнічний відділи Харківського туберкульозного інституту. У 1938 р. захистив докторську дисертацію. У 1940 р. його обрано завідувачем 1-ї кафедри туберкульозу Центрального інституту удосконалення лікарів (Москва), якою він беззмінно керував протягом майже 40 років. Тоді ж його призначено заступником директора цього інституту з наукової роботи (до 1951 р.). З 1944 р. до останніх років життя він одночасно працював у Четвертому головному управлінні при Міністерстві охорони здоров'я СРСР, з 1953 р. — заступником головного терапевта.

Наукова діяльність О.Ю. Рабухіна тривала 55 років, вона охоплювала різні аспекти фтизіатрії та пульмонології. Ним опубліковано

понад 280 наукових робіт, присвячених патогенезу, патофізіології, клініці й терапії туберкульозу, питанням соціальної гігієни та організації боротьби з туберкульозом, диференційній діагностиці легеневих хвороб, історії фтизіатрії. З відкриттям протитуберкульозних антибактеріальних препаратів важливе місце в науковій діяльності О.Ю. Рабухіна належить питанням раціональної хіміотерапії туберкульозу. Уперше у вітчизняній літературі ним були узагальнені матеріали про ефективність лікування хворих на туберкульоз стрептоміцином (1948). Ці дослідження описані у фундаментальних працях «Лечение больного туберкулезом легких» (1948, 1953, 1960), «Химиотерапия туберкулеза» (1970). Протягом усієї лікарської та наукової діяльності вчений виявляв особливий інтерес до актуальної проблеми сполучення туберкульозу із різною патологією, зокрема глибоко вивчив проблему сполучення його з раком легенів. Він розробив і узагальнив дані з такої актуальної в наш час проблеми, як саркоїдоз. У 1975 р. з друку вийшла його монографія «Саркоїдоз». Велику увагу О.Ю. Рабухін приділяв питанням пульмонології, був прихильником залучення фтизіатрів до роботи в цій галузі медицини, з його ініціативи на кафедрі Центрального інституту удосконалення лікарів стали проводитися цикли тематичного удосконалення з клінічної пульмонології.

У 1960 р. О.Ю. Рабухін отримав звання заслуженого діяча науки РРФСР, а в 1976 р. він став лауреатом Державної премії СРСР. Під його керівництвом захищено 19 докторських і 72 кандидатські дисертації, його учні стали керівниками кафедр, великих наукових і практичних закладів, доцентами, науковими співробітниками.

О.Ю. Рабухін проводив активну громадську діяльність, був членом правління Московського і заступником голови Всеросійського товариств фтизіатрів, а також членом Комітету з лікування при Міжнародному союзі боротьби з туберкульозом, членом редакційних рад журналів «Клиническая медицина» и «Проблемы туберкулеза». Він гідно пред-

ставляв нашу країну на міжнародних з'їздах, конференціях, симпозиумах з питань туберкульозу та іншої легеневої патології, де виступав із доповідями і повідомленнями.

О.Ю. Рабухіна нагороджено двома орденами Леніна, орденами Трудового Червоного Прапора та «Знак Пошани», медалями.

Помер О.Ю. Рабухін 1 березня 1979 р. у Москві.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Памяти А.Е. Рабухина // Проблемы туберкулеза. — 1979. — №8. — С. 73.
2. Клочкова Г.С. Рабухин Александр Ефимович / Г.С. Клочкова // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1981. — Т. 21. — С. 433.

**САЄНКО
ВАЛЕРІЙ
ФЕОДОСІЙОВИЧ**
(Нар. 1941 р.)

Хірург-клініцист. Член-кореспондент НАН (1991) та АМН України (1993), лауреат Державних премій СРСР (1987) та України (2005) в галузі науки і техніки, заслужений діяч науки і техніки України (1993), директор Інституту хірургії та трансплантології АМН України.

В.Ф. Саєнко народився 11 травня 1941 р. в с. Терни Сумської обл. в родині медиків. У 1964 р. з відзнакою закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Працював лікарем-хірургом Богодухівської районної лікарні Харківської області. У 1967–1970 рр. навчався в аспірантурі в Харківському НДІ загальної й невідкладної хірургії, після її закінчення та захисту кандидатської дисертації працював старшим науковим спів-

робітником у Київському НДІ гематології й переливання крові. Подальша його робота пов'язана з Київським НДІ клінічної та експериментальної хірургії (нині Інститут хірургії та трансплантології АМН України), де він завідував відділенням хірургії шлунково-кишкового тракту, а в 1989 р. став директором і очолював його до 2007 р. Одночасно він завідував кафедрою хірургії та трансплантології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика.

З ім'ям В.Ф. Саєнка пов'язано чимало видатних досягнень вітчизняної медицини в галузі травного каналу. Під його керівництвом вироблено нові підходи до діагностики гіперсекреторних станів оперованого шлунка, обґрунтовано методи хірургічних операцій при пептичній виразці різного генезу, хірургічної корекції демпінг-синдрому. В.Ф. Саєнко здійснив перші в колишньому СРСР операції з приводу морбідного ожиріння. Передові й прогресивні погляди В.Ф. Саєнка стали підґрунтям для впровадження сучасних малоінвазивних технологій хірургії сепсису. Він упровадив у хірургію методи антибактеріальної терапії, виробив принципи реабілітації пацієнтів із захворюваннями травної системи. Новаторський талант В.Ф. Саєнка особливо проявився під час розробки та впровадження методик трансплантації органів. Під його керівництвом та за його участю розроблено й упроваджено в клінічну практику методи трансплантації печінки, підшлункової залози, нирки від живого родинного донора.

Професор В.Ф. Саєнко — автор 520 наукових публікацій, 18 монографій. Видання «Хірур-

гія стравоходу», «Хірургія шлунка та дванадцятипалої кишки», «Хірургія кишечника», «Хірургія шлунково-кишкового тракту», «Сепсисна поліорганна недостатність» є книгами-порадниками для всіх вітчизняних хірургів. Під керівництвом В.Ф. Саєнка захищено понад 50 кандидатських та докторських дисертацій. Він одержав звання заслуженого діяча науки і техніки України (1993), є лауреатом Державних премій СРСР (1987) та України (2005), його обрано членом-кореспондентом НАН (1991) та АМН України (1993).

Наукову, педагогічну й лікувальну роботу В.Ф. Саєнко поєднував з активною громад-

ською діяльністю. Він є головою Правління Асоціації хірургів України, Проблемної комісії «Хірургія» МОЗ та АМН України, головою Координаційної ради з питань трансплантації в Україні, головним редактором журналу «Клінічна хірургія», членом Асоціації хірургів ім. М.І. Пирогова, почесним членом Краківського товариства хірургів ім. Ридигера, членом Міжнародного товариства хірургів, Міжнародної асоціації гепатобіліарної хірургії, Міжнародної асоціації хірургів ожиріння.

В.Ф. Саєнка нагороджено орденом «За заслуги» II та III ступенів.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Саєнко Валерій Феодосійович // Вісник НАН України. — 2001. — №5.
2. Саєнко Валерій Феодосійович // Найкращі заклади медичної освіти України. — К., 2007. — Кн. 1. — С. 112.

**СВЯТАШ
ДМИТРО
ВОЛОДИМИРОВИЧ**
(Нар. 1971 р.)

Лікар, юрист, економіст, громадський діяч. Депутат Верховної Ради України IV та V скликань (з 2002 р.).

Д.В. Святаш народився 15 червня 1971 р. в Харкові в родині лікаря. У 1994 р. закінчив Харківський державний медичний університет (нині Харківський національний медичний університет). До 1997 р. проходив інтернатуру в Харківській клінічній лікарні № 30. З червня 1997 р. — президент Українсько-Латвійського

акціонерного товариства «Автоінвестстрой», перебував на цій посаді на всіх етапах його розбудови: ТОВ «Автоінвестстрой» (1998–1999), підприємство з іноземними інвестиціями автомобільного товариства «АІС» (1999–2000), підприємство з іноземними інвестиціями «АІС-імпорт» (вересень–жовтень 2000), корпорація «Автоінвестстрой» (листопад 2000–2002).

У 2002 р. Д.В. Святаш обрано депутатом Верховної Ради України. Як голова одного з підкомітетів Комітету з питань податкової та митної політики він працює над новими законопроектами.

Д.В. Святаш — широко освічена людина. Крім медичної, він має ще три вищі освіти: у 2000 р. закінчив Інститут підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів важкого машинобудування, у 2001 р. — Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого, у 2007 р. — Харківський регіональний інститут державного управління при Президенті України.

У 2001 р. Д.В. Святаш створив і фінансує діяльність фонду «Пересвет», основними напрямками роботи якого є співпраця з місцевими органами влади в галузі освіти, охорони здоров'я, культури та спорту.

Ж.М. Перцева

**СЕМИДОЦЬКА
ЖАННА
ДМИТРІВНА**
(Нар. 1937 р.)

Терапевт-нефролог. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2009).

Ж.Д. Семидоцька народилася 7 січня 1937 р. в Харкові в родині службовців. У 1960 р. закінчила лікувальний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Трудову діяльність починала як дільничний терапевт у Пролетарській лікарні Лисичанського району Луганської області. У 1962–1965 рр. навчалася в аспірантурі на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб педіатричного та санітарно-гігієнічного факультетів ХМІ. У 1965 р. під керівництвом професора Ю.Д. Шульги захистила кандидатську дисертацію, працювала асистентом, а згодом доцентом. У 1980 р. успішно захистила докторську дисертацію, у 1982 р. здобула вчене звання професора. З 1981 р. по 2009 р. — завідувач кафедри пропедевтики внутрішньої медицини № 2 ХНМУ, з 2009 р. — професор кафедри.

Майже 30 років Ж.Д. Семидоцька очолює харківську нефрологічну школу, засновану її вчителем — професором Ю.Д. Шульгою. Вона є фундатором наукових напрямків, які не мають аналогів в Україні: кислотно-основний обмін, каналцеві дисфункції при хворобах

нирок, диференційована терапія запальних захворювань нирок з позицій адаптаційних реакцій організму та ін. Під керівництвом Ж.Д. Семидоцької опрацьовують проблеми профілактики й прогнозування захворювань нирок у вагітних, еферентні методи лікування ураження нирок у ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи, роль інфекцій у виникненні та прогресуванні хвороб нирок, предиктори прогресування хронічної хвороби нирок, їх вторинна профілактика.

Усі здобутки наукових досліджень Ж.Д. Семидоцька застосовує на практиці: вона була куратором нефрологічного відділення й відділення гемодіалізу, пульмонологічного, алергологічного, реабілітаційного відділень обласної клінічної лікарні; постійно глибоко опікується проблемами цих клінік. Консультації, обходи хворих, науково-практичні конференції, які вона проводила, є школою клінічного мислення, поваги до пацієнта для всіх лікарів, які працюють поряд з нею, усіх її учнів. Ж.Д. Семидоцькій притаманний глибокий інтерес до проблем інтерністики, вона започаткувала широкі дослідження уражень нирок при різноманітних хворобах внутрішніх органів, що дозволяє опрацювати нові підходи до їх профілактики та лікування. Вона автор 390 наукових робіт, у тому числі 5 монографій, 17 патентів на винаходи, підручника для студентів «Пропедевтика внутрішніх хвороб» у 3-х книгах, який написано у співавторстві з колегами. Під її керівництвом підготовлено 2 докторські, 30 кандидатських та 11 магістерських дисертацій. У 2002 р. Ж.Д. Семидоцькій присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки й техніки України», у 2009 р. у складі колективу відомих нефрологів за розробку та впровадження системи методів діагностики, профілактики й лікування хвороб нирок вона стала лауреатом Державної премії України в галузі науки й техніки.

Ж.Д. Семидоцька веде велику громадську роботу: є членом Асоціації нефрологів України, членом правління Українського товариства алергологів та імунологів, членом Європей-

ської асоціації нефрологів, входить до редакційних рад журналів «Актуальні проблеми нефрології», «Український журнал нефроло-

гії та діалізу», «Клінічна фармакологія, фізіологія, біохімія», «Врачебная практика».

І.О. Чернякова

Література:

1. Чернякова І.О. Семидоцька Жанна Дмитрівна / І.О. Чернякова // Вчені Харківського державного медичного інституту. — Х., 2003. — С. 391–392.
2. Профессор Семидоцька Ж.Д. — заведующая кафедрой пропедевтики внутренней медицины №2 ХНМУ с 1981 г. // Страницы истории кафедры пропедевтики внутренней медицины №2 Харьковского национального медицинского университета [к 75-летию кафедры]. — Харьков : ХНМУ, 2008. — С. 86.

**СЕРГІЄНКО
МИКОЛА
ГРИГОРОВИЧ**
(1941–1997)

Біохімік. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1993).

М.Г. Сергієнко народився 21 травня 1941 р. у м. Мерефі Харківської області в родині робітників. Після закінчення з відзнакою в 1965 р. лікувального факультету Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет) навчався в аспірантурі (1965–1968 рр.), працював асистентом (1968–1969 рр.) та доцентом (1969–1976 рр.) на кафедрі нормальної фізіології ХМІ. Учень А.М. Утевського.

З 1970 до 1975 р. М.Г. Сергієнко працював консультантом з нейрофізіології та нейрохімії в Національному інституті неврології та нейрохірургії в м. Гавана (Республіка Куба). Знаком визнання вагомому внеску вченого в розвиток нейрохімії та нейрофізіології на Кубі стало його обрання дійсним іноземним членом Наукових товариств фізіологів, неврологів та нейрохірургів Республіки Куба.

З 1976 до 1986 р. М.Г. Сергієнко очолював центральну науково-дослідну лабораторію, а з 1986 р. — кафедру біохімії Харківського медичного інституту. З 1988 р. він виконував обов'язки проректора інституту з наукової роботи. Науково-дослідна робота професора М.Г. Сергієнко була пов'язана з дослідженнями біохімії нервової системи, ролі медіаторних систем у формуванні рівня збудливості головного мозку, емоційних станів та їх участі в розвитку реакції стресу. Більше 60 його праць присвячені комплексному аналізу можливої ролі біогенних амінів у виникненні та розвитку судомного процесу. Значна серія робіт (28) стосувалася вивчення ролі лімбічної системи мозку в генезі судомного синдрому. Отримані результати дали можливість автору розробити спосіб лікування епілепсії, в основу якого було покладено стимуляцію інтенсивності біосинтезу серотоніну в мозку хворих. Тривалий час він досліджував особливості гуморальних механізмів регуляції водно-електролітного балансу та остеогенезу у щурів з різним рівнем збудливості головного мозку. Результатом цих досліджень стало розроблення способу корекції репаративного остеогенезу шляхом впливу на метаболізм нейромедіаторів. Протягом останніх 20 років М.Г. Сергієнко приділяв значну увагу вивченню взаємодії нейромедіаторів та гормонів зі специфічними рецепторами. Йому належить понад 180 наукових праць. Він автор численних раціоналізаторських пропозицій, 5 патентів на винахід, співавтор монографії «Биогенные моноамины и возбудимость головного мозга». За цикл праць «Початкові та зворотні форми порушень мозкового кровообігу, розробка й впровадження у практику нових методів профілактики, діагностики, лікування та реабілітації в Україні»

у 1993 р. М.Г. Сергієнку у складі авторського колективу присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки.

М.Г. Сергієнка обрано членом президії, академіком-секретарем тематичного відділення Міжнародної академії комп'ютерних наук та систем. Він був членом правління Українського біохімічного товариства, членом об'єднаної Наукової ради АН СРСР з проблеми «Физиология человека и животных»,

членом Наукової ради Харківського відділення міжнародної неурядової організації «Всесвітня лабораторія наукової культури», очолював Регіональну проблемну комісію, був головою спеціалізованої Ради із захисту дисертацій, членом ВАК України.

Помер М.Г. Сергієнко 26 вересня 1997 р. у м. Харкові.

Л.Д. Попова

Література:

1. Попова Л.Д. Сергієнко Микола Григорович / Л.Д. Попова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 221.

**СЕРГІЄНКО
МИКОЛА
МАРКОВИЧ**
(Нар. 1934 р.)

Офтальмолог, дійсний член АМН України (1993), лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1988), заслужений діяч науки і техніки України (1995), засновник і керівник Центру мікрохірургії ока (Київ, 1988). М.М. Сергієнко народився 4 жовтня 1934 р. в м. Слов'янську Донецької області. У 1958 р. закінчив педіатричний факультет Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет).

Працював на посадах: районний окуліст Олександрівської районної лікарні Донецької області (1958–1960), аспірант (1960–1963), асистент (1963–1972) кафедри офтальмології Донецького медичного інституту. З 1972 по

1977 р. — завідувач кафедри офтальмології Дагестанського медичного інституту, 1978–2008 — завідувач кафедри офтальмології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика; з 2008 р. — професор тієї ж кафедри.

Основні наукові інтереси М.М. Сергієнка пов'язані з фізіологічною оптикою. Він розробив концепцію рефракції ока, що дозволило по-новому інтерпретувати багато феноменів клінічної офтальмології щодо акомодатії, корекції короткозорості, астигматизму. У 1998 р. в Києві за його участю був створений перший у світі аберометр хвильового фронту, що дало поштовх для розвитку нового напрямку в офтальмології. Наукові дослідження М.М. Сергієнка стосувалися проблем офтальмологічної оптики та мікрохірургії ока, а саме: рефракційної хірургії, інтраокулярної корекції, кератопластики, глаукоми. За його ініціативою в 1988 р. було створено «Центр мікрохірургії ока» (Київська клінічна офтальмологічна лікарня), який став потужною сучасно обладнаною науковою й лікувальною установою. Того ж року за розробку нових моделей штучних кришталіків, нової технології інтраокулярної корекції й широке втілення інтраокулярної корекції в Україні та за її межами вчений став лауреатом Державної премії УРСР. Таким чином, у 80-х роках минулого століття завдяки успіху в розвитку інтраокулярної корекції Україна стала одним з лідерів у Східній Європі в цій галузі.

З 1978 по 2005 р. М.М. Сергієнко був головним офтальмологом Міністерства охорони здоров'я України. У 1991 р. його обрали членом-кореспондентом Національної академії наук України, у 1993 р. — академіком АМН України. У 1995 р. він отримав звання заслуженого діяча науки й техніки України. М.М. Сергієнко — автор понад 300 наукових праць, у тому числі 8 монографій, серед яких «Офтальмологическая оптика» (1988), «Интраокулярная коррекция» (1990), «Очні хвороби» (у співавторстві з проф. Г.Д. Жабоедовим, 1999).

Багато уваги М.М. Сергієнко приділяє підготовці молоді зміни. Під його керівництвом захищено 6 докторських і 28 кандидатських дисертацій. Він проводить велику науково-організаційну роботу як президент Асоціації офтальмологів України, заступник голови Українського та голова Київського товариств офтальмологів, член редакційних колегій таких видань: «Офтальмологічний журнал», «Вестник офтальмологии» (Росія), «Международный медицинский журнал». М.М. Сергієнка нагороджено орденами Дружби народів, «За заслуги» III і II ступенів.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Грандо О. Визначні імена в історії Української медицини / О. Грандо. — К.: РВА «Тріумф», 1997. — 336 с.
2. Члену-кореспонденту АМН України М.М. Сергієнку — 70 років // Журнал Академії медичних наук України. — 2004. — Т. 10, №4. — С. 830–831.

**СИПЛИВИЙ
ВАСИЛЬ
ОЛЕКСІЙОВИЧ**
(Нар. 1957 р.)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2008).

В.О. Сипливий народився 6 січня 1957 р. в с. Курінь Бахмацького р-ну Чернігівської обл. У 1980 р. він закінчив з відзнакою лікувальний факультет Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет). В.О. Сипливого за-

лишають у медичному інституті для навчання в клінічній ординатурі з хірургії під керівництвом професора О.В. Береснева. На кафедрі загальної хірургії В.О. Сипливий пройшов шлях до професора (1997), завідувача кафедри (з 1996 й дотепер).

Основні напрямки його наукової діяльності — хірургія цирозів печінки, вогнищевих уражень печінки, позапечінкових жовчних проток, підшлункової залози, лапароскопічна хірургія, невідкладна хірургія органів черевної порожнини, хірургія варикозної хвороби, розробка критеріїв об'єктивної оцінки тяжкості стану хірургічного хворого для індивідуалізації хірургічної тактики лікування.

У 1994 р. він захистив докторську дисертацію «Дистальний спленоренальний анастомоз: клінічні та патофізіологічні наслідки, прогнозування результатів операції». У цій роботі в експерименті В.О. Сипливий уперше в Україні та СНД вивчив зміни, що виникають в органах, залучених у судинну перебудову (печінка, нирки, надниркові залози, підшлункова залоза, селезінка), після накладення дистального венозного спленоренального шунта. Уперше також показано, що морфологічні зміни печінки у хворих на цироз із синдромом

портальної гіпертензії є провідним фактором як у визначенні результатів операції, так і в прогнозі для життя.

Професор В.О. Сипливий вивчив наслідки операції селективного дистального спленоренального венозного шунтування як в експерименті, так і в клініці у хворих на цироз печінки та цукровий діабет I типу. Уперше описано зменшення функціональної активності острівців Лангерганса підшлункової залози після виконання спленоренального шунтування. Він розробив шкалу оцінки тяжкості стану хворих на гострий сепсис, що дає змогу оцінювати ефективність лікування, запропонував методику індивідуалізованого прогнозу перебігу гострого панкреатиту.

У 2008 р. В.О. Сипливий став лауреатом Державної премії України в галузі науки й техніки за цикл робіт «Розробка та впровадження сучасних методів хірургічного лікування й профілактики ускладнень цирозу печінки та захворювань воротної вени». Він автор понад 150 робіт, у тому числі однієї монографії, двох навчальних посібників, 5 патентів України на винаходи, співавтор підручників з хірургії для стоматологічних факультетів і медичних училищ. Вчений — кваліфікований хірург, член Міжнародної асоціації хірургів-гепатологів, заступник головного редактора журналу «Експериментальна і клінічна хірургія», член редколегії журналу «Харківська хірургічна школа».

Ж.М. Перцева

Література:

1. Сипливий Василь Олексійович // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2002. — С. 394.
2. Сипливий В.О., Кафедра загальної хірургії №2 / В.О. Сипливий, А.Г. Гузь // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років. — Харків, 2005. — С. 514.

**СИТЕНКО
МИХАЙЛО
ІВАНОВИЧ**
(1885–1940)

Ортопед-травматолог. Член-кореспондент АН УРСР (1936), заслужений діяч науки УРСР (1936), директор Українського інституту ортопедії і травматології (Харків, 1926–1940).

М.І. Ситенко народився 12 (24) листопада 1885 р. в Лебедині на Сумщині. Закінчив ме-

дичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) в 1910 р. Був залишений при університеті асистентом на кафедрі оперативної хірургії і топографічної анатомії для підготовки до професорського звання. Одночасно працював хірургом у факультетській хірургічній клініці, а потім у хірургічному відділенні Харківської губернської земської лікарні. Під час Першої світової війни був військовим лікарем, у 1918 повернувся до Харкова, працював прозектором на кафедрі оперативної хірургії і топографічної анатомії. На початку 1921 р. перейшов працювати старшим асистентом і головним лікарем до Медико-механічного інституту. У 1924 р. йому присвоєно звання доктора медичних наук за роботу «О свободной костной аутопластике при ложных суставах». У 1926 р. його призначили директором Українського державного клінічного інституту ортопедії і травматології (нині Інститут патології хребта і суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України), на цій посаді він перебував до своєї смерті в 1940 р.

У 1927 р. вчений заснував перший у країні спеціалізований журнал «Ортопедия и травма-

тологія» і був його першим редактором. Він очолював Українське товариство ортопедів-травматологів, був членом Вченої медичної ради Наркомату охорони здоров'я СРСР, членом Президії Вченої ради НКЗ УРСР.

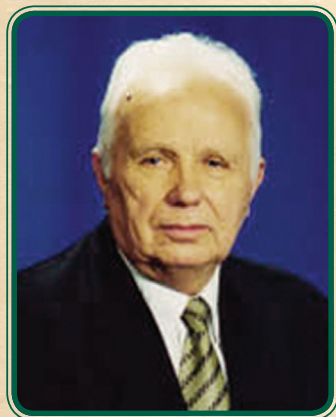
У 1936 р. М.І. Ситенка обрано членом-кореспондентом АН України, у тому ж році він отримав звання заслуженого діяча науки УРСР. Вчений успішно працював над проблемами вроджених деформацій опорно-рухового апарату, кісткової пластики, військово-польової хірургії. Він розробив близько 20 оригінальних хірургічних операцій при вроджених вивихах плеча і псевдоартрозах, розробив і впрова-

див у практику радянської охорони здоров'я багато нових прогресивних форм організації ортопедо-травматологічної служби, особливо у промислових районах. За його ініціативою були створені мережа науково-опорних пунктів інституту, система ранніх профілактичних оглядів новонароджених та дітей перших місяців життя, дитячі ортопедичні та трудові профілакторії, травматологічні станції, які стали прообразом сучасних травматологічних пунктів, центр реабілітації у Слов'янську для хворих з наслідками травм.

О.С. Овчиннікова

Література:

1. Исторический очерк об Институте патологии позвоночника и суставов им. проф. М.И. Ситенко АМН Украины [к 100-летию со дня основания] / М.О. Корж, Д.О. Яременко, Д.О. Таршис и др. — Харьков, 2007. — С. 166.
2. Корж О.О. Страницы жизни и деятельности Михаила Ивановича Ситенко / О.О. Корж // 100 ИПСС. История института. Воспоминания о людях, судьбах, времени. — Харьков : Прапор, 2007. — С. 29.

**СМІАН
ІВАН
СЕМЕНОВИЧ**

(Нар. 1929 р.)

Педіатр. Член-кореспондент АМН України (1994), заслужений працівник вищої школи УРСР (1986), ректор Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського (1981–1999).

І.С. Сміян народився 10 січня 1929 р. в с. Білка Тростянецького району Сумської області

в селянській родині. Після закінчення Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет) у 1957 р. працював лікарем, а з 1958 р. — головним лікарем дитячого санаторію «Джерело» в Трускавці. З 1962 по 1970 р. — старший науковий співробітник, а згодом — завідувач відділу П'ятигорського НДІ курортології й фізіотерапії. З 1970 по 2003 р. — завідувач кафедри педіатрії Тернопільського державного медичного інституту (ТДМІ), пізніше Академії ім. І.Я. Горбачевського. У 1975–1981 рр. — проректор з навчальної роботи ТДМІ, близько 17 років (1981–1999) — ректор цього ж ВНЗ. У 2004–2005 рр. — радник ректора, професор кафедри шпитальної та факультетської педіатрії.

І.С. Сміян зробив значний внесок у розвиток української педіатричної науки. Пріоритетним напрямком його досліджень було вивчення етіології, патогенезу, клініки й лікування хронічних захворювань гепатобіліарної й бронхолегеневої систем, нирок і сечовидільних шляхів, шлунка й кишечника. Загальне визнання педіатрів одержала розроблена ним

концепція патогенезу гіпотрофії та діарейних захворювань. І.С. Сміяну належить пріоритет в обґрунтуванні та впровадженні методів лікування дітей з різною патологією в умовах питних курортів. Він особисто розробив дозування різних мінеральних вод для внутрішнього вживання та ванн, методики призначення озокеритових і грязьових аплікацій, грязьового іонофорезу при хронічній патології органів травлення, сечовидільної системи, обміну речовин; науково обґрунтував показання до направлення дітей на санаторно-курортне лікування. У результаті багаторічного вивчення процесів гідролізу й всмоктування вуглеводів у здорових та хворих дітей колектив кафедри педіатрії під керівництвом І.С. Сміяна запропонував просту й зручну класифікацію синдрому мальабсорбції, розробив критерії диференційної діагностики даного синдрому при різній спадковій і набутій патології, упровадив методи його корекції. Вагомий внесок він зробив у вивчення функціонального й морфологічного стану клітинних мембран та вдосконалення методів мембраностабілізуючої терапії, а також у вивчення синдрому ендогенної інтоксикації при різній патології у дітей і підвищення ефективності його корекції. І.С. Сміян є автором 530 наукових публікацій, у тому числі багатьох навчально-методичних посібників та підручників. Він одним з перших у ВНЗ почав читати лекції для студентів українською мовою й наполегливо працював над написанням та виданням українських підручників, посібників, лекцій та монографій. У 1990 р. вийшов окремими брошурами цикл лекцій для студентів українською мовою.

У 1997, 1998 й 1999 рр. уперше було видано посібники «Госпітальна педіатрія», «Факультетська педіатрія» та «Особливості й семіотика захворювань дитячого віку», аналогів яким до того не існувало, а також навчальний посібник «У раціональному харчуванні дітей до року — здоров'я нації». Серед багатьох праць вченого — «Медична генетика дитячого віку» (2003), «Дитяча інсектологія» (2004). Підготовлено до друку оригінальний посібник для студентів медичних ВНЗ «Інтегративна педіатрія» та збірник тестових завдань під назвою «Сходинки до оволодіння професією лікаря».

І.С. Сміян отримав високе звання «Заслужений працівник вищої школи» (1986), його обрано членом-кореспондентом АМН України (1994). Він започаткував автобіографічний цикл книг («Від книги до книги», «Від крісла до крісла», «Думи мої, думи мої...», «Господи, помилуй і спаси» та ін. — усього 18 книг), в яких не лише висвітлює віхи власної біографії, але й ділиться поглядами на професійні, етичні, моральні аспекти життя. Відома громадська діяльність його як голови Тернопільської обласної асоціації педіатрів, голови спеціалізованої ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій, члена редакційної колегії журналів «Педіатрія, акушерство і гінекологія», «Перинатологія та педіатрія», «Современная педиатрия», «Інфекційні хвороби», члена наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка.

В.М. Лісовий, Г.А. Павлишин

Література:

1. Медицина — це поєднання науки і практики [до 80-річчя від дня народження Івана Семеновича Сміяна] // Современная педиатрия. — 2008. — №5. — С. 159–160.
2. Іван Семенович Сміян // Педіатрія, акушерство та гінекологія. — 2009. — №1. — С. 52–53.
3. Члену-кореспонденту АМН України І.С. Сміяну — 80 років // Журнал Академії медичних наук. — 2009. — №1. — С. 199–200.
4. Іван Семенович Сміян [до 80-річчя від дня народження] // Медична гідрологія та реабілітація. — 2008. — №4. — С. 119–123.
5. Острополец С.С. Очевидное — невероятное / С.С. Острополец // Здоровье ребенка. — 2009. — №1. — С. 8.

**СОСІН
ІВАН
КУЗЬМИЧ**
(Нар. 1938 р.)

Лікар-нарколог. Заслужений винахідник УРСР (1998), завідувач Харківського обласного відділу охорони здоров'я (1978–1981), організатор і керівник першої в СРСР кафедри наркології при Українському інституті удосконалення лікарів (Харків, 1981).

І.К. Сосін народився 19 травня 1938 р. У 1964 р. він закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту, надалі протягом 9 років працював головним лікарем Одринської обласної психіатричної лікарні (Харківська обл.). Навчався в заочній аспірантурі з психіатрії в Ленінградському державному інституті для удосконалення лікарів, і в 1974 р. його призначили завідувачем організаційного відділу Харківського НДІ неврології та психіатрії ім. В.П. Протопопова. З 1976 р. працював головним лікарем 36-ї міської клінічної психіатричної лікарні (тепер Харківська обласна психіатрична лікарня №3), а в 1978 р. став керівником обласної охорони здоров'я, брав безпосередню участь в організації й становленні основних підрозділів наркологічної служби м. Харкова і Харківської області. У 1981 р. організував і очолив першу в колишньому СРСР кафедру наркології при Українському інституті удосконалення лікарів (тепер Харківська медична академія післядипломної освіти). З 1982 по 1989 р. І.К. Сосін працю-

вав проректором з навчальної роботи цього ж інституту. Захистив докторську дисертацію (1978), отримав звання професора (1989), у 1998 р. отримав звання «Заслужений винахідник України».

Основним напрямком наукової діяльності професора І.К. Сосіна є пошук, розроблення та впровадження нових методів лікування наркологічних захворювань із застосуванням перш за все немедикаментозних терапевтичних факторів, у тому числі розробка лікувальних програм з урахуванням геліо-геофізичних впливів на організм. Він запропонував комплексну наукову програму, яка передбачала обґрунтування нових підходів до лікування наркологічних захворювань, що включає створення системи альтернативних немедикаментозних еквівалентів фармакотерапії; розроблення оптимальних терапевтичних режимів лікувальних впливів у комплексі засобів і методів купіювання гострих проявів хронічної інтоксикації психоактивними речовинами за умов наявності в людини болісної залежності від них; модифікування методів гемо- і ентеросорбції, рефлексотерапії, на підставі їх адаптування до мети та завдань лікування наркологічних захворювань.

На підставі виявлених предикторів передбачалося розробити алгоритм і програму для ЕОМ, одержати систему індивідуального прогнозування результативності краніоцеребральної гіпотермії й гіпербаричної оксигенації. Результатом реалізації наукової програми став комплекс нових немедикаментозних методів лікування алкоголізму, наркоманії, токсикоманії та їх диференційованого застосування. Уперше було вивчено алкоголізм та наркоманію з точки зору біоелектрокінетичної активності ядер, розроблені рекомендації. Уперше в наркології застосовані та вивчені перспективні можливості ультрафіолетового та лазерного опромінювання крові та їх численних модифікацій. Розроблено модифіковані варіанти трансцеребрального електрофорезу, електрохімічної детоксикації, мембранного плазмаферезу. Понад 70 методів лікування захищені авторськими свідоцтвами на винаходи,

патентами та свідоцтвами на рацпропозицію. Вони впроваджені в практику наркологічних диспансерів усіх областей України. Здійснена та ведеться широка підготовка лікарів до нових методів лікування.

Під керівництвом І.К. Сосіна у структурі Харківського обласного наркологічного диспансеру створено відділення для дітей та підлітків з проблемами адикції, відділення інтенсивної детоксикації, відділення для примусового лі-

кування хворих на алкогольну та наркотичну залежність, жіноче відділення, профільні денні стаціонари. Завдяки І.К. Сосіну Харківський регіон став одним з перших у нашій країні, де була введена посада обласного підліткового нарколога. У 2000 р. за його ініціативою та безпосередньою участю створена Українська наркологічна асоціація.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Кафедра наркології. Харківський інститут удосконалення лікарів — 75. — Х. : Фоліо, 1998. — С. 76–77.
2. Мисько Г.М. К юбілею професора Сосіна Івана Кузьмича / Г.М. Мисько, О.С. Слабунов, Ю.Ф. Чуев // Сучасні проблеми клініки, терапії та реабілітації станів залежності від психоактивних речовин. — Харків, 2008. — С. 8.

**ТАТАРЕНКО
НІНА
ПАВЛІВНА**
(1900–1986)

Лікар-психіатр. Заслужений діяч науки УРСР (1962), депутат Верховної Ради УРСР (1951–1955).

Н.П. Татаренко народилася 11 (23) листопада 1900 р. в м. Богучарі Воронезької області. У 1924 р. закінчила Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет).

З 1925 по 1941 р. послідовно аспірант, молодший науковий співробітник, асистент, старший науковий співробітник, завідувач клініки Українського інституту психіатрії (згодом Українського психоневрологічного інституту).

Одночасно працювала асистентом Харківського медико-педологічного, а потім 2-го Харківського медичного інституту (1931–1938). З 1941 по 1943 — завідувач відділення Республіканської психіатричної лікарні у Кзил-Орді (Казахстан); з 1943 по 1945 — зав. клінікою Українського психоневрологічного інституту. Далі завідувала кафедрами психіатрії Чернівецького (1945–1951) та Харківського (1951–1970) медичних інститутів. З 1970 по 1984 р. — консультант у поліклініці Харківського НДІ неврології та психіатрії.

Н.П. Татаренко є основоположником патофізіологічного напрямку в психіатрії. Під її керівництвом були розроблені й впроваджені до наукової й лікувальної практики нові методи вивчення психічних порушень; на кафедрі проводилися дослідження патогенетичних механізмів шизофренії, маніакально-депресивного психозу, наслідків черепно-мозкових травм, вивчалися психофізіологія й патофізіологія сприйняття й пам'яті. Її наукові й практичні прогнози щодо клінічного змісту ремісій при шизофренії, оцінки дефектних станів, неоднозначності гострого маніфесту при «свіжому» шизофренічному процесі й черговому загостренні хронічного поточного прогресивного процесу підтверджуються й тепер. Під її керівництвом виконано 34 кандидатські і 6 докторських дисертацій. За редакцією Н.П. Татаренко в 1971 р. видано перший підручник «Психіатрія» українською мовою.

Н.П. Татаренко була активним громадським діячем, депутатом Чернівецької міської та Верховної Ради України (1951–1955), членом правління Всесоюзного та Українського товариств невропатологів і психіатрів, членом редакційної ради «Журнала невропатологии и

Література:

1. Ніна Павловна Татаренко // Журнал невропатологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. — 1972. — Т. 72, № 8. — С. 1271.
2. Ніна Павловна Татаренко [некролог] // Журнал невропатологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. — 1986. — Т. 86, № 6. — С. 1097–1099.
3. Гавенко В.А. Н.П. Татаренко — великий учитель, учений, врач и человек / В.А. Гавенко, Н.И. Стрельцова, Г.А. Самардакова // Экспериментальная і клінічна медицина. — 2000. — № 3. — С. 150.
4. Гавенко В.А. Татаренко Ніна Павлівна / В.А. Гавенко // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 232.

психиатрии им. С.С. Корсакова». Вона нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора, медалями, знаком «Отличнику здравоохранения», а в 1962 р. отримала почесне звання «Заслуженный діяч науки УРСР».

В.А. Гавенко, Ж.М. Перцева

**ТКАЧЕНКО
СТЕПАН
ЗІНОВІЙОВИЧ**
(1891–1987)

Лікар-гігієніст. Директор Харківського стоматологічного інституту (1934–1935) і 2-го Харківського медичного інституту (1935–1940). С.З. Ткаченко народився 27 грудня 1891 р. в с. Тахтаулове Полтавської області в родині селянина-бідняка. Навчався на робітфаці Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет), у 1926 р. закінчив медико-профілактичний факультет. Був зарахований до аспірантури при кафедрі соціальної гігієни того ж інституту, після закінчення якої працював у Народному Комісаріаті освіти УРСР на посаді головного інспектора вищої та середньої медичної та фармацевтичної освіти (1929–1932).

З 1932 по 1935 р. завідував кафедрою соціальної гігієни в Харківському стоматологічному інституті, виконував за сумісництвом обов'язки заступника директора з наукової та навчальної частини. З 1934 по 1935 р. був директором стоматологічного інституту. У грудні 1935 р. його призначили директором створеного у Харкові 2-го Медичного інституту. На цій посаді С.З. Ткаченко працював до грудня 1940 р., одночасно завідував кафедрою соціальної гігієни — організації охорони здоров'я цього ж інституту. У 1941 р. інститут було евакуйовано до м. Фрунзе (Киргизія) й злито з Киргизьким медичним інститутом, де С.З. Ткаченко очолив кафедру організації охорони здоров'я. У 1944–1945 рр. він — доцент однойменної кафедри в Українському інституті удосконалення лікарів (Харків), а з 1945 р. у Львівському державному медичному інституті — завідувач кафедри соціальної гігієни — організації охорони здоров'я (1945–1970) і одночасно декан санітарно-гігієнічного факультету (1950–1963).

У 1968 р. С.З. Ткаченко захистив докторську дисертацію за темою «Венерические болезни в западных областях УССР (1945–1965), пути их снижения и ликвидации (социально-гигиеническое исследование)». Він автор 30 наукових праць, присвячених важливим та актуальним питанням охорони здоров'я, серед яких вивчення загальної захворюваності й діяльності лікувальних установ на сільських дільницях; аналіз захворюваності та смерт-

ності шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну; гігієнічне виховання школярів тощо. За його керівництвом виконано й захищено вісім кандидатських дисертацій. Згідно з наказом по Львівському державному медичному інституту від 30 червня 1970 р. №496

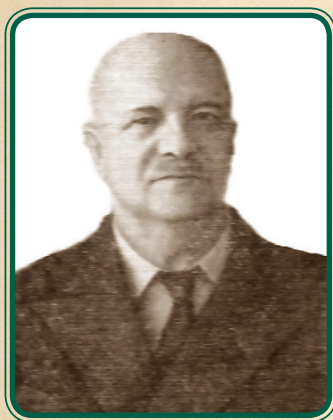
доктору медичних наук Степану Зіновійовичу Ткаченку була винесена подяка за плідотворну науково-педагогічну діяльність у зв'язку з виходом на заслужений відпочинок.

Помер С.З.Ткаченко у квітні 1987 р. у Львові.

В. Рудень, Ж.М. Перцева

Література:

1. Основні напрями в розвитку кафедр Львівського медичного інституту. — Львів: ЛДМІ, 1966. — С. 87–90.
2. Гарін М. Отвергнутый гост / М. Гарін // Львовская правда. — 29.05.1968.
3. Львівський державний медичний інститут. — Львів: Словник, 1994.—С. 106.
4. Перцева Ж.М. Ткаченко Степан Зіновійович // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років / Ж.М. Перцева. — Х.: ВПЦ «Контраст», 2005. — С. 718–719.

**ТКАЧОВ
ТИХОН
ЯКОВИЧ**
(1885–1970)

Гігієніст. Державний санітарний інспектор охорони здоров'я СРСР (1939), депутат Верховної Ради СРСР (1937–1944).

Т.Я. Ткачов народився в 1885 р. Після закінчення медичного факультету Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) у 1912 р. працював земським санітарним лікарем у м. Бирюх Воронежського губернського земства. У Першу світову війну до 1917 р. служив в армії, після чого повернувся до колишньої роботи. У 1923 р. Т.Я. Ткачова перевели до Воронежа, де призначили заступником завідувача губернського відділу охорони здоров'я. Одночасно він викладав соціальну гігієну на медич-

ному факультеті Воронежського університету (з 1930 р. — Воронежський медичний інститут). У 1924 р. Т.Я. Ткачову присвоїли звання професора, а в 1935 р. — науковий ступінь доктора медичних наук. У 1931 р. в інституті з його ініціативи було організовано санітарний факультет, деканом якого він був протягом декількох років. У лютому 1939 р. Т.Я. Ткачова призначили державним санітарним інспектором охорони здоров'я СРСР, заступником наркома охорони здоров'я СРСР, одночасно обрали завідувачем кафедри організації охорони здоров'я Центрального інституту удосконалення лікарів у Москві. На початку війни на прохання Воронежського медичного інституту та обласного відділу охорони здоров'я Т.Я. Ткачов повернувся на посаду завідувача кафедри охорони здоров'я цього інституту (1941–1963), з яким було пов'язано все його наступне життя.

Т.Я. Ткачов — автор понад 100 наукових праць з актуальних питань соціальної гігієни, організації охорони здоров'я, історії медицини, санітарної статистики й сільської охорони здоров'я. Він вивчав вплив соціальних факторів на стан здоров'я сільського населення. У роки колективізації опублікував низку робіт, присвячених проблемі охорони здоров'я колгоспників. У роки Великої Вітчизняної війни основним напрямком наукової діяльності очолюваної ним кафедри було узагальнення досвіду радянської охорони здоров'я у военний час. Він займався також пробле-

мами організації санітарної справи в СРСР і проведенням санітарно-технічних заходів у містах і селах, які відбудовувалися після війни. Вчений брав активну участь у громадському житті міста, області, країни. Був обраний головою повітового відділу спілки «Медсанпраця», членом повітового виконавчого комітету, членом обласного бюро секції наукових працівників, неодноразово — депутатом

міської Ради народних депутатів, а протягом 1937–1946 рр. — депутатом Верховної Ради СРСР. З 1939 по 1947 р. він — редактор і член редколегії журналу «Гігієна і санітарія». Його нагороджено двома орденами Леніна й медалями.

Помер Т.Я. Ткачов 3 липня 1970 р. у Воронежі.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Фурменко І.П. Памяти Тихона Яковлевича Ткачова / І.П. Фурменко // Советское здравоохранение. — 1971. — №1. — С. 82.
2. Покровский В.А. Ткачов Тихон Яковлевич / В.А. Покровский // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1985. — Т. 25. — С. 98.

**ТРІНКЛЕР
МИКОЛА
ПЕТРОВИЧ**
(1859–1925)

Хірург. Заслужений професор УРСР (1924). Народився 19 листопада 1859 р. у Санкт-Петербурзі в купецькій родині. Після закінчення з золотою медаллю гімназії в м. Сімферополі в 1878 р. вступив до Харківського університету на медичний факультет (нині Харківський національний медичний університет). У 1884 р. закінчив навчання, одержав звання лікаря з відзнакою. У 1884–1888 рр. був ординатором у факультетській хірургічній клініці, з 1888 по 1892 р. — стипендіатом для підготовки до професорського звання. У 1898 р. захистив докторську дисертацію, у 1900 р. став приват-доцентом. У 1905 р. його затвердили професором, завідувачем кафедри хірургічної патології. З 1913 р.

до кінця життя він очолював кафедру факультетської хірургічної клініки.

М.П. Трінклер був високопрофесійним діагностом-клініцистом, блискучим хірургом широкого діапазону. Він другим у Росії виконав тотальну резекцію шлунка. Вивчив і описав уперше у світовій та вітчизняній літературі вісцеральний сифіліс і його прояви у формі хірургічних захворювань. У галузі онкології широко використовував променеву терапію, хіміотерапію, удосконалював методику й техніку радикальних втручань. Опублікував монографію «Хронические воспаления и злокачественные новообразования», написану у співавторстві з Б.Г. Пржевальським та С.В. Коршуном. Гнійній хірургії присвячена його монографія «Основы современного лечения ран», яка розкриває актуальні й сьогодні питання гнійної хірургії. Серед наукових і практичних інтересів М.П. Трінклера значне місце належить ураженням опорно-рухового апарату. У галузі нейрохірургії він запропонував власну методику дренажування шлуночків головного мозку. Він блискуче проводив пластичні та косметичні операції, трепанацію черепа, видалення пухлин, широко оперував на суглобах.

Про високий авторитет М.П. Трінклера у світових наукових колах свідчить той факт, що йому надсилали на рецензії роботи, представлені до Нобелівської премії, і запросили на кафедру у столиці Швеції Стокгольмі, але він залишився вірним Харкову. У 1912–1914 рр. його призначали головою державних іспитових комісій у Москві, Києві та Харко-

ві. Він був одним із ініціаторів проведення 1-го Всеросійського протиракового з'їзду в Москві в 1912 р., став одним із засновників Товариства російських хірургів, учасником усіх його з'їздів, організатором самостійної секції хірургів Харківського медичного товариства. Працював на посаді відповідального соредактора журналу «Врачебное дело». У 1924 р. здобув почесне звання заслуженого професора УРСР. М.П. Трінклера відрізняло глибоко гуманне ставлення до хворих. Доброта, доброзичливість, скромність притягували до нього співробітників, студентів, хворих.

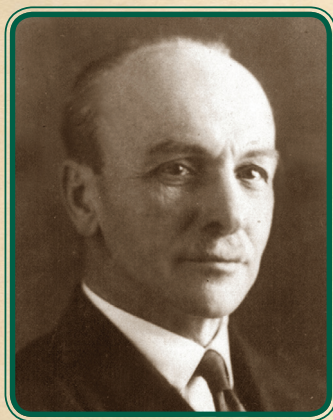
Він любив музику й живопис, був талановитим піаністом-імпровізатором, добре малював.

Помер М.П. Трінклер в Євпаторії 10 серпня 1925 р., похований у Харкові. На прохання харків'ян було прийнято рішення Раднаркому УРСР про увічнення його пам'яті. Факультетська хірургічна клініка Харківського національного медичного університету та вулиця, де вона розташована, носять ім'я видатного вченого.

*В.О. Сипливий, А.Г. Гузь, А.В. Сивожезєзов,
О.В. Кодимська, З.П. Петрова*

Література:

1. Сборник в честь сорокалетия научной, врачебной и педагогической деятельности Н.П. Тринклера. — К. : Госиздат Украины, 1925. — С. 236.
2. Лісовий В.М. Гордость отечественной хирургии [к 150-летию со дня рождения заслуженного профессора Н.П. Тринклера] / В.М. Лісовий, З.П. Петрова // Universitates. — 2009. — №4. — С. 52–60.
3. Выдающийся хирург Н.П. Тринклер / Н.А. Галичева, А.Н. Горяінова, З.П. Петрова, Л.Н. Пінчук // Асклепий : историко-медицинский журнал. — 1998. — №1–2. — С. 27–29.

**ФАЙНШМІДТ
ІСААК
ІЛЛІЧ**
(1875–1940)

Терапевт. Заслужений професор УРСР (1934), заслужений діяч науки УРСР (1934), організатор і керівник Українського туберкульозного інституту (1922) та Українського інституту клінічної медицини (1931).

Народився 5 (17) червня 1875 р. в м. Орел у родині службовця. Закінчив медичний фа-

культет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) в 1899 р. Працював у госпітальній терапевтичній клініці ординатором, потім асистентом, одночасно асистентом такої ж клініки в Жіночому медичному інституті. Був мобілізований на російсько-японську війну. Кілька разів відвідував із науковою метою Німеччину, Бельгію, Англію, пізніше Швейцарію, Італію, Австрію, Польщу.

У 1923 р. був обраний завідувачем кафедри туберкульозу. З 1930 по 1940 р. він очолював кафедру факультетської терапії ХМІ. У своїй науковій роботі цікавився питаннями туберкульозу, пневмонії, абсцесів, раку та сифілісу легенів, раціональної терапії серцево-судинних захворювань. Під його керівництвом проводилися дослідження ниркової недостатності та цукрового діабету. У клініці відбувалася велика науково-дослідницька робота в галузі електрокардіографії. Видатний знавець клініки туберкульозу, І.І. Файншмідт був одним з організаторів громадської боротьби з цією хворобою, засновником Харківського відділу Всеросійської ліги боротьби з туберку-

льозом. У 1922 р. організував та очолив Український туберкульозний інститут. У 1931 р. організував Український інститут клінічної медицини. Багато енергії доклав до покращання роботи Харківського медичного товариства, головою президії якого був у 1924–1925 рр.

Професор Файншмідт був головою Українського товариства терапевтів, членом президії вченої ради Наркомату охорони здоров'я УРСР, членом Ради директорів наукових інститутів, членом комісії з винаходів

при Управлінні науки Наркомату охорони здоров'я УРСР, заступником голови Ради професорів ХМІ, членом редакційної ради та редактором терапевтичного відділу журналу «Врачебное дело», членом редакції журналу «Боротьба з туберкульозом». У 1934 р. здобув звання заслуженого професора та заслуженого діяча науки УРСР.

Помер І.І. Файншмідт раптово, під час відрядження у Києві 25 квітня 1940 р., похований у Харкові.

С.І. Зайцева, І.А. Ільченко, З.П. Петрова

Література:

1. Заслуженный деятель науки, профессор Исаак Ильич Файншмидт // Сборник трудов, посвященных 35-летию юбилею врачебной, научно-педагогической и общественной деятельности И.И. Файншмидта. — Киев—Харьков, 1937. — С. 7–9.
2. Файншмидт Исаак Ильич // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1963. — Т. 33. — С. 440.
3. Файншмидт Исаак Ильич // УРЕ. К., 1964. — Т. 15. — С. 194.
4. Зайцева С.І. Файншмідт Ісаак Ілліч / С.І. Зайцева, І.А. Ільченко, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 154–155.

**ФЕДОРОВСЬКИЙ
ОЛЕКСІЙ
ОЛЕКСАНДРОВИЧ**
(1897–1981)

Хірург-клініцист. Лауреат Державної премії УРСР (1982), директор Київського інституту переливання крові (1935).

О.О. Федоровський народився 15 (27) березня 1897 р. У 1921 р. закінчив Харківську медичну академію (нині Харківський національний медичний університет). Учень М.П. Трінклера. Лікарську діяльність почав ординатором

у хірургічній клініці медичного інституту, якою керував М.П. Трінклер. У 1925 р. його обрали асистентом кафедри госпітальної хірургії, а з 1926 р. він працював послідовно асистентом, ст. асистентом і доцентом на кафедрі хірургії Українського інституту вдосконалення лікарів (Харків), поєднував ці обов'язки з роботою в Харківському інституті переливання крові й невідкладної хірургії. У 1934 р. переїхав до Києва, де став одним із засновників Київського інституту переливання крові. У 1935 р. він перебував на посаді директора цього інституту, одночасно був завідувачем кафедри невідкладної хірургії й переливання крові Київського інституту вдосконалення лікарів (КІВА).

У роки Великої Вітчизняної війни він був у діючій армії на Південно-Західному фронті, працював здебільшого провідним хірургом у різних евакошпиталях. Після закінчення війни повернувся до завідування кафедрою КІВА, а в 1948 р. став завідувачем кафедри факультетської хірургії Київського медичного інституту. Організував у 1951 р. кафедру госпітальної і факультетської хірургії педіатричного факультету Київського медичного інсти-

туту, очолював її до 1970 р., а потім був при ній професором-консультантом. Одночасно в період 1957–1958 рр. був деканом педіатричного факультету КМІ.

Великою є заслуга О.О. Федоровського в організації в Україні спеціалізованої допомоги хворим з опіками. З його ініціативи в 1958 р. у Києві на базі клініки, якою він керував, було створено перший опіковий центр в Український РСР, який невдовзі став республіканським. З 1960 р. на підставі досвіду діяльності цього центру були організовані опікові відділення в регіонах республіки. О.О. Федоровський протягом тривалого часу займався проблемою переливання крові та в 1941 р. розробив і запропонував новий вітчизняний консервант крові «НАТРОГ», за що в 1952 р. був нагороджений премією М.М. Бурденка. Протягом 17 післявоєнних років він був головним гематологом Міністерства охорони

Література:

1. Алексей Александрович Федоровский // Клиническая хирургия. — 1977. — №4. — С. 82.
2. Макаренко І.М. Федоровський Олексій Олександрович/ І.М. Макаренко, І.М. Полякова // Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця (1841–2001). — К. : Століття, 2001. — С. 168.

здоров'я УРСР. Багато уваги О.О. Федоровський приділяв розвитку актуальних проблем гастроентерології, лікуванню хірургічної інфекції. У 1966 р. він отримав авторське свідоцтво на лікувальний препарат каланхое, а у 1968 р. його було премійовано на ВДНГ СРСР. Він виконав понад 100 наукових робіт, серед яких 3 монографії. Під його керівництвом захищено 33 дисертації, з них 4 — докторські.

В 1982 р. О.О. Федоровський став лауреатом Державної премії УРСР. Він був дійсним членом Міжнародного товариства трансфузіологів, почесним членом Всесоюзного Українського товариства хірургів, членом редакційної колегії журналу «Клінічна хірургія». Помер О.О. Федоровський 28 серпня 1981 р. в Києві.

Ж.М. Перцева

**ФІЛОМАФІТСЬКИЙ
ОЛЕКСІЙ
МАТВІЙОВИЧ**
(1807–1849)

Фізіолог. Лауреат Демидівської премії Російської академії наук.

О.М. Філомафітський народився 17 (29) березня 1807 р. в с. Малахово Романо-

Борисоглібського повіту Ярославської губернії в родині священника. Після закінчення Ярославської духовної семінарії в 1824 р. вступив на словесний факультет Харківського університету, а через 4 місяці перейшов на медичний факультет. У 1828 р. закінчив університет і одержав звання лікаря. Тоді ж його направили до професорського інституту при Дерптському університеті (інститут засновано у 1828 р. для підготовки професорів із природних росіян для російських університетів).

У 1833 р. О.М. Філомафітський захистив докторську дисертацію про дихання птахів, в основу якої були покладені результати його власних експериментальних досліджень, що проводилися на різних птахів у гострих та хронічних дослідах. У тому ж році його направили в наукове відрядження, він працював у Берліні в лабораторіях Мюллера та Шульца, повернувся у 1835 р. Незважаючи на бажання Філомафітського отримати кафедру в Харківському університеті, йому запропонували кафедру в Москві.

У 1835 р. він почав викладацьку й наукову діяльність у Московському університеті на кафедрі анатомії, фізіології та судової медицини під керівництвом проф. Є.Й. Мухіна, уродженця м. Чугуєва (нині Харківська обл.). Згідно з університетським статутом 1835 р. кафедру фізіології остаточно відокремили від кафедри анатомії. І першим професором самостійної кафедри фізіології в Московському університеті став О.М. Філомафітський. Він започаткував експериментальний напрямок у вітчизняній фізіології. Лекції і заняття з фізіології супроводжували демонстрації експериментів. Вперше на його лекціях у 1842 р. були показані собаки зі штучною шлунковою фістулою, операцію якої зробив проф. В.О. Басов. Для вдосконалення викладання О.М. Філомафітський підготував оригінальний підручник «Физиология, изданная для руководства своих слушателей» у 3-х частинах (1836, 1840). Величезний матеріал, викладений у підручнику, ґрунтувався, на даних численних експериментів, проведених ним самим, а також іншими вченими. Це був перший вітчизняний підручник з фізіології, написаний російською мовою. Підручник Філомафітського на багато років став головним посібником з фізіології, а у 1841 р. його висунули на найвищу премію Російської Академії наук — Демидівську. Одночасно на цю премію була представлена робота М.І. Пирогова «Хирургическая анатомия артериальных стволов и фасций». Комісія з присудження премій не змогла надати перевагу жодній із цих робіт, і премія була поділена між О.М. Філомафітським і М.І. Пироговим. До кола наукових інтересів Філомафітського входили проблеми, що мали найважливіше значення для практичної медицини: переливання крові та дія на організм знеболюючих речовин. У 1848 р. вийшла його робота «Трактат о переливании крови (как единственном

средстве во многих случаях спасти угасающую жизнь)», що була результатом 13-річних досліджень автора. Він вперше на основі експериментальних даних, у тому числі власних, обґрунтував необхідність широкого використання переливання крові в медичній практиці. Докладно описав підготовку та власний спосіб проведення переливання крові, запропонував безпоршневий апарат для переливання крові.

У 1847 р. після повідомлень про ефективне застосування ефірного наркозу при операціях, Медична рада при Міністерстві внутрішніх справ розіслала на адресу медичних факультетів постанову щодо вивчення цього питання. О.М. Філомафітський подав розгорнутий план проведення експериментальних і клінічних досліджень ефірного наркозу. За цим планом при Московському університеті були створені два наркозних комітети, що працювали під його керівництвом. До плану було включено не лише вивчення дії на організм сірчаного ефіру, але й пошук нових наркотичних речовин, а також розроблення найважливішого для клініки питання про дозування ефіру, способи введення до організму, показання та протипоказання для його застосування. Робота комітетів під керівництвом фізіолога О.М. Філомафітського та хірурга Ф.І. Іноземцева (теж випускника медичного факультету Харківського університету) у творчому контакті з М.І. Пироговим дала цінні для науки й практики результати. О.М. Філомафітський виклав їх у статті «Физиологический взгляд на употребление эфиров, хлороформа и бензина как веществ, притупляющих нервную деятельность» (1849).

Помер О.М. Філомафітський 22 січня (3 лютого) 1849 р. у Москві.

З.П. Петрова

Література:

1. Коштыянец Х.С. Алексей Филомафитский — основоположник Московской физиологической школы / Х.С. Коштыянец // Физиологический журнал СССР. — 1945. — Т. 31, №3/4. — С. 109–119.
2. Макаров В.А. Алексей Матвеевич Филомафитский / В.А. Макаров. — М.: Наука, 1986. — 152 с.
3. Петрова З.П. Філомафітський Олексій Матвійович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 450–452.

**ФРАНКОВСЬКИЙ
ВЛАДИСЛАВ
АНДРІЙОВИЧ
(1819–1895)**

Лікар. Почесний громадянин м. Харкова, один із засновників Харківського медичного товариства.

Народився у Мозирському повіті Мінської губернії в 1819 р. у дворянській родині. У ранньому дитинстві втратив батьків і виріс серед чужих людей, що обумовило його глибоке співчуття до страждань ближніх. Вступив до Віленської медико-хірургічної академії, з другого курсу перейшов казеннокоштным студентом до Харківського університету, медичний факультет якого (нині Харківський національний медичний університет) закінчив у 1840 р. Протягом 5 років працював ординатором терапевтичної клініки. У 1845 р. був призначений лікарем студентів і ветеринарних вихованців, де не лише працював безкоштовно, але й щорічно жертвував по 60 карбованців на ліки для малозабезпечених студентів. У 1848–1858 рр. був акушером Лікарської управи.

В його особистій амбулаторії було зареєстро-

вано понад 200 000 хворих, яким він безкоштовно допомагав й роздавав ліки. До відкриття лікарні Медичного товариства в Харкові його амбулаторія була єдиним місцем, де приймали бідних і куди вони йшли з довірою. У роки народного лиха В.А. Франковський перебував у місцях найбільших злиднів. У 1847–1848 рр., під час епідемії холери, він завідував великою холерною лікарнею. Під час Кримської війни (1854–1855 рр.) безкоштовно працював у військових шпиталях Харкова й забезпечував хворих ліками, які не належали до офіційного каталогу, але були необхідні для лікування. Під час російсько-турецької війни (1877–1878 рр.) безкоштовно допомагав пораненим і хворим, за що його нагородили спеціальною відзнакою Червоного Хреста.

У 1861 р. В.А. Франковський був одним із засновників й брав найактивнішу участь у діяльності Харківського медичного товариства, почесним членом якого його обрали в 1886 р.; був ініціатором створення дитячої лікарні, а коли в 1879 р. вона була відкрита, став головою ради лікарні. В.А. Франковського обрано членом міської думи, членом міської санітарної ради, понад 40 років (з 1843 р.) він працював у Харківському благодійному товаристві тощо. За великі заслуги перед населенням міста В.А. Франковського обрано Почесним громадянином Харкова. Після його смерті 31 березня (12 квітня) 1895 р. Медичне товариство організувало збирання пожертвувань і збудувало притулок імені Франковського для невиліковних хворих. На жаль, через фінансові труднощі налагодити його роботу не вдалося.

В.М. Лісовий, З.П. Петрова

Література:

1. Владислав Андреевич Франковский. Полувековой юбилей (1840–1890) // Протокол торжественного заседания Харьковского медицинского общества 23 февраля 1892 года. — Харьков, 1892. — 92 с.
2. Франковский В.А. // Харьковское медицинское общество 1861–1911 гг. — Харьков, 1913. — С. 488–489.
3. Петрова З.П. Франковский Владислав Андрійович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 452–453.

**ФРЕНКЕЛЬ
СЕМЕН
РОМАНОВИЧ**
(1875–1937)

Рентгенолог. Депутат І Державної думи Росії (1907), завідувач рентгенівського відділення Кремлівської лікарні (1922–1937).

С.Ф. Френкель народився в 1875 р. і після закінчення гімназії вступив до Київського університету. Однак за участь у революційних подіях його було виключено, й вищу медичну освіту він здобув у 1898 р., закінчивши медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). За участь у революційному русі в 1905 р. він був засуджений до тюремного ув'язнення. Після звільнення його обрали членом І Державної думи (1906), а після її розпуску знов ув'язнили (1908–1910).

У 1911 р. С.Ф. Френкель емігрував за кордон і протягом декількох років спеціалізувався в галузі рентгенології в клініках Берліна, Відня, Парижа. Повернувся до Москви перед жовтневою революцією, згодом організував і до кінця життя очолював

рентгенологічне відділення Інституту для лікування пухлин (нині Московський науково-дослідний онкологічний інститут ім. П.О. Герцена). З 1934 р. одночасно керував кафедрою рентгенології 1-го ММІ. Крім того, С.Ф. Френкель протягом 15 років завідував рентгенівським відділенням Кремлівської лікарні, яке за його керування перетворилося зі скромно обладнаного кабінету на велике відділення, укомплектоване апаратурою для проведення різних досліджень і лікування.

С.Ф. Френкель — автор 47 наукових праць, присвячених найактуальнішим питанням рентгенології та радіології. Особливий інтерес становлять роботи, що стосуються біологічної дії рентгенівських променів. Відомі його експериментально-клінічні дослідження, присвячені вивченню механізму дії рентгенівського випромінювання на цитоплазму, а також на плазму крові ссавців, його терапевтичній ефективності при злоякісних пухлинах і рентгенівському опромінюванню крові, що виділена з організму, а потім повернена до нього. Він одним з перших у нашій країні застосував у клініці методи рентгенодіагностики, засновані на використанні рентгеноконтрастних речовин — енцефалографію, пієлографію та ін.

С.Ф. Френкель був редактором відділу «Рентгенологія» 1-го видання ВМЕ, одним із засновників Московського товариства рентгенологів, членом президії Всесоюзної асоціації рентгенологів і головою Російського товариства рентгенологів. Він входив до складу організаційних комітетів усіх Всесоюзних з'їздів рентгенологів, був делегатом багатьох міжнародних конгресів рентгенологів і радіологів.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Диденко В.І. Френкель Семен Романович / В.І. Диденко // БМЭ.— М., 1963. — Т. 33.— С. 426.
2. Айзенштайн А. Професор Семен Романович Френкель // Советская медицина. — 1938. — №2. — С. 64.

**ХАРМАНДАР'ЯН
ГУРГЕН
ІВАНОВИЧ
(ОВАНЕСОВИЧ)
(1893–1939)**

Рентгенолог. Член-кореспондент АН УРСР (1934), головний санітарний інспектор Наркомату — заступник Наркома охорони здоров'я СРСР (1937), директор Українського радіологічного інституту (Харків, 1923–1937).

Г.І. Хармандар'ян народився 15 (27) березня 1893 р. в м. Ахал-Калкі Тифліської губернії. У 1910 р. вступив до Військово-медичної академії, звідки його було виключено без права проживання в Петербурзі за відмову від прийняття присяги. Далі навчався на медичному факультеті в Дерпті. У 1914 р. був мобілізований до армії, державні іспити складав уже в 1917 р. в Харківському університеті (нині Харківський національний медичний університет), де й одержав диплом лікаря.

З 1918 р. Г.І. Хармандар'ян працював під керівництвом найвизначнішого рентгенолога України С.П. Григор'єва, а від 1921 року був начальником відділу шляхів сполучення системи Наркомздоров'я України, у 1923 р. його призначили директором Українського рентгенологічного інституту. Очолюваний ним інститут став основним центром організаційно-методичної, наукової та педагогічної роботи з рентгенології, радіології та онкології. Тоді ж було створено філії інституту в Дніпропетровську, Одесі та Донецьку.

З 1928 р. — завідувач кафедри Харківського медичного інституту. Того ж року завдяки ініціативі науковця в Харкові вийшов друком перший номер журналу «Вопросы онкологии», редактором якого Г.І. Хармандар'ян був майже 10 років. Це видання відіграло велику роль у розвитку наукової онкології та розробці питань експериментальної й клінічної онкології, організації протиракової боротьби. У 1928 р. його обрали головою Українського товариства рентгенологів і радіологів, у 1929 р. — членом колегії НКОЗ України, в 1930 р. — призначили керівником сектора кадрів і відділу транспортної медицини. З 1932 р. він був заступником Наркома охорони здоров'я УРСР, у 1937 р. його призначили директором Московського інституту рентгенології та радіології, одночасно він перебував на посаді головного санітарного інспектора Наркомату охорони здоров'я СРСР.

У 1932 р. Г.І. Хармандар'ян одержав другу вищу освіту, закінчивши Харківський електротехнічний інститут за спеціальністю «інженер-електрик». У 1929 р. з його ініціативи було скликано нараду онкологів, на якій за його пропозицією було ухвалено рішення про організацію в Радянському Союзі онкологічних диспансерів як центрів протиракової боротьби. У березні 1931 р. в Харкові за активною участю Г.І. Хармандар'яна відбувся 1-й Всесоюзний з'їзд онкологів. Вчений — учасник багатьох міжнародних з'їздів (у Мадриді, Цюріху), де очолював радянські делегації та виступав з доповідями. У 1934 р. Г.І. Хармандар'яна обрано членом-кореспондентом Української АН.

Наукові праці Г.І. Хармандар'яна можна розподілити на кілька груп: рентгенодіагностика пухлин легень та внутрішньогрудних пухлин (межистіння та ін.), холецистографія та її клінічна цінність, а також ціла низка досліджень, присвячених рентгенодіагностиці захворювань шлунка й кишечника. На особливу увагу заслуговують праці з рентгенодіагностики патологічних змін кісткової системи (сифіліс кісток, кісти кісток, рахіт у дитячому віці). Багато робіт присвячено біо-

логічній дії рентгенівських променів та рентгенотерапії запальних захворювань, а також виразки шлунка й дванадцятипалої кишки. Г.І. Хармандар'ян вперше провів рентгенологічне вивчення моторно-евакуаторної функції шлунка в умовах гіпнотичних станів і цим шля-

хом об'єктивно довів вплив емоцій на функцію цього органа.

У 1938 р. Гургена Івановича було репресовано, у 1939 р. він загинув у розквіті творчих сил. Реабілітовано посмертно в 1956 р.

Е.П. Степанов, Ж.М. Перцева

Література:

1. Тагер И. Хармандарьян Гурген Иванович / И. Тагер // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1963. — Т. 33. — Стб. 1089.
2. НАН України. Персональний склад 1918–2003. — К., 2003. — С. 193.
3. Артамонова Н.О. Директори Харківського НДІ медичної радіології: за 75 років / Н.О. Артамонова, А.К. Арнаутов, Н.О. Бусигіна // Український радіологічний журнал. — 1995. — Т. 3, №3. — С. 195.
4. Пилипенко М.І. Хармандар'ян Гурген Іванович (Ованесович) / М.І. Пилипенко, Е.П. Степанов // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 261.

**ХВИСЮК
ОЛЕКСАНДР
МИКОЛАЙОВИЧ**
(Нар. 1960 р.)

Травматолог-ортопед. Ректор Харківської медичної академії післядипломної освіти (2004). О.М. Хвисяк народився 15 листопада 1960 р. в м. Вітебськ, Білорусь. У 1983 р. закінчив лікувальний факультет Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет). Після закінчення інституту працював і навчався в Харківському інституті патології хребта та суглобів: до 1987 р. — лікар, 1987–1990 рр. — аспірант, 1990–1991 — молодший науковий співробітник. Протягом наступного року працював

на посаді старшого наукового співробітника Українського науково-дослідного інституту протезування (Харків), а з 1992 р. — у Харківській медичній академії післядипломної освіти: доцент (1992–2003), професор (2003–2004) кафедри травматології, вертебрології та анестезіології, декан хірургічного факультету; з 2004 р. — ректор академії.

О.М. Хвисяк — кваліфікований клініцист, що має великий досвід хірургічного лікування хворих на коксартроз. Розроблена ним система діагностики та лікування сумісної патології хребта та великих суглобів стала основою низки науково-дослідних робіт. За ініціативою О.М. Хвисяка створено міський артрологічний центр, який проводить роботу зі впровадження в ортопедичну та ревматологічну практику новітніх технологій діагностики та лікування й розробки сучасних підходів до проблем дегенеративних захворювань суглобів та хребта, генералізованого остеопорозу, реактивних артритів. Результати його досліджень знайшли своє відображення у працях «Хирургические операции на тазобедренном суставе» (1998), «Обсяги профілактичної, діагностичної та лікувальної роботи загальної практики — сімейного лікаря» (2004), «Остеоартроз: консервативная терапия» (2007). Разом із професором Г.Г. Голкою О.М. Хвисяк

розробив навчальний посібник «Кістково-суглобовий туберкульоз» (2004).

У 2007 р. О.М. Хвисьюка обрали академіком АН вищої школи України.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Кафедра травматології, вертебрології, спортивної медицини та лікувальної фізкультури // Харківська медична академія післядипломної освіти. — Х., 2008. — С. 161.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ БОРИС МОЙСЕЙОВИЧ (1885–1959)

Лікар-фтизіатр. Директор Українського інституту туберкульозу (1940–1955).

Б.М. Хмельницький народився в 1885 р. Закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) в 1910 р. У студентські роки за участь у нелегальних гуртках та забастовках був виключений з університету на два роки. Протягом чотирьох років він працював ординатором госпітальної терапевтичної клініки проф. К.М. Георгієвського. З 1914 по 1918 р. служив в армії.

З 1919 р. Б.М. Хмельницький починає працювати в туберкульозних установах Харкова. У перші роки радянської влади в Україні очолював боротьбу з туберкульозом (спочатку як голова Харківської губернської туберкульозної ради та завідувач туберкульозної секції Харківського губздраву, а потім як завідувач відділу боротьби з туберкульозом Наркомату охорони здоров'я УРСР). За його безпосередньої участю в Харкові був організований цен-

тральний протитуберкульозний диспансер та відкриті 2 санаторії, що започаткували подальший розвиток протитуберкульозних закладів України. Будучи одним із засновників Українського інституту туберкульозу в Харкові (1921 р.), Б.М. Хмельницький протягом 20 років очолював його клініку для дорослих хворих. Одночасно в 1927 р. він став асистентом, а в 1929 р. — доцентом кафедри туберкульозу Харківського медичного інституту, на якій в 1927 р. захистив докторську дисертацію за темою «Значение смешанной инфекции при легочном туберкулезе». У 1931 р. професор Б.М. Хмельницький очолював кафедру туберкульозу Харківського медичного інституту, якою керував до 1956 р. Одночасно з 1940 до 1955 р. він очолював Український інститут туберкульозу й керував організацією всієї протитуберкульозної роботи в Лівобережній Україні. За 25 років керівництва кафедрою проф. Б.М. Хмельницький зробив значний внесок у підготовку лікарських кадрів для України. Основною проблемою, над якою він працював протягом багатьох років, було раннє виявлення туберкульозу.

Б.М. Хмельницький є основоположником вчення про первинний туберкульоз у дорослих. Його багаторічні дослідження в галузі патогенезу туберкульозу, змішаної інфекції, первинного туберкульозу в дорослих є цінним внеском у фтизіатричну науку й до цього часу не втратили свого значення. Ці проблеми висвітлені в 90 наукових працях і склали зміст цілої низки програмних доповідей на всесоюзних та українських з'їздах терапевтів та фтизіатрів. Широко відомі серед науковців та практичних лікарів його монографії «Туберкульоз легень» (1935), «Ранні форми відкритої легеневої туберкульози у дорослих (генеза, перебіг, прогнози, терапія)» (1938),

«Огнестрельные ранения грудной клетки» (1943) та інші.

Помер Б.М. Хмельницький у 1959 р. в Харкові.

О.С. Овчиннікова

Література:

1. Зайцева С.І. Хмельницький Борис Мойсейович / С.І. Зайцева // Вчені Харківського державного медичного університету. — Харків, 2003. — С. 263–264.

**ХОМЕНКО
ОЛЕКСАНДР
ГРИГОРОВИЧ**
(1926–1999)

Фтизіатр-пульмонолог. Член-кореспондент АМН СРСР (1980), дійсний член Російської АМН (1988), заслужений діяч науки РФ (1996), директор Українського науково-дослідного інституту туберкульозу (Харків, 1961–1973), директор Центрального НДІ туберкульозу РАМН (1973–1999).

О.Г. Хоменко народився 20 грудня 1926 р. в м. Харкові. У 1944 р. вступив на лікувальний факультет Харківського медичного інституту, під час навчання працював фельдшром в евакошпиталі. У 1949 р. закінчив ХМІ (нині Харківський національний медичний університет) і був направлений на посаду лікаря-ординатора до туберкульозного санаторію «Занки» Харківської області. Від 1951 р. навчався в клінічній ординатурі Українського інституту удосконалення лікарів (Харків) на кафедрі туберкульозу, після закінчення якої працював на кафедрі, де пройшов шлях від асистента до завідувача. Учень Б.М. Хмельницького.

У 1955 р. О.Г. Хоменко захистив кандидатську дисертацію за темою «Серозный пневмоплеврит», а в 1965 — докторську «Клинические варианты кавернозных форм туберкулеза и их излечение». У 1961 р. його призначили директором Українського науково-дослідного інституту туберкульозу, за сумісництвом продовжив викладацьку роботу в УІУЛ (нині Харківська медична академія післядипломної освіти). З 1965 р. протягом трьох років він працював у Секретаріаті ВООЗ в Женеві відповідальним спеціалістом з туберкульозу. Повернувшись до Харкова, до 1973 р. продовжив викладацьку й наукову діяльність на кафедрі туберкульозу УІУЛ. З 1973 р. протягом 26 років, О.Г. Хоменко очолював Центральний НДІ туберкульозу РАМН. Того ж року його призначили експертом ВООЗ та обрали членом виконкому Міжнародного протитуберкульозного союзу.

Основними напрямками наукових досліджень О.Г. Хоменка були питання етіології, патогенезу, діагностики, клініки різних грануломатозних захворювань органів дихання; проблеми екзогенних алергічних альвеолітів, їх етіологія, діагностика й лікування; вивчення саркоїдозу органів дихання та мінливості мікобактерій і явищ L-трансформації; фундаментальні дослідження в галузі імунології та імуногенетики. Він зробив великий внесок у питання діагностики, клініки й лікування кавернозних форм туберкульозу, значення яких збереглося й дотепер, розробив нові принципи короткочасної хіміотерапії туберкульозу з індивідуалізацією лікування залежно від динаміки специфічного процесу в легенях. За його безпосередньої участі вивчена методика хіміотерапії у сполученні з різними методами фізіотерапевтичного впливу на організм,

які раніше вважали протипоказаними хворим на активний туберкульоз легень, а це, у свою чергу, дозволило скоротити строки заживлення деструктивних змін у легенях. Він узагальнив досвід міжнародного співробітництва у здійсненні програм боротьби із туберкульозом як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах за лінією ВООЗ і Міжнародного протитуберкульозного союзу.

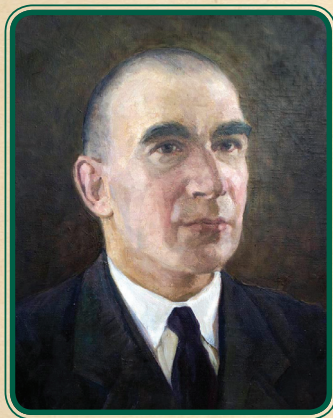
О.Г. Хоменко є автором понад 400 наукових праць і 12 монографій. Під його керівництвом підготовлені 38 кандидатів і 42 доктори медичних наук. У 1980 р. його обрано членом-кореспондентом АМН СРСР, у 1988 — академіком РАМН. У 1982 р. він став лауреатом Державної премії СРСР, у 1996 р. отримав почесне звання «Заслуженный деятель науки РФ».

Вчений брав активну участь у громадському житті країни. Довгий час його обирали головою правління Всесоюзного науково-медичного товариства фтизіатрів (від 1973), з 1992 р. був головою Науково-медичної асоціації фтизіатрів. У 1981 р. очолив редколегію журналу «Проблемы туберкулеза». Був нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, Жовтневої революції, Дружби народів і медалями. Був почесним членом багатьох національних товариств фтизіопульмонологів, зокрема Болгарії, Угорщини, Німеччини, Італії, Польщі, Румунії, Чехії, Югославії. Помер 23 вересня 1999 в Москві. У 2005 р. Академією медичних наук РФ була заснована премія ім. О.Г. Хоменка в галузі фтизіатрії.

В.П. Чуканова, Н.В. Кузіна, Ж.М. Перцева

Література:

1. Чуканов В.И. Вклад академика РАМН А.Г. Хоменко во фтизиатрию и пульмонологию / В.И. Чуканов // Проблемы туберкулеза. — 2001. — №7. — С. 3–8.
2. Чуканов В.И. Дело жизни / В.И. Чуканов, В.А.Хоменко. — М., 2002. — 72 с.

**ЦЕХНОВИЦЕР
МАРК
МОЙСЕЙОВИЧ**
(1890–1945)

Мікробіолог, імунолог. Дійсний член АМН СРСР (1944), заслужений діяч науки УРСР (1943), заступник директора з наукової роботи Центрального інституту контролю сироваток і вакцин ім. Л.О. Тарасевича.

Народився 6 (18) лютого 1890 р. в м. Старий Оскіл Курської губернії (нині Белгородська область). У 1913 р. закінчив природниче відділення, а в 1915 р. — медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Служив в армії молодшим лікарем у Хабаровському лазареті. У 1917 р. повернувся до Харкова, де працював у Бактеріологічному інституті та на кафедрі гігієни в університеті. У 1919 р. був мобілізований до білогвардійської армії Денікіна, був лікарем бактеріологічної лабораторії. У Новоросійську, де він опинився, одержав призначення (від радянських органів) організувати окружну лабораторію й став її завідувачем.

З 1921 р. працював старшим асистентом в Харківському медичному інституті, у 1924 р. захистив докторську дисертацію. Водночас працював у Бактеріологічному інституті старшим асистентом, потім завідувачем імунологічного відділу, у 1932–1942 рр. — заступником директора з наукової роботи. Одночасно

(1930–1935 рр.) був професором кафедри мікробіології Харківського інституту удосконалення лікарів. З 1935 по 1942 р. завідував кафедрою мікробіології 1-го Харківського медичного інституту. З 1942 р. був заступником директора з наукової роботи Центрального інституту контролю сироваток і вакцин ім. А.О. Тарасевича в Москві, очолював також експериментальну лабораторію інституту.

М.М. Цехновицер був одним з ініціаторів упровадження вакцин БЦЖ у практику імунізації в СРСР та першим організатором виробництва

Література:

1. Цехновицер Марк Моисеевич // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1964. — Т. 34. — Стб. 381–382; 3-е изд. — М., 1986. — Т. 27. — С. 189.
2. Цехновицер Марко Мойсейович // УРЕ. — К., 1964. — Т. 16. — С. 20.
3. Павленко Н.В. Цехновицер Марк Мойсейович / Н.В. Павленко, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Харків, 2003. — С. 266–267.

цього препарату в Україні. Звання заслуженого діяча науки УРСР він отримав у 1943 р. У 1944 р. став дійсним членом Академії медичних наук СРСР (у рік її заснування). Він був членом правління Харківського медичного товариства, президії епідеміологічної секції Вченої ради НКОЗ УРСР, членом редколегії низки медичних журналів. Брав участь у роботі Гігієнічного комітету Ліги Націй.

Помер 13 травня 1945 р. у Москві.

Н.В. Павленко, З.П. Петрова

ЦИГАНЕНКО АНАТОЛІЙ ЯКОВИЧ

(Нар. 1929 р.)

Мікробіолог. Дійсний член АН вищої школи України (1995), заслужений працівник вищої школи УРСР (1979), ректор Харківського державного медичного інституту (1986), з 1994 — університету, почесний ректор ХНМУ (з 2005).

А.Я. Циганенко народився 25 червня 1929 р. в с. Кочубеївка Чутівського району Полтавської області. У 1954 р. закінчив із відзнакою Харківський медичний інститут (нині Харків-

ський національний медичний університет), у 1956 р. — аспірантуру при кафедрі мікробіології ХМІ, де й працював спочатку асистентом, а з 1959 р. — доцентом. З 1964 р. — про-ректор ХМІ, з 1986 р. до 2005 р. — ректор університету, з 2005 р. — почесний ректор. Одночасно з 1971 р. до цього часу очолює кафедру мікробіології, вірусології та імунології Харківського національного медичного університету й Проблемну бактеріологічну лабораторію.

Галузь наукових інтересів А.Я. Циганенка — дослідження субклітинних та молекулярних механізмів дії антибіотиків, вивчення механізмів вироблення мікроорганізмами антибіотикорезистентності, розробка раціональних схем антибактеріальної терапії, питання імуномодулюючої та хіміотерапії експериментальних пухлин. Він є провідним спеціалістом у галузі створення лікарських препаратів на основі штучних ліпідних везикул — ліпосом. Він установив високу терапевтичну ефективність ліпосомальних антибіотиків як в експерименті, так і при лікуванні низки захворювань. Під керівництвом А.Я. Циганенка науковці кафедр мікробіології та дитячої хірургії проводять комплексні дослідження, спрямовані на мікробіологічне обґрунтуван-

ня використання ліпіну (ліпосом) та антибіотиків зі впровадженням їх у клініці при лікуванні гнійно-деструктивних пневмоній, дослідження з вивчення механізмів імунного захисту організму людини.

Він одним із перших в Україні розпочав наукові дослідження у сфері розшифрування молекулярно-генетичних механізмів колективної поведінки бактерій, які лежать в основі утворення бактеріальних асоціацій, що відіграють важливу роль в інфекційній патології; розробки універсальних підходів щодо створення хімічних сполук які є інгібіторами аутоіндукторів колективної поведінки бактерій; дослідження ролі біоплівки у формуванні стійких джерел внутрішньолікарняних інфекцій. Професор А.Я. Циганенко бере активну участь у розробленні вітчизняних антибактеріальних засобів. 18 препаратів, створених за його участю, рішенням Фармакологічного центру МОЗ України дозволені для медичного застосування, їх виробляє вітчизняна фармацевтична промисловість.

Окремо слід відзначити велику організаторську роботу А.Я. Циганенка з розвитку харківської вищої медичної школи, проведену ним на посту проректора й ректора ХМІ, а потім ХДМУ (1964–2005). Багато часу, сил та енергії віддав він удосконаленню навчального процесу, підготовці кваліфікованих медичних кадрів, покращанню матеріально-технічної бази університету. Саме в цей період на базі клінічних кафедр університету та профільних науково-дослідних інститутів були створені й досьогодні успішно працюють шість навчально-науково-виробничих об'єднань: «Терапія» (кафедра госпітальної терапії та НДІ терапії), «Хірургія» (кафедра госпітальної хірургії та НДІ загальної й невідкладної хірургії), «Акушерство та гінекологія» (кафедра акушерства та гінекології № 1 і НДІ проблем кріобіології та кріомедицини), «Медрадіологія» (кафедра променевої діагностики й променевої терапії з онкологією та НДІ медичної радіології), «Медична генетика» (кафедра медичної генетики та Міжобласний медико-генетичний центр), «Урологія та

нефрологія» (кафедра урології та андрології й Харківський обласний клінічний центр урології та нефрології ім. В.І. Шаповала). Створення ННПО значно розширило можливості основних видів діяльності університету, дозволило залучити до підготовки молодих спеціалістів матеріальну базу й кваліфіковані кадри науково-дослідних установ.

З діяльністю ректора А.Я. Циганенка пов'язаний початок застосування прогресивних технологій навчання, комп'ютеризації навчального процесу та науково-дослідної роботи, модернізація аудиторного фонду, оснащення його сучасною аудіоапаратурою, а також значне розширення матеріальної бази завдяки капітальному будівництву. У той період було побудовано 2 гуртожитки, уведено до експлуатації учбово-лабораторний корпус, що дозволило значно збільшити навчальні площі. У квітні 1994 р. Постановою Кабінету Міністрів одним з перших серед українських вищих медичних закладів Харківський медичний інститут було реорганізовано в Харківський державний медичний університет, який за результатами акредитації Міністерства освіти України отримав вищу категорію.

Учень члена-кореспондента АМН СРСР професора В.С. Деркача, А.Я. Циганенко створив свою школу мікробіологів. Під його керівництвом виконані 3 докторські та 25 кандидатських дисертацій. Матеріал його наукових досліджень відображено у 591 роботі, 37 монографіях, 39 авторських свідоцтвах (патентах). А.Я. Циганенко є автором 7 підручників та 36 навчальних посібників, серед яких «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» (українською та російською мовами). Він є одним з авторів та редакторів посібника «Клінічна фармакологія» (у 2-х томах).

Професор А.Я. Циганенко — член Національного комітету боротьби із захворюванням на СНІД при Президентіві України, член Урядової комісії по боротьбі з грипом, радник Комісії з радіаційного захисту населення України Верховної Ради України. Його обрано членом президії Українського товариства мікробіологів, епідеміологів та паразитологів

і членом президії Харківського обласного медичного товариства мікробіологів, епідеміологів та імунологів. Він — член редколегії республіканського «Мікробіологічного журналу», почесний редактор журналів «Експериментальна і клінічна медицина», «Медицина сьогодні і завтра».

За видатні заслуги в розвитку вищої медичної освіти А.Я. Циганенко в 1979 р. отримав почесне звання «Заслужений працівник вищої школи УРСР», у 1995 р. його обрали дійсним

членом Академії наук вищої школи України. Він став академіком Всесвітньої академії медицини ім. А. Швейцера, почесним академіком Польської академії медицини. А.Я. Циганенко нагороджений орденом «Знак Пошани», є повним кавалером ордена «За заслуги», його діяльність відзначена Почесними грамотами Кабінету Міністрів та Верховної Ради України (2004), багатьма відзнаками міжнародних та місцевих установ і рейтингів.

В.М. Лісовий, Н.В. Павленко, З.П. Петрова

Література:

1. Петрова З.П. Цыганенко Анатолий Яковлевич / З.П. Петрова, В.Н. Васильченко // Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова. — Харьков, 1998. — С. 662–665.
2. Васильченко В.М. Циганенко Анатолий Якович / В.М. Васильченко, Н.В. Павленко, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 404–406.
3. Зотова Н. Анатолий Цыганенко: «Научиться лечить — еще не все. Главное — научиться любить человека» / Н. Зотова // Деловая жизнь. — 2002. — №7–8. — С. 12.
4. Анатолий Якович Циганенко [до 75-річчя від дня народження] // Експериментальна і клінічна медицина. — 2004. — №2. — С. 5–7.
5. Павленко Н.В. Циганенко Анатолий Якович / Н.В. Павленко, В.М. Васильченко, З.П. Петрова // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років. — Х., 2005. — С. 739–742.

**ЦИНАМДЗГВРИШВІЛ
МИХАЙЛО
ДОРОФІЙОВИЧ**
(1882–1956)

Терапевт-клініцист. Дійсний член АН Грузинської РСР (1945), депутат Верховної ради

Грузинської РСР, засновник і директор Тбіліського НДІ клінічної та експериментальної кардіології (1946).

М.Д. Цинамдзгвришвілі народився в 1882 р. в містечку Сурамі Горійського повіту Тифліської губернії (нині Тбілісі) в родині службовця. У 1910 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Лікувальну діяльність розпочав на посаді штатного ординатора в терапевтичній шпитальній клініці під керівництвом видатного терапевта того часу професора К.М. Георгієвського. У 1912 р. М.Д. Цинамдзгвришвілі обрано асистентом кафедри госпітальної терапії в організованому Харківським медичним товариством Жіночому медичному інституті. У 1914 р він повернувся до Грузії, де завідував терапевтичним відділенням Тбіліського лазарету (1914–1919 рр.), працював старшим асистентом (з 1919), доцентом (з 1921), професором (від 1924) пропедевтичної клініки медичного фа-

культету Тбіліського університету. У 1927–1928 рр. вчений удосконалював свої знання за кордоном. З 1930 р. і до кінця життя він очолював кафедру шпитальної терапії лікувального факультету Тбіліського медичного університету.

Основні наукові інтереси М.Д. Цинамдзгвришвілі були зосереджені на вивченні клініки й діагностики міокардіодистрофій, уроджених аномалій серця, питаннях працездатності хворих із захворюваннями серцево-судинної системи. На особливу увагу заслуговують його широкі спостереження над різними факторами гіпертонічної хвороби, зокрема юнацької гіпертонії, а також дослідження в галузі генезу ниркової гіпертонії. Великий інтерес становить його оригінальна монографія «Експеримент в клініке в вопросе почечного гнезда гипертонии». На основі великого клінічного матеріалу він розробив оригінальну класифікацію гіпертонічної хвороби. Наприкінці життя М.Д. Цинамдзгвришвілі розробляв проблему хвороб

міокарда. Він першим у Грузії застосував метод ортоперкуторного дослідження серця. За його ініціативою в 1946 р. у системі Академії наук Грузинської РСР, дійсним членом якої він був, було організовано перший у колишньому СРСР Інститут клінічної та експериментальної кардіології (нині Тбіліський НДІ клінічної та експериментальної кардіології ім. М.Д. Цинамдзгвришвілі МОЗ Грузії), який він і очолив.

М.Д. Цинамдзгвришвілі був видатним громадським діячем. Тричі його обирали депутатом і членом Президії Верховної ради Грузинської РСР, він був головою наукового товариства терапевтів Тбілісі в Грузії, почесним членом Президії Всесоюзного наукового товариства терапевтів, членом редакційної ради журналу «Клиническая медицина». Нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора й медалями.

Помер М.Д. Цинамдзгвришвілі у грудні 1956 р.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Арабидзе Г.Г. Цинамдзгвришвили Михаил Дорифеевич / Г.Г. Арабидзе // БМЭ. — М., 1986. — Т. 27. — С. 204
2. Памяти Михаила Дорифеевича Цинамдзгвришвили // Клиническая медицина. — 1956. — №6. — С 155–156.

**ЦИЦУРІН
ФЕДІР
СТЕПАНОВИЧ**
(1814–1895)

Терапевт-клініцист. Перший професор-терапевт у Київському університеті, керівник Військово-медичної служби Росії — член Військово-медичного вченого комітету і Військово-санітарного комітету Росії (1857). Ф.С. Цицурін народився в 1814 р. у Воронежській губернії. У 1835 р. з відзнакою закінчив медичний факультет Імператорського Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Три роки потому був лікарем у Харківській губернії. Згодом отримав значний досвід у галузі практичної медицини й розпочав наукову роботу в Дерптському університеті (1839–1841), де підготував дисертацію «О брюшном тифе», після захисту якої отримав ступінь доктора медицини.

У 1841–1844 рр. Ф.С. Цициурін перебував у закордонному відрядженні, де ознайомився з тим, як поставлена лікарська справа й викладання медицини в Німеччині, Франції, Англії, Італії та Швейцарії. Після повернення в 1844 р. він прочитав випробувальну лекцію в Петербурзі в присутності спеціально створеного комітету професорів на чолі з міністром С.С. Уваровим і багатьох відомих лікарів столиці. Комітет відмітив широкі знання Цициуріна й самостійний погляд на проблеми внутрішньої медицини, після чого його призначили в Київський університет відразу ординарним професором по кафедрі терапевтичної клініки із семіотикою, проминувши таким чином установлені ступені викладацької кар'єри — ад'юнкта і екстраординарного професора. Ф.С. Цициурін став першим професором-терапевтом у Київському університеті, який створив і очолив факультетську клініку (1844–1857). Він виступив автором злагодженої послідовної системи медичної освіти. «Клиника есть приложение всех знаний, которые входят в состав медицинского образования, — говорил Цициурин. — Анатомия и физиология, общая патология и семиотика, терапия, фармакология и фармация — все здесь находит свое место». Висуваючи й підтримуючи передові медичні ідеї, Ф.С. Цициурін не тільки навчав молодь і залучав її до свого прогресивного світогляду, але й сам у своїй практичній лікувальній діяльності перш за все широко користувався даними біології та фізіології в дослідженні та лікуванні хворих. У 1847 р. у складі спеціаль-

ного вченого комітету медичного факультету Київського університету вчений брав активну участь в організації боротьби з черевним тифом у Києві. У 1849 р. його було відряджено до Південно-західного краю для вивчення «повальної болізни — скорбута», а в 1852 р. він займався дослідженням місцевості на березі Дніпра біля київського ланцюгового мосту «...для определения степени вредного влияния местных обстоятельств на здоровье рабочих...». Ф.С. Цициурін був відомим лікарем-практиком, безкоштовно консулював у багатьох київських навчальних закладах, знав і неодноразово лікував М.В. Гоголя, був з ним у дружніх стосунках.

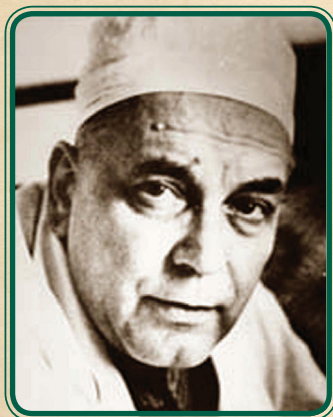
У 1857 р. Ф.С. Цициуріна перевели до Варшавського університету. На той час він також перебував на посаді медичного адміністратора, керівника Військово-медичної служби й був «неодмінним членом Військово-медичного вченого комітету і Військово-санітарного комітету». Останні роки життя він провів у Петербурзі, де й помер 19 грудня 1895 р. Ф.С. Цициурін свого часу користувався великим авторитетом у медичному світі, він був обраний почесним членом товариства російських лікарів у Петербурзі й медичних товариств: Київського, Варшавського, Віленського, Кавказького, Оренбурзького, членом-кореспондентом Краківського ученого товариства, Дрезденського товариства дослідників природи й медицини, Леопольдо-Каролінської німецької академії природознавців та ін.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Жуковский Л.И. Ф.С. Цициурин — первый киевский профессор-терапевт / Л.И. Жуковский // Врачебное дело. — 1952. — №6. — С. 553–556.
2. Бородулин В.И. Факультетская терапевтическая клиника университета Св. Владимира: формирование киевского научного центра отечественной терапии. Сообщение 1. Основание клиники. Ее первый профессор — Ф.С. Цициурин (1844–1857 гг.) / В.И. Бородулин, В.П. Бревнов // Проблемы социальной гигиены и история медицины. — 1997. — №2. — С. 50–52; №3. — С. 48–51.
3. Макаренко І.М. Цициурін Федір Степанович / І.М. Макаренко, І.М. Полякова // Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця (1841–2001). — К. : Століття, 2001. — С. 178–179.

**ЦІПКОВСЬКИЙ
ВАСИЛЬ
ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ**
(1906–1976)

Судовий медик. Народний комісар охорони здоров'я Удмуртської АРСР (1942–1944), начальник Лікувально-санаторного управління МОЗ УРСР (з 1945).

В.П. Ціпковський народився в 1906 р. З 14 років почав працювати в Харківській судово-медичній експертизі препаратором, а після закінчення медичного технікуму — лаборантом і лікпомом (1926–1936). У 1936 році закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет), після чого до 1940 р. працював асистентом, згодом — старшим асистентом на кафедрі судової медицини ХМІ.

У 1940 р. В.П. Ціпковський здобув учене звання доцента, його призначили завідувачем кафедри криміналістики та судової медицини юридичного факультету Львівського університету. Одночасно він очолював судово-медичну службу Львівської області. Після евакуації зі Львова в листопаді 1941 р. В.П. Ціпковського призначили завідувачем кафедри судової медицини Іжевського медичного інституту й заступником його директора. З грудня 1942 до квітня 1944 р., залишаючись завідувачем кафедри, він працював Народним комісаром охорони здоров'я Удмуртської АРСР. Після визволення м. Києва з червня 1944 до березня 1945 р. В.П. Ціпковський працював начальником Лікувально-санаторного управління

МОЗ України й деякий час завідував кафедрою судової медицини Київського інституту удосконалення лікарів. З березня 1945 до 1950 р. В.П. Ціпковський знову працював в м. Львові, завідував кафедрою судової медицини Львівського медичного інституту та кафедрою криміналістики юридичного факультету Львівського університету. Одночасно працював львівським обласним судово-медичним експертом. У жовтні 1950 р. В.П. Ціпковського призначили завідувачем кафедри судової медицини Вінницького медичного інституту, яку він очолював до 1972 р. В.П. Ціпковський активно й плідно займався науковою діяльністю. Його перу належать близько 70 наукових праць, серед яких на особливу увагу за своєю цінністю для науковців і експертів заслуговує монографія «Огляд місця пригоди й трупа на місці його виявлення», видана в 1960 р. Наприкінці 1960-х років В.П. Ціпковський написав 2-томний ілюстрований посібник із судової медицини, в якому, крім теоретичного матеріалу, було багато рекомендацій практичного й методично-технічного спрямування, але видати його вченому не вдалось.

В.П. Ціпковський — яскравий представник криміналістичного напрямку в судовій медицині. Його наукові праці стосуються багатьох розділів судової медицини: насильницької смерті, отруень, визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, механічної асфіксії, самоушкоджень, авіаційної та залізничної травм. Особливо важливі праці вченого в галузі вогнепальних поранень: дослідження одягу, ушкоджень освітлювальними й запалювальними ракетами, при вибухах мін, пострілах з обріза (втинка) самозарядного карабіна Симонова тощо. Він уперше довів, що своєрідні відкладання кіптяви на підлеглих шарах одягу у вигляді кокарди є безсумнівною ознакою пострілу впритул до одягу. В.П. Ціпковський один з перших серед судових медиків і криміналістів обґрунтував можливість діагностики кульового пострілу з дуже близької відстані (у межах від 1 до 10 см), який згодом був названий С.Д. Кустановичем (1956) пострілом

«у межах механічної дії порохових газів». Учений запропонував нові на той час методи експертного дослідження одягу з вогнепальними пошкодженнями.

Помер В.П. Ціпковський у Вінниці в 1976 р.

Ж.М. Перцева, В.О. Ольховський

Література:

1. Бурчинський В.Г. Ціпковський Василь Пантелеймонович / В.Г. Бурчинський, А.Х. Завальнюк // Судова медицина: минуле і сьогодення. — Одеса : Астропринт, 2007. — С. 192–196.

**ЦУЛУКІДЗЕ
ОЛЕКСАНДР
ПЕТРОВИЧ**
(1888–1967)

Хірург-уролог. Член-кореспондент АМН СРСР (1945) та АН Грузинської РСР (1955), заслужений діяч науки Грузинської РСР (1941), засновник і директор НДІ урології (нині НДІ урології та нефрології ім. О.П. Цулуکیدзе АМН Грузії, 1959).

О.П. Цулуکیدзе народився 10 (23) січня в 1888 р. у Кутаїсі (Грузія). У 1913 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Після закінчення університету деякий час працював сільським лікарем у Гунібі (нині Дагестан), а з початком Першої світової війни за пропозицією Організації Червоного Хреста був призначений головним лікарем польового хірургічного потяга на Південно-Західному фронті. У 1916–1918 рр. працював ординатором хірургічного відділення шпиталю Співки міст у Тбілісі, потім перейшов на таку ж посаду в Михайлівську лікарню.

У 1918 р. у Тбілісі відкрили університет, де в 1919 р. на медичному факультеті було організовано кафедру загальної хірургії. Саме тут на посаді старшого асистента почалася науково-педагогічна діяльність О.П. Цулуکیدзе. Двічі у 1923/1924 і у 1926 р. правління університету відряджало його за кордон (Німеччина, Австрія, Франція), де він ознайомився з кращими на той час хірургічними та урологічними клініками. У 1927 р. він отримав звання приват-доцента. Від 1930 до 1933 р. він — завідувач кафедри загальної хірургії Тбіліського медичного інституту, з 1933 р. керував кафедрою хірургії, а з 1953 — кафедрою урології Грузинського інституту удосконалення лікарів, одночасно він був і директором цього інституту (1946–1953). У 1941 р. йому присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки Грузинської РСР.

Під час Великої Вітчизняної війни був головним хірургом Управління евакошпиталів Наркомату охорони здоров'я Грузії. У 1945 р. О.П. Цулуکیدзе обрано членом-кореспондентом АМН СРСР, а у 1955 — академіком АМН Грузинської РСР. У 1959 р. О.П. Цулуکیدзе став першим директором створеного за його безпосередньою участю НДІ урології (нині НДІ урології та нефрології ім. О.П. Цулуکیدзе АМН Грузії), яким він керував до 1965 р.

Діапазон його наукових інтересів і досліджень досить значний. Зокрема О.П. Цулуکیدзе зробив великий внесок у вивчення проблеми бактеріофага й став одним з піонерів його застосування в хірургії. Інша проблема, якій він приділив багато часу, — це уrolітіаз. Із програмними доповідями з цього питання він неодноразово виступав на всесоюзних і респуб-

ліканських з'їздах і конференціях як урологів, так і хірургів. О.П. Цулуکیدзе — автор понад 120 наукових робіт, у тому числі 16 монографій і посібників, присвячених не тільки згаданим вище проблемам, але й питанням клініки й лікування сечокам'яної хвороби, пухлин сечового міхура й передміхурової залози. Він запропонував низку модифікацій оперативних втручань на сечовому міхурі та сечоводі.

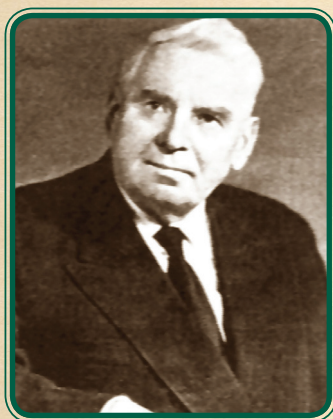
О.П. Цулуکیدзе був головою відділення медицини АН Грузинської РСР (1958–1964), почесним членом Всесоюзного товариства урологів, членом редколегії журналу «Урология». Його нагороджено орденом Леніна, двома орденами Трудового Червоного Прапора, двома орденами Червоної Зірки й медалями.

Помер О.П. Цулуکیدзе у 1967 р. у Тбілісі.

Ж.М. Перцева

Література:

1. Мурванидзе А.Д. Цулукидзе Александр Петрович / А.Д. Мурванидзе // БМЭ. — М., 1986. — Т. 27. — С. 780–781.
2. Цискаришвили Л.Д. Профессор А.П. Цулукидзе / Л.Д. Цискаришвили, А.Я. Питель // Урология. — 1959. — №2. — С. 93–94

**ЧАКЛІН
ВАСИЛЬ
ДМИТРОВИЧ**
(1892–1976)

Лікар ортопед-травматолог. Член-кореспондент АМН СРСР (1946), лауреат Державної премії СРСР (1977), заслужений діяч науки РРФСР (1971), директор Московського науково-дослідного інституту протезування та протезовиробництва (1943–1947).

Закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) в 1919 р. Працював там же асистентом на кафедрі факультетської хірургії. Був лікарем-ординатором у перев'язочному загоні залізничного потяга Першої кінної армії С.М. Будьоного. У 1920 р. працював прозектором на кафедрі оператив-

ної хірургії й топографічної анатомії Харківської медичної академії, з кінця 1920 р. — у Медико-механічному інституті (тепер Інститут патології хребта та суглобів ім. М.І. Ситенка АМН України). Захистив докторську дисертацію в 1924 р. за темою «Заболевание реберных хрящей в связи с тифами (патологическая анатомия и клиника)». Був старшим науковим співробітником, завідував двома відділеннями та ортопедичною майстернею. Одночасно в 1920–1928 рр. працював хірургом у шпиталі й начальником санітарної частини автогрупи Червоної Армії.

У 1931 р. призначений директором Уральського науково-дослідного інституту травматології та ортопедії, одним з ініціаторів створення якого він був. Паралельно завідував кафедрою фізичної культури (потім кафедра топографічної анатомії) медичного інституту у Свердловську. У 1935 р. його обрали професором (Єкатеринбург). У 1941–1943 рр. був головним травматологом Управління евакошпиталів Свердловського обласного відділу охорони здоров'я. З квітня 1943 р. до кінця 1947 р. очолював Московський науково-дослідний інститут протезування та протезовиробництва. У 1946 р. був обраний членом-кореспондентом АМН СРСР. У кінці 1947 р. його звинуватили у космополітизмі, звільнили з роботи, виключили з КПРС та АМН СРСР.

У 1948–1956 рр. працював у Московському ортопедичному шпиталі для інвалідів Великої Вітчизняної війни. З 1956 по 1965 рр. завідував клінікою дитячої ортопедії і травматології, у 1965–1976 рр. був консультантом Центрального інституту травматології та ортопедії ім. Н.Н. Приорова (Москва). У 1971 р. отримав звання заслуженого діяча науки РРФСР, у 1977 — Державну премію СРСР. Був почесним членом Всесоюзного наукового товариства ортопедів-травматологів, почесним членом Болгарського, Польського, Чехословацького ортопедичних товариств, Британської асоціації хірургів-ортопедів, членом Міжнародного товариства ортопедів-травматологів. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора й медалями.

В.Д. Чаклін розробив оригінальні малотравматичні доступи до різних відділів кісток, тактику хірургічного лікування гострого,

хронічного, гематогенного та вогнепального остеомієліту, оперативні методи, які забезпечують повне видалення гнійного вогнища. Він зробив великий внесок у вирішення проблеми лікування туберкульозу кісток. Уперше у світі видалив повністю тіла уражених хребців у хворої на туберкульозний спондиліт, а дефект заповнив кістковими аутотрансплантатами. Розробив методику інтра-екстрамодулярного остеосинтезу для лікування несправжніх суглобів і дефектів кісток. Він практично першим у СРСР і в світі став займатися проблемами оперативного лікування пухлин кісток та суглобів, створив методи їх лікування з максимальним збереженням. Найбільш відомий його дослідження в хірургії хребта. Розроблений В.Д. Чакліним метод переднього спондилодезу приніс йому світове визнання.

Помер В.Д. Чаклін у 1976 р.

С.О. Овчиннікова

Література:

1. Исторический очерк об Институте патологии позвоночника и суставов имени профессора М.И. Ситенко АМН Украины. К 100-летию со дня основания / М.О. Корж, Д.О. Яременко, В.Б. Таршис и др. — Харьков, 2007. — С. 214.
2. Митбрейт И.М. Воспоминания о Василии Дмитриевиче Чакине — моем учителе / И.М. Митбрейт // 100 лет ИППС. История института. Воспоминания о людях, судьбах, времени. — Харьков : Прапор, 2007 — С. 40.

**ЧЕРКЕС
ОЛЕКСАНДР
ІЛЛІЧ**
(1894–1974)

Фармаколог, токсиколог. Дійсний член АМН СРСР (1960), заслужений діяч науки УРСР (1946), Головний токсиколог Управління МСС МПВО Наркомздоров'я СРСР (з 1942).

О.І. Черкес народився в Харкові 2 (14) травня 1894 р. в родині юриста. У 1917 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет). Після служби в армії, де він працював як військовий лікар до 1921 р., О.І. Черкеса було затверджено асистентом кафедри фармакології; з 1927 р. він — приват-доцент, з 1929 р. — професор кафедри, а з 1930 по 1944 р. — завідувач кафедри фармакології Харківського медичного інституту. Учень О.В. Репрева. У 1925 і 1927 рр. був відряджений НКОЗ УРСР до Німеччини для удосконалення наукового та педагогічного досвіду.

Одночасно в 1924–1936 рр. працював старшим науковим співробітником Українського інституту гігієни праці й профзахворювань, де завідував відділом токсикології. У ці роки керував також кафедрою фармакології Харківського фармінституту (1925–1935), з 1932 р. працював в Українському науково-дослідному санітарно-хімічному інституті, а з 1933 року — завідував відділом фармакології Українського інституту експериментальної медицини. Від 1944 р. — завідувач кафедри фармакології Київського медичного інституту.

Наукова робота О.І. Черкеса була присвячена головним чином біохімічній фармакології серцево-судинних засобів та біохімічній токсикології. Він одним з перших залучив фармакологію до вирішення низки питань санітарно-хімічного захисту. У 1925 р. написав книгу «Основы токсикологии боевых отравляющих веществ», протягом років це був єдиний посібник, за яким багато тисяч студентів і лікарів вивчали патологію та терапію уражень отруйними сполуками. Фахівець у галузі теоретичної медицини, О.І. Черкес тісно пов'язував свою наукову діяльність з практикою охорони здоров'я. У 1925 р. він організував першу в Україні лабораторію з промислової токсикології й керував нею до 1937 р. О.І. Черкес — фундатор нових наукових напрямків у фармакології й токсикології: біохімічної фармакології, патологічної фармакології, біохімічної токсикології. Він запропонував теорію трофічної дії серцевих глікозидів, що ґрунтувалась на вивченні їх впливу на метаболізм у нормі й при експериментальній патології. Він приділяв велику увагу дослідженню питань фармакологічної регуляції судинного тонусу з використанням різноманітних за механізмом дії фармакологічних аналізаторів. Протягом багатьох років О.І. Черкес брав

участь у дослідженнях з експериментальної терапії отруень солями важких металів, окисом вуглецю та амідопохідними, на цій підставі створив класифікацію токсичних гіпоксій (1935). Значне місце в його роботах завжди посідала оборонна тематика, у зв'язку з чим він став відомим спеціалістом з токсикології бойових отруйних сполук. У 1942 р. під час Великої Вітчизняної війни він був відряджений до Всесоюзного інституту патології і терапії інтоксикацій як керівник відділу і одночасно головний токсиколог Управління МСС МПВО Наркомздоров'я СРСР.

О.І. Черкес опублікував понад 150 наукових праць, у тому числі навчальні посібники і монографії. У 1939 р. за науково-дослідну роботу з оборонної тематики одержав премію НКОЗ СРСР та знак «Отличнику здравоохранения». У післявоєнні роки нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом «Знак Пошани» і медалями. У 1946 р. він здобув почесне звання заслуженого діяча науки УРСР, у 1960 р. його обрано академіком АМН СРСР. О.І. Черкес був членом Вченої медичної ради при НКОЗ УРСР, членом Бюро НКОЗ УРСР, головою Рецензійного бюро (з оборонної науково-дослідної роботи при НКОЗ УРСР), редактором журналів «Врачебное дело», «Экспериментальная медицина». У післявоєнні роки був заступником голови Всесоюзного й головою Українського наукових товариств фармакологів, редактором розділу «Фармакология» 2-го видання «Большой медицинской энциклопедии», членом редколегії журналу «Фармакология и токсикология».

Помер Олександр Ілліч Черкес 25 вересня 1974 року в Києві.

Т.В. Звягинцева, А.Т. Киричек

Література:

1. Макаренко І.М. Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів національного медичного університету імені О.О. Богомольця (1841–2001) / І.М. Макаренко, І.М. Полякова. — К. : Століття, 2001. — С. 185.
2. Киричек А.Т. Черкес Олександр Ілліч / А.Т. Киричек // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 268.
3. Чекман И.С. Академик А.И. Черкес ученый, педагог, гражданин / И.С. Чекман, С.Б. Французова, Н.А. Горчакова // Международный медицинский журнал. — 2000. — Т. 6. — №3. — С. 114–118.
4. Черкес Александр Ильич // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1986. — Т. 27. — С. 934–935.

**ЧЕРНЕНКО
ВОЛОДИМИР
ДМИТРОВИЧ**
(1925–2010)

Лікар-епідеміолог. Ректор Харківського державного медичного інституту (1975–1986), Почесний ректор Харківського державного медичного університету (2005).

В.Д. Черненко народився 3 жовтня 1925 р. в селі Яблунівка Прилуцького району Чернігівської області в сім'ї селянина.

З вересня 1943 р. по січень 1944 р. був на фронті, остання військова посада — санітарний інструктор роти. Нагороджений медаллю «За отвагу». Це особлива нагорода, вона цінувалася як орден, бо медаллю «За отвагу» нагороджували лише рядових бійців і тільки за виняткову мужність, що була проявлена в бою. У січні 1944 р. В.Д. Черненко був тяжко поранений і після довгого лікування у шпиталях демобілізувався з лав армії як інвалід II групи. На той час йому не було ще й 19 років. Закінчивши екстерном школу робітничої молоді, В.Д. Черненко зробив спробу вступити до театрального інституту ім. Карпенка-Карого, але наслідки поранення стали на перешкоді мрії бути артистом. І тоді він вступив до Харківського медичного інституту, щоб продовжити справу, яку почав на фронті, — надавати медичну допомогу людям. Від 1947 до 1953 р. В.Д. Черненко навчався в ХМІ (нині Харківський національний медичний університет), по закінченні якого вступив до аспірантури на кафедру епідеміології.

Він став учнем відомого вченого, прекрасного педагога, засновника кафедри епідеміології у ХМІ академіка М.М. Соловйова, який був основоположником вчення про епідеміологічний процес. В.Д. Черненко після закінчення аспірантури під впливом учителя обрав свій напрямок у науці — розробка наукових заходів у боротьбі з дифтерією. Залишившись на кафедрі епідеміології, він пройшов тут шлях від асистента до завідувача, доктора медичних наук, професора (1969–1991). Теми кандидатської й докторської дисертацій В.Д. Черненка (1958, 1965) мали пряме відношення до питань штучного імунітету проти дифтерії — грізної інфекційної хвороби, що забрала життя не тільки багатьох дітей, але й дорослих. У ході наукових досліджень він провів клопітку роботу зі встановлення характеру й тривалості впливу різних факторів зовнішнього середовища, у тому числі й інτερкурентних захворювань, на рівень напруженості активного штучного імунітету. Результати досліджень стали значним внеском до накопичених знань про боротьбу з цією небезпечною хворобою. В.Д. Черненко представляв вітчизняну епідеміологічну науку за кордоном, був експертом Всесвітньої організації охорони здоров'я з проблем боротьби з інфекційними хворобами (1983).

В.Д. Черненко проводив велику громадську та організаційну роботу: у 1965 його обрали деканом санітарно-гігієнічного факультету, з 1975 по 1986 р. він був ректором Харківського медичного інституту. На цих посадах проявилися не тільки вимогливість, принциповість, діловитість, але й вміння розбиратися в людях, чуйність у спілкуванні з ними, притаманні Володимирі Дмитровичу. Він завжди брав активну участь у розвитку виховної роботи та навчального процесу в інституті. Як ректор В.Д. Черненко зробив вагомий внесок у зміцнення матеріальної бази інституту: було споруджено корпус з бібліотекою, актовим і спортивним залами, збудовано студентський гуртожиток, почато будівництво ще одного з навчальних корпусів. Сучасники відмічають виняткову зацікавленість В.Д. Черненка

в усьому, що стосувалося покращання роботи в інституті, особливо підготовки висококваліфікованих кадрів. З його ініціативи в 1977 р. для випускників санітарно-гігієнічного факультету була введена переддипломна спеціалізація — стажування з епідеміології, гігієни праці, гігієни дітей та підлітків, гігієни харчування, комунальної гігієни. У 1978 р. в інституті було відкрито ще один факультет — стоматологічний. В.Д. Черненко був досвідченим і вдумливим педагогом. Після того, як пішов з посади завідувача кафедри епідеміології, він ще до 2006 р. працював професором на кафедрі. Багато санітарних лікарів на теренах усього СНД завдячують йому знайденим у житті місцем. Під його керівництвом підготовлено 1 докторську та 10 кандидатських дисертацій. Він є автором 135 публікацій у наукових періодичних виданнях, низки програм з курсу епідеміології та навчально-методичних посібників для студентів, лікарів-інтернів, викладачів.

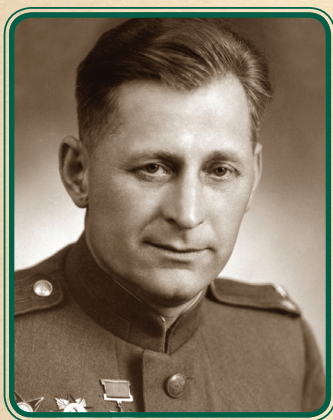
З 1982 р. він був виконавчим редактором наукової збірки «Мікробіологія, епідеміологія та клініка інфекційних хвороб».

В.Д. Черненко обирали депутатом Харківської міської та Дзержинської районної в м. Харкові рад депутатів трудящих (1977, 1985). У 2005 р. його обрано Почесним ректором Харківського державного медичного університету. Крім медалі «За отвагу», він був нагороджений орденом Вітчизняної війни І ступеня й 10 медалями. За особисті досягнення в галузі науки, вагомий внесок у вирішення соціально-економічних проблем регіону В.Д. Черненко удостоєний знаків «Отличнику здравоохранения», «Отличнику санитарной службы», у 1999 р. його нагороджено міською грамотою та стипендією ім. І.І. Мечникова, а в березні 2008 р., як видатному діячу галузі охорони здоров'я, йому була призначена стипендія Президента України.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева, І.Ш. Иванова

Література:

1. Колеснікова І.П. Черненко Володимир Дмитрович / І.П. Колеснікова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 406–407.
2. Перцева Ж.Н. Епидемиолог на всю жизнь / Ж.Н. Перцева, І.Ш. Иванова // Служение отечеству и долгу. — Харьков: Изд-во НУА : Золотые страницы, 2004. — С. 203–205.

**ШАРЛАЙ
РОМАН
ІВАНОВИЧ**
(1898–1960)

Терапевт. Начальник терапевтичної служби 28-ї Армії (1942–1945), директор Харківського державного медичного інституту (1945–1949).

Народився 1 (13) жовтня 1898 р. на хуторі Потеряйки Решетилівського повіту Полтавської губернії в родині селянина. У 1922 р. вступив до Харківського медичного інституту (нині Харківський національний медичний університет), який закінчив у 1927 р. У 1927–1929 рр. працював ординатором кафедри рентгенології ХМІ, у 1930–1940 рр. — ординатором, а потім асистентом пропедевтичної терапевтичної клініки.

З 1940 по 1942 р. був викладачем на курсах військових лікарів і головою ВКК Харківського військового округу. З 1942 по 1945 р. очолював терапевтичну службу 28-ї Армії. Нагороджений 3 орденами й медалями. У 1945–

1949 рр. Р.І. Шарлай був директором Харківського медичного інституту. Кандидатську дисертацію захистив у 1939 р., докторську — в 1948 р. З 1948 до 1953 р. завідував кафедрою пропедевтики внутрішніх хвороб, з 1953 до 1960 р. — кафедрою госпітальної терапії ХМІ. Наукова діяльність Р.І. Шарлая як терапевта широкого профілю була багатопланою. До кола його інтересів входили питання рентгенодіагностики, інфекційної патології, гастроентерології, кардіології, онкології, фармако-терапії. Він опублікував 60 наукових праць, з них 2 монографії: «Сравнительная оценка лечения малярии советскими препаратами»,

«Рак внутренних органов и борьба с ним» та короткий довідник «Неотложная терапевтическая помощь при отравлениях». Він підготував 2 докторів та 13 кандидатів медичних наук.

Був членом Вченої ради Міністерства охорони здоров'я УРСР, заступником голови правління обласного товариства терапевтів, членом Загальносоюзного координаційного комітету з раку тощо.

30 січня 1960 р. Р.І. Шарлай загинув в автомобільній катастрофі, коли їхав на консультацію до хворого.

В.М. Лисовий, З.П. Петрова

Література:

1. Малая А.Т. Шарлай Роман Иванович / А.Т. Малая // Вчені Харківського державного медичного університету. — Харків, 2003. — С. 277–279.
2. Кованов В.В. Солдаты бессмертия / В.В. Кованов. — М.: Политиздат, 1985. — С. 328–334.
3. Петрова З.П. Директор в военной шинели / З.П. Петрова // Служение отечеству и долгу. — Харьков : Изд-во НУА : Золотые страницы, 2004. — С. 196–198.
4. Петрова З.П. Шарлай Роман Иванович / Петрова З.П. // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років. — Харків : ВПЦ «Контраст», 2005. — С. 729–731.

**ШЕВЧЕНКО
ІВАН
ТЕОДОСІЙОВИЧ**
(1905–1993)

Хірург-онколог. Заслужений діяч науки УРСР (1963), директор Київського науково-дослідного рентгено-радіологічного та онкологічного інституту (1945–1971).

І.Т. Шевченко народився 22 березня 1905 р. в м. Ново-Стародубі (нині Кіровоградської

області). У 1923 р. закінчив Херсонську фельдшерську школу й протягом двох років працював фельдшером. У 1930 р. з відзнакою закінчив Харківський медичний інститут (нині Харківський національний медичний університет). До 1934 р. працював хірургом і головним лікарем Управління санаторіями та будинками відпочинку України. У 1934 р. був призначений директором та завідувачем хірургічного відділення Слобідського медичного комбінату Києва. У 1938 р. І.Т. Шевченко вступив до аспірантури при кафедрі хірургії Київського медичного інституту, яку достроково закінчив у 1940 р. й захистив дисертацію за темою: «О предраковых состояниях». У 1940 р. його обрали доцентом кафедри хірургії Київського інституту удосконалення лікарів.

З перших днів Великої Вітчизняної війни Іван Теодосійович став на захист Батьківщини. Спочатку він виконував обов'язки начальника медсанчастини формувань Уповноваженого Наркомату шляхів сполучення по Північно-Західному фронту, а в 1942 р. був

призначений провідним хірургом евакошпиталів та шпиталів бази 6-ї Армії. У 1942 р. під Сталінградом І.Т. Шевченко був тяжко поранений, але до кінця війни залишався в лавах Радянської Армії, продовжуючи лікувати поранених та займаючись науковими дослідженнями. До найбільш важливих наукових робіт, опублікованих ним у роки Великої Вітчизняної війни, належать «Лоскутний метод ушивання рецидивного пневмоторакса» і «Лечение поврежденных крупных суставов». Після демобілізації з 1945 до 1971 р. І.Т. Шевченко очолював Київський науково-дослідний рентгенорадіологічний та онкологічний інститут. У цей період він разом з молодим колективом розвинув оригінальні напрями у вивченні патогенезу, діагностики, лікування й профілактики злоякісних пухлин.

У 1951 р. І.Т. Шевченко захистив докторську дисертацію за темою: «Рак пищевода и предшествующие заболевания». У 1952 р. отримав звання професора. З 1952 по 1959 р. він одночасно очолював кафедру онкології Київського інституту удосконалення лікарів. Дослідження І.Т. Шевченка були спрямовані на розробку проблем генезу, діагностики та лікування передракових захворювань, на пошук нових методів діагностики злоякісних новоутво-

рень, лікування та реабілітацію онкологічних хворих, присвячені питанням онкогенетики, вивченню мінливості та фазності пухлинного росту. Він об'єднав їх у монографіях «Основы профилактики злокачественных опухолей», «Злокачественные опухоли и предшествующие заболевания», які неодноразово перевидавалися. Цікавими й оригінальними були запропоновані Іваном Теодосійовичем класифікації пухлин м'яких тканин, скелета. Різномісну дослідницьку роботу І.Т. Шевченко поєднував з підготовкою наукових і практичних кадрів. Під його керівництвом виконано 16 докторських та 54 кандидатських дисертацій, підготовлено більше 1000 спеціалістів-онкологів. І.Т. Шевченко опублікував 250 наукових робіт, у тому числі 13 монографій. За його редакцією, починаючи з 1946 р., майже щорічно виходили праці Київського рентгенорадіологічного та онкологічного інституту, науково-практичні посібники.

І.Т. Шевченко нагороджений орденами Великої Вітчизняної війни I і II ступенів, орденом Червоної Зірки, двома орденами «Знак Пошани» та медалями. У 1963 р. йому присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки УРСР.

О.С. Овчиннікова

Література:

1. Иван Теодосьевич Шевченко // Клиническая хирургия. — 1975. — №3. — С. 85–86.
2. Гранина К.П. Шевченко Иван Теодосьевич / К.П. Гранина // БМЭ. — 3-е изд. — М., 1986. — Т. 27. — С. 1133.

**ШУПИК
ПЛАТОН
ЛУКИЧ**
(1907–1986)

Хірург, громадський діяч. Депутат Верховної Ради УРСР, Міністр охорони здоров'я УРСР (1952–1969), директор 2-го Харківського (1940) та Киргизького (1941–1944) медичних інститутів.

П.Л. Шупик народився в 1907 р. у м. Лебедині на Сумщині у простій селянській родині. Навчався на робітфаці Харківського медичного інституту (тепер Харківський національний медичний університет), який закінчив у 1931 р. Учень академіка В.М. Шамова. Після закінчення інституту працював на кафедрі факультетської хірургії ХМІ, згодом на кафедрі урології. У 1940 р. захистив кандидатську дисертацію «Диагностическая ценность измерения сопротивления электрическому току органов и тканей», у цьому ж році його призначили директором 2-го Харківського медичного інституту. Після евакуації інституту до м. Фрунзе він обійняв посаду директора Киргизького медичного інституту, а після ре-евакуації П.Л. Шупика призначили начальником управління медичних навчальних закладів Наркомату охорони здоров'я УРСР. З 1952 до 1969 р. він очолював державну службу охорони здоров'я України, 2 роки (1954–1956) був першим заступником Міністра охорони здоров'я СРСР.

З 1965 р. одночасно з міністерською роботою П.Л. Шупик почав працювати в Київському інституті удосконалення лікарів (тепер Національна медична академія післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика) і до 1979 р. керував у ньому кафедрою соціальної гігієни та організації охорони здоров'я.

П.Л. Шупика неодноразово обирали депутатом Верховної Ради УРСР, делегатом вищих партійних з'їздів. Нагороджений багатьма орденами й медалями. Працюючи в системі Наркомату, П.Л. Шупик не полишав практичної роботи хірурга-уролога в клініці академіка О.П. Кримова. Можна з відповідальністю сказати, що П.Л. Шупик стояв біля витоків пластичної урології в Україні. Він, зокрема, є автором операції уретропластики при гіпоспадії з використанням філатовського стебла, викроеного зі шкіри живота.

Своєю діяльністю вчений зробив великий внесок у розвиток охорони здоров'я країни у післявоєнний період. За період його роботи на посаді міністра в Україні було створено 4 медичних ВНЗ: у Луганську, Запоріжжі, Тернополі та Полтаві, а також цілу низку науково-дослідних інститутів (подаються за сучасними назвами): урології АМН України, отоларингології ім. О.С. Коломийченка АМН України, ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка АМН України, геронтології АМН України в Києві, загальної та невідкладної хірургії АМН України в Харкові, НДІ травматології та ортопедії Донецького медичного університету ім. О.М. Горького, Українського НДІ промислової медицини АМН України у Кривому Розі. Крім цього, здійснена реорганізація Київського рентгенінституту в інститут онкології й радіології. У 1962 р. за ініціативи П.Л. Шупика в Харківському інституті удосконалення лікарів (нині Академія післядипломної освіти) було відкрито першу в СРСР кафедру психотерапії, психопрофілактики та психогігієни. Створені інститути нині відомі не тільки в Україні, а й за її межами, їх внесок у розвиток охорони здоров'я неоціненний. За його керівництвом було підготовлено 6 кандидатів медичних

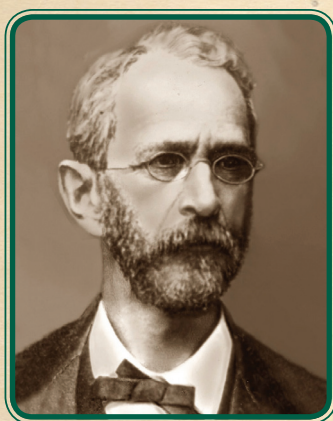
наук. Його науковий доробок — понад 160 праць з питань хірургії, зокрема, пластичної урології та охорони здоров'я.

Помер П.Л. Шупик у 1986 р. в Києві.

В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева

Література:

1. Лісовий В.М. Шупик Платон Лукич / В.М. Лісовий // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 288.
2. Перцева Ж.М. От студента до министра / Ж.М. Перцева // Служение отечеству и долгу. — Харьков: Изд-во НУА: Золотые страницы, 2004. — С. 187.
3. Лісовий В.М. Людина великої душі / В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева // Українська медична газета. — 2007. — №12.

**ЩЕЛКОВ
ІВАН
ПЕТРОВИЧ**
(1833–1909)

Фізіолог. Ректор Харківського (1884–1890) та Варшавського (1890–1894) університетів.

Народився 21 лютого (5 березня) 1833 р. у Харкові в заможній купецькій родині. У 1855 р. закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) з відзнакою й був залишений ординатором хірургічної клініки. У 1857 р. захистив докторську дисертацію. У 1858–1861 рр. був у закордонному відрядженні для підготовки до професури. З 1861 р. — асистент терапевтичної клініки з дорученням викладати фізіологію.

У 1863 р. І.П. Щелков був обраний ординарним професором кафедри фізіології та загальної патології. За свідченням професора

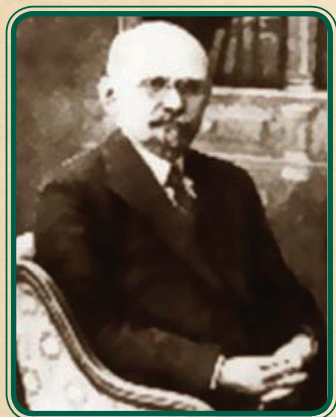
В.Я. Данилевського, «наукове викладання фізіології в Харківському університеті вперше було встановлено І.П. Щелковим». Серед його учнів, які займалися науковими дослідженнями у створеній ним фізіологічній лабораторії, слід відзначити І.І. Мечникова, майбутнього лауреата Нобелівської премії, та В.Я. Данилевського, який згодом став академіком АН УРСР. З 1886 р. І.П. Щелков, крім систематичного курсу фізіології людини, почав безкоштовно читати спеціальний курс з методики фізіологічних дослідів. У 1881 р. його обрано проректором Харківського університету. З 1884 по 1890 р. І.П. Щелков був ректором Харківського університету, у 1890–1894 рр. — ректором Варшавського університету. У 1894 р. він залишив службу й переїхав до Криму в м. Судак.

Серед його експериментальних робіт особливе значення мають дослідження газів крові. Він приділяв увагу дослідженням в галузі біохімії й фізіології працюючих м'язів, кількості гемоглобіну в крові із застосуванням нового тоді методу спектрофотометрії. Йому належать праці з проблем університетської освіти, з археології та історії Харківської губернії. І.П. Щелков видав перший в Україні «Учебник физиологии» (у 3-х випусках, 1871–1874 рр.), «Лекции по физиологии» (1879 р.) та «Записки по физиологии» (1879, 1880 рр.). Помер І.П. Щелков 14 травня 1909 р. в м. Судак.

В.М. Лісовий, В.Г. Самохвалов, З.П. Петрова

Література:

1. Щелков Иван Петрович // Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования. — Харьков, 1905–1906. — III ч. — С. 35–41.
2. Черников Ю.Т. Заслуженный профессор Иван Петрович Щелков / Ю.Т. Черников. — Харьков, 1996. — 120 с.
3. Самохвалов В.Г. Щелков Иван Петрович / В.Г. Самохвалов, З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 93–95.

**ЮЩЕНКО
ОЛЕКСАНДР
ІВАНОВИЧ**
(1869–1936)

Психіатр. Дійсний член АН УРСР (1934), заслужений діяч науки РРФСР (1929), Президент Української психоневрологічної академії (Харків, 1932).

Народився 2 (14) грудня 1869 р. на хуторі Водотеча поблизу Глухова (нині Сумської обл.). Закінчив медичний факультет Харківського університету (нині Харківський національний медичний університет) в 1893 р. Працював на кафедрі нервових і душевних хвороб у Харківському, потім Варшавському університетах. У 1896 р. захистив докторську дисертацію.

З 1897 р. він працював у Петербурзі на кафедрі невропатології та психіатрії Військово-медичної академії у проф. В.М. Бехтерева, у 1901–1915 рр. — в біохімічній лабораторії Інституту експериментальної медицини, який очолював акад. І.П. Павлов. З 1915 р. пра-

цював у психіатричній лікарні в Петрограді. З 1918 р. завідував кафедрами психіатрії в університетах міст Тарту, Воронежа та Ростова-на-Дону. У 1929 р. здобув звання заслуженого діяча науки РФСР. З 1929 р. О.І. Ющенко — співробітник Українського інституту клінічної психіатрії та соціальної психогієни в Харкові. У 1932 р., коли завдяки реорганізації інституту психіатрії була створена Українська психоневрологічна академія, О.І. Ющенко став її першим президентом. З 1930 р. він завідував кафедрою психіатрії в Українському інституті удосконалення лікарів. У 1934 р. його обрано дійсним членом Академії наук УРСР. О.І. Ющенко є одним з основоположників біохімічного напрямку в психіатрії, основи якого були закладені в його монографії «Сущность душевных болезней и биолого-химические исследования их» (1912). Йому належить понад 120 наукових праць, присвячених змінам ферментативних та окислювальних процесів при психозах і експериментальних ендокринопатіях, травматичному невроті, прогресивному паралічі в юнаків, епідемічному енцефаліті та ін. У своїх роботах він продовжував традиції С.С. Корсакова і В.М. Бехтерева в галузі вчення про конституцію, розробляв проблеми особистості в нормі та патології. Він опублікував «Лекции по психиатрии» (1923) у 2-х частинах. О.І. Ющенко є засновником наукової школи, що протягом багатьох років посідає одне з провідних місць у вітчизняній психіатрії.

Помер 13 червня 1936 р. у Харкові.

З.П. Петрова

Література:

1. Ющенко Александр Иванович // БМЭ. — 2-е изд. — М., 1964. — Т. 35. — Стб. 932; 3-е изд. — М., 1986. — Т. 28. — С. 422.
2. Александр Иванович Ющенко // Сборник по психоневрологии, посвященный профессору Александру Ивановичу Ющенко. — Ростов-на-Дону, 1928.
3. Петрова З.П. Ющенко Александр Иванович / З.П. Петрова // Вчені Харківського державного медичного університету. — Х., 2003. — С. 453–454.

Будівля Імператорського Харківського університету, 1805 р.

Корпус кафедри анатомії

Університетські клініки, 1896 р. — будівлі, колективи, інструменти

1908 р.

1869 р.

Будівля Жіночого медичного інституту Харківського медичного товариства
(вул. Сумська, 1, 3-4 пов.)

Гістологічний корпус ХМІ (будівля не збереглася)

Адміністративна будівля 2-го Харківського медичного інституту (1936 р.)
по вул. Пушкінській

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

АКАДЕМІКИ ТА ЧЛЕНИ-КОРЕСПОНДЕНТИ АКАДЕМІЙ НАУК

Альперн Данило Овсійович — патофізіолог, член-кореспондент АН УРСР
 Біловол Олександр Миколайович — лікар, державний діяч, член-кореспондент АМН України
 Візір Анатолій Дмитрович — лікар-терапевт, академік НАН та АМН України
 Волошин Петро Власович — лікар-невролог, академік АН вищої школи України
 Воробйов Анатолій Маркович — фізіолог, член-кореспондент АН УРСР
 Воробйов Володимир Петрович — анатом, академік АН УРСР
 Ганул Валентин Леонідович — хірург-онколог, член-кореспондент НАН та АМН України
 Гіммельрайх Єлизавета — акушер-гінеколог, академік Української вільної Академії наук (УВАН)
 Гольцев Анатолій Миколайович — вчений у галузі кріобіології та кріомедицини, академік НАН України
 Гречаніна Олена Яківна — лікар-генетик, член-кореспондент АМН України
 Грищенко Валентин Іванович — акушер-гінеколог, спеціаліст у галузі кріобіології та кріомедицини, академік НАН України
 Данилевський Василь Якович — фізіолог, академік АН УРСР
 Данилевський Олександр Якович — біохімік, член-кореспондент Російської АН
 Даниленко Михайло Васильович — хірург, академік НАН та АМН України
 Дубенко Євген Григорович — невропатолог, академік АН вищої школи України
 Жабоедов Геннадій Дмитрович — лікар-офтальмолог, член-кореспондент АМН України
 Кащенко Микола Феофанович — гістолог, зоолог, анатом, академік АН УРСР
 Комісаренко Василь Павлович — ендокринолог, академік АН УРСР
 Кондратьєв Микола Сергійович — анатом, член-кореспондент АН УРСР
 Корж Олексій Олександрович — ортопед-травматолог, академік НАН та АМН України
 Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович — гігієніст, академік АН УРСР
 Лісовий Володимир Миколайович — хірург-уролог, член-кореспондент НАМН України
 Лобода Михайло Васильович — лікар-курортолог, громадський діяч, член-кор. АМН України
 Лупальцов Володимир Іванович — хірург-клініцист, член-кореспондент АМН України
 Малая Любов Трохимівна — лікар-кардіолог, академік НАН та АМН України
 Москаленко Віталій Федорович — терапевт, спеціаліст у галузі соціальної медицини, академік НАМН України, член-кореспондент НАПН України
 Пилипенко Микола Іванович — лікар-рентгенолог, член-кореспондент АМН України
 Приходькова Єлизавета Костянтинівна — фізіолог, член-кореспондент АН УРСР
 Саєнко Валерій Феофанович — член-кореспондент НАН та АМН України
 Сергієнко Микола Маркович — офтальмолог, член-кореспондент НАН та АМН України
 Ситенко Михайло Іванович — ортопед-травматолог, член-кореспондент АН УРСР
 Сміян Іван Семенович — педіатр, член-кореспондент АМН України
 Хвисьюк Олександр Миколайович — травматолог-ортопед, академік АН вищої школи України
 Хоменко Олександр Григорович — фтизіатр-пульмонолог, член-кореспондент АМН СРСР(1980) та академік РАМН (1988)
 Циганенко Анатолій Якович — мікробіолог, академік АН вищої школи України
 Ющенко Олександр Іванович — психіатр, академік АН УРСР

ЗАСЛУЖЕНІ ПРОФЕСОРИ

Бокаріус Микола Сергійович — судовий медик, заслужений професор УРСР, 1925
 Воробйов Володимир Петрович — анатом, заслужений професор СРСР, 1924
 Гейманович Олександр Йосипович — невролог, заслужений професор УРСР, 1927
 Гофунг Юхим Михайлович — стоматолог, заслужений професор УРСР, 1935

Данилевський Василь Якович — фізіолог, заслужений професор УРСР, 1924
Трінклер Микола Петрович — хірург-клініцист, заслужений професор УРСР, 1924
Файншмідт Ісаак Ілліч — терапевт, заслужений професор УРСР, 1934

ПОЧЕСНІ АКАДЕМІКИ, ПРОФЕСОРИ ТА ЧЛЕНИ ІНОЗЕМНИХ НАУКОВИХ ТОВАРИСТВ

Альперн Данило Овсійович — патофізіолог, почесний член Міжнародного антиревматичного товариства та Аргентинської протиревматичної ліги
Богатирьова Раїса Василівна — акушер-гінеколог, почесний професор ХНМУ
Браунштейн Олександр Овсійович — біохімік, почесний член Національної академії наук США, доктор Брюссельського, Грейфсвальдського та Паризького університетів
Гіршман Леонард Леопольдович — офтальмолог, член Гейдельберзького офтальмологічного товариства
Гордеєнко Єгор Степанович — фармаколог, почесний член-кор. Паризького фармацевтичного товариства
Гречанина Олена Яківна — лікар-генетик, почесний професор ХНМУ
Данилевський Василь Якович — фізіолог, член німецької АН природодослідників «Леопольдіна»
Даниленко Михайло Васильович — хірург, почесний доктор Печського медичного університету (Угорщина)
Драннік Георгій Миколайович — імунолог, почесний професор ХНМУ
Жданов Віктор Михайлович — мікробіолог та вірусолог, академік АН Угорської Народної Республіки, почесний член Чехословацького медичного товариства імені Я. Пуркінє, Американської асоціації профілактичної медицини та ін. наукових товариств Бельгії, Польщі, Індії, В'єтнама. Довічний член Міжнародного комітету з класифікації й номенклатури вірусів.
Задорожний Борис Якимович — дерматолог, почесний доктор Познанської медичної академії
Касьян Микола Андрійович — лікар-остеопат, почесний академік Української медичної стоматологічної академії, С.-Петербурзької медичної академії, почесний доктор медицини Італії
Корж Олексій Олександрович — ортопед-травматолог, почесний член Сербської медичної академії та Товариства ортопедів-травматологів Польщі
Мечников Ілля Ілліч — імунолог, мікробіолог, почесний академік Російської АН
Москаленко Віталій Федорович — терапевт, почесний професор ХНМУ
Новаченко Микола Петрович — ортопед-травматолог, почесний член Чехословацького медичного товариства ім. Я. Пуркінє
Попов Євген Олексійович — психіатр, почесний член Чехословацького медичного товариства ім. Я. Пуркінє
Сергієнко Микола Григорович — біохімік, дійсний член наукового товариства неврологів та нейрохірургів Республіки Куба
Хоменко Олександр Григорович — фтизіатр, почесний член товариств фтизіопульмонологів Болгарії, Угорщини, Німеччини, Італії, Польщі, Румунії, Югославії
Циганенко Анатолій Якович — мікробіолог, почесний академік Польської академії медицини, академік Всесвітньої академії медицини ім. А. Швейцера
Цицурін Федір Сіпанович — терапевт, почесний член товариства російських лікарів у Петербурзі, Дрезденського товариства дослідників природи й медицини, Леопольдо-Каролінської німецької академії природознавства та ін.

ГЕРОЇ ПРАЦІ, ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ, ГЕРОЇ УКРАЇНИ

Бекарюков Дмитро Дмитрович — гігієніст, фахівець у галузі шкільної медицини, Герой Праці (1926)

Браунштейн Олександр Овсійович — біохімік, Герой Соціалістичної Праці (1972)
Даниленко Михайло Васильович — хірург, Герой Соціалістичної Праці (1978)
Джанелідзе Юстин Юліанович — хірург, Герой Соціалістичної Праці (1945)
Кадьян Іван Олександрович — хірург, Герой Соціалістичної Праці (1969)
Малая Любов Трохимівна — терапевт, Герой Соціалістичної Праці (1979), Герой України (1999)

ОСОБИ, ЯКІ МАЮТЬ ПОЧЕСНІ ЗВАННЯ

Александров Микола Петрович — лікар-дерматолог, заслужений лікар РФ
Альперн Данило Овсійович — патофізіолог, заслужений діяч науки УРСР
Баранник Петро Іванович — лікар-гігієніст, заслужений діяч науки УРСР
Белоусов Володимир Олександрович — лікар-педіатр, заслужений діяч науки УРСР
Біловол Олександр Миколайович — лікар, державний діяч, заслужений лікар України
Богатирьова Раїса Василівна — лікар, політичний і громадський діяч, заслужений лікар України
Бойко Валерій Васильович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки і техніки України
Валяшко Микола Авксентійович — хімік-фармаколог, заслужений діяч науки УРСР
Велігоцький Микола Миколайович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки і техніки України
Горovenко Григорій Гаврилович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки і техніки України
Горчаков Олександр Кириллович — хірург-ендокринолог, заслужений діяч науки і техніки України
Гречаніна Олена Яківна — лікар-генетик, заслужений діяч науки і техніки України
Грищенко Валентин Іванович — акушер-гінеколог, спеціаліст у галузі кріобіології та кріомедицини, заслужений діяч науки і техніки України
Данилевський Василь Якович — фізіолог, заслужений діяч науки УРСР
Даниленко Михайло Васильович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки УРСР
Дейнека Іван Якович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки УРСР
Деркач Василь Степанович — мікробіолог та імунолог, заслужений діяч науки УРСР
Дрюк Микола Федорович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки і техніки України
Дубенко Євген Григорович — лікар-невропатолог, заслужений діяч науки УРСР
Жабоедов Геннадій Дмитрович — офтальмолог, заслужений лікар України
Зайцев Володимир Терентійович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки УРСР
Калюжний Денис Миколайович — гігієніст, заслужений діяч науки УРСР
Касьян Микола Андрійович — лікар-остеопат, спеціаліст з мануальної терапії, заслужений лікар УРСР та народний лікар СРСР
Коган-Ясний Віктор Мойсейович — лікар-терапевт, організатор радянської охорони здоров'я, заслужений діяч науки УРСР
Комісаренко Василь Павлович — патофізіолог, ендокринолог, заслужений діяч науки УРСР
Корж Віктор Петрович — лікар, громадський діяч, заслужений працівник фізичної культури і спорту України
Корж Микола Олексійович — ортопед-травматолог, заслужений діяч науки і техніки України
Корж Олексій Олександрович — ортопед-травматолог, заслужений діяч науки УРСР
Корнілова Олександра Іванівна — акушер-гінеколог, педіатр, заслужений діяч науки УРСР
Котов Олександр Пантелеймонович — ортопед-травматолог, заслужений діяч науки УРСР
Левіт Володимир Семенович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки РРФСР
Лісовий Володимир Миколайович — хірург-уролог, заслужений лікар України
Лупальцов Володимир Іванович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки і техніки України
Малая Любов Трохимівна — лікар-кардіолог, заслужений діяч науки УРСР
Меркулов Іван Йосипович — офтальмолог, заслужений діяч науки УРСР
Миротворцев Сергій Романович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки РРФСР

Москаленко Віталій Федорович — терапевт, заслужений лікар України
Навроцький Василь Корнійович — гігієніст, заслужений діяч науки УРСР
Назарова Тамара Олександрівна — патолофізіолог, заслужений діяч науки Казахської РСР
Натішвілі Олександр Миколайович — анатом, заслужений діяч науки Грузинської РСР
Новаченко Микола Петрович — ортопед-травматолог, заслужений діяч науки УРСР
Оганесян Леон Андрійович — терапевт та історик медицини, заслужений діяч науки Вірменської РСР
Островецький Георгій Юхимович — топографоанатом і хірург, заслужений діяч науки РРФСР
Пилипенко Микола Іванович — лікар-рентгенолог, заслужений діяч науки і техніки України
Плетньов Дмитро Дмитрович — терапевт, заслужений діяч науки РРФСР
Приходькова Єлизавета Костянтинівна — фізіолог, заслужений діяч науки УРСР
Рабухін Олександр Юхимович — фтизіатр, заслужений діяч науки РРФСР
Саєнко Валерій Феодосійович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки і техніки України
Семидоцька Жанна Дмитрівна — терапевт-нефролог, заслужений діяч науки і техніки України
Сергієнко Микола Маркович — офтальмолог, заслужений діяч науки і техніки України
Ситенко Михайло Іванович — ортопед-травматолог, заслужений діяч науки УРСР
Сосін Іван Кузьмич — лікар-нарколог, заслужений винахідник України
Татаренко Ніна Павлівна — лікар-психіатр, заслужений діяч науки УРСР
Файншмідт Ісаак Ілліч — терапевт, заслужений діяч науки УРСР
Федоровський Олексій Олександрович — хірург-клініцист, заслужений діяч науки УРСР
Хоменко Олександр Григорович — фтизіатр-пульмонолог, заслужений діяч науки Російської Федерації
Цехновіц Марк Мойсейович — мікробіолог, імунолог, заслужений діяч науки УРСР
Цинамдзгвришвілі Михайло Дорофійович — терапевт, заслужений діяч науки Грузинської РСР
Цулукідзе Олександр Петрович — хірург-уролог, заслужений діяч науки Грузинської РСР
Чаклін Василь Дмитрович — ортопед-травматолог, заслужений діяч науки РРФСР
Черкес Олександр Ілліч — фармаколог, токсиколог, заслужений діяч науки УРСР
Шевченко Іван Теодосійович — хірург-онколог, заслужений діяч науки УРСР
Ющенко Олександр Іванович — психіатр, заслужений діяч науки РРФСР

ЛАУРЕАТИ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

Мечников Ілля Ілліч — засновник імунології, біолог, ембріолог, мікробіолог

ЛАУРЕАТИ ДЕРЖАВНИХ ПРЕМІЙ

Богатирьова Раїса Василівна — лікар, державний і громадський діяч, Україна
Бойко Валерій Васильович — хірург-клініцист, Україна
Бочоришвілі Вахтанг Гаврилович — лікар-сепсисолог, Грузинська РСР
Браунштейн Олександр Овсійович — біохімік, Ленінська премія та СРСР
Велігоцький Микола Миколайович — хірург-клініцист, Україна
Веселовська Зоя Федорівна — лікар-офтальмолог, Україна
Гольцев Анатолій Миколайович — вчений в галузі кріобіології та кріомедицини, Україна
Гордієнко Вадим Максимович — лікар-гістолог, УРСР
Горовенко Григорій Гаврилович — хірург-клініцист, Україна
Горчаков Олександр Кириллович — хірург-ендокринолог, УРСР
Гречаніна Олена Яківна — лікар-генетик, Україна
Григор'єва Тамара Григорівна — лікар-комбустіолог, Україна
Грищенко Валентин Іванович — акушер-гінеколог, спеціаліст у галузі кріобіології та кріомедицини, СРСР, УРСР, Україна
Джанелідзе Юстин Юліанович — хірург-клініцист, СРСР

Дрюк Микола Федорович — хірург-клініцист, СРСР
Дубенко Євген Григорович — лікар-невропатолог, Україна
Дьомін Юрій Альбертович — офтальмолог, Україна
Жданов Віктор Михайлович — вірусолог, епідеміолог, СРСР
Зайцев Володимир Терентійович — хірург-клініцист, Україна
Корж Олексій Олександрович — ортопед-травматолог, СРСР
Криворучко Ігор Андрійович — хірург-клініцист, Україна
Лобода Михайло Васильович — лікар-курортолог, Україна
Лупальцов Володимир Іванович — хірург-клініцист, УРСР
Малая Любов Трохимівна — лікар-кардіолог, СРСР та Україна
Рабухін Олександр Юхимович — фтизіатр, Ленінська премія та СРСР
Саєнко Валерій Феодосійович — хірург-клініцист, СРСР та Україна
Семидоцька Жанна Дмитрівна — терапевт-нефролог, Україна
Сергієнко Микола Григорович — біохімік, Україна
Сергієнко Микола Маркович — офтальмолог, Україна
Сипливий Василь Олексійович — хірург-клініцист, Україна
Федоровський Олексій Олександрович — хірург-клініцист, УРСР
Філомафїтський Олексій Матвійович — фізіолог, Демидівська премія Російської академії наук
Хоменко Олександр Григорович — фтизіатр-пульмонолог, СРСР
Чаклін Василь Дмитрович — ортопед-травматолог, СРСР

КЕРІВНИКИ МІНІСТЕРСТВ І ВІДОМСТВ

Азарх Раїса Мойсеївна — лікар, письменник, начальник Головного санітарного управління робітничо-селянської влади України (з 1918)
Біловол Олександр Миколайович — терапевт, перший заступник міністра охорони здоров'я України — Головний санітарний лікар України
Білоусов Олексій Федорович — педіатр, міністр народного здоров'я Української Народної Республіки (УНР, 1919)
Богатирьова Раїса Василівна — акушер-гінеколог, міністр охорони здоров'я України
Бочоришвілі Вахтанг Гаврилович — лікар-сепсисолог, міністр охорони здоров'я Грузинської РСР
Вельвовський Ілля Захарович — психотерапевт, старший інспектор з психоневрології при Секретаріаті НКОЗ УРСР (1931–1932)
Гуревич Мусій Григорович — гігієніст, Нарком охорони здоров'я УРСР, заступник Наркома охорони здоров'я РРФСР
Жданов Віктор Михайлович — мікробіолог та вірусолог, заступник міністра охорони здоров'я СРСР і Головний державний санітарний інспектор СРСР (з 1955)
Калініченко Терентій Якович — акушер-гінеколог, заступник Наркома охорони здоров'я УРСР
Коваленко Поліна Іванівна — психоневролог, перший заступник міністра охорони здоров'я УРСР
Кононенко Іларіон Пилипович — невролог, Нарком охорони здоров'я УРСР
Корж Віктор Петрович — спеціаліст у галузі фізичної культури і спорту, міністр України з питань сім'ї, молоді й спорту
Кульчицький Микола Костянтинівич — гістолог, міністр народної освіти Росії (1916)
Ладний Іван Данилович — епідеміолог, начальник Головного управління карантинних інфекцій Міністерства охорони здоров'я СРСР
Мерков Аркадій Михайлович — учений у галузі медичної статистики, начальник відділу медичної статистики Міністерства охорони здоров'я СРСР
Москаленко Віталій Федорович — терапевт, міністр охорони здоров'я України

Островерхов Георгій Юхимович — хірург, начальник Головного управління навчальними закладами міністерства охорони здоров'я СРСР

Ткаченко Степан Зіновійович — гігієніст, Головний інспектор вищої та середньої медичної й фармацевтичної освіти Наркомату освіти УРСР (1929–1932)

Ткачов Тихон Якович — гігієніст, заступник Наркома охорони здоров'я СРСР

Хармандар'ян Гурген Ованесович — рентгенолог, заступник Наркома охорони здоров'я УРСР, головний санітарний інспектор Наркомату охорони здоров'я СРСР

Цицурін Степан Федорович — терапевт, дійсний член Військово-медичного вченого комітету Росії

Ціпковський Василь Пантелеймонович — судовий медик, Народний комісар охорони здоров'я Удмуртської АРСР (1942–1944) та начальник Лікувально-санаторного управління МОЗ УРСР (1944–1945)

Шупик Платон Лукич — хірург, Нарком і міністр охорони здоров'я УРСР

ДИРЕКТОРИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ

Базлов Євген Олексійович — рентгенолог, директор Харківського рентгенологічного інституту (1944)

Блях Володимир Абрамович — фахівець у галузі лікувальної фізичної культури, директор Харківського НДІ фізичної культури (1921)

Богданов Олександр Олександрович — лікар, філософ, економіст, директор НДІ гематології та переливання крові (Москва, 1926)

Бойко Валерій Васильович — хірург-клініцист, директор Інституту загальної та невідкладної хірургії АМН України (1999)

Бокаріус Микола Сергійович — судовий медик, директор Харківського інституту судово-медичної експертизи (1923)

Бокаріус Микола Миколайович — судовий медик, директор Харківського інституту судово-медичних експертиз імені заслуженого професора М.С. Бокаріуса (1931)

Бочоришвілі Вахтанг Гаврилович — лікар-сепсисолог, директор Республіканського протисепсисного центру МОЗ Грузії (1979)

Вейсброд Борис Соломонович — хірург, один із засновників Московського інституту травматології та невідкладної допомоги (1923, нині ім. Склифосовського)

Вельвовський Ілля Захарович — психотерапевт, директор Психоневрологічного інституту Південної залізниці (1932)

Веселовська Зоя Федорівна — лікар-офтальмолог, директор Київського міського інституту судинно-ендокринних захворювань органа зору (1995)

Високович Володимир Костянтинович — патологоанатом, бактеріолог, керівник Бактеріологічного інституту Харківського медичного товариства (1889)

Волошин Петро Власович — невролог, директор Інституту неврології, психіатрії та наркології АМН України (1977)

Ганул Валентин Леонідович — хірург-онколог, директор Інституту онкології АМН України (1987)

Гейманович Олександр Йосипович — лікар-невролог, директор Українського психоневрологічного інституту (1920), віце-президент Української психоневрологічної академії (1932)

Гіршман Леонард Леопольдович — лікар-офтальмолог, керівник Харківської міської офтальмологічної лікарні (1908)

Говорова Марія Степанівна — лікар-гастроентеролог, директор Українського НДІ харчування (1957)

Горев Веніамін Петрович — фізіолог, директор Дніпропетровського (1927) та Київського НДІ гігієни праці та професійних захворювань (1930)

Горкін Зіновій Давидович — гігієніст, директор Українського центрального інституту гігієни праці та професійних захворювань (Харків, 1931)

- Горчаков Олександр Кириллович** — хірург-ендокринолог, директор Київського стоматологічного інституту (1950)
- Гофунг Юхим Михайлович** — стоматолог, завідувач Харківської державної зуболікувальної школи (1919)
- Гречанина Олена Яківна** — лікар-генетик, директор Українського інституту клінічної генетики ХНМУ (2007)
- Грищенко Валентин Іванович** — акушер-гінеколог, спеціаліст у галузі кріобіології та кріомедицини, директор Інституту проблем кріобіології та кріомедицини НАН України (1983)
- Данилевський Василь Якович** — фізіолог, директор Українського органотерапевтичного інституту (1919)
- Джанелідзе Юстин Юліанович** — хірург-клініцист, засновник і директор Ленінградського НДІ швидкої допомоги (1932)
- Драннік Георгій Миколайович** — лікар-імунолог, керівник Українського центру клінічної імунології (1987)
- Жданов Віктор Михайлович** — вірусолог, епідеміолог, директор Харківського інституту мікробіології та епідеміології ім. І.І. Мечнікова та Інституту вірусології ім. Д.І. Івановського (Москва, 1961)
- Зайцев Володимир Терентійович** — хірург-клініцист, директор Харківського НДІ загальної та невідкладної хірургії (1974)
- Калюжний Денис Миколайович** — гігієніст, директор НДІ загальної і комунальної гігієни ім. О.М. Марзєєва (1956)
- Кащенко Микола Феофанович** — гістолог, зоолог, анатом, засновник і директор Зоологічного музею АН УРСР (1919)
- Коваленко Поліна Іванівна** — лікар-психіатр, директор Українського НДІ психоневрологічного інституту (Харків, 1953)
- Коган-Ясний Віктор Мойсейович** — лікар-терапевт, директор Всеукраїнського інституту харчування (1931)
- Комісаренко Василь Павлович** — патофізіолог, ендокринолог, директор Українського інституту експериментальної ендокринології (1937), засновник і директор Київського НДІ ендокринології та обміну речовин (1965)
- Коренєв Микола Михайлович** — лікар-педіатр, директор Інституту охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України (1986)
- Корж Микола Олексійович** — ортопед-травматолог, директор Інституту патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка АМН України (1996)
- Корж Олексій Олександрович** — ортопед-травматолог, директор Харківського НДІ ортопедії та травматології ім. проф. М.І. Ситенка (1965)
- Корнілова Олександра Іванівна** — акушер-гінеколог, педіатр, директор Харківського НДІ охорони здоров'я дітей та підлітків (1952)
- Коршун Степан Васильович** — мікробіолог та гігієніст, директор Інституту інфекційних хвороб ім. І.І. Мечнікова (Москва, 1923)
- Котов Олександр Пантелеймонович** — ортопед-травматолог, директор Українського центрального інституту експертизи працездатності інвалідів (Харків, 1956)
- Кошкін Мойсей Левович** — гігієніст, директор Новосибірського санітарно-епідеміологічного інституту (1942)
- Кричевський Ілля Левович** — мікробіолог та імунолог, організатор і директор Інституту мікробіології Наркомату охорони здоров'я РРФСР (1923)
- Ладний Іван Данилович** — епідеміолог, заступник директора Всесоюзного НДІ медичної та медико-технічної інформації (1983)
- Лісовий Володимир Миколайович** — хірург-уролог, керівник Харківського обласного клінічного центру урології та нефрології ім. В.І. Шаповала (2001)
- Малая Любов Трохимівна** — лікар-кардіолог, директор НДІ терапії (1986)

- Мандрика Петро Васильович** — хірург, начальник Центрального військового клінічного госпіталю (1923)
- Меркулов Іван Йосипович** — офтальмолог, директор Українського НДІ офтальмології ім. Л.Л. Гіршмана (1946)
- Мечников Ілля Ілліч** — засновник імунології, біолог, ембріолог, мікробіолог, керівник Інституту Пастера (Париж, 1895)
- Навроцький Василь Корнійович** — гігієніст, директор Харківського НДІ гігієни праці та профзахворювань (1927)
- Натішвілі Олександр Миколайович** — анатом, засновник та директор Інституту експериментальної морфології (Тбілісі, 1946)
- Недригайлов Віктор Іванович** — бактеріолог, завідувач Бактеріологічного інституту ХМО (1908)
- Новаченко Микола Петрович** — ортопед-травматолог, директор Харківського НДІ ортопедії та травматології ім. М.І. Ситенка (1943)
- Оганесян Леон Андрійович** — терапевт та історик медицини, засновник та директор Інституту кардіології та серцевої хірургії АН Вірменської РСР (1961)
- Пилипенко Микола Іванович** — лікар-рентгенолог, директор Інституту медичної радіології ім. С.П. Григор'єва АМН України (1987)
- Плетньов Дмитро Дмитрович** — терапевт, засновник і директор НДІ функціональної діагностики та експериментальної терапії (1932)
- Саєнко Валерій Феодосійович** — хірург-клініцист, директор Інституту хірургії та трансплантології АМН України (1988)
- Сергієнко Микола Маркович** — офтальмолог, директор Центру з фізіологічної оптики та мікрохірургії ока (1988)
- Ситенко Михайло Іванович** — ортопед-травматолог, директор Українського державного клінічного інституту ортопедії та травматології (1926)
- Файншмідт Ісаак Ілліч** — терапевт, засновник та директор Харківського туберкульозного інституту (1922) та Всеукраїнського комплексного інституту клінічної медицини (1931)
- Федоровський Олексій Олександрович** — хірург-клініцист, директор Київського інституту переливання крові (1935)
- Хармандар'ян Гурген Іванович (Ованесович)** — рентгенолог, директор Харківського рентгено-радіологічного інституту (1923)
- Хмельницький Борис Мойсейович** — фтизіатр, директор Харківського туберкульозного інституту (1940)
- Хоменко Олександр Григорович** — фтизіатр-пульмонолог, директор Харківського НДІ туберкульозу (1961) та Центрального НДІ туберкульозу МОЗ СРСР (Москва, 1973)
- Цехновіцер Марк Мойсейович** — мікробіолог, імунолог, заступник директора з наукової роботи Центрального інституту контролю сироваток і вакцин ім. Л.О. Тарасевича (1942)
- Цинамдзгврішвілі Михайло Дорофійович** — терапевт, засновник і директор Грузинського інституту клінічної та експериментальної кардіології (1946)
- Цулуکیدзе Олександр Петрович** — хірург-уролог, засновник і директор Грузинського НДІ урології (1965)
- Чаклін Василь Дмитрович** — ортопед-травматолог, директор Уральського НДІ травматології та ортопедії МОЗ РРФСР (1931) і Московського НДІ протезування та протезовиробництва Міністерства соціального забезпечення РРФСР (1944)
- Шевченко Іван Теодосійович** — хірург-онколог, директор Київського НДІ рентгено-радіологічного та онкологічного інституту МОЗ УРСР (1945)
- Ющенко Олександр Іванович** — психіатр, президент Української психоневрологічної академії (Харків, 1932)

РЕКТОРИ Й ДИРЕКТОРИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

- Баранник Петро Іванович** — лікар-гігієніст, директор 1-го Київського медичного інституту (1937)
- Валяшко Микола Авксентійович** — хімік-фармаколог, директор Харківського фармацевтичного інституту (1921)
- Гриньов Даміан Петрович** — мікробіолог, президент Харківської державної медичної академії (1920)
- Данилевський Василь Якович** — фізіолог, директор Жіночого медичного інституту ХМТ (1910)
- Данилевський Олександр Якович** — біохімік, начальник С.-Петербурзької військово-медичної академії (1906)
- Даниленко Михайло Васильович** — хірург-клініцист, ректор Львівського медичного інституту (1964)
- Дейнека Іван Якович** — хірург-клініцист, ректор Вінницького (1944) та Одеського (1951) медичних інститутів
- Єллінський Микола Іванович** — хірург, ректор Харківського університету (1830)
- Жмайлович Фелікс Миколайович** — гістолог, судовий медик, ректор Одеського медичного інституту (1921)
- Задорожний Борис Якимович** — лікар-дерматолог, директор Харківського медичного інституту (1959)
- Калініченко Терентій Якович** — акушер-гінеколог, директор Харківського фармацевтичного (1936) та Київського медичного (1945) інститутів
- Кашенко Микола Феофанович** — гістолог, ректор Томського університету (1889)
- Ковалевський Павло Іванович** — психіатр, ректор Варшавського університету (1903)
- Кононенко Іларіон Пилипович** — невролог, директор Вінницького (1938), Іванівського (1942) та Харківського (1949) медичних інститутів
- Коршун Степан Васильович** — мікробіолог та гігієніст, ректор Харківського медичного інституту (1922)
- Лісовий Володимир Миколайович** — хірург-уролог, ректор Харківського державного (нині національного) медичного університету (2005)
- Миротворцев Сергій Романович** — хірург-клініцист, ректор Саратовського медичного інституту (1923)
- Морозов Павло Іванович** — топографоанатом, директор Київського жіночого медичного інституту (1916), проректор Київської державної медичної академії (1921)
- Москаленко Віталій Федорович** — терапевт, спеціаліст у галузі соціальної медицини, ректор Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця (2003)
- Назарова Тамара Олександрівна** — патофізіолог, ректор Семипалатинського державного медичного інституту (1963)
- Островецький Георгій Юхимович** — топографоанатом і хірург, директор Курського медичного інституту (1950)
- Патратій Володимир Кузьмич** — епідеміолог, ректор Чернівецького державного медичного інституту (1975)
- Сміян Іван Семенович** — педіатр, ректор Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського (1981)
- Ткаченко Степан Зіновійович** — гігієніст, директор Харківських стоматологічного (1934) та 2-го медичного (1936) інститутів
- Хвисьюк Олександр Миколайович** — травматолог-ортопед, ректор Харківської медичної академії післядипломної освіти (2004)
- Циганенко Анатолій Якович** — мікробіолог, ректор Харківського державного медичного інституту (1986)
- Цулукидзе Олександр Петрович** — уролог, директор Тбіліського державного інституту для удосконалення лікарів (1949)

- Черненко Володимир Дмитрович** — лікар-епідеміолог, ректор Харківського державного медичного інституту (1975)
Шарлай Роман Іванович — терапевт, директор Харківського державного медичного інституту (1945)
Шупик Платон Лукич — хірург, державний діяч, директор 2-го Харківського (1940) та Киргизького (1942) медичних інститутів
Щелков Іван Петрович — фізіолог, ректор Харківського (1884) та Варшавського (1890) університетів

ПИСЬМЕННИКИ, ЗАСНОВНИКИ ТА РЕДАКТОРИ ФАХОВИХ ЖУРНАЛІВ

- Азарх Раїса Мойсеївна** — письменник, громадський діяч
Богданов (Малиновський) Олександр Олександрович — лікар, філософ, письменник, економіст, політичний діяч
Микитенко Іван Кіндратович — письменник, секретар правління Спілки письменників УРСР
Блях Володимир Абрамович — фахівець у галузі лікувальної фізичної культури, журнал «Вестник физической культуры» (1922)
Бокаріус Микола Сергійович — судовий медик, журнали «Архив криминологии и судебной медицины» (1926) та «Питання криміналістики та науково-судової експертизи» (1931)
Візір Анатолій Дмитрович — терапевт, «Запорожский медицинский журнал» (1999)
Гречаніна Олена Яківна — генетик, журнал «Пренатальна ультразвукова діагностика» (1991)
Драннік Георгій Миколайович — імунолог, журнал «Імунологія та алергологія» (1998)
Жданов Віктор Михайлович — вірусолог, епідеміолог, журнал «Вопросы вирусологии» (1956)
Ковалевський Павло Іванович — психіатр, «Архив психиатрии, наркологии и судебной психопатологии» (1833)
Пилипенко Микола Іванович — рентгенолог, «Український радіологічний журнал» (1993)
Плетньов Дмитро Дмитрович — терапевт, журнал «Клиническая медицина» (1920)
Ситенко Михайло Іванович — ортопед-травматолог, журнал «Ортопедия и травматология» (1927)
Хармандар'ян Гурген Іванович (Ованесович) — рентгенолог, «Вопросы онкологии» (1928)

ДЕПУТАТИ ВЕРХОВНИХ ТА МІСЦЕВИХ РАД

- Біловол Олександр Миколайович** — терапевт, Верховна Рада України
Богатирьова Раїса Василівна — акушер-гінеколог, Верховна Рада України
Гошовський Володимир Сергійович — Харківська міська рада, Верховна Рада України
Касьян Микола Андрійович — лікар-остеопат, Верховна Рада СРСР
Коваленко Поліна Іванівна — психоневролог, Верховна Рада України та Харківська міська рада
Кононенко Іларіон Пилипович — невролог, Верховна Рада України та Харківська міська рада
Корж Віктор Петрович — спеціаліст у галузі фізичної культури і спорту, Верховна Рада України
Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович — гігієніст, член Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
Лобода Михайло Васильович — курортолог, Верховна Рада України
Микитенко Іван Кіндратович — лікар, письменник, член Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
Новаченко Микола Петрович — ортопед-травматолог, Верховна Рада України
Святаш Дмитро Володимирович — лікар, юрист, економіст, Верховна Рада України
Татаренко Ніна Павлівна — психіатр, Верховна Рада України

Ткачов Тихон Якович — гігієніст, Воронежська міська рада, Верховна Рада СРСР
Френкель Семен Романович — рентгенолог, член І Державної Думи Росії
Цинамдзгвршвілі Михайло Дорофійович — терапевт, Верховна Рада Грузинської РСР
Шупик Платон Лукич — хірург-уролог, Верховна Рада України
Баранник Петро Іванович — гігієніст, Київська міська рада
Бокаріус Микола Миколайович — судовий медик, Харківська міська рада
Вейсброд Борис Соломонович — хірург, Московська міська рада
Коган-Ясний Віктор Мойсейович — терапевт, Харківська міська рада
Коренев Михайло Васильович — педіатр, Харківська міська рада народних депутатів
Корнілова Олександра Іванівна — педіатр, Харківська міська рада
Лісовий Володимир Миколайович — хірург-уролог, Харківська міська рада народних депутатів
Назарова Тамара Олександрівна — патофізіолог, Семипалатинські обласна та міська ради
Черненко Володимир Дмитрович — гігієніст, Харківська міська рада трудящих депутатів

ПОЧЕСНІ ГРОМАДЯНИ МІСТ

Гіршман Леонард Леопольдович — офтальмолог, Харків
Гречаніна Олена Яківна — генетик, Харків
Кадьян Іван Олександрович — хірург, Горлівка
Малая Любов Трохимівна — терапевт, Харків
Назарова Тамара Григорівна — патофізіолог, Семипалатинськ
Франковський Владислав Андрійович — педіатр, Харків

ГОЛОВНІ СПЕЦІАЛІСТИ ОРГАНІВ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Александров Микола Петрович — дерматолог, головний спеціаліст Федерального ІІІ Головного управління медико-біологічних та екстремальних проблем при Міністерстві охорони здоров'я РФ (від 1977)
Алимов Андрій Якович — епідеміолог та мікробіолог, головний епідеміолог Військово-Морського Флоту (1942–1945) та Радянської Армії (1948–1951)
Аполлонов Олексій Павлович — військовий лікар, флагманський лікар повітряних сил Чорноморського флоту (1921)
Бакшеев Микола Сергійович — акушер-гінеколог, головний акушер-гінеколог МОЗ УРСР (1959–1974)
Бокаріус Микола Миколайович — судовий медик, головний судово-медичний інспектор НКОЗ УРСР
Горчаков Олександр Кириллович — хірург-ендокринолог, головний ендокринолог МОЗ УРСР (1951)
Джанелідзе Юстин Юліанович — хірург, головний хірург Військово-Морського Флоту СРСР (1939–1950)
Драннік Георгій Миколайович — імунолог, головний спеціаліст МОЗ України з питань клінічної та лабораторної імунології (1992–2004)
Коган-Ясний Віктор Мойсейович — терапевт, головний терапевт Управління евакошпиталів НКОЗ УРСР (1944)
Сергієнко Микола Маркович — офтальмолог, головний офтальмолог МОЗ України (1978–2005)
Федоровський Олексій Олександрович — хірург, головний гематолог МОЗ України (1945–1962)
Черкес Олександр Іллч — фармаколог, головний токсиколог Червоної Армії (1941–1945)
Шарлай Роман Іванович — терапевт, головний терапевт 28-ї Армії (1941–1945)

ДЕРЖАВНІ, ГРОМАДСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ДІЯЧІ

- Біловол Олександр Миколайович** — терапевт, член РНБУ
- Богатирьова Раїса Василівна** — акушер-гінеколог, секретар РНБУ
- Богданов (Малиновський) Олександр Олександрович** — лікар, філософ, економіст, член ІІ Державної Думи Росії
- Вейсброд Борис Соломонович** — хірург, голова Центрального бюро лікарських секцій (1924–1929)
- Воробйов Володимир Петрович** — анатом, один із засновників Українського інституту експериментальної медицини, заснував кафедру анатомії та анатомічний музей в Софійському університеті (1920)
- Гордеєнко Єгор Степанович** — фармаколог, Харківський міській голова (поч. 80-х років XIX ст.)
- Гофунг Юхим Михайлович** — стоматолог, організатор одонтологічного факультету в ХМІ (1920)
- Григор'єв Сергій Петрович** — рентгенолог, ініціатор створення Всеукраїнської рентгенівської академії (Харків, 1920)
- Даниленко Михайло Васильович** — хірург, радник міністра охорони здоров'я КНДР (1953–1955)
- Жданов Віктор Михайлович** — вірусолог, епідеміолог, член виконкому ВООЗ
- Коган-Ясний Віктор Мойсейович** — терапевт, вперше в СРСР отримав вітчизняний інсулін (1923)
- Корж Віктор Петрович** — спеціаліст у галузі фізичної культури і спорту, віце-президент Національного олімпійського комітету України
- Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович** — гігієніст, організатор кафедри народного здоров'я при Всеукраїнській академії наук (1921)
- Кульчицький Микола Костянтинівич** — гістолог, попечитель Казанського (1912) та Петербурзького (1914) навчальних округів
- Ладний Іван Данилович** — епідеміолог, заступник Генерального директора ВООЗ (1976–1983)
- Левіт Володимир Семенович** — хірург, заступник Головного хірурга Радянської Армії (1941–1945)
- Лобода Михайло Васильович** — лікар-курортолог, голова правління Української Республіканської ради з управління курортами профспілок (з 1987)
- Микитенко Іван Кіндратович** — письменник, учасник Всесвітніх антифашистських конгресів захисту культури, член Міжнародного бюро боротьби проти фашизму (1935)
- Островерхов Георгій Юхимович** — хірург, головний редактор видавництва «Медицина» (1959–1970)
- Пілсудський Юзеф Клемент** — державний і політичний діяч, маршал Польщі
- Сосін Іван Кузьмич** — нарколог, створив першу в колишньому СРСР кафедру наркології в Харківському інституті удосконалення лікарів (1978)
- Татаренко Ніна Павлівна** — психіатр, радник Академії наук Угорської Народної Республіки (1954)
- Франковський Владислав Андрійович** — лікар, засновник і керівник першої в Харкові дитячої лікарні (1879)
- Френкель Семен Романович** — рентгенолог, член І Державної Думи Росії
- Хоменко Олександр Григорович** — фтизіатр, експерт ВООЗ з питань туберкульозу та член виконкому Міжнародного протитуберкульозного союзу (з 1973)

ЗМІСТ

ВІД РЕКТОРА.....	5
ПЕРЕДМОВА	6
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	8
АЗАРХ РАЇСА МОЙСЕЇВНА	10
АЛЕКСАНДРОВ МИКОЛА ПЕТРОВИЧ.....	10
АЛИМОВ АНДРІЙ ЯКОВИЧ	11
АЛЬПЕРН ДАНИЛО ОВСІЙОВИЧ	12
АПОЛЛОНОВ ОЛЕКСІЙ ПАВЛОВИЧ	13
БАЗЛОВ ЄВГЕН ОЛЕКСІЙОВИЧ.....	14
БАКШЕЄВ МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ	15
БАРАННИК ПЕТРО ІВАНОВИЧ	16
БЕКАРЮКОВ ДМИТРО ДМИТРОВИЧ	17
БЕЛОУСОВ ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ	18
БІЛОВОЛ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ.....	19
БІЛОУСОВ ОЛЕКСІЙ ФЕДОРОВИЧ	21
БЛЯХ ВОЛОДИМИР АБРАМОВИЧ	21
БОГАТИРЬОВА РАЇСА ВАСИЛІВНА	23
БОГДАНОВ (МАЛИНОВСЬКИЙ) ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ	24
БОЙКО ВАЛЕРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ	25
БОКАРІУС МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ	27
БОКАРІУС МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ.....	28
БОЧОРИШВІЛІ ВАХТАНГ ГАВРИЛОВИЧ	29
БРАУНШТЕЙН ОЛЕКСАНДР ОВСІЙОВИЧ	31
ВАЛЯШКО МИКОЛА АВКСЕНТІЙОВИЧ	32
ВАРВІНСЬКИЙ ЙОСИП ВАСИЛЬОВИЧ	33
ВЕЙСБРОД БОРИС СОЛОМОНОВИЧ	34
ВЕЛГОЦЬКИЙ МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ.....	35
ВЕЛЬВОВСЬКИЙ ІЛЛЯ ЗАХАРОВИЧ	36
ВЕСЕЛОВСЬКА ЗОЯ ФЕДОРІВНА	37
ВИСОКОВИЧ ВОЛОДИМИР КОСТЯНТИНОВИЧ	38
ВІЗІР АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ	39
ВОЛОШИН ПЕТРО ВЛАСОВИЧ	41
ВОРОБІЙОВ АНАТОЛІЙ МАРКОВИЧ	42
ВОРОБІЙОВ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ.....	43
ГАНУЛ ВАЛЕНТИН ЛЕОНІДОВИЧ	45
ГЕЙМАНОВИЧ ОЛЕКСАНДР ЙОСИПОВИЧ	46
ГІММЕЛЬРАЙХ ЄЛИЗАВЕТА	47
ГІРШМАН ЛЕОНАРД ЛЕОПОЛЬДОВИЧ	48
ГОВОРОВА МАРІЯ СТЕПАНІВНА	49
ГОЛЬЦЕВ АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ	49
ГОРДЄЄНКО ЄГОР СТЕПАНОВИЧ	50
ГОРДІЄНКО ВАДИМ МАКСИМОВИЧ	51
ГОРЕВ ВЕНІАМІН ПЕТРОВИЧ	52
ГОРКІН ЗІНОВІЙ ДАВИДОВИЧ.....	53
ГОРОВЕНКО ГРИГОРІЙ ГАВРИЛОВИЧ.....	54
ГОРЧАКОВ ОЛЕКСАНДР КИРИЛОВИЧ	55
ГОФУНГ ЮХИМ МИХАЙЛОВИЧ	56
ГОШОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР СЕРГІЙОВИЧ	57
ГРЕЧАНІНА ОЛЕНА ЯКІВНА	58
ГРИГОР'ЄВ СЕРГІЙ ПЕТРОВИЧ.....	60
ГРИГОР'ЄВА ТАМАРА ГРИГОРІВНА.....	61
ГРИНЬОВ ДАМІАН ПЕТРОВИЧ	62
ГРИЩЕНКО ВАЛЕНТИН ІВАНОВИЧ.....	63

ГУРЕВИЧ МУСІЙ (МОЙСЕЙ) ГРИГОРОВИЧ	65
ДАНИЛЕВСЬКИЙ ВАСИЛЬ ЯКОВИЧ	66
ДАНИЛЕВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ЯКОВИЧ	67
ДАНИЛЕНКО МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ	69
ДЕЙНЕКА ІВАН ЯКОВИЧ	70
ДЕРКАЧ ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ	71
ДЖАНЕЛІДЗЕ ЮСТИН ЮЛІАНОВИЧ	72
ДРАННІК ГЕОРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ	73
ДРЮК МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ	75
ДУБЕНКО ЄВГЕН ГРИГОРОВИЧ	76
ДЬОМІН ЮРІЙ АЛЬБЕРТОВИЧ	77
ЄЛЛІНСЬКИЙ МИКОЛА ІВАНОВИЧ	78
ЖАБОЄДОВ ГЕННАДІЙ ДМИТРОВИЧ	79
ЖДАНОВ ВІКТОР МИХАЙЛОВИЧ	80
ЖМАЙЛОВИЧ ФЕЛІКС МИКОЛАЙОВИЧ	81
ЗАДОРОЖНИЙ БОРИС ЯКИМОВИЧ	83
ЗАЙЦЕВ ВОЛОДИМИР ТЕРЕНТІЙОВИЧ	84
КАДЬЯН ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ	85
КАЛІНІЧЕНКО ТЕРЕНТІЙ ЯКОВИЧ	86
КАЛЮЖНИЙ ДЕНИС МИКОЛАЙОВИЧ	87
КАСЬЯН МИКОЛА АНДРІЙОВИЧ	88
КАЩЕНКО МИКОЛА ФЕОФАНОВИЧ	89
КОВАЛЕВСЬКИЙ ПАВЛО ІВАНОВИЧ	90
КОВАЛЕНКО ПОЛІНА ІВАНІВНА	91
КОГАН-ЯСНИЙ ВІКТОР МОЙСЕЙОВИЧ	92
КОМІСАРЕНКО ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ	93
КОНДРАТЬЄВ МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ	95
КОНОНЕНКО ІЛАРІОН ПИЛИПОВИЧ	96
КОРЕНЄВ МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ	97
КОРЖ ВІКТОР ПЕТРОВИЧ	98
КОРЖ МИКОЛА ОЛЕКСІЙОВИЧ	99
КОРЖ ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ	100
КОРНІЛОВА ОЛЕКСАНДРА ІВАНІВНА	102
КОРЧАК-ЧЕПУРКІВСЬКИЙ ОВКСЕНТІЙ ВАСИЛЬОВИЧ	103
КОРШУН СТЕПАН ВАСИЛЬОВИЧ	104
КОТОВ ОЛЕКСАНДР ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ	105
КОШКІН МОЙСЕЙ ЛЕВОВИЧ	106
КРИВОРУЧКО ІГОР АНДРІЙОВИЧ	107
КРИЧЕВСЬКИЙ ІЛЛЯ ЛЕВОВИЧ	108
КУЛЬЧИЦЬКИЙ МИКОЛА КОСТЯНТИНОВИЧ	109
ЛАДНИЙ ІВАН ДАНИЛОВИЧ	110
ЛЕВІТ ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ	111
ЛІСОВИЙ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ	113
ЛОБОДА МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ	115
ЛУПАЛЬЦОВ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ	116
МАЛАЯ ЛЮБОВ ТРОХИМІВНА	117
МАНДРИКА ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ	120
МЕРКОВ АРКАДІЙ МИХАЙЛОВИЧ	121
МЕРКУЛОВ ІВАН ЙОСИПОВИЧ	122
МЕЧНИКОВ ІЛЛЯ ІЛЛІЧ	123
МИКИТЕНКО ІВАН КІНДРАТОВИЧ	124
МИРОТВОРЦЕВ СЕРГІЙ РОМАНОВИЧ	125
МОРОЗОВ ПАВЛО ІВАНОВИЧ	127
МОСКАЛЕНКО ВІТАЛІЙ ФЕДОРОВИЧ	128
НАВРОЦЬКИЙ ВАСИЛЬ КОРНІЙОВИЧ	129

НАЗАРОВА ТАМАРА ОЛЕКСАНДРІВНА	130
НАТІШВІЛІ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ	132
НЕДРИГАЙЛОВ ВІКТОР ІВАНОВИЧ	133
НОВАЧЕНКО МИКОЛА ПЕТРОВИЧ	133
ОГАНЕСЯН ЛЕОН АНДРІЙОВИЧ	134
ОСТРОВЕРХОВ ГЕОРГІЙ ЮХИМОВИЧ	135
ПАТРАТІЙ ВОЛОДИМИР КУЗЬМИЧ	136
ПИЛИПЕНКО МИКОЛА ІВАНОВИЧ	137
ПІЛСУДСЬКИЙ ЮЗЕФ КЛЕМЕНТ	138
ПЛЕТНЬОВ ДМИТРО ДМИТРОВИЧ	140
ПОПОВ ЄВГЕН ОЛЕКСІЙОВИЧ	141
ПРИХОДЬКОВА ЄЛИЗАВЕТА КОСТЯНТИНІВНА	143
РАБУХІН ОЛЕКСАНДР ЮХИМОВИЧ	144
САЄНКО ВАЛЕРІЙ ФЕОДОСІЙОВИЧ	145
СВЯТАШ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ	146
СЕМИДОЦЬКА ЖАННА ДМИТРІВНА	147
СЕРГІЄНКО МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ	148
СЕРГІЄНКО МИКОЛА МАРКОВИЧ	149
СИПЛИВИЙ ВАСИЛЬ ОЛЕКСІЙОВИЧ	150
СИТЕНКО МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ	151
СМІЯН ІВАН СЕМЕНОВИЧ	152
СОСІН ІВАН КУЗЬМИЧ	154
ТАТАРЕНКО НІНА ПАВЛІВНА	155
ТКАЧЕНКО СТЕПАН ЗІНОВІЙОВИЧ	156
ТКАЧОВ ТИХОН ЯКОВИЧ	157
ТРІНКЛЕР МИКОЛА ПЕТРОВИЧ	158
ФАЙНШМІДТ ІСААК ІЛЛІЧ	159
ФЕДОРОВСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ	160
ФІЛОМАФІТСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ МАТВІЙОВИЧ	161
ФРАНКОВСЬКИЙ ВЛАДИСЛАВ АНДРІЙОВИЧ	163
ФРЕНКЕЛЬ СЕМЕН РОМАНОВИЧ	164
ХАРМАНДАР'ЯН ГУРГЕН ІВАНОВИЧ (ОВАНЕСОВИЧ)	165
ХВИСЮК ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ	166
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ БОРИС МОЙСЕЙОВИЧ	167
ХОМЕНКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ	168
ЦЕХНОВІЦЕР МАРК МОЙСЕЙОВИЧ	169
ЦИГАНЕНКО АНАТОЛІЙ ЯКОВИЧ	170
ЦИНАМДЗГВРИШВІЛІ МИХАЙЛО ДОРОФІЙОВИЧ	172
ЦИЦУРІН ФЕДІР СТЕПАНОВИЧ	173
ЦІПКОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ	175
ЦУЛУКІДЗЕ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ	176
ЧАКЛІН ВАСИЛЬ ДМИТРОВИЧ	177
ЧЕРКЕС ОЛЕКСАНДР ІЛЛІЧ	178
ЧЕРНЕНКО ВОЛОДИМИР ДМИТРОВИЧ	180
ШАРЛАЙ РОМАН ІВАНОВИЧ	181
ШЕВЧЕНКО ІВАН ТЕОДОСІЙОВИЧ	182
ШУПІК ПЛАТОН ЛУКИЧ	184
ЩЕЛКОВ ІВАН ПЕТРОВИЧ	185
ЮЩЕНКО ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ	186
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	193

Біобібліографічний довідник містить відомості про випускників, що стали дійсними членами і членами-кореспондентами Академій наук, лауреатами Нобелівської та Державних премій, Героями Соціалістичної Праці та Героями України, міністрами, депутатами Дум і Верховних Рад, директорами науково-дослідних інститутів і керівниками вищих навчальних закладів. До кожного життєпису додається література, що дозволить отримати додаткові відомості.

Розрахований на викладачів і студентів ВНЗ, істориків медицини, краєзнавців, вчителів.
До 205-річчя Харківської вищої медичної школи.

Довідкове видання

ВИДАТНІ ВИХОВАНЦІ ХАРКІВСЬКОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ

Біобібліографічний
довідник

За загальною редакцією професора В.М. Лісового

Відповідальний за випуск: *І.В. Летік*
Комп'ютерний набір: *П.Д. Перцев, Л.О. Сілаєва*
Дизайн та комп'ютерне верстання: *В.С. Ск!п, К.В. Скіпенко*
Коректори: *М.В. Тарасенко, Е.В. Рубцова*

Формат 60×90 1/8. Ум. друк. арк. 24,2.
Тираж 500 прим. Зам. 169.

ХНМУ
м. Харків, 61022, пр. Леніна, 4
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3242 від 18.07.2008 р.

Виготовлювач «Кроссрууд»
м. Харків, 61001, вул. Плеханівська, 92-а, корп. В, оф. 709, 711
Тел.: (057) 717-32-34
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1882 від 27.07.2004 р.